

โครงการการประเมินและสังเคราะห์สถานภาพ
องค์ความรู้การวิจัยวัฒนธรรมในประเทศไทย

พลังความคิดและภูมิปัญญา : ภาคใต้

ชวน เพชรแก้ว

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ 2547

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

สรุปรายงานโครงการประเมินและสังเคราะห์สถานภาพองค์ความรู้การวิจัย

วัฒนธรรมในประเทศไทย : กรณีภาคใต้ ก-จ

บรรณานุกรมและบรรณนิทัศน์พลังความคิดและภูมิปัญญา..... 1-121

สรุปรายงานโครงการประเมินและสังเคราะห์สถานภาพ องค์ความรู้การวิจัยวัฒนธรรมในประเทศไทย : กรณีภาคใต้

1. บทนำ

งานศึกษาค้นคว้าวิจัยทางวัฒนธรรมของภาคใต้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ก่อน ปี พ.ศ.2530 สถาบันการศึกษาของภาคใต้อันได้แก่ มหาวิทยาลัยต่าง ๆ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ รวมทั้งวิทยาลัยครูอีก 5 แห่ง เป็นสถาบันหลักขณะนั้นได้ดำเนินการภายใต้การสนับสนุนทุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ทุนจากภายในสถาบัน และจากความสนใจส่วนบุคคล การดำเนินงานศึกษาค้นคว้าวิจัยที่ว่านี้ แต่ละแห่งขาดการเชื่อมโยง ทั้งโจทย์หรือปัญหาการวิจัย ระเบียบวิธีการวิจัย รวมทั้งการนำการวิจัยไปใช้ ทั้งนี้เพราะเป็นงานที่ต่างสถาบันและต่างคนต่างทำ ขาดการตรวจสอบและประเมินผลอย่างจริงจัง ผลงานวิจัยที่ปรากฏในช่วงเวลาดังกล่าวจึงเป็นผลงานที่ไม่อาจบ่งบอกได้อย่างชัดเจนว่า มีคุณภาพหรือคุ้มกับการลงทุนลงแรงหรือไม่ งานส่วนใหญ่ถูกเหมารวมว่าอ่อนด้อยทั้งรูปแบบ วิธีดำเนินการวิจัย และเนื้อหาสาระ แต่อย่างไรก็ตามต้องยอมรับว่าผลงานดังกล่าวเป็นบันไดหรือรากฐานสำคัญของการวิจัยด้านวัฒนธรรมภาคใต้ในเวลาต่อมา

ภายหลังจากปี พ.ศ.2530 เป็นต้นมา งานศึกษาค้นคว้าวิจัยด้านวัฒนธรรมของภาคใต้ได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ คณะอนุกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคใต้ อันเป็นอนุกรรมการภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการกำหนดแนวทางการวิจัยทางด้านนี้ ประกอบกับการที่มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในภาคใต้ได้เปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษาโดยเฉพาะสาขาไทยคดีศึกษาและสาขาอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น ทำให้ผลงานการศึกษาค้นคว้าวิจัยทางวัฒนธรรมของภาคใต้เกิดขึ้นตามมาเป็นจำนวนมาก ผลงานดังกล่าวได้สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาและให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาวัฒนธรรมต่าง ๆ อย่างหลากหลาย แต่ความรู้ดังกล่าวยังอยู่ในสภาพกระจัดกระจาย อีกทั้งยังมีข้อขัดแย้งและมีความเข้าใจที่แตกต่างกันอยู่ไม่น้อย ทั้งนี้เพราะยังขาดการประมวลและสังเคราะห์ภาพรวมขององค์ความรู้เหล่านั้น จึงทำให้ยากต่อการพัฒนาการศึกษาค้นคว้าวิจัยวัฒนธรรมในอนาคตเพื่อต่อยอดความรู้ให้เกิดพลังทางความคิดและเป็นสติแก่สังคมได้อย่างแท้จริง อีกทั้งทำให้งานศึกษาค้นคว้าวิจัยทางวัฒนธรรมของภาคใต้จำนวนมากยังคงมีเนื้อหาซ้ำซ้อนกันอยู่ และไม่สามารถพัฒนาวิริวิทยาในการศึกษาได้ทันการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่นับวันจะเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้นด้วย สำหรับกรณีของวิริวิทยาในการศึกษาหรือแนวคิดทฤษฎีที่แตกต่างหลากหลาย ซึ่งอาจจะขัดแย้งหรือไปกันได้บ้างก็อยู่ในลักษณะที่ไม่เข้าใจได้อย่างเป็นหมวดหมู่ชัดเจน ในส่วนนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาควบคู่

ไปเช่นกัน นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงสภาพการณ์ในปัจจุบันที่ความสนใจต่อการประยุกต์ใช้ วัฒนธรรมกับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ การเมือง การสาธารณสุขและการเกษตร เป็นต้น ได้ขยายตัวอย่างกว้างขวาง ซึ่งต่างก็มีความต้องการที่จะใช้ความรู้จากการศึกษาค้นคว้าวิจัย ด้านวัฒนธรรมที่มีมาก่อนเป็นพื้นฐาน แต่เนื่องจากขาดการประมวลองค์ความรู้ ขาดความรอบรู้ใน แนวคิด ทฤษฎีและวิธีวิทยา จึงเป็นปัญหาอุปสรรคต่อการนำความรู้และข้อค้นพบทางวัฒนธรรม ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ให้มีพลังได้อย่างแท้จริง

ในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมาหากประมวลงานศึกษาค้นคว้าวิจัยที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม ของภาคใต้พบว่า มีผลงานไม่น้อยกว่า 1,000 ชื่อเรื่องคาดว่าน่าจะมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ผลงาน เหล่านี้นอกจากมีประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศแล้ว ยังเป็นสิ่งที่ล้ำคุณค่าของผลงานที่ผสมผสาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพบนฐานความเป็นท้องถิ่นที่ชัดเจนอีกด้วย แต่สภาพความเป็นจริงในปัจจุบันมีข้อมูลที่ชี้ให้เห็นว่า โดยทั่วไปแล้วงานศึกษาค้นคว้าวิจัยทาง วัฒนธรรมมักจำกัดอยู่ในวงแคบทั้งผู้ทำและผู้ใช้ประโยชน์ อีกทั้งไม่เอื้อต่อการนำไปใช้ประโยชน์ เชิงลึก จากสภาพปัญหาดังกล่าว การประเมินและสังเคราะห์สถานภาพองค์ความรู้การวิจัยวัฒนธรรม ในประเทศไทย : กรณีภาคใต้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้นอกจากเป็นพื้นฐานในการพัฒนา การศึกษาค้นคว้าวิจัยทางวัฒนธรรมของภาคใต้และมีประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่นแล้ว ยังเป็น การพัฒนาองค์ความรู้ของสังคมไทย เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ของนักวิชาการ ประชาชน ท้องถิ่น และผู้บริหารสถานศึกษาวิจัยอีกด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อรวบรวมและประมวลจัดทำบรรณานุกรม และบรรณนิทัศน์งานศึกษาค้นคว้าวิจัย วัฒนธรรมของภาคใต้
2. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านเนื้อหา และสังเคราะห์วิธีการวิจัยจากงานศึกษาค้นคว้า วิจัยวัฒนธรรมของภาคใต้ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา
3. เพื่อประเมินสถานภาพองค์ความรู้ สำหรับเป็นพื้นฐานให้เห็นกรอบทิศทางการวิจัย และพัฒนางานศึกษาค้นคว้าวิจัยวัฒนธรรมภาคใต้ในอนาคต
4. โดยเน้นความหลากหลายทางวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่น และความซับซ้อนของ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เป็นจริง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้บรรณานุกรมและบรรณนิทัศน์ งานศึกษาค้นคว้าวิจัยวัฒนธรรมของภาคใต้ใน 10 ปีที่ผ่านมา
2. ได้องค์ความรู้งานศึกษาค้นคว้าวิจัยวัฒนธรรมภาคใต้ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาด้านเนื้อหาและวิธีการวิจัย
3. ได้กรอบทิศทางการศึกษาค้นคว้าวิจัยวัฒนธรรมภาคใต้ในอนาคตที่ผ่านการประเมินสถานภาพงานศึกษาวิจัยวัฒนธรรมของภาคใต้ที่ผ่านมา

วิธีการดำเนินการศึกษา

การศึกษาประเมินและสังเคราะห์สถานภาพองค์ความรู้การวิจัยวัฒนธรรมในประเทศไทย: กรณีภาคใต้ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าตามลำดับดังนี้

1. **ระยะที่ 1** : การสำรวจบรรณานุกรมของงานการศึกษาในเขตพื้นที่ และประมวลบรรณานุกรมจากบทความในวารสาร หนังสือ เอกสารประกอบการสัมมนา วิทยานิพนธ์ หนังสือ และรายงานการวิจัย ซึ่งจัดพิมพ์เผยแพร่ในช่วงระยะ 10 ปีที่ผ่านมาเป็นหลัก ตามกรอบประเด็นสำคัญหลัก 4 ประเด็น คือ **พลังความคิดและภูมิปัญญา อัตลักษณ์และความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศิลปวัฒนธรรม และวัฒนธรรมกับการพัฒนา** โดยใช้แหล่งข้อมูลจากสถาบันอุดมศึกษาในภาคใต้ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ และสถาบันอุดมศึกษาในกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

2. **ระยะที่ 2** : คัดสรรและจัดทำบรรณนิทัศน์ หลังจากได้สำรวจและประมวลบรรณานุกรมงานศึกษาตามกรอบประเด็นดังกล่าวแล้ว คณะผู้วิจัยได้ร่วมประชุมปรึกษาหารือและคัดสรรบรรณานุกรมมาจัดทำบรรณนิทัศน์ ตามรูปแบบดังนี้ คือ

ส่วนที่ 1 : บรรณานุกรม

ส่วนที่ 2 : ประเด็นสำคัญ ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ของการศึกษา วิธีการศึกษา และผลการศึกษา เป็นต้น

ส่วนที่ 3 : คำสำคัญ ประกอบด้วยประเด็นการศึกษา (ได้แก่ พลังความคิดและภูมิปัญญา อัตลักษณ์และความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศิลปวัฒนธรรม หรือวัฒนธรรมกับการพัฒนา แล้วแต่กรณี) พื้นที่ของงานที่ศึกษา กลุ่มคน วิทยวิทยา ชื่อเรื่อง ใจความสำคัญ และเนื้อหาของงานในสิ่งความคิดรวบยอด เป็นต้น

3. **ระยะที่ 3** : การสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านเนื้อหา วิธีการวิจัยทางวัฒนธรรมและประเมินสถานภาพขององค์ความรู้ ตามกรอบประเด็นสำคัญ 4 ประเด็น คือ พลังความคิด

และภูมิปัญญา อัตลักษณ์และความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศิลปวัฒนธรรม และวัฒนธรรม
กับการพัฒนา

4. **ระยะที่ 4** : การเสนอผลการศึกษา เสนอในรูปของเอกสารรายงานการวิจัย

2. **ผลการศึกษา**

จากการศึกษาตามวิธีการดังกล่าวมาในบทนำปรากฏผลดังนี้ จำนวนบรรณานุกรมและ
บรรณนิทัศน์ มีจำนวนชิ้นงานทั้งหมด 541 ชื่อเรื่อง จำแนกเป็นประเด็นได้ดังนี้

ประเด็น	ภาษาไทย (ชื่อเรื่อง)	ภาษาอังกฤษ (ชื่อเรื่อง)
พลังความคิดและภูมิปัญญา	225	1
อัตลักษณ์และความหลากหลายทางชาติพันธุ์	72	6
ศิลปวัฒนธรรม	101	10
วัฒนธรรมกับการพัฒนา	124	2

ในส่วนของบรรณานุกรมและบรรณนิทัศน์ ประเด็นพลังความคิดและภูมิปัญญา ปรากฏ
ผลดังนี้

บรรณานุกรมและบรรณนิทัศน์ภาษาไทย จำนวน 225 ชื่อเรื่อง ภาษาอังกฤษ 1 ชื่อเรื่อง
จำแนกเป็นประเภทได้ดังนี้

ประเภท	จำนวน (ชื่อเรื่อง)
บรรณานุกรม บรรณนิทัศน์บทความภาษาไทยจากวารสาร	14
บรรณานุกรม บรรณนิทัศน์บทความภาษาไทยจากหนังสือ	130
บรรณานุกรม บรรณนิทัศน์ภาษาไทยจากวิทยานิพนธ์	62
บรรณานุกรม บรรณนิทัศน์ภาษาไทยจากหนังสือ	2
บรรณานุกรม บรรณนิทัศน์ภาษาไทยจากรายงานวิจัย	17
บรรณานุกรม บรรณนิทัศน์ภาษาอังกฤษจากวิทยานิพนธ์	1
รวม	226

พลังความคิดและภูมิปัญญา มีขอบข่ายเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้ คือ ความรู้
ท้องถิ่น การจัดการทรัพยากร ศาสนา คติความเชื่อ จักรวาลวิทยา ระบบพันธสัญญา พลวัตวัฒนธรรม
ภาษาและวรรณกรรม จิตรกรรม ค่ำกลอน ร้อยแก้ว ภูมิปัญญาท้องถิ่นวรรณกรรมท้องถิ่น

คณิตศาสตร์ ตำรายา บทชาและเชื้อ สุขภาพ การแพทย์เบื้องต้น ประเพณีธุรกิจชุมชน อาหาร
 พื้นบ้าน เกษตรกรรม การละเล่นพื้นบ้าน คติชาวบ้าน สมุนไพร มหรสพพื้นบ้าน พิธีกรรม การเมือง
 การปกครอง ประวัติบุคคล จริยธรรม คุณธรรม อาวุธ สถาปัตยกรรม เป็นต้น

3. ปัญหาอุปสรรค

3.1 การดำเนินงานดังกล่าวมีเวลาดำเนินการสั้นและเร่งรัดจนเกินไป โดยเฉพาะระยะเวลาในการสังเคราะห์องค์ความรู้และประเมินสถานภาพองค์ความรู้

3.2 การประสานงานเพื่อดำเนินงานร่วมกันของผู้ทำวิจัยในพื้นที่ เช่น การจัดประชุม ฯลฯ มีปัญหาเรื่องการเดินทางและความไม่ปลอดภัย

4. ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่องนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนางานศึกษาค้นคว้าวิจัยทางวัฒนธรรมของภาคใต้ และมีความสำคัญในการนำไปประยุกต์ใช้ทั้งในศาสตร์ของวัฒนธรรมและศาสตร์อื่น ๆ การมีเวลาค่อนข้างน้อยเป็นข้อจำกัดอย่างยิ่งที่อาจจะทำให้ผลงานวิจัยนี้ครอบคลุมเนื้อหาไม่ได้ทั้งหมด นอกจากนี้การสังเคราะห์และการประเมินสถานภาพจำเป็นต้องใช้องค์ความรู้ ใช้ข้อมูลต่าง ๆ อย่างสุ่มรอบคอบ งานวิจัยนี้จะมีความสมบูรณ์และใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางคงจะต้องขยายเวลาการทำวิจัยไปอีกระยะหนึ่ง

บรรณานุกรมและบรรณนิทัศน์
พลังความคิดและภูมิปัญญา

กณิษา เรียงสาธิต (2544) 'การศึกษาชีวประวัติและผลงานของสมพร แซ่ไคว่ว' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานวิจัยชิ้นนี้กล่าวถึง ชีวประวัติและผลงานของสมพร แซ่ไคว่วว่า สมพร แซ่ไคว่ว เป็นชาวบ้านอำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อาชีพหลักทำสวนมะพร้าว จากการที่ในอดีตต้องใช้คนเป็นต้นมะพร้าวเพื่อเก็บผล ทำให้เกิดปัญหาคนตกต้นไม้และเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก เขาจึงมีความคิดเปลี่ยนจากคนเก็บมะพร้าวมาเป็นดึงเก็บมะพร้าวแทน เขาใช้วิธีฝึกลิงโดยการใช้ความรัก ความเมตตา การฝึกลิงของเขาแตกต่างจากคนอื่น คือ มีการวางแผน ศึกษาค้นคว้า จัดเตรียมขั้นตอนต่าง ๆ รวมทั้งการวัดผลอย่างเป็นระบบ ในการสอนได้นำหลักทฤษฎีด้านจิตวิทยามาใช้ มีการวางเงื่อนไข มีการใช้ทฤษฎีเสริมแรงจึงทำให้สมพร แซ่ไคว่ว สามารถฝึกลิงได้ผลดีและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง เป็นที่พอใจของนักท่องเที่ยว นักวิชาการเป็นจำนวนมากมาศึกษา ในการแสดงการฝึกลิงให้กับนักท่องเที่ยวชมนั้น สมพร แซ่ไคว่ว ได้สอดแทรกคำคม คำสอน หลักธรรมเข้าไปด้วย โดยได้แรงบันดาลใจและแนวคิดมาจากท่านพุทธทาสภิกขุ ทำให้ผู้ชมได้เข้าใจและเห็นคุณค่าของสัตว์มากขึ้นสามารถนำไปปรับใช้กับชีวิตประจำวันของตนเองได้ สมพร แซ่ไคว่ว เป็นปราชญ์ชาวบ้านซึ่งได้นำภูมิปัญญา มาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมอย่างยิ่ง

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สุราษฎร์ธานี,กาญจนดิษฐ์,ประวัติบุคคล,ผลงาน

กลิน คงเหมือนเพชร (2547) "อัตลักษณ์และพลวัตวรรณกรรมทักษิณประเภทหนังสือห่วงและฤกษ์ยาม" วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์ (541-575) กรุงเทพฯ ฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้ศึกษาหนังสือห่วงและฤกษ์ยามอันเป็นเอกสารบันทึกเรื่องความเชื่อของบุคคลและกลุ่มคนที่ฝังแน่นอยู่กับวิถีชีวิตยุคทุกสมัยและเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้มีพลังอำนาจที่จะดลบันดาลให้ประสบผลสำเร็จหรือไม่ก็ได้ เรื่องหนังสือห่วงและฤกษ์ยามของชาวภาคใต้ซึ่งปรากฏในวรรณกรรมทักษิณมี 2 ลักษณะ คือ ตำราที่ว่าด้วยรายละเอียดของความเชื่อและการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยการเลือกใช้ส่วนที่เป็นผลดีและเลี่ยงส่วนที่จะเกิดผลร้าย และการที่ผู้รจนาวรรณกรรมท้องถิ่นนำเอาความเชื่อตามที่กล่าวไว้ในตำรานี้ไปใช้ประกอบวรรณกรรมที่ตนแต่งขึ้น ตำราที่ว่าด้วยหนังสือห่วงและฤกษ์ยามมีสาระหลัก คือ กล่าวถึงฤกษ์ ยาม ทิศ วันดีวันร้าย ห่วง การอ่านห่วง เทวดาให้ฤกษ์ และฤกษ์ยามที่นับถือปฏิบัติในชุมชน เช่น ดิถีเรียงหมอน ตำราถุงผ้าใหม่ ตำราเทพจร ตำราสระหัว ตำเนินพระรามและยามสามตา สำหรับฤกษ์ยามและตำราห่วงที่กวินำไปสอดแทรกในวรรณกรรมภาคใต้ เช่น ในวรรณกรรมเรื่องสุบิน พระรถเมรี พระสีเส้า ทิพย์สังหวน นางเรื่อนแก้วและสุวรรณรัตน์ เป็นต้น

การใช้หนังสือห้วงและฤกษ์ยามจึงเป็นความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและจักรวาลเป็นศาสตร์ชุมชน เป็นกลยุทธเชิงจิตวิทยา เป็นวัฏจักรของสมาวรรณเป็นเรื่องเกี่ยวกับบอสังการศาสตร์ และเป็นความเชื่อที่นำมาจากฐานของเหตุผล

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,จักรวาลวิทยา,หนังสือห้วงและฤกษ์ยาม,เนื้อหาสาระ

กลิน คงเหมือนเพชร (2541) "คติความเชื่อของชาวประมงพื้นบ้านบนฝั่งทะเลตะวันตก" **ทักษิณคดี** สถาบันทักษิณคดี 1: 42-51.

บทความชิ้นนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า สังคมหรือวิถีชีวิตชาวบ้านต้องพึ่งพาตนเองมาตลอดเวลา ในสภาพดังกล่าวย่อมอาศัยมิตินหลายประการที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ความคิด และสภาพแวดล้อมของตน ก่อให้เกิดวัฒนธรรมยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา ความเชื่อ เรื่องผีเป็นมิตินหนึ่งที่โยงโยอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนอย่างแน่นแฟ้น แม้ว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลงมาสู่วัตถุนิยมก็ตาม ในกรณีของผีในวิถีความเชื่อของชาวเรือและประมงพื้นบ้านฝั่งตะวันตก มีผีอยู่หลายชนิด เช่น ผีชิน ผีพราย ปลาผี ผีแม่ย่านาง พญาดีดเล ไต่บุญหงและไต่ปิ๊ง ผีชินหรือวิญญาณแห่งท้องทะเล เป็นผีที่มีอิทธิพลมากที่สุด กลุ่มชาวบ้านที่ออกจับปลาจะต้องออกซื้อผีชินเพื่อขอความคุ้มครองเมื่อเรือออกทะเลให้ปลอดภัยและจับปลาได้มาก ผีชนิดนี้นอกจากเป็นผีบรรพบุรุษแล้วยังสถิตอยู่ตามแหล่งธรรมชาติต่าง ๆ ด้วย นอกจากนี้ผีชินแล้วผีแม่ย่านางเป็นผีที่ชาวบ้านทำประมงเคราพูนุชาอย่างยิ่งด้วย โดยเชื่อว่าเรือมีแม่ย่านางสถิตอยู่คอยปกป้องรักษาเสริมสร้างโชคลาภให้เกิดขึ้น ชาวเรือที่เป็นคนไทยเชื้อสายจีนจะมีหิ้งบูชาอยู่ท้ายเรือเรือของคนไทยแม่ย่านางจะอยู่ที่หัวเรือจึงผูกด้วยผ้าสีต่าง ๆ และเรือของชาวไทยมุสลิมเชื่อว่าแม่ย่านาง มี 3 ตน คือ สถิตที่หัวเรือ กลางเรือ และท้ายเรือ แม่ย่านางที่ท้ายเรือถือว่าสำคัญที่สุด ส่วนผีอื่น ๆ เช่น ผีพราย ปลาผี พญาดีดเล เป็นผีที่ชาวบ้านเกรงกลัวเรื่องให้โทษต่าง ๆ มิได้เป็นผีที่ให้คุณสำหรับไต่บุญหงและไต่ปิ๊ง เป็นผีบรรพบุรุษของชาวเลที่คอยช่วยเหลือชาวเลเมื่อประสบภัยทางทะเล จากความเชื่อดังกล่าวผู้เขียนสรุปว่า ผีดังกล่าวนอกจากทำให้เกิดระเบียบในการประกอบอาชีพแล้วยังเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการระมัดระวังในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เกิดการอนุรักษ์ธรรมชาติ เกิดขนบธรรมเนียมนิยมในการอยู่ร่วมกัน และเกิดความคิดและภูมิปัญญาในการแก้ปัญหาด้วย

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ฝั่งทะเลตะวันตก,วิถีชีวิต,ความเชื่อ

กลิ่น คงเหมือนเพชร (2544) "ทัศนะเสรี : การกำเนิดมนุษย์ในโลกทรรศน์ไทยภาคใต้" **ทักษิณคดี** สถาบันทักษิณคดีศึกษา 1: 116-122.

บทความชิ้นนี้ผู้เขียนใช้ข้อมูลจากสมุดข่อยเล่มหนึ่งที่บ้านปาลาม ตำบลปาบอน อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี พบเรื่องราวที่น่าสนใจเกี่ยวกับการสร้างโลก และมนุษย์ของไทยภาคใต้ เอกสารฉบับนี้เขียนด้วยภาษาใต้ สาระสำคัญที่กล่าวถึงคือตำนานการสร้างโลก โดยกล่าวว่าก่อนมีแผ่นดินมีศีลและทานอยู่ก่อนแล้ว ต่อจากนั้นเทวดาทิ้งหลายได้ชุบพระบอริเมนสุร (ปรเมศวร) พระบอริ เมนสุร ชุบฟ้าดิน น้ำ และชุบมนุษย์ชายหญิง คือ "พระอิสวณนอราย" ให้เป็นเจ้าแผ่นดิน และให้นามเพศหญิงว่า "อุมาคะวัตติ" และจัดการให้ทั้งสองเป็นสามีภรรยา ก่อสร้างโลกและมนุษย์ดังกล่าวเป็นการประสมประสานเชิงพุทธและฮินดูเข้าด้วยกัน ต่อจากนั้นเทวดาก็ได้ชุบบ้านเมืองให้ และสอนให้ปฏิบัติเกี่ยวกับเพศศึกษาเพื่อจะได้มีลูกหลานสืบต่อ และเทวดายังได้ชุบสรรพสิ่งทั้งหลาย เช่น แร่ธาตุ สัตว์ ฯลฯ เนื้อหา มีเพียงแค่นี้ จากสารดังกล่าวผู้เขียนแสดงความคิดเห็นว่า ตำนานการสร้างโลกเรื่องนี้ออกจากเป็นการสร้างมนุษย์และสรรพสิ่งแล้ว ยังได้สอนเรื่องเพศศึกษาการระวังเรื่องกรรม รักษาประเพณี ผัวเมีย และประเพณีความเชื่ออื่น ๆ อีกด้วย

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,จักรวาลวิทยา,คติความเชื่อ,ภูมิปัญญาท้องถิ่น

กลิ่น คงเหมือนเพชร (2547) "เขาคคราม...บนเส้นทางการค้นหาตนเอง" **รายงานผลการศึกษานวัตกรรมสร้างสุขภาพภาคใต้** (96-117) กรุงเทพฯ ฯ สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ.

งานชิ้นนี้กล่าวถึงเขาคครามว่าเป็นชุมชนที่ประกอบด้วยกลุ่มคนหลากหลายวัฒนธรรม คือ กลุ่มไทยมุสลิม กลุ่มไทยพุทธ และกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน กลุ่มคนดังกล่าวยึดอาชีพเกษตรกรรมและประมงชายฝั่ง ในระยะต่อมาชาวบ้านเขาคครามเปลี่ยนแปลงการผลิตเพื่อยังชีพไปสู่การผลิตแบบตลาด โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี และมีการสร้างถนน ประปา ไฟฟ้า เป็นต้น จากความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังยากจน จากปัญหาความยากจนทำให้เกิดปัญหาทางสังคม เช่น การอพยพย้ายถิ่นไปทำงานที่อื่นของคนหนุ่มสาว ไม่มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน และครอบครัวแตกแยก เป็นต้น จากข้อมูลที่เกิดขึ้นทำให้ผู้นำและแกนนำเริ่มคิดหาหนทางจะกอบกู้ชุมชนด้วยการมารวมกลุ่มกันโดยใช้ทุน "ภูมิปัญญา" โดยพบว่าในชุมชนเขาคครามมีผู้เฒ่าด้านอยู่มากมาย เช่น สมุนไพรรวมหลาย หมอยา หมอตำแย อาหารพื้นบ้าน ช่างฝีมือ และอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้พวกเขาได้ศึกษาซึ่งก็สามารถนำมาสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนได้ ซึ่งในที่สุดชุมชนก็เริ่มฟื้นตัวอย่างมั่นคง

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,กระบี่,ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม,การจัดการทรัพยากร

กลิน คงเหมือนเพชร (2547) "วรรณกรรมทักษิณประเภทลายแทง" **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (615-628) กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้กล่าวถึงข้อมูลทั้งที่ปรากฏเป็นมุขปาฐะซึ่งบอกเล่าสืบต่อกันมาและเป็นทั้งประเภทที่บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งอาจเขียนลงบนแผ่นอิฐ หิน หนังสัตรี ไม้ เปลือกไม้ โลหะ ใบลาน และหนังสือบุต แต่ส่วนใหญ่มักเป็นคำบอกเล่า อาจมีทั้งข้อความร้อยแก้ววรรรมาและคำคล้องจอง กาพย์และกลอนไม่คำนึงถึงชั้นทลักษณ์ มากนัก ไม่สามารถบอกได้ว่าใครเป็นเจ้าของปริศนาลายแทง และผู้ผูกปริศนาอย่างแท้จริง ไม่สามารถกำหนดอายุได้ สาระของลายแทงมักจะระบุถึงแหล่งช่อนทรัพย์ สาระสำคัญของลายแทงมักผูกพันกับศรัทธาและความเชื่อในศาสนาเป็นสื่อสารที่ต้องการให้แทงทะลุถึงสติปัญญาของผู้ผูกและผู้พบ หรือผู้นำไปไปขบคิดปัญหา คนที่ควรได้คือผู้ทรงภูมิปัญญา วรรณกรรมปริศนาลายแทงของภาคใต้มีเป็นจำนวนมาก มีทั้งประเภทวัด ชุมชน ถ้ำ และภูเขา เนื้อหาของลายแทงทุกแหล่งมุ่งบอกประเด็นแหล่งช่อนทรัพย์ที่คนโบราณช่อนไว้ โดยผูกเนื้อหาไว้กับสภาพสิ่งแวดล้อมหรือสภาพภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ เช่น ต้นไม้ สัตรี พระพุทธรูป หิน ถ้ำ แม่น้ำ ลำคลอง ฯลฯ นอกจากลายแทงมีคุณค่าถึงความสามารถในการใช้ภาษาของผู้ผูกแล้ว ยังสร้างอุปายให้มีความสำนึกในการค้นหาประวัติศาสตร์วัฒนธรรม และเป็นสื่อเร้าให้ผู้คนได้บ่มเพาะสติปัญญาอีกด้วย

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,ลายแทง,ลักษณะและเนื้อหา

กลิน คงเหมือนเพชร (2547) "อัตลักษณ์และพลวัตวรรณกรรมทักษิณ กลุ่มโองการ เวทมนตร์ และคาถา" **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (599-613) กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้ศึกษาโองการเวทมนตร์และคาถาจากวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ โองการ มาจากคำว่า "โอม" เป็นคำที่พวกพราหมณ์รวมพระเจ้าทั้งสาม คือ พระพรหม พระอิศวร และพระนารายณ์เข้าด้วยกันเรียก "ตรีมูรติ" โองการ คือ คำศักดิ์สิทธิ์หรือ มন্ত্রาอย่างหนึ่ง เป็นอิทธิพลอารยธรรมอินเดียในยุคศาสนาพราหมณ์แพร่หลายรวมถึงศาสนาพุทธมหายานที่เข้ามาทางตอนใต้ของประเทศไทย โองการได้รับการถ่ายทอดไปสู่ชาวบ้าน เพราะว่าช่วยจัดระเบียบให้คนในสังคมอยู่ได้ตามเงื่อนไขที่ได้รับการยอมรับจึงกลายเป็นวัฒนธรรมประเพณีสืบต่อ ๆ กันมา วรรณกรรมภาคใต้ที่ว่าด้วยโองการจึงมี

อยู่ทุกท้องถิ่น ยากที่จะระบุว่าใครเป็นผู้แต่ง หรือแต่งเมื่อใด โองการในวรรณกรรมภาคใต้ แยกออกได้ เป็นโองการตามคติพราหมณ์ โองการตามคติพุทธ และโองการตามคติท้องถิ่น โดยสาระเนื้อหาของ โองการ คือ พราหมณ์ หมอ ผู้กระทำพิธี อ้างถึงการได้รับการแต่งตั้งหรือการอนุญาตจากพระเจ้า พระพุทธเจ้า ฤาษี ฯลฯ โองการนำเอาคาถาเข้ามาประสมประสานเพื่อให้เกิดความขลัง ซึ่งส่วนใหญ่ คือพระพุทธรูปอันเป็นบทย่อ โองการนำเอาลัทธิความเชื่อพุทธธานุภาพ เทวนิยม และธรรมชาติเข้ามา ประสมประสานอย่างแน่นแฟ้น และเนื้อหารวมทั้งพลังเสียงในการสาธยายบทโองการ ให้ความสำคัญ กับจิตใต้สำนึกมากกว่าจิตสำนึก โองการมีคุณค่าในฐานะวรรณกรรมท้องถิ่น คุณค่าเชิงมานุษยวิทยา เป็นสื่อในการรวมกลุ่มรวมพลัง และเป็นที่ยอมรับความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,จักรวาลวิทยา,โองการ เวทมนต์คาถา,เนื้อหาสาระ

กลิน คงเหมือนเพชร และ ชัยวุฒิ พิชยะกุล (2547) "อัตลักษณ์และพลวัตวรรณกรรมทักษิณประเภทคุณิมนิตและทำนายลักษณะ" **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (577-597) กรุงเทพฯ ฯ สำนัก งานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้แยกเป็น 2 กลุ่ม คือ วรรณกรรมคุณิมนิตที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในท้องฟ้า สิ่งมีชีวิต และความฝัน และวรรณกรรมทำนายลักษณะของคน สัตว์ ธรรมชาติ และสิ่งต่าง เพื่อบอกลักษณะดีและชั่ว วรรณกรรมทั้งสองลักษณะเกิดจากการรวมประสบการณ์จริง จากการ สังเกตลักษณะปรากฏการณ์ต่าง ๆ แล้วนำมาประมวลเป็นองค์ความรู้ ตั้งเป็นหลักเกณฑ์การทำนาย นิมนิตและทำนายลักษณะอันเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้เป็นลางบอกเหตุอนาคตทั้งด้านดีและด้านไม่ดี ดังนั้นชาว บ้านจึงมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ตำรานี้ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง วรรณกรรมคุณิมนิตเน้นนิมนิตที่ เกี่ยวกับดวงดาวและท้องฟ้า นิมนิตจากสัตว์และสิ่งของ นิมนิตจากฝันและการทำนาย ส่วนวรรณกรรม ทำนายลักษณะเน้นการทำนายลักษณะคนทั้งหญิงชาย ลักษณะคู่ครอง ทำนายลักษณะสัตว์ ลักษณะต่ำ ไม้ วรรณกรรมดังกล่าวนี้ มีความสำคัญต่อการศึกษาด้านความเชื่อของคนภาคใต้ที่เชื่อมโยงให้เห็น ความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตกับปรากฏการณ์บนท้องฟ้า และลักษณะอื่น ๆ ของคน สัตว์ สิ่งของ และธรรม ชาติอันสะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์และพลวัตของวรรณกรรมประเภทนี้

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,จักรวาลวิทยา,นิมนิตและ ทำนายลักษณะ,เนื้อหาสาระ

ก่องแก้ว วีระประจักษ์ (2542) "จารึกแผ่นทองที่ปลียอดพระธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช" สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 4 (1550-1562) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้มีสาระสำคัญเกี่ยวกับจารึกในแผ่นทองที่ปลียอดพระบรมธาตุเจดีย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งจารึกด้วยอักษรขอมและอักษรไทย ข้อความในจารึกส่วนใหญ่วันเดือนปีที่ทำการซ่อมสร้างแผ่นทองหุ้มพระบรมธาตุ บางครั้งบอกน้ำหนักทองคำตามแบบมาตราไทยโบราณ คือ ชั่ง ต้าลึง บาท สลึง เฟื้อง บอกนามและถิ่นพำนักของผู้มีจิตศรัทธาซ่อมสร้างแผ่นทองพร้อมทั้งแสดงความปรารถนาขอให้อานิสงส์ อันเกิดจากการบริจาคทรัพย์สิ่งของถวายไว้กับพระบรมธาตุเจดีย์จะมีผลให้ได้พบพระศรีอารียบ่าง ให้ได้ซึ่งพระนิพพานบ้าง จารึกที่ปรากฏศักราชมีทั้งหมด 18 แผ่น ศักราชที่เก่าที่สุดอยู่ในสมัยอยุธยาตรงกับสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ นอกจากนั้นจารึกบริเวณส่วนแกนปลียอดพระบรมธาตุเจดีย์ซึ่งเป็นแกนโลหะมีอักษรจารึกอยู่ตรงช่วงใต้กลีบบัววงภายในเป็นหลักฐานสำคัญที่ทำให้ทราบชัดว่ายอดพระบรมธาตุแห่งนี้เคยชำรุดหักลงและได้มีการซ่อมสร้างขึ้นใหม่ในปีพุทธศักราช 2190

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,นครศรีธรรมราช,ประวัติศาสตร์,โบราณวัตถุ,จารึก

ก่องแก้ว วีระประจักษ์ (2542) "ตราประทับที่พบในภาคใต้" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 5 (2505-2511) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้กล่าวถึงลักษณะโดยทั่วไปของตราประทับแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่เป็นด้ามจับและส่วนที่เป็นเครื่องหมายซึ่งเป็นด้านหน้าของตราประทับ สำหรับตราประทับที่พบในภาคใต้ขุดค้นพบหลายชิ้น แหล่งที่พบส่วนใหญ่ คือ บริเวณแหล่งโบราณคดีเขาศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี แหล่งโบราณคดีบริเวณเหมืองทองบ้านทุ่งตึก ตำบลเกาะคอเขา อำเภอดูชะบุรี จังหวัดพังงา และบริเวณควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ตราประทับซึ่งพบในบริเวณภาคใต้นั้นทำด้วยวัตถุต่าง ๆ มีหลายชนิดและรูปทรงที่แตกต่างกันได้แก่ ศิลาเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าและสี่เหลี่ยมจัตุรัสทองคำเป็นรูปกลม และแก้วจะเป็นรูปวงรี ลักษณะตราประทับที่พบในภาคใต้จัดออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตราประทับที่มีรูปอักษรเป็นองค์ประกอบ และกลุ่มตราประทับที่ไม่มีรูปอักษร สันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลมาจากชาวอินเดีย

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ประวัติศาสตร์,แหล่งโบราณคดี

กัมพล มณีประพันธ์ และ สงบ ส่งเมือง (2542) "เหมืองแร่ในภาคใต้" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 18 (8663-8686) กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

ภาคใต้ของไทยเป็นแหล่งที่มีการทำเหมืองแร่มากที่สุด แร่ต่าง ๆ มีอยู่เกือบทุกจังหวัดปริมาณแร่ดีบุกมีมากกว่าภาคอื่น การทำเหมืองแร่ในภาคใต้ทำกันเกือบทุกรูปแบบ คือ การทำเหมืองแผนเหมืองฉีด เหมืองแร่ชุด เหมืองอุโมงค์ เหมืองปล่อง เหมืองหาม เหมืองเรือสูบลม และเหมืองสูบ ปัจจุบันการทำเหมืองแร่ของภาคใต้มีอยู่น้อยมากและส่วนใหญ่นิยมใช้วิธีเหมืองสูบลมกันอยู่ การทำเหมืองแร่ทางภาคใต้โดยเฉพาะแร่ดีบุกเป็นกิจการที่ทำกันมานานนับพันปีและทำกันแทบทุกจังหวัด เป็นธุรกิจที่ได้ชักจูงให้ผู้มีอำนาจทางการเมืองและนักธุรกิจนอกภูมิภาคทั้งที่เป็นคนไทยและชาวต่างชาติเข้ามาแข่งขันทำธุรกิจชนิดนี้มาก จำนวนคนงานที่ทำงานในเหมืองแร่ต่อเหมืองหนึ่ง ๆ นั้นสำหรับเหมืองขนาดใหญ่ใช้คนร่วมร้อยก็มี แร่ที่ได้จากเหมืองก่อนนำไปถลุง จะต้องนำไปตากก่อนแล้วนำไปล้างในรางล้างแร่อีกครั้ง ก่อนนำเข้าไปถลุง บริษัทเหมืองแร่ที่สำคัญ ๆ ได้แก่ ทุ่งคาฮาเบอร์ อ่าวขามดิน ไทยวัฒนะกรุงไทยดีบุก เทมโก้บูรพาเศรษฐกิจ เป็นต้น ปัญหาเกี่ยวกับแร่และการทำเหมืองแร่มีมากมาย ตั้งแต่การครอบงำจากต่างชาติ การลักลอบทำแร่เถื่อน ปัญหาเรือแพดแร่ การขาดเสถียรภาพราคา และปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากการทำเหมืองแร่

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,การทำเหมืองแร่,ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม,การจัดการทรัพยากร

เกษม ขนบแก้ว (2532) "กลวิธีสร้างบทตลกหนังตะลุง : ศึกษาจากวรรณกรรม" ภาควิชาภาษาไทย คณะศึกษามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูสงขลา.

งานชิ้นนี้ศึกษาวิเคราะห์กลวิธีสร้างบทตลกหนังตะลุง และวัฒนธรรมที่ปรากฏในบทตลกหนังตะลุง พบว่ามี 25 วิธีคือ การหักมุม ใช้ภาษาผิด ใช้คำพวน ใช้คำสองแง่สองมุม ฟังไม่ได้ศัพท์จับมากระเดียด คุยโวไ้อวด ตีความประสพการณ์ผิด ล้อเลียนบุคคลและสังคม พุดสอดเสือกเล่นลิ้น ฉลาดแกมโกง เปรียบเทียบข่มทับ ล้อคนไทยอิสลามที่ทำผิดศาสนบัญญัติ สัจฐานไร้สารูป ให้ผู้อ่านคิดถึงสิ่งปกปิดที่คนสนใจอยู่แล้ว แก่ตัวแบบน้ำขุ่น ๆ เหน็บแนมประชดประชัน กินปูนร้อนท้อง ฉลาดแกมโกง ล้อคนตะกละเห็นแก่กิน ล้อคนจีนที่พูดภาษาไทยไม่ชัด เล่นคำเล่นภาษา ใช้ตรรกวิทยา หนามบ่งหนาม กลิ้งจิ้มเกลื้อ เรื่องเกินจริงเกินเชื่อ ใช้วิธีประสมประสาน ส่วนวัฒนธรรมที่ปรากฏ ได้แก่ วัฒนธรรมด้านการแต่งกาย การประกอบอาชีพ การละเล่น การใช้ภาษา การใช้อาวุธ การประกอบอาหาร ด้านความเชื่อและค่านิยม

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,กลวิธี,บทตลกหนังตะลุง,วรรณกรรมวิเคราะห์

เกษม ขนบแก้ว (2532) 'วิเคราะห์วรรณกรรมหนึ่งตระกูลของพ่อง บุษรารัตน์' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

งานชิ้นนี้ศึกษาประวัติ ผลงานวรรณกรรม และวิเคราะห์วรรณกรรมหนึ่งตระกูลของพ่อง บุษรารัตน์ โดยศึกษาจากวรรณกรรมหนึ่งตระกูลจำนวน 10 เรื่อง และบทหนึ่งตระกูลสั้น ๆ อีก 37 บท พบว่าพ่อง บุษรารัตน์ เป็นผู้สร้างวรรณกรรมเพื่อใช้ในการแสดงพื้นบ้าน เป็นผู้ที่มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมของภาคใต้ สหาคิลปะ ประจำปี 2531 มีผลงานวรรณกรรมทั้งร้อยแก้วร้อยกรองเป็นจำนวนมากที่ดีเด่น และมีคุณค่าทางวัฒนธรรมพื้นบ้านสูงคือบทหนึ่งตระกูล แล้วจึงวิเคราะห์องค์ประกอบของวรรณกรรมหนึ่งตระกูล ทั้งในด้านรูปแบบและกลวิธีการใช้คำประพันธ์ เนื้อหา ภาษาและวัฒนธรรมการใช้ภาษา และโลกทรรศน์ชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในวรรณกรรมหนึ่งตระกูล โดยพบรูปแบบคำประพันธ์ 7 ชนิด ที่มีกลวิธีในการเลือกใช้ได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งเนื้อหาที่ประกอบด้วยแนวคิด โครงเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา จาก ในการใช้คำมีทั้งคำที่มีลักษณะพิเศษและสำนวนที่น่าสนใจ ส่วนโลกทรรศน์ปรากฏทั้งโลกทรรศน์ที่มนุษย์มีต่อมนุษย์ มนุษย์มีต่อธรรมชาติ และมนุษย์มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ศิลปวัฒนธรรม, ภาคใต้, พัทลุง, ชีวประวัติ, วรรณกรรมหนึ่งตระกูล

ไกรสร อินทร์ช่วย (2545) 'การศึกษาชีวประวัติและผลงานวรรณกรรมร้อยกรองของนายอรรถร ถาวรมาศ' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับประวัติและผลงานวรรณกรรมร้อยกรองของนายอรรถร ถาวรมาศ เป็นชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช ท่านผู้นี้มีบุตรธิดา 2 คน รับราชการตำแหน่งพลสมัครตำรวจเป็นเวลา 13 ปี ปัจจุบันท่านมีอายุ 73 ปี ท่านได้รับอุบัติเหตุถูกรถชนจนศีรษะได้รับความกระทบกระเทือนอย่างรุนแรง จนทำให้ความคิดความจำของท่านเลอะเลือนไป ท่านเป็นผู้ที่มีความสนใจและรักการอ่าน การเขียนหนังสือมาตั้งแต่วัยเด็ก มีผลงานดีเด่นทั้งด้านสร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรมร้อยกรอง งานของท่านให้ความรู้ และส่งเสริมด้านวรรณกรรมร้อยกรองที่มีคุณค่าต่อสังคม ผลงานพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือ วารสารนิตยสาร ทั้งในส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น นามปากกาที่ใช้ เช่น วรรณลงกฎ ส.ถาวรมาศ ว.ถาวรมาศ หลวงอรรถร ชลฤดี เป็นต้น ได้รับการยกย่องให้เป็นผู้ที่มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรมจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติในสาขามนุษยศาสตร์ และจากสำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 3 สาขาวรรณศิลป์ ด้านร้อยกรองพื้นบ้าน และได้รับการยกย่องให้เป็นผู้ใช้ภาษาไทยดีเด่นระดับที่ บ้านในภาคใต้ จากมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาคใต้, นครศรีธรรมราช, ประวัติบุคคล, ผลงานร้อยกรอง

ขุนพันธรักษ์ราชเดช(บุตร พันธรัักษ์) พ.ล.ต.ต. (2542) "ความเชื่อทางไสยศาสตร์ของชาวภาคใต้" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 2 (986-991) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

ไสยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับลัทธิเวทมนต์คาถา เป็นศาสตร์อย่างหนึ่ง ซึ่งแยกมาจาก ศาสตร์สิบแปดประการ ไสยศาสตร์แทรกอยู่ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของคนไทย ตั้งแต่การเกิด ถึงการตาย ชาวภาคใต้มีความเชื่อไสยศาสตร์ที่สำคัญหลายเรื่อง คือ เมตตามหานิยมมีทั้งที่เกิดจาก มนต์คาถาล้วน ๆ เช่น น้ำมันพรายปลุกเสก และเกิดจากพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น เครื่องราง สารีกาลิ้นทอง ฯลฯ อยู่ยงคงกะพันและเครื่องรางของขลัง เช่น ตะกรุด ผ้าประเจียด เพชรตาแมว เหล็กไหล และพันธุ์ไม้ เป็นต้น เสน่ห์ยาแฝดคือยาหรือของที่ทำให้ผู้อื่นรัก ส่วนมากนำเอาของที่มีอยู่ในตัวมาประสมทำขึ้น เป็นยา แต่ถ้าไม่เอาของในตัวมาประสม เรียกว่า ยาเสน่ห์ ของในตัวที่นำมาประสม เช่น ใจสี่ซีกสิบ ฯลฯ ผู้ที่ถูกยาแฝดมีวิธีแก้ด้วยการอาบน้ำมันต์ กินยาแก้ ทำพิธีเกิดใหม่หรือวิธีที่ดีที่สุดคือการบวช นอกจากนั้นยังมีการลงเลขยันต์ต่าง ๆ และคุณไสย สำหรับคุณไสยเป็นการใช้เวทมนต์คาถาหรือใช้เวทมนต์คาถาให้ผู้ที่ถูกกระทำเจ็บป่วยหรือถึงแก่ความตายทำได้หลายลักษณะเช่น ทำมบ หมายถึงการกระทำด้วยเวทมนต์ เลขยันต์คาถาให้ผู้อื่นมีอันตราย การทำคุณคล้ายกับการทำมบแต่รุนแรงกว่า และให้ผลเร็วกว่า โดยนำเอาสิ่งที่ต้องการมาทำพิธีปลุกเสกจนเล็กลงพอที่จะเป่าปลอยไปได้ หลังจากนั้นก็สั่งด้วยเวทมนต์จะเข้าไปเข้าใครกับออกไป ความเชื่อไสยศาสตร์เหล่านี้ต้องถือเอาฤกษ์ดี ยามดี วันดี ทิศดี ที่ดี จึงจะได้ผลตามที่ต้องการ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,คติชน,คติความเชื่อ

ชมชาติ เทพไชย (2542) "ชุมชนโบราณเวียงสระ" สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 15 (7255-7260) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้กล่าวถึงชุมชนโบราณเวียงสระ ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 7 บ้านเวียง ตำบลเวียงสระ จังหวัด สุราษฎร์ธานี มีการขุดพบหลักฐานด้านโบราณคดีที่น่าสนใจ ได้แก่ เครื่องมือหินสมัยก่อนประวัติศาสตร์ พระพุทธรูปหินทรายแดงนูนสูง เทวรูปพระวิษณุหรือพระนารายณ์สวมหมวกทรงกระบอกร พระวิษณุหรือพระนารายณ์ 4 กร พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 4 กร เทพีอุ้มโอรส แทนโยนิโทรณะ และพระพุทธรูปหินทราย กลุ่มโบราณศิลปวัตถุเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อทั้งศาสนาพราหมณ์ และพุทธ ศาสนาลัทธิมหายานได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้การขุดพบเหรียญอาหรับ ภาชนะดินเผาที่เก่าแก่ของจีน ภาชนะดินเผาที่เก่าแก่ของเวียดนาม และกระดูกสมัยสุโขทัยแสดงให้เห็นว่าชุมชนนี้เคยมีความสัมพันธ์ทางการค้าที่ขยายวงกว้างออกไปในหลาย ๆ ประเทศ ประกอบกับการที่ชุมชนนี้มีการสร้าง

กำแพงเมือง และขุดคูเมืองโดยอาศัยลำน้ำตามธรรมชาติ ทำให้เป็นที่ประจักษ์ว่าชุมชนโบราณเวียงสระนั้นมี การพัฒนาต่อเนื่องเรื่อยมา ทั้งเป็นชุมชนที่มีขนาดใหญ่ และมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีค่อนข้างสูง อีกด้วย

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สุราษฎร์ธานี,เวียงสระ,ประวัติศาสตร์, แหล่งโบราณคดี

เขมชาติ เทพไชย (2542) "แหลมโพธิ์แหล่งโบราณคดี" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 18 (8775-8780) กรุงเทพฯ ฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์อยู่ในเขตตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี แหลมโพธิ์ เป็นส่วนหนึ่งในบริเวณของอ่าวบ้านดอน จัดเป็นแหล่งโบราณคดีที่มีความสำคัญ กรมศิลปากรได้ขุด ค้นบริเวณดังกล่าว พบหลักฐานต่าง ๆ ที่น่าสนใจมากมาย ได้แก่ ลูกปัด เศษภาชนะแก้ว เครื่องถ้วย สมัยราชวงศ์ถัง เครื่องถ้วยพื้นเมืองจำนวนมาก เหรียญจีน รวมทั้งซากหางเสือเรือ บ่อน้ำจืดหลายแห่ง และโบราณสถานที่แหลมโพธิ์ หลักฐานดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับแหล่งโบราณคดีและโบราณสถาน บนสันทรายพุมเรียงและสันทราย ไชยา อันเป็นโบราณสถานที่ตั้งของวัดแก้ว วัดหลง วัดเวียง และวัด พระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร ซึ่งเป็นการยืนยันได้ว่าบริเวณแหลมโพธิ์นี้อาจเป็นแหล่งรวมสินค้าหรือ ตลาดในการค้าขายยุคต้น ๆ ของศรีวิชัยก็ได้

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สุราษฎร์ธานี,ไชยา,ประวัติศาสตร์

คำนวน นวลสนอง (2546) "ศึกษาพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของชนชาติไทย ในรัฐตอนเหนือของมาเลเซีย" สามทศวรรษไทยศึกษาภาคใต้ในกระแสโลกาภิวัตน์ (42-49) สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.

จากการศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ และการตั้งถิ่นฐานของชนชาติไทในประเทศมาเลเซีย มีหลักฐานที่เชื่อได้ว่าชนชาติไทได้อพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในรัฐทางตอนเหนือของมาเลเซียมาเป็น เวลาช้านาน รัฐที่ชนชาติไทยอาศัยอยู่กันเป็นส่วนใหญ่ คือ รัฐเกดะห์ รัฐปะลิส รัฐเประ รัฐกลันตัน และรัฐตรังกานู จนกระทั่งได้รับการเปลี่ยนสัญชาติจากชาวสยามเชื้อสายไทมาเป็นชาวมาเลเซียเชื้อ สายไท ถึงแม้ว่าจะได้รับสัญชาติมาเลเซียแล้วคนไทยเหล่านั้นก็ยังเป็นชนกลุ่มน้อยของประเทศ มีฐานะ ความเป็นอยู่ค่อนข้างยากจนกว่าชนเผ่าอื่นได้รับสิทธิประโยชน์ที่ประเทศให้แก่พลเมืองน้อยกว่าประชา กรที่เป็นชาวมาเลเซียมุสลิม ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทในรัฐตอนเหนือของมาเลเซียส่วนใหญ่นับถือ ศาสนาพุทธ มีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับหลักธรรมในพุทธศาสนาทั้งทางประเพณี พิธีกรรม แนวทางของการ

ปฏิบัติที่มีต่อกันในสังคมตระหนักในหน้าที่พลเมืองที่เป็นประชากรของประเทศมาเลเซีย หลีกเลียงความขัดแย้งกับชาวมาเลเซียเชื้อชาติอื่นรักความสงบ ชยันหมั่นเพียรในการทำงานและถือเอาความซื่อสัตย์เป็นสำคัญ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ชาติพันธุ์,ชาวมาเลเซียเชื้อสายไท,ประวัติศาสตร์,ความสัมพันธ์ทางสังคม

เคี่ยม สวัสดิ์เสถียร (2542) "หลิมกอเหนี่ยว" สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 17 (8481-8485) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้กล่าวว่า เจ้าแม่หลิมเหนี่ยวว่าเป็นชาวจีนฮกเกี้ยนที่ออกตามหาพี่ชายชื่อหลิมเต้าเคี่ยมซึ่งหนีการตามจับกุมของทางการจีน ด้วยข้อหาเป็นโจรสลัดร่วมกับพวกญี่ปุ่นได้ตามหามาถึงเมืองปัตตานี และสืบจนทราบว่าพี่ชายยังมีชีวิตอยู่ มีครอบครัวและมีหน้าที่การงานมั่นคง นางจึงขอร้องให้พี่ชายกลับบ้านไปด้วยกัน แต่หลิมเต้าเคี่ยมยังกลัวความผิด จึงให้หลิมกอเหนี่ยวกลับไปก่อน ฝ่ายหลิมกอเหนี่ยวได้ตั้งปณิธานไว้ว่าถ้าพาพี่ชายกลับไปไม่ได้นางไม่ขอกลับไป ในขณะที่นั้นเจ้าเมืองปัตตานีถึงแก่อนิจกรรมได้เกิดการกบฏแย่งชิงอำนาจ หลิมเต้าเคี่ยมเข้าปราบกบฏหลิมกอเหนี่ยวได้ช่วยเหลือพี่ชาย แดกกองกำลังของหลิมเต้าเคี่ยมสู้ไม่ได้ เพื่อรักษาชื่อเสียงของตระกูลหลิมกอเหนี่ยวได้ฆ่าตัวตาย หลิมเต้าเคี่ยมเศร้าเสียใจยิ่งนักได้จัดการฝังศพตามประเพณีโดยสร้างฮวงซุ้ย และศาลเจ้าที่หมู่บ้านกรือเซะ ต่อมาได้มีการย้ายศาลเจ้าเดิมมาอยู่ในเมือง เรียกศาลเจ้าหลง จูเกียง มีการสมโภชน์จัดงานทุกปี ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนอ้าย โดยจะแห่เจ้าแม่ไปรอบเมืองมีการทำพิธีลุยไฟ สถานที่แห่งนี้ถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่งของจังหวัดปัตตานี ทุกวันมีผู้เลื่อมใสศรัทธาแวะเวียนมาสักการะบูชามิได้ว่างวัน

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ปัตตานี,ประวัติศาสตร์,ตำนาน

จริน ศิริ (2542) 'นิทานชาวบ้านจากตำบลลำปำ อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับนิทานชาวบ้านจากตำบลลำปำ อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุงพบว่ามีนิทานอยู่ 5 ประเภท คือ ประเภทคติ ประเภทอธิบาย ประเภทความเชื่อ และนิทานเกี่ยวกับการกำเนิดสถานที่ นิทานดังกล่าวมีโลกทรรศน์ใน 3 ประเด็น คือ โลกทรรศน์ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ทั้งโลกทรรศน์ที่บุคคลมีต่อบุคคล ครอบครัวและเครือญาติ บริวารพวกพ้อง สังคมและแนวทางการดำเนินชีวิต โลกทรรศน์ดังกล่าวชาวตำบลลำปำมีความสัมพันธ์และผูกพันอยู่กับระบบ

เครือญาติ ดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย มีคุณธรรมจริยธรรม รักอิสระ เคารพในสิทธิเสรี และมีจิตใจอบอุ่น
อารีต่อผู้อื่น โลกทรรศน์ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติพบว่า ชาวตำบลลำปำมีความ
ผูกพันอยู่กับธรรมชาติมาเป็นเวลานาน ทำให้ชาวบ้านซึ่งในคุณค่าของธรรมชาติ และโลกทรรศน์
ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ทั้งโลกทรรศน์ที่มีต่อสิ่งเร้นลับของธรรมชาติ
จินตนาการจากธรรมชาติ คติความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์และดวงวิญญาณ และคติทางศาสนา ซึ่งชี้ให้
เห็นว่าชาวตำบลลำปำยังมีความเชื่อในสิ่งที่อยู่เหนือเหตุผลอยู่มาก และยังมีปฏิบัติตามหลัก
พระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,พัทลุง,คติชน,นิทาน,การวิเคราะห์

จรรยา หนูทอง (2542) 'การศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมของชนบทภาคใต้ที่ปรากฏ
ในเรื่องสั้นของนักเขียนกลุ่มนาคกร' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมของชนบทภาคใต้ที่ปรากฏในเรื่อง
สั้นของนักเขียนกลุ่มนาคกร จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒน
ธรรมของชนบทภาคใต้ประกอบด้วย 6 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ปัจจัยด้าน
ประชากร ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ปัจจัยด้านการศึกษา และปัจจัยด้านการเมือง
ปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชนบทภาคใต้ ลักษณะของ
การเปลี่ยนแปลง คือ การทำให้เป็นอุตสาหกรรมได้แก่ การใช้ความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการมาเพิ่ม
ประสิทธิภาพในการผลิตสินค้า และบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดมากกว่าเพื่อการยัง
ชีพ การทำให้เป็นเมืองได้แก่ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ เช่น ถนนหนทาง ไฟฟ้า น้ำประปา
โทรศัพท์ ระบบคมนาคมขนส่ง การสื่อสารโทรคมนาคมและสื่อมวลชน การทำให้เป็นประชาธิปไตยได้
แก่ การแพร่ขยายของแนวคิด ปรัชญา และระบอบการเมืองการปกครองที่เน้นสิทธิเสรีภาพและหน้าที่
ของประชาชน ผลกระทบที่ได้รับจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจได้แก่ วิธีการผลิตและการบริโภค
ของชาวชนบทภาคใต้ จากเดิมการผลิตแบบยังชีพและพึ่งพิงตนเองได้เปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อการค้า
ผลกระทบด้านการเมืองการปกครองเกิดการเมืองแบบอำนาจนิยมเห็นแก่ประโยชน์ของตนเองและ
พวกพ้อง ส่วนผลกระทบด้านสังคมวัฒนธรรมได้แก่ ระบบโครงสร้าง ความสัมพันธ์ บทบาทหน้าที่ของ
สมาชิกในสังคมครอบครัวเปลี่ยนไป การดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายก็กลายเป็นการแข่งขัน มีคติเกี่ยวกับ
ศาสนาเกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอน กำนิงดของศาสดา บาปบุญคุณโทษ คตินิยม
เกี่ยวกับความเชื่อไสยศาสตร์ เป็นต้น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรม,เรื่องสั้น,การวิเคราะห์

จามจุรี โอภาสภานุเมศ (2546) 'ศึกษาประวัติชีวิตและผลงานด้านการแพทย์แผนไทยของประกอบ อุบลขาว' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้กล่าวถึงประวัติชีวิตและผลงานด้านการแพทย์แผนไทยของประกอบ อุบลขาว ว่าประกอบ อุบลขาวเป็นชาวสงขลา เกิดในสมัยต้นรัชกาลที่ 7 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จบการศึกษาระดับเตรียมอุดมศึกษา และสอบได้นักธรรมเอก เป็นผู้มีความสนใจด้านการแพทย์แผนไทย มีความสามารถด้านการประกอบยาสมุนไพรและการบำบัดรักษาโรคด้วยยาสมุนไพร และอนุรักษ์สมุนไพรไทยด้วยการปลูกพืชสมุนไพร ส่งเสริมการขยายพันธุ์พืชสมุนไพร และให้มีการใช้สมุนไพรในการรักษาโรค เป็นผู้มีส่วนร่วมในการสร้างหลักสูตรด้านการแพทย์แผนไทยให้กับมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เป็นอาจารย์พิเศษของวิทยาลัยสมเด็จพระบรมราชชนนี จังหวัดสงขลา โรงเรียนเวชศาสตร์ จังหวัดสงขลา และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สงขลา,ประวัติบุคคล,ภูมิปัญญาท้องถิ่น,การแพทย์แผนไทย

จำรูญ วงศ์กระจ่าง (2542) 'การศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงในจังหวัดสงขลา' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงในจังหวัดสงขลา พบว่า ความเชื่อมี 3 ขั้นตอน คือ ความเชื่อก่อนการแสดง ความเชื่อขณะทำการแสดงหนังตะลุง และความเชื่อเมื่อเสร็จสิ้นการแสดงหนังตะลุง ความเชื่อก่อนการแสดงได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับการครอบมือ ความเชื่อเกี่ยวกับการรับขันหมาก ความเชื่อเกี่ยวกับการเดินทาง ความเชื่อเกี่ยวกับการทักทายโรงหนัง เป็นต้น ความเชื่อขณะทำการแสดงหนังตะลุงได้แก่ ความเชื่อในการเชิดรูปฤาษี ความเชื่อในการเชิดรูปพระอิศวร ความเชื่อ ในการเชิดรูปปราชญ์หน้าบท ความเชื่อในการเชิดรูปตลก เป็นต้น ส่วนความเชื่อเมื่อเสร็จสิ้นการแสดงหนังตะลุงได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับการกำหนดวาระ และความเชื่อเกี่ยวกับการเก็บรูปเข้าดับแฝง ความเชื่อเหล่านี้ได้มีการสืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนาน ทั้งนี้เพื่อเป็นการปลูกฝังให้นายหนังมีสติรอบคอบ และควรได้รับการสืบทอดเผยแพร่อนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สงขลา,การละเล่นมหรสพ,คติความเชื่อ

จิตตนา หนูณะ (2536) "เกี่ยวกับลังกาสุกะ" **ทักษิณคดี สถาบันทักษิณคดีศึกษา** 2: 41-48.

บทความนี้กล่าวถึง เรื่องราวของแหล่งโบราณคดีเมืองโบราณที่ปัตตานี ว่ามีนักวิชาการจำนวนมากให้ความสนใจกับแหล่งโบราณคดีนี้ พบว่า หลักฐานที่พบ ณ ที่แห่งนี้มีอายุเก่าแก่ไปได้ถึงพุทธศตวรรษที่ 11 - 12 นักโบราณคดีบางคนได้จัดลำดับชั้นทางวัฒนธรรมของที่นี่ไว้ 3 ช่วง คือ สมัยแรกเริ่ม มีอายุคลุมตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 11-12 สมัยกลาง มีอายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ 13-14 และสมัยปลาย มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 19-23 อย่างไรก็ตามนักวิชาการต่างมีความเห็นแตกต่างกัน ไม่เป็นที่ยืนยันแน่นอนว่าชื่อลังกาสุกะคือที่นี่หรือที่ไหนกันแน่ เพราะเอกสารเก่าซึ่งกล่าวถึงชื่อนี้พูดไว้แตกต่างกันทั้งของจีน อินเดีย อาหรับและมลายู ในตอนท้ายบทความผู้เขียนพยายามสรุปว่า พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เคยเจริญรุ่งเรือง และพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง และปัตตานีคือใจกลางของความเจริญรุ่งเรือง ลังกาสุกะจึงน่าจะตั้งอยู่ในบริเวณนี้

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ปัตตานี,ประวัติศาสตร์

จิตตนา หนูณะ (2542) "กรุงชิง" **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 1** (146-152) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้กล่าวว่ กรุงชิง เป็นชื่อที่เรียกตามพันธุ์พืชชนิดหนึ่ง คือ ต้นกะชิง ซึ่งมีอยู่มากในบริเวณนี้ เดิมชาวบ้านเรียกว่า กะชิง ต่อมาเพี้ยนมาเรื่อย ๆ เป็นกรุงชิง พื้นที่กรุงชิงตั้งอยู่ที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง กิ่งอำเภอพนิดำ จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามคำบอกเล่าของชาวบ้านในพื้นที่ลึกเข้าไปมีกำแพงเมืองโบราณ ซากกระดูกมนุษย์ รูปปั้นยักษ์ และเครื่องปั้นดินเผา แต่เมื่อมีการสำรวจจากคณะผู้เชี่ยวชาญพบว่ากรุงชิงเป็นเพียงแค่มุมชนกลุ่มเล็ก ๆ ที่ไม่ได้มีความสำคัญอะไรมากนัก และหลักฐานที่ปรากฏในภายหลัง คือ กรุงชิงเป็นที่ตั้งสำคัญแห่งหนึ่งของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เป็นแหล่งสะสมอาวุธ ทั้งนี้เพราะลักษณะภูมิประเทศของปากกรุงชิงเป็นพื้นที่เปิดมีภูเขาล้อมรอบ กรุงชิงมีพื้นที่ประมาณ 1 แสนไร่ ปัจจุบันกรุงชิงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดได้ประกาศตั้งให้ขึ้นเป็นอุทยานแห่งชาติเขาหลวงปากกรุงชิง มีฐานะเป็นแหล่ง ต้นน้ำของแม่น้ำตาปี และเป็นแหล่งทิวทัศน์ธรรมชาติที่สวยงาม ได้แก่ น้ำตกกระโรม น้ำตกพรหมโลก น้ำตกกรุงชิง ฯลฯ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,นครศรีธรรมราช,แหล่งชุมชนโบราณ,คติความเชื่อ

จิตตะเสน เจริญ (2541) 'การจัดกิจกรรมสมุนไพรไทยในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้มุ่งศึกษาความเป็นมา รูปแบบการจัดกิจกรรม ปัจจัยและปัญหาในการดำเนินกิจกรรม พบว่า ความเป็นมาเริ่มด้วยการจัดกิจกรรมภายในโรงเรียนก่อน เช่น การทำสวนสมุนไพร การจัดตั้ง ชุมนุมสมุนไพร ฯลฯ ต่อมาจึงเปิดสอนเกี่ยวกับสมุนไพร โรงเรียนทั้ง 8 โรงเรียนที่ศึกษามี รูปแบบการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนสมุนไพรเป็น 2 ลักษณะ คือกำหนดคุณสมบัติครูผู้สอนและไม่กำหนดคุณสมบัติ สำหรับกิจกรรมเสริมหลักสูตร มีกิจกรรมชุมนุมอนุรักษ์สมุนไพร สวนสมุนไพร - สวนสาธิตสมุนไพร พิพิธภัณฑ์สมุนไพร ห้องพยาบาลแพทย์แผนไทย ห้องสมุดสมุนไพร การผลิตยาสมุนไพร วิถีทัศน์สมุนไพร บริษัทอนุรักษ์สมุนไพร และบริษัทอบสมุนไพรเพื่อสุขภาพ ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการดำเนินงาน คือ งบประมาณ สถานที่ บุคลากร พืชสมุนไพรและวัสดุอุปกรณ์ สำหรับปัญหาในการ ดำเนินการจัดกิจกรรม คือ การขาดผู้มีความรู้ด้านสมุนไพรที่แท้จริง งบประมาณไม่พอเพียง สื่อการเรียนการสอน การพัฒนาสวนสมุนไพรทำได้ยาก การขาดการสนับสนุนจากผู้บริหาร และภูมิปัญญา การจัดการแบบศูนย์รวมองค์ความรู้ยังจัดได้น้อย

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ศิลปวัฒนธรรม, ภาคใต้, สงขลา, ภูมิปัญญาชาวบ้าน, การแพทย์พื้นบ้าน, การอนุรักษ์วัฒนธรรม

จินดา จันเส็ง (2542) "ตราประจำจังหวัดในภาคใต้" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 5 (2501-2505) กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้กล่าวถึงตราประจำจังหวัดในภาคใต้ทั้ง 14 จังหวัด ว่าบ่งบอกถึงความหมาย ประวัติ สัญลักษณ์และอาชีพต่าง ๆ ของแต่ละจังหวัดที่อยู่ในตราประจำจังหวัดซึ่งมีดังนี้ จังหวัดกระบี่มีตราประจำจังหวัดเป็นภาพกระบี่ไขว้ มีภาพภูเขาและทะเลอยู่ด้านหลัง จังหวัดชุมพรตราประจำจังหวัดเป็นภาพเทวดาประทับยืน มีต้นไม้ ค่ายและหอรบ ตราประจำจังหวัดตรังเป็นภาพสะพานกระโจมไฟและลูกคลื่น ตราประจำจังหวัดนราธิวาสเป็นภาพต้นยางกับคนกรีดยาง ตราประจำจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นภาพพระบรมธาตุเปล่งรัศมีล้อมรอบด้วย 12 นักษัตร จังหวัดปัตตานีตราประจำจังหวัดเป็นภาพปืนใหญ่ จังหวัดพังงาตราประจำจังหวัดเป็นเรือขุดแร่ ภูเก็ตเป็นภาพท้าวเทพกษัตรีและท้าวศรีสุนทร จังหวัดยะลาตราประจำจังหวัดเป็นภาพรูปเหมือนแร่ดีบุก จังหวัดระนองตราประจำจังหวัดเป็นภาพปราสาท ตราประจำจังหวัดสงขลาเป็นภาพหอยสังข์อยู่ในพานแว่นฟ้า และตราประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นภาพเจดีย์พระบรมธาตุไชยา

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ประวัติศาสตร์,ภูมิปัญญาท้องถิ่น

จิรภา จันทรเส็ง (2544) 'โลกทรรศน์ชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งภาคใต้ในระหว่างปี พ.ศ. 2530 - 2540' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้เป็นการศึกษาโลกทรรศน์ชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งภาคใต้พบว่า โลกทรรศน์ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ชาวไทยภาคใต้มีความสัมพันธ์กันหลายลักษณะ คือ บุคคลมีต่อสภาพบุคคล ครอบครัวและเครือญาติ บริวารกลุ่มชนและสังคม และแนวทางการดำเนินชีวิต ลักษณะดังกล่าวนี้ชี้ให้เห็นว่า ชาวไทยภาคใต้ต้องการให้ผู้ชายและผู้หญิงรู้จักหน้าที่ของตนยกย่องผู้อาวุโส ผู้มีอาชีพสุจริต ผู้มีฐานะเศรษฐกิจดี ตำหนิผู้ที่วางตัวไม่เหมาะสมกับวัย รังเกียจอาชีพที่เสื่อมเสียชื่อเสียง ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี นิยมความจริงใจ รักพวกพ้อง ส่วนโลกทรรศน์ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาตินั้น ชาวไทยภาคใต้มีความผูกพันกับธรรมชาติมาแต่อดีต ทำให้มีความซาบซึ้งและคุณค่าของธรรมชาติที่ในปัจจุบันพื้นฐานแก่การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ และโลกทรรศน์ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ พบว่ามีความสัมพันธ์กันในหลายลักษณะ คือ โลกทรรศน์ที่มนุษย์มีต่อคติเกี่ยวกับคุณไสย คติความเชื่อเกี่ยวกับดวงวิญญาณและภูตผีปีศาจและความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา ลักษณะดังกล่าวนี้ชี้ให้เห็นว่าการดำเนินชีวิตของชาวไทยภาคใต้ยังมีความเชื่อในสิ่งที่อยู่เหนือเหตุผลและยากต่อการพิสูจน์อยู่มาก

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,ภูมิปัญญาท้องถิ่น,การวิเคราะห์โลกทรรศน์

จิรวรรณ บัวผิวน (2538) 'ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลพระภูมิของชาวบ้าน อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลพระภูมิของชาวบ้าน อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่ามีความเชื่อเกี่ยวกับศาลพระภูมิสืบทอดกันมาเป็นเวลานานจนถึงปัจจุบัน คือ มีความเชื่อเรื่องพิธีกรรมในการจัดตั้งศาลพระภูมิ ความเชื่อและพิธีกรรมในการเซ่นสรวงบูชาศาลพระภูมิ และความเชื่อในการปฏิบัติตนตามข้อห้ามและข้อพึงปฏิบัติ ผลจากความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลพระภูมิ คือ จะช่วยส่งผลดีต่อผู้ปฏิบัติ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สุราษฎร์ธานี,คติชน,คติความเชื่อ

เจริญ ศรีประดิษฐ์ (2542) "ภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ด้านการแพทย์พื้นบ้านจากหนังสือบุด" สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ด้านการแพทย์พื้นบ้านจากหนังสือบุด พบว่าหนังสือบุด ซึ่งเป็นตำราที่นำมาศึกษาจำนวน 125 เล่มนั้น มีทั้งหนังสือบุดดำและบุดขาวเดิมเป็นสมบัติของวัดและหมอยาพื้นบ้าน ทุกเล่มบันทึกด้วยตัวอักษรไทยปัจจุบัน ถ้อยคำและข้อความ เป็นภาษาถิ่นใต้ มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับตำรายา จำแนกชนิดยาตามอาการของโรคได้ 82 ชนิด ยาแต่ละชนิดมีหลายขนาน แต่หมอยามีได้นำยาทุกขนานมาใช้ประโยชน์ การมียาหลายขนานนั้นก็เพื่อความสะดวกแก่การค้นหา ยาแต่ละขนานมีตัวยาที่เหมือนกันบ้างแตกต่างกันบ้าง ตัวยาส่วนใหญ่มีส่วนผสมจากพืชและสัตว์ ยาที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบันได้แก่ ยารักษาโรคเกี่ยวกับเด็กและสตรี และยาที่ใช้รักษาโรคเฉพาะบางโรค ในการใช้นั้นหมอยาพื้นบ้านต้องมีความรู้เกี่ยวกับตัวยาอย่างลึกซึ้งและหมอยามีความเชื่อเรื่องครุ คาถาในการรักษาผู้ป่วยจะไม่เรียกค่าตอบแทนใด ๆ นอกจาก "คำรอด" หรือเงินบูชาครุเท่านั้น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ภูมิปัญญาท้องถิ่น,การแพทย์พื้นบ้าน

เจือจันทร์ ด้านสืบสกุล (2546) 'ศึกษาการผลิตอาหารจากตาลโตนดของชาวบ้าน อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับการผลิตอาหารจากตาลโตนดของชาวบ้าน อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการผลิตอาหารจากตาลโตนด ได้แก่ ด้านวัสดุที่ได้จากลูกตาลอ่อน และน้ำตาลสดจากตาลโตนด สามารถนำมาแปรรูปประกอบอาหารได้ ด้านอุปกรณ์ในการประกอบอาหาร ได้แก่ กระจบอกลตาล มีดปาดตาล เตาไฟ ด้านทุนใช้เงินสำหรับการซื้อวัสดุอุปกรณ์ การจ้างแรงงาน และการขนส่งสินค้า ด้านแรงงานใช้แรงงานคนท้องถิ่น ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ การหยุดหรือลาออกของคนงาน ด้านการจัดการผู้ผลิตจะจัดการในด้านการตลาดกันเอง ด้านสภาพภูมิศาสตร์เป็นที่ตั้งของชุมชน และการคมนาคมที่สะดวก ทำให้รวดเร็วในการจำหน่ายอาหารจากตาลโตนด ด้านสภาพทางเศรษฐกิจหากภาวะเศรษฐกิจดีหรือตกต่ำย่อมส่งผลต่อการผลิตและการจำหน่าย สำหรับกระบวนการผลิตอาหารจากตาลโตนดเน้นกระบวนการ ได้แก่ ขั้นตอนเตรียมวัสดุและอุปกรณ์ ขั้นตอนผลิต และขั้นตอนเก็บรักษา และเตรียมการเพื่อการบริโภค อาหารที่ผลิตมีหลากหลายชนิด ได้แก่ เครื่องดื่ม อาหารหวาน อาหารคาว และเครื่องปรุงรส ส่วนผลกระทบจากการผลิตได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น มีงานทำ มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ด้านสังคมและวัฒนธรรมทำให้ชาวบ้านภูมิใจในท้องถิ่นตนเอง

รู้คุณค่าของต้นตาลโตเนด และด้านสิ่งแวดล้อมต้นตาลโตเนดช่วยสร้างความสมดุลของระบบนิเวศเป็นที่อยู่อาศัยของนกเค้าแมวที่ช่วยกำจัดหนูในนาข้าว อีกทั้งช่วยลดมลพิษจากการทำลายส่วนต่าง ๆ ของตาลโตเนดทั้งน้ำตาลสดและลูกตาลสด

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สงขลา,ภูมิปัญญาท้องถิ่น,อาหารพื้นบ้าน

ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์ (2541) "วัดเขาขุนพนม : วัดในบันทึกประวัติศาสตร์" เขาขุนพนม : ชีวิตและวัฒนธรรม (50-57) กรุงเทพฯ : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช.

งานชิ้นนี้มีสาระสำคัญเกี่ยวกับวัดเขาขุนพนมอันเป็นวัดในบันทึกประวัติศาสตร์ ว่าเคยเป็นที่ประทับของประมุขแห่งสงฆ์ เป็นที่หลบลี้ภัยสงคราม และเป็นที่ประทับของวีรกษัตริย์เมื่อ 200 ปีเศษที่ผ่านมา ชื่อวัดนี้ได้ปรากฏอยู่ในตำนานพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราชด้วยซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าวัดและภูเขานี้มีความสำคัญมาเป็นเวลากว่า 700 ปีเศษแล้วจากบันทึกประวัติศาสตร์อยุธยา กล่าวกันว่าเขาขุนพนมมีโบราณสถานโบราณวัตถุมากมาย และจากคำเล่าสืบต่อของชาวนครศรีธรรมราชบอกว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเคยเสด็จมาประทับอยู่ที่นี้ก่อนเสด็จสวรรคต หลังจากรัชกาลที่ 1 เสด็จราชย์สมบัติไม่นานวัดนี้ก็กลายเป็นวัดร้าง จนกระทั่งเมื่อ 70 ปีเศษมานี้ราษฎรบ้านเขาขุนพนมได้ร่วมใจกันบูรณะวัดนี้ขึ้นใหม่เพื่อเปิดศูนย์รวมจิตใจและความศรัทธาของประชาชนในท้องถิ่น ด้วยเหตุที่วัดเขาขุนพนมเป็นวัดเก่าแก่สะสมเรื่องราวสำคัญทางประวัติศาสตร์ไว้หลายร้อยปี อีกทั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ปัจจุบันวัดนี้จึงกลายเป็นศูนย์กลางสำคัญของการศึกษาและการศาสนา

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,นครศรีธรรมราช,ประวัติศาสตร์

ฉันท誌 ทองช่วย (2522) "รามเกียรติ์กับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้" โครงการบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

งานชิ้นนี้ศึกษาความเกี่ยวข้องระหว่างเรื่องรามเกียรติ์กับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ว่ามีลักษณะร่วมและลักษณะแตกต่างกันอย่างไรบ้างในเรื่องอนุภาค รูปแบบคำประพันธ์ และถ้อยคำภาษา อิทธิพลต่อวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ และรามเกียรติ์ฉบับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวภาคใต้อย่างไรบ้าง พบว่ารามเกียรติ์มีส่วนเกี่ยวข้องกับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะความเกี่ยวข้องทางด้านอนุภาค และวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นภาคใต้มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวภาคใต้ในด้านการประกอบพิธีกรรม ความเชื่อ การละเล่นพื้นเมือง การอบรมสั่งสอนทางจริยธรรม และทางด้านค่านิยมต่าง ๆ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,รามเกียรติ์,วรรณกรรมวิเคราะห์

เฉลิม อยู่เวียงชัย (2541) "เขาขุนพนมกับกรณีสวรรคตของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช" เขาขุนพนม : หมู่บ้านวัฒนธรรม (22-42) กรุงเทพฯ : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช.

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงเป็นพระมหากษัตริย์องค์สุดท้ายของกรุงธนบุรี จากเหตุการณ์เกี่ยวกับการสวรรคตของพระองค์ยังเป็นปัญหาโต้เถียงกันสรุปข้อเท็จจริงไม่ได้ ตามพงศาวดารเชื่อว่าพระองค์ถูกสำเร็จโทษที่หน้าป้อมวิชัยประสิทธิ์ท้ายกรุงธนบุรี แต่ความเชื่อของชาวบ้านเขาขุนพนมอำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช เชื่อว่าพระองค์ทรงรอดพระชนม์ได้เสด็จมาประทับอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราชอีกประมาณสองถึงสามปีแล้วเสด็จสวรรคตโดยสงบ อีกทั้งยังเชื่อกันว่าเมื่อครั้งที่พระองค์ทรงพำนักอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราชนั้นได้เสด็จไปประทับที่ถ้ำด้านตะวันตกของเขาขุนพนมหรือถ้ำพระเจ้าตากในปัจจุบัน

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,นครศรีธรรมราช,ประวัติศาสตร์,ความเชื่อ

ชมพูนุท ชูอุบล (2546) 'ศึกษาชีวประวัติและผลงานของเค้ล่า แก้วเพชร' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้เป็นการศึกษาชีวประวัติและผลงานของเค้ล่า แก้วเพชร พบว่า เค้ล่า แก้วเพชร เป็นชาวบ้านธรรมดาที่เรียนจบแค่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ได้บรรพชาและอุปสมบท 5 พรรษาสอบได้นักธรรมตรี และเป็นทหารเกณฑ์อยู่ 1 ปี 4 เดือน สอบได้สิบตรีกองประจำการ เค้ล่า แก้วเพชร เป็นคนที่มีน้ำใจชอบช่วยเหลือกิจกรรมในสังคม มีแนวคิดในการทำงานหลายแนวคิดที่สร้างสรรค์ สิ่งเหล่านี้หล่อหลอมให้ เค้ล่า แก้วเพชร เป็นคนมีอุปนิสัยและบุคลิกภาพผู้นำ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ซื่อสัตย์ เชื่อมั่น และเสียสละเพื่อส่วนรวมได้บริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน ก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว่า มีเงินทุนหมุนเวียนหลายล้านบาท ได้ก่อตั้งกองทุน สวัสดิการชุมชนเกือบร้อยกองทุน อีกทั้งริเริ่มจัดตั้งธุรกิจชุมชนและสภาชุมชน เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนโดยให้การศึกษา ด้านพัฒนาชุมชน ทั้งคนในชุมชนและนอกชุมชนจนประสบความสำเร็จได้รับรางวัลเกียรติคุณให้เป็นปราชญ์ชาวบ้าน คนดีศรีสังคม และครูภูมิปัญญาไทย

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สงขลา,ประวัติบุคคล,ธุรกิจชุมชน

ชวน เพชรแก้ว (2547) "หัตถกรรมพื้นบ้านกับความอยู่รอดของชุมชนบ้านคอกวัว" รายงานผลการศึกษานวัตกรรมสร้างสุขภาพภาคใต้ (25-52) กรุงเทพฯ ฯ สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ.

งานชิ้นนี้กล่าวถึงงานหัตถกรรมของบ้านคอกวัว อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุงว่าเป็นอาชีพหลักที่ช่วยให้ชาวบ้านอยู่รอดมาจนกระทั่งปัจจุบัน เริ่มจากการที่ชาวบ้านรวมกลุ่มกันตั้งกลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มอาชีพหัตถกรรมกะลามะพร้าว และกลุ่มอื่น ๆ โดยมีจุดประสงค์เพื่อแก้ปัญหาความยากจน ด้วยความสามารถของผู้นำกลุ่ม และความช่วยเหลือจากภาครัฐ ทำให้ผลผลิตมีคุณภาพดีเป็นที่นิยมของผู้ใช้ โดยที่กลุ่มพยายามรักษาคุณภาพผลิตภัณฑ์ด้วยการตรวจสอบคุณภาพทุกขั้นตอน งานหัตถกรรมกะลามะพร้าวจึงเป็นที่นิยมทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศอย่างกว้างขวาง ความสำเร็จดังกล่าวชาวบ้าน บอกว่าเป็นเพราะสมาชิกในครอบครัวช่วยกันทำงาน มุ่งผลิตตามความต้องการของตลาด ทำงานด้วยความประณีต นอกจากนั้นมีการใช้ทรัพยากรการผลิตอย่างคุ้มค่า อีกทั้งผลงานผลิตส่วนใหญ่พัฒนามาจากภูมิปัญญาดั้งเดิมแทบทั้งสิ้น และแม้ว่าแต่ละครอบครัวจะทำงานกันอย่างอิสระแต่ก็จูนเจือเกื้อหนุนกัน ยกย่องสนับสนุนกัน ไม่แข่งขันกัน นอกจากนี้ความเชื่อทางศาสนาเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และการที่พวกเขามีผู้นำเป็นคนดีคนเก่งก็เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้พวกเขาอยู่รอดอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,พัทลุง,วัฒนธรรมกับการพัฒนา,ภูมิปัญญาท้องถิ่น,หัตถกรรม

ชวน เพชรแก้ว (2545) "การยกระดับ แลการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานการณปัจจุบัน" วารสารเทียน ของคณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี : 65-71.

งานชิ้นนี้มีสาระสำคัญเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่ง โดยแท้ที่จริงแล้วภูมิปัญญาท้องถิ่นมิได้เป็นสมบัติของใครคนใดคนหนึ่ง หากแต่เป็นความรู้ชุมชนซึ่งถ่ายทอดสืบต่อกันมาช้านาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์เป็นความรู้ที่เป็นองค์รวม ซึ่งรวบรวมความรู้ต่าง ๆ ให้มาสัมพันธ์กันจนเป็นวิถีของชุมชน แต่การรับเอากระแสวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนต่าง ๆ อย่างมากมาย ซึ่งส่งผลให้สังคมประสพภาวะวิกฤต จึงทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับความสนใจทั้งจากองค์กรของรัฐ หน่วยงานเอกชน และองค์กรชาวบ้าน โดยมีนักวิชาการเป็นฐานในการกระจายความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยศึกษาเกี่ยวกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเผยแพร่จนมีผู้สนใจอย่างกว้างขวาง ในปัจจุบันภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าจึงเหลืออยู่เป็นจำนวนไม่น้อย ซึ่งภูมิปัญญาดังกล่าวกำลังทำหายต่อการดำรงอยู่ของคนในยุคสมัยใหม่ โดยเฉพาะในสังคมภาคใต้ที่การละทิ้งภูมิปัญญากำลังกลายเป็นเรื่องปกติธรรมดาตามากขึ้นทุกที การทำความเข้าใจ

ใจเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นและปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันจึงน่าจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้ชุมชนอยู่รอดทั้งปัจจุบันและอนาคต

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ภูมิปัญญาท้องถิ่น,การปรับใช้

ชวน เพชรแก้ว (2547) "อัตลักษณ์และพลวัตวรรณกรรมทักษิณกลุ่มสุภาษิตและคำสั่งสอน" **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (437-448) กรุงเทพฯ ฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้ศึกษาจากวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้จากหนังสือชุด หนังสือบันทึก และพิมพ์เผยแพร่อย่างหนังสือปัจจุบัน วรรณกรรมจากหนังสือชุดส่วนใหญ่ไม่บอกชื่อผู้แต่งและเวลาที่แน่ชัด ส่วนวรรณกรรมที่บันทึกหรือพิมพ์เผยแพร่บอกชื่อและเวลาที่แต่งไว้ชัดเจน หากเป็นหนังสือโบราณแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์ โคลงสี่สุภาพมีส่นน้อย ส่วนวรรณกรรมที่แต่งขึ้นในระยะหลังส่วนใหญ่ใช้คำประพันธ์ประเภทกลอน ผู้แต่งได้รับสาระความคิดมาจากหลายทาง เช่น คำสอนจากศาสนา กฎหมายโบราณ เหตุการณ์บ้านเมืองที่ประสบ และความเฉลียวฉลาดของผู้แต่งวรรณกรรม สุภาษิต คำสั่งสอนของภาคใต้ที่เก่าที่สุด คือ กฤษณาสอนน้องฉบับพระภิกษุอินท์ นอกจากนั้นยังมีอีกหลายเรื่อง เช่น สุภาษิตสอนหญิง สุภาษิตร้อยแปด และลุงสอนหลาน เป็นต้น ที่พบในปัจจุบัน เช่น อธิสสอนศิษย์ โลกวัตภาษิต ฯลฯ วรรณกรรมกลุ่มนี้นอกจากมุ่งสอนบุคคลทั่วไปแล้วยังสอนบุรุษ สตรี พุทธบริษัท ช่างราชการ และบรรพชิต โดยคำนึงถึงประโยชน์ปัจจุบันและสืบเนื่องถึงอนาคตประโยชน์ที่ว่านี้คือ ความมีคุณธรรมความเป็นมนุษย์สมบูรณ์ และประโยชน์ในชั้นปัญญา

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,สุภาษิตและคำสั่งสอน,เนื้อหาสาระ

ชวน เพชรแก้ว (2538) "วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่ปรับเปลี่ยนมาจากท้องถิ่นอื่น" **วรรณคดีท้องถิ่นพินิจ** (96-108) กรุงเทพฯ ฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

งานชิ้นนี้ได้นำเสนอถึงวัฒนธรรมจากราชาธานีว่ามีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมภาคใต้มาแต่ครั้งสมัยสุโขทัยและสืบเนื่องต่อมาทุกยุคทุกสมัย ด้วยเหตุดังกล่าววัฒนธรรมทางวรรณกรรมย่อมมีความสัมพันธ์ต่อกันด้วย โดยที่ภาคใต้รับตัวอักษร แนวคิด รูปแบบ และเนื้อหาของวรรณกรรมมาปรับเปลี่ยนแต่มีใช้ทั้งหมด ผู้เขียนได้นำวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ เรื่องโคบุตร พระสุธน-มโนราห์ รามเกียรติ์ และสุวรรณหงส์ มากกล่าวถึงโดยชี้ให้เห็นว่าเรื่องโคบุตรได้ปรับเปลี่ยนมาจากโคบุตรของสุนทรภู่ แต่เนื้อเรื่องบางส่วนตรงกับเรื่องสุพรรณรังสี นางแก้วกิริยา และจักรนารายณ์ เรื่องโคบุตรของภาคใต้จึงเป็นการ

หลอมรวมจากหลายเรื่องเข้าด้วยกัน ส่วนเรื่องพระสุนทร-มโนราห์ ซึ่งมีแพร่หลายทั่วไปในภาคใต้ น่าจะได้รับอิทธิพลจากเรื่องสุนทรชาดก สำหรับเรื่องรามเกียรติ์น่าจะได้รับอิทธิพลจากรามเกียรติ์ อันเป็นพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 และเรื่องสุวรรณหงส์น่าจะได้นำเอาเค้าโครงเรื่องของภาคกลางมาปรับเปลี่ยนเช่นเดียวกัน ในการปรับเปลี่ยนดังกล่าว มักเปลี่ยนแปลงลักษณะคำประพันธ์ แต่งหรือขยายเรื่องเดิมให้ยาวขึ้น และเปลี่ยนแปลงอนุภาคให้ต่างไปจากเดิม โดยที่อาจจะมิตัวละครเพิ่มขึ้นก็มี

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาคใต้, วรรณกรรมท้องถิ่น, การปรับเปลี่ยน

ชวน เพชรแก้ว (2542) "พระธรรมโกศาจารย์" สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 10 (4968-4976) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

พระธรรมโกศาจารย์หรือพุทธทาสภิกขุ เดิมชื่อเงื่อม พานิช เป็นบุตรนายเซียงนางเคลื่อนพานิช บ้านเดิมอยู่ที่บ้านพุมเรียง จังหวัดสุราษฎร์ธานีท่านเป็นพระภิกษุที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้วยเจตนารมณ์ที่จะค้นคว้าพระไตรปิฎกเผยแผ่ความรู้ธรรมชั้นลึกและสอนให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจของศาสนา ท่านจึงได้บุกเบิกหาสถานที่ปฏิบัติธรรม จนได้ก่อตั้งสำนักปฏิบัติธรรม "สวนโมกขลาราม" ขึ้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้เริ่มสร้างโรงหนัง หรือโรงมหรสพทางวิญญาณ สร้างเรือ โรงปั้น บ้านพักอุบาสิกา และโรงเรียน ท่านเป็นนักบรรยายธรรมและเทศนาธรรมที่มีชื่อเสียง เป็นนักคิด ได้เขียนตำราเกี่ยวกับพุทธศาสนาไว้เป็นจำนวนมาก จนเป็นที่ยอมรับกันกว้างขวางทั้งในประเทศและต่างประเทศ ท่านพุทธทาสได้รับสมณศักดิ์เป็นพระครูอินทปัญญาจารย์ เป็นพระอริยธานมุนี เป็นพระราชชัชวาล เป็นพระเทพวิสุทธินธี และเป็นพระธรรมโกศาจารย์ ตามลำดับ ท่านพุทธทาสมรณภาพด้วยโรคเลือดออกในสมอง เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2536

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาคใต้, สุราษฎร์ธานี, พุทธศาสนา, ประวัติบุคคล

ชวน เพชรแก้ว (2546) "ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้ในการรักษาบำบัดโรค ศึกษากรณีจังหวัดสุราษฎร์ธานี ชุมพร และระนอง" งานวิจัยโดยการสนับสนุนของโครงการพอส. สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ.

งานชิ้นนี้มุ่งบันทึกค่าเล่าที่เป็นความรู้และประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับการบำบัดรักษาโรคตามแบบพื้นบ้านจากการสัมภาษณ์หมอพื้นบ้าน และเพื่อปริวรรตตำรายาพื้นบ้านจากหนังสือใบุด พบว่าหมอพื้นบ้านหมอส่วนใหญ่ชำนาญในการรักษาโรคต่างๆ คือ อาการไข้ต่างๆ โรคซางเด็ก โรคเลือดลมสตรี โรคเบาหวาน โรคมะเร็ง อัมพฤกษ์ อัมพาต หอบไอ ฯลฯ สำหรับหมอที่ชำนาญเฉพาะทางได้แก่หมอตำแย และหมอรักษาเกี่ยวกับกระดูก หมอเกือบทุกคนมีความเชื่อเรื่องครุหมอยา และการใช้ตำรายา

ยา สำหรับการรักษาโรคดำเนินไปอย่างมีระบบ คือตรวจโรค จัดยาหรือดื่มนยาตามอาการเมื่อหายจากโรคต้องทำพิธีตัดราก และไหว้ครู คุณสมบัติของผู้เป็นหมอที่สำคัญคือ ต้องเป็นผู้มีศีลมีสัตย์ ไม่โลภ มีเมตตา กรุณา มีสมาธิ มีความละเอียดประณีตและใฝ่รู้ และถือว่าการรักษาเป็นทานนอกจากนั้นหมอจะต้องมีพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องอยู่กับพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ มีการใช้เวทมนต์คาถาเพื่อรักษาทั้งกายและใจ สำหรับผลจากการศึกษาดารายา ดารายาคือ องค์ความรู้สำคัญ องค์ความรู้เกี่ยวกับโรคครอบคลุมอยู่กับโรคเกี่ยวกับเด็ก แม่และสตรี และโรคที่เกี่ยวกับบุคคลทั่วไป ในการรักษาโรคใช้สมุนไพรเป็นองค์ประกอบสำคัญ ด้วยเหตุนี้หมอบ้านจึงเสนอว่าควรรักษาพืชสมุนไพรให้คงอยู่ตลอดไปด้วย

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ภูมิปัญญาท้องถิ่น,ยาพื้นบ้าน

ชวน เพชรแก้ว (2547) "กระจุตสานฝันชุมชนบ้านทอน" รายงานผลการศึกษานวัตกรรมสร้างสุขภาพภาคใต้ (161-179) กรุงเทพฯ ฯ สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการผลิตงานหัตถกรรมฝีมือกระจุตของชาวบ้านทอนจังหวัดนครศรีธรรมราชซึ่งสืบทอดกันมายาวนาน ชาวบ้านทอนส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิม อาชีพหลัก คือประมง และเกษตรกรรม นอกจากอาชีพดังกล่าวแล้วชาวบ้านมีการรวมกลุ่มสตรีผลิตงานฝีมือจากกระจุต ในการทำผลิตภัณฑ์จากกระจุตมุ่งผลิตให้มีคุณภาพโดยมีครู ผู้ชำนาญเป็นผู้สอน และในทุกปีชาวบ้านทอนจะนำผลิตภัณฑ์ไปประกวดที่ตึกกษัตริย์ราชินีนครศรีธรรมราช ผลิตภัณฑ์กระจุตของที่นี่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง มีการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้ชุมชนแห่งนี้สามารถผลิตผลิตภัณฑ์จากกระจุตออกจำหน่ายอย่างต่อเนื่อง มีเงินทุนหมุนเวียนใช้จ่ายโดยไม่ฝืดเคืองเหมือนแต่เดิม และกลุ่มการผลิตกระจุตก็ขยายกว้างขวางยิ่งขึ้น แต่ก็เริ่มมีปัญหากับวัสดุการผลิต

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ปัตตานี,วัฒนธรรมกับการพัฒนา,ภูมิปัญญาท้องถิ่น,หัตถกรรม

ชวน เพชรแก้ว (2547) "คนอยู่ปายัง ที่พะโต๊ะ" นวัตกรรมการสร้างสุขภาพจากชุมชน สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ.

งานชิ้นนี้ศึกษาแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือกันคิดร่วมกันทำระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชุมชนการสร้างสรรคและอนุรักษ์ป่าและการดำเนินกิจการต่าง ๆ ให้ชุมชนเล็งเห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาอย่างครบวงจรตั้งแต่การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ปัญหาสังคม และปัญหาการศึกษา ท่ามกลางปัญหาต่าง ๆ ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนมีสิทธิใน

การจัดการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ และสร้างความเข้มแข็งบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง โดยมีหน่วยงานรัฐให้การสนับสนุน เป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่าเป็นทางเลือกในการสร้างคุณภาพที่ดี และการอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างเกื้อกูลกัน ปัจจุบันสภาพป่าต้นน้ำจึงยังคงความอุดมสมบูรณ์ทั้งพันธุ์พืชและสัตว์ป่า ชุมชนมีการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ทั้งที่เป็นเขตทำมาหากินและเขตอนุรักษ์ การอนุรักษ์และการจัดการป่าต้นน้ำดำเนินการควบคู่กับการพัฒนาชุมชน โดยแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งด้านการใช้ทรัพยากรระหว่างภาครัฐกับชาวบ้านอย่างสันติวิธี และมององค์รวมด้านการจัดการทรัพยากรว่าสัมพันธ์อยู่กับสังคม เศรษฐกิจ และการศึกษาทำให้เกิดความมั่นใจได้ว่า ป่าไม้ สายน้ำชีวิต มีคุณภาพที่ดีและนำมาซึ่งความสุขให้แก่สังคมได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ชุมพร,วัฒนธรรมกับการพัฒนา,การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม,การจัดการทรัพยากร

ชวณ เพชรแก้ว (2547) "ผู้รจนา/นักประพันธ์/กวีทักษิณ" **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (215-223) กรุงเทพฯ ฯ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้ศึกษาผู้รจนา/นักประพันธ์/กวี ยุคก่อนการพิมพ์ และผู้รจนา/นักประพันธ์/กวียุคการพิมพ์ ยุคก่อนการพิมพ์ผลงานวรรณกรรม ส่วนใหญ่บันทึกลงในหนังสือบุด (สมุดข่อย) และใบลาน โดยที่ผู้แต่งหรือผู้รจนาเป็นผู้เขียน หรือให้ผู้อื่นเขียนแทน ใครต้องการอ่านก็มาขอยืม หรือขอลดลอก วรรณกรรมบางเรื่องพบต้นฉบับลายมือเขียนมากกว่า 20 ฉบับก็มี ในส่วนของผู้รจนาไม่ปรากฏชัดแจ้งเสียเป็นส่วนมาก แต่ก็สามารถสืบค้นได้จากข้อมูลมุขปาฐะบ้าง เช่น นายเรื่อนาใน ชูปราชญ์สุขปราชญ์ เป็นต้น ที่ปรากฏชัดเจนคือพระภิกษุอินท์ พระยาตรัง พระครูวิจารณ์ศีลคุณ (ชู) พระรัตนธัชมุนี (ม่วง) พระสมุห์หนู เป็นต้น จุดประสงค์ของการแต่งเพื่อวิทยาทานและมุ่งรับานิสงส์ คือความสุขและนิพพาน ส่วนผู้รจนายุคการพิมพ์เมื่อมีการพิมพ์เข้ามาแทนการถ่ายทอวรรณกรรมแบบเก่า วรรณกรรมเริ่มมีคุณค่าเป็นเงิน ภายหลังการคัดลอกสืบค้นต่อระยะหนึ่งก็เข้าสู่ระบบการพิมพ์ ในงานพิมพ์ทุกเรื่องมักบอกชื่อผู้แต่ง ประมาณ พ.ศ.2470 จนถึงปี พ.ศ.2500 มีผู้แต่งปรากฏเป็นจำนวนมาก ผู้แต่งมีทั้ง พระภิกษุ และชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถ หรือนักเล่นมหรสพพื้นบ้านก็มี ในช่วงนี้เองที่ผู้แต่งนอกจากมุ่งสร้างผลงาน ยังมุ่งจำหน่ายให้แก่ผู้สนใจอีกด้วย อนึ่งสำหรับประวัติผู้รจนา นักประพันธ์ และกวีทักษิณที่สืบค้นประวัติและผลงานได้ระดับหนึ่งมีถึง 19 คน

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,ผู้แต่งวรรณกรรม

ชวลิต อังวิทยาธร (2542) "เงินตราโม" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 3 (1419-1444) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

เงินตราโม หรือเงินนอโม เป็นเม็ดโลหะที่มีส่วนผสมของเงิน ทำขึ้นเป็นรูปแบบต่าง ๆ มีตราเป็นตัวอักษร "น" (ย่อมาจากนโม หรือนมัส) มีศูนย์กลางการผลิตอยู่ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื่องจากตามตำนานเมืองนครศรีธรรมราชกล่าวไว้ว่า มีการสร้างเงินตราโมขึ้น เพื่อเป็นเครื่องรางของขลังในการจับไล่โรคห่า ส่วนต่าง ๆ ของเงินตราโม ได้แก่ ตัวเม็ด รอยค้อน ตัวอักษร และร่องบาก ความหมายรวมของเงินตราโมคือ "โอม - นมัส - ศิวะ - อุมะ" เป็นการนมัสการเทพของตัวอักษร ขนาดนี้้นัก และเนื้อโลหะ จำแนกเป็นกลุ่มใหญ่ได้ 4 กลุ่ม โดยทุกกลุ่มมีวิวัฒนาการสืบทอดต่อกันมาตามลำดับก่อนหลัง ได้แก่ เงินตราโมชนิดเมล็ดข้าวสาร ตัวเม็ดมีความหนาเท่ากันไม่ขีดไฟ มีฐานคล้ายเมล็ดข้าวสาร เงินตราโมชนิดขี้หนู เป็นรูปทรงกระบอก ปักมสัน ป่องกลางเล็กน้อย ฝี้อือประณีตสวยงาม มีตัวอักษรปรากฏอยู่หลายแบบ เงินตราโมชนิดตาไก่ เป็นเงินตราโมที่พบมากที่สุด ตัวเม็ดมีหลายทรง กลมมนบ้าง กลมรีบ้าง และเงินพดด้วงกับเหรียญประทับตราโม ในส่วนของเหรียญที่ประทับตราโมนั้นมี 2 แบบ คือ ชุดเหรียญรูปสิงห์ - กวาง และชุดเหรียญพญาครุฑ - พญานาค นอกจากนี้ก็ยังมีเงินตราชนิดพิเศษ มีตัวอักษรอย่างชนิดขี้หนู ตีประทับขวางตามความยาวของตัวเม็ดคล้ายชนิดตาไก่ และเงินตราโมชนิดโลหะตีบุก - ตะกั่ว มีรูปร่างและรูปทรงอักษรที่ไม่สวยงามนัก

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาคใต้, นครศรีธรรมราช, เงินตรา, คติความเชื่อ

ชวลิต อังวิทยาธร (2542) "เหรียญเงินที่พบในภาคใต้" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 18 (8694-8704) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

เหรียญเงินที่ชาวจีนนำมาใช้ในภาคใต้ของไทยเท่าที่ค้นพบ คือ เหรียญทองแดงและเหรียญเงิน เหรียญทองแดง หรือเหรียญอึแปะเงินที่ตรงกลางมีรูสี่เหลี่ยมยังไม่มียกฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่แสดงว่า มีการใช้เหรียญทองแดงของเงินเป็นสื่อกลางของการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ แต่ปรากฏหลักฐานเอกสารถึงการใช้เหรียญทองแดงของเงินในภาคใต้ของมลายูและอินโดนีเซีย ลักษณะของการพบเหรียญอึแปะเงินเท่าที่ปรากฏ คือ พบในเรือที่จมอยู่ในคลอง พบในลักษณะกระจัดกระจายในแม่น้ำ ลำคลองหรือในตำแหน่งที่เคยเป็นเส้นทางสัญจรทางน้ำ และพบในลักษณะบรรจุอยู่ในภาชนะขนาดใหญ่ เช่น ไห หม้อ เหรียญ อึแปะเงินที่นับว่าเก่าแก่ที่สุดที่พบในประเทศไทย คือ เหรียญอึแปะเงินในสมัยราชวงศ์ฉ่านองลงมา คือ เหรียญอู่จู่ สมัยราชวงศ์เหนือใต้ สำหรับเหรียญเงินของเงินที่พบในภาคใต้จะเป็นเหรียญมังกรเนื่องจากชาวจีนที่เข้ามาค้าขายและอพยพเข้ามาอยู่ในภาคใต้ ส่วนใหญ่มาจากมณฑลฮกเกี้ยนและกวางตุ้ง พบในสมัยจังหวหากัมพูชา เป็นเหรียญเงินรูปหยวนซีไซ คนท้องถิ่น

ภาคใต้เรียกเหรียญหยวนหัวโต เหรียญเงินที่พบในภาคใต้นั้นส่วนใหญ่จะเป็นขนาด 1 ดอลลาร์ ชาวจีนนิยมนำเหรียญเงินมาใช้ในงานมงคล เช่นใช้เป็นขวัญถุงในพิธีแต่งงาน

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ประวัติศาสตร์,โบราณวัตถุ,เหรียญเงิน

ชัยวุฒิ พิชะกุล (2547) "อัตลักษณ์และพลวัตวรรณกรรมกลุ่มความเชื่อและคตินิยม" **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (387-398) กรุงเทพฯ ฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้ได้ศึกษาจากวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เวทมนต์ คาถาอาคม คุณไสย ภูตผีปีศาจ เทวดาอารักษ์ เสนียดจัญไร โรคภัยไข้เจ็บและสิ่งเหนือธรรมชาติ ส่วนใหญ่เป็นการผสมผสานระหว่างคติเวทนิยม พุทธานุกาพย์นิยม และธรรมชาตินิยม วรรณกรรมดังกล่าวนี้มีทั้งคำประพันธ์ร้อยแก้วและร้อยกรอง แต่บางเรื่องมีร้อยแก้วผสมกาพย์ และกาพย์ผสมกลอน บางเรื่องถือเป็นวรรณกรรมศักดิ์สิทธิ์ จึงบันทึกด้วยอักษรขอมปนไทย หรืออักษรขอมภาษาบาลี วรรณกรรมกลุ่มนี้แบ่งได้เป็นกลุ่มความเชื่อคตินิยมที่เกี่ยวกับโลกและจักรวาล กลุ่มความเชื่อคตินิยมที่เกี่ยวข้องภูตผี วิญญาณ และเทวนิยม กลุ่มความเชื่อและคตินิยมที่เกี่ยวกับไสยเวทและมายาคติ และกลุ่มความเชื่อคตินิยมที่เกี่ยวข้องกับการทำนายลักษณะโชคชะตา และพยากรณ์

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,วรรณกรรมกลุ่มความเชื่อ,ลักษณะเนื้อหา

ชัยวุฒิ พิชะกุล (2547) "อัตลักษณ์และพลวัตวรรณกรรมเฉพาะกิจ" **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (491-502) กรุงเทพฯ ฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้ศึกษาจากวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่แต่งขึ้น เพื่อใช้เป็นส่วนประกอบของกิจกรรมต่าง ๆ เป็นการเฉพาะอย่างเฉพาะทาง เช่น บทเพลงบอกที่ใช้อยู่พระเกียรติพระมหากษัตริย์ รายงานการตรวจการหัวเมืองต่าง ๆ ในอดีต บทสวดหรือโอกาสต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม เป็นต้น เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการบันทึกเรื่องราวประสบการณ์ส่วนบุคคล หรือเรื่องที่คุณแต่งเห็นว่าสำคัญ บางเรื่องสอนคติเตือนใจ บางเรื่องเป็นบทสวดหรือโองการประกอบพิธีกรรม บางเรื่องอธิบายข้อสงสัยให้ถูกต้องก็มี วรรณกรรมเฉพาะกิจอาจจะเป็นบทเพลงบอก บทหนึ่งตะลุง - โนรา ประเพณีพิธีกรรม และจดหมาย และรายงานการตรวจราชการ วรรณกรรมชนิดนี้ในส่วนของกาแต่งประกอบประเพณีพิธีกรรม ได้แก่ ทำขวัญ พิธีไหว้พระบาท หรือบทตั้งธณีสาร เป็นต้น สำหรับการแต่งจดหมายและการบันทึกตรวจการ เช่นจดหมายของพระยาทุกกราชเจ้าเมืองภูเก็ตถึงพระยาราชภักดี (พรานซิสไลท์) เจ้าเมืองเกาะปีนัง เป็นต้น ส่วนที่แต่งบูชาเทพเจ้า เทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ บทสวดโองการ บทไหว้พระบาท

เป็นต้น วรรณกรรมเฉพาะกิจนอกจากมีคุณค่าด้านสะท้อนภาพสังคมและวัฒนธรรมแล้ว ยังเป็นคติเตือนใจอีกด้วย ทั้งนี้เพราะมักยกเอาหลักธรรมพระพุทธศาสนามาสอดแทรกไว้ในเนื้อหาหรือไม่กี่บอกแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมก็มี

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาคใต้, วรรณกรรมท้องถิ่น, วรรณกรรมเฉพาะกิจ, เนื้อหาสาระ

ชัยวุฒิ พิชะกุล (2547) "อัตลักษณ์และพลวัตวรรณกรรมทักษิณ กลุ่มบันทึกเหตุการณ์สำคัญในท้องถิ่น" **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์**. (375-386) กรุงเทพฯ ฯ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้ศึกษาจากวรรณกรรมทั้งในหนังสือชุด บันทึกในกระดาะปัจจุบัน และจัดพิมพ์เผยแพร่แล้ว ผลงานมีทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง เนื้อหาที่พบมีทั้งกลุ่มบันทึกเหตุการณ์เกี่ยวกับระบบราชการ ประสพการณ์และจดหมายส่วนบุคคล และบันทึกเหตุการณ์สำคัญ สำหรับเหตุการณ์สำคัญที่ผู้บันทึกนิยมนำมาบันทึกได้แก่ เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับสงคราม เช่น สงครามหัวเมืองปักษ์ใต้กับพม่า สงครามหัวเมืองปักษ์ใต้กับมลายู สงครามเอเชียบูรพา ชาวละไมสมัยสงคราม เป็นต้น เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับภัยธรรมชาติ ได้แก่ อุทกภัย พายุไต้ฝุ่น เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ได้แก่ บันทึกของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ได้แก่ การจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 100 ปี เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เช่น เมื่อเกิดภัยสงครามของท้าวเทพสตรี บันทึกเจ้าชัยแก้วเรื่องหลานพระยาไทรบุรีร่วมมือกับหัวนมาลีเป็นกฎหมายต่อไทย บันทึกวาทภัยเมื่อปี พ.ศ.2505 เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เช่น การบันทึกความสัมพันธ์ระหว่างหัวเมืองปักษ์ใต้กับหัวเมืองปิ่นังและหัวเมืองมลายู ระหว่างปี พ.ศ.2328 - 2333 และเหตุการณ์ที่ยกขึ้นเป็นอุทาหรณ์แก่คนรุ่นหลัง เช่น กรณีหม้อจันทร์กับสมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต เป็นต้น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาคใต้, วรรณกรรมท้องถิ่น, บันทึกเหตุการณ์สำคัญ, ลักษณะเนื้อหา

ชัยวุฒิ พิชะกุล (2547) "อัตลักษณ์และพลวัตวรรณกรรมประเภทประวัติบุคคล สัตว์ และสถานที่" **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (503-518) กรุงเทพฯ ฯ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้ผู้เขียนแบ่งกลุ่มที่เกี่ยวกับประวัติบุคคลออกเป็น 2 กลุ่ม คือ พระภิกษุและฆราวาส

ส่วนกลุ่มเกี่ยวกับสัตว์ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของสัตว์ร้ายที่มีพลังอำนาจหรือสัตว์ใหญ่ที่มีคุณประโยชน์ สำหรับกลุ่มที่เกี่ยวกับสถานที่สำคัญมักเป็นสถานที่สำคัญทางศาสนา และสถานที่เกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญในสังคมหรือบ้านเมือง เนื่องจากงานดังกล่าวนี้มีอายุไม่เกิน 100 ปี จึงทราบว่าใครแต่งเมื่อใด คำประพันธ์ที่ใช้แต่งมีทั้งร้อยกรองและร้อยแก้ว แต่ผู้ศึกษานำมาศึกษาเฉพาะที่แต่งด้วยร้อยกรองเท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่แต่งด้วยกลอนสุภาพ กลอนเพลงบอก และกาพย์ชนิดต่าง ๆ วรรณกรรมท้องถิ่นประเภทประวัติบุคคลสถานที่และสัตว์เป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่า เนื่องจากบอกเล่าเรื่องราวของบุคคล สัตว์ และสถานที่สำคัญ เพื่อเป็นแบบอย่างทั้งด้านดีและไม่ดีแก่คนรุ่นหลัง อีกทั้งยังเป็นหลักฐานสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอีกด้วย

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,ประวัติบุคคล สัตว์ สถานที่,เนื้อหาสาระ

ชัยวุฒิ พิชะกุล และ กลิ่น คงเหมือนเพชร (2539) "เส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรหลาย จากคลองท่อมจังหวัดกระบี่ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี" กรุงเทพฯ : สำนักงานการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.

งานชิ้นนี้พบว่าการเดินทางลัดข้ามคาบสมุทรหลาย โดยเฉพาะเส้นทางจากจังหวัดกระบี่ถึงจังหวัดสุราษฎร์ธานี เริ่มต้นจากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ไปทางทิศตะวันออกผ่านควนลูกบิด ข้ามเขาน้อยจู่จี้ไปลงคลองสินปุนในอำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ แล้วเดินทางไปทางทิศเหนือไปออกแม่น้ำตาปีที่อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผ่านอำเภอเวียงสระ อำเภอบ้านนาสาร และอำเภอพุนพินไปออกอ่าวบ้านดอนที่อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ตลอดเส้นทางสายนี้มีชุมชนโบราณหลายชุมชน คือ ชุมชนโบราณคลองท่อมหรือควนลูกบิด ชุมชนโบราณเวียงสระ ชุมชนโบราณพุนพิน ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย และชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านดอนซึ่งแต่ละชุมชนมีหลักฐานทางโบราณคดีปรากฏอยู่มากมาย ชุมชนดังกล่าวแสดงถึงการเข้ามาตั้งถิ่นฐานและการอยู่อาศัยของผู้คนมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ และยุคของการเดินทางข้ามคาบสมุทรดังกล่าว

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ประวัติศาสตร์,เส้นทางโบราณ

ชัยวุฒิ พิชะกุล และ กลิ่น คงเหมือนเพชร (2546) "ข้ามคาบสมุทรหลาย : จากคลองท่อมจังหวัดกระบี่ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี" **ทักษิณคดี สถาบันทักษิณคดีศึกษา** 3: 51-82.

บทความชิ้นนี้ได้กล่าวถึงเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรหลายจากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานีว่ามีมายาวนาน มีหลักฐานโบราณคดีประวัติศาสตร์ก็มากมายที่

เกี่ยวกับพื้นที่ดังกล่าว ผู้เขียนได้กล่าวถึงสภาพเส้นทางโบราณและการเดินทางข้ามคาบสมุทรหลายด้านฝั่งตะวันตกในจังหวัดกระบี่ และสภาพเส้นทางโบราณและการเดินทางข้ามคาบสมุทรหลายด้านฝั่งตะวันออกในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานีว่าใช้ลำน้ำคลองท่อม คลองสินปุน คลองอิปัน มาออกแม่น้ำตาปี หากพิจารณาสังคมและวัฒนธรรมโบราณบนเส้นทางดังกล่าวนี้ จะพบว่ามีการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่ก่อนสมัยประวัติศาสตร์ ซึ่งในเวลาต่อมาได้รับอิทธิพลจากภายนอกได้แก่วัฒนธรรมจากอินเดีย จีน อาหรับ กรีก และโรมัน เมืองสำคัญที่ปรากฏถึงความเจริญ เช่น ตะโกลา ผ่น - ผ่น เป็นต้น โดยที่เมืองเหล่านี้ติดต่อสัมพันธ์กับอินเดีย จีน และอาหรับ ดังกล่าว ในด้านศาสนา ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อชุมชนดังกล่าวอย่างมาก

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,โบราณคดี,ประวัติศาสตร์,ศาสนา,ความสัมพันธ์กับภายนอก

ชัยวุฒิ พิชะกุล และ พวง บุษรารัตน์ (2544) "วังเจ้าเมืองพัทลุง" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 10 (7111-7125) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้พบว่าแต่เดิมนั้นเมืองพัทลุงได้โยกย้ายที่ตั้งเมืองหลายครั้ง ส่วนใหญ่จะเป็นการย้ายจวนเจ้าเมืองมากกว่าการย้ายตัวเมืองจริง ๆ ในสมัยรัชกาลที่ 5 เจ้าเมืองเปรียบเสมือนตัวแทนของพระมหากษัตริย์ ประชาชนในท้องถิ่นจึงเรียกจวนเจ้าเมืองว่าวัง วังเจ้าเมืองพัทลุงมีอยู่หลายแห่งด้วยกันคือวังสวนดอกไม้ วังกลาง วังเก่า และวังใหม่ ซึ่งล้วนแล้วแต่ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลลำปำ อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุงทั้งสิ้น วังสวนดอกไม้สร้างด้วยไม้ทรงเรือนไทยแฝด 3 หลัง เดิมเป็นจวนที่ว่าราชการของพระยาพัทลุง (ทองขาว ณ พัทลุง) วังกลางอยู่ระหว่างวังเก่ากับวังสวนดอกไม้เป็นวังที่สร้างมาก่อนวังเก่า - วังใหม่ วังเก่าอยู่ทางทิศตะวันตกของวังกลาง มีลักษณะเป็นเรือนไทยแฝด 2 หลังติดกันยกพื้นสูง เสาเรือนมีลักษณะกลม หลังคามุงกระเบื้องหางเหลี่ยม สันของหลังคาโบกทับด้วยปูนกันฝนรั่ว ระหว่างปีกของหลังคาจะเป็นรางน้ำเพื่อระบาย น้ำฝน มีนอกชานที่สร้างลดระดับต่ำจากระเบียงหน้าจั่วเป็นรูปสามเหลี่ยมทรงจอมแห ปัจจุบันฝาเรือนได้เปลี่ยนมาเป็นฝากระดานธรรมดาจากเดิมที่ใช้ฝากระดานแบบปะกน วังเก่ามีการวางแผนผังทั้งในลักษณะเดิม คือ จัดวางกลุ่มอาคารไม้ทั้ง 5 หลังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า การวางแผนผังในลักษณะปัจจุบันเหลืออาคารอยู่เพียง 2 หลัง เนื่องจากอาคารหลังอื่นเกิดการชำรุดทรุดโทรม วังเก่านั้นเดิมที่เป็นบ้านพักของพระยาพัทลุง (น้อย จันทโรจวงศ์) หรือพระยาอภัยบริรักษ์ วังใหม่หรือจวนใหม่อยู่ทางทิศใต้ของวังเก่าประกอบด้วยกลุ่มอาคารไม้ทรงไทยจำนวน 5 หลัง มีลักษณะการวางแผนผังคล้ายกับวังเก่า หลวงจักรานุชิต (เนตร จันทโรจวงศ์) ใช้เป็นที่ว่าราชการ ปัจจุบันวังใหม่จัดเป็นโบราณสถานแห่งชาติที่สำคัญแห่งหนึ่ง

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,พัทลุง,ประวัติศาสตร์,แหล่งโบราณคดี

ชัยวุฒิ พิชะกุล (2538) 'การศึกษา "เพลานางเลือดขาว" ฉบับวัดเขียนบางแก้ว อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

จากการศึกษา "เพลานางเลือดขาว" ฉบับวัดเขียนบางแก้ว อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง พบว่า มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์ครั้งแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ต้นฉบับเดิมน่าจะสูญหาย จึงมีการคัดลอกขึ้นใหม่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ต้นฉบับเพลานางเลือดขาวเป็นกระดาษเพลจารหรือเขียนด้วยดินสอดำใช้อักษรไทยย่อและอักษรขอมภาษาไทย ใช้คำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว กล่าวถึง การสร้างเมืองตรัง นครศรีธรรมราช เมืองพัทลุง การสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ วัดบางแก้ว วัดสทัง วัดสะทิงพระ และประวัตินางเลือดขาวกับเจ้าพระประยาทุมาร ประวัติพระครูอินทเมาลี ฯ เจ้าคณะป่าแก้วหัวเมืองพัทลุง นอกจากนี้ได้กล่าวถึงสังคมและวัฒนธรรมซึ่งชี้ให้เห็นว่ามีการรับอิทธิพลวัฒนธรรมมาจากอินเดียและจีน หลังจากเมืองสะทิงพระเสื่อมลงเมืองนครศรีธรรมราชเข้ามามีบทบาททำให้การปกครองเปลี่ยนเป็นระบบเครือญาติ ขณะเดียวกันกรุงศรีอยุธยาได้พยายามดึงอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง เช่น การให้เมืองพัทลุงส่งส่วยช้าง ทำให้มีวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับช้างในสมัยของนางเลือดขาวซึ่งแสดงให้เห็นว่าช้างเป็นสัตว์ที่มีความสัมพันธ์กับเมืองพัทลุงในยุคนั้น นอกจากนั้นเพลานางเลือดขาวได้ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างวัด ความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุ และการสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ ฯลฯ ความเชื่อเหล่านี้ยังมีปรากฏในชุมชนกลุ่มทะเลสาบและบริเวณชุมชนใกล้เคียงสืบทอดมาจนปัจจุบัน

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,พัทลุง,ประวัติศาสตร์,คติความเชื่อ

ชัยวุฒิ พิชะกุล (2542) "วัดวัง" สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 1 (7701-7707) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

วัดวังตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 4 ตำบลลำปำ อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้นก่อน พ.ศ.2359 สมัยนั้นเมืองพัทลุงตั้งอยู่ที่โคกลุง วัดวังสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นวัดประจำเมืองหรือประจำตระกูล เคยเป็นสถานที่ประกอบพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาของข้าราชการเมืองพัทลุงในอดีต โบราณสถานภายในวัดได้แก่ อุโบสถภายในอุโบสถมีภาพเขียนจิตรกรรมเรื่องพุทธประวัติและเทพชุมนุมที่สวยงาม ใบเสมาจำหลักด้วยหินทรายแดงเป็นศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เจดีย์รอบอุโบสถมีทั้งแบบย่อมุมไม้สิบสอง เจดีย์ทรงกลีบมะเฟือง เจดีย์ทรงกลมและเจดีย์ทรงลังกา ศาลาการ

ปัจจุบันถูกรื้อถอนไปแล้ว ธรรมาสันเก๋าคือเป็นธรรมาสันที่รัชกาลที่ 6 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเพื่อทรงพระราชอุทิศในงานพระบรมศพของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาเมื่อมีการย้ายเมืองพัทลุงมาตั้งอยู่ยังเมืองพัทลุงในปัจจุบันวัดวังก็เริ่มทรุดโทรมลง ทางราชการจึงได้บูรณะซ่อมแซมวัดวังให้มั่นคงมาจนถึงปัจจุบัน .

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,พัทลุง,ประวัติศาสตร์,แหล่งโบราณคดี

ชัยวุฒิ พิชะกุล (2547) "อัตลักษณ์และพลวัตวรรณกรรมทักษิณ กลุ่มประเพณีและพิธีกรรม" **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (425-435) กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้ศึกษาจากวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ซึ่งใช้เพื่อประกอบประเพณีและพิธีกรรมที่กลุ่มคนภาคใต้ถือปฏิบัติสืบต่อ ๆ กันมาเป็นเวลายาวนาน พบว่าวรรณกรรมในกลุ่มนี้จัดได้เป็นประเพณีและพิธีกรรมในรอบชีวิต เช่น ประเพณีการเกิด การบวช ประเพณีพิธีกรรมในรอบปี ได้แก่ประเพณีการไหว้ครู ประเพณีสงกรานต์ ฯลฯ และประเพณีพิธีกรรมทางไสยเวท ได้แก่ ประเพณีการปลุกเสกเครื่องรางของขลัง การสะเดาะห์เคราะห์ ฯลฯ วรรณกรรมกลุ่มประเพณี และพิธีกรรมมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับวรรณกรรมกลุ่มความเชื่อและคตินิยม เนื้อหาส่วนใหญ่เน้นบูชาทั้งในส่วนของพระรัตนตรัย เทพเจ้า เทวดาอารักษ์ เจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา ตลอดถึงทวดและครุหมอบ นอกจากนี้ยังเน้นให้ตระหนักถึงคุณธรรมจริยธรรมด้านความกตัญญูรู้คุณต่อผู้มีพระคุณ คำประพันธ์ที่ใช้แต่งมีทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง คำประพันธ์ประเภทร้อยกรองส่วนใหญ่แต่งเป็นร่าย กาพย์ และกลอน จึงเห็นได้ว่าลักษณะเด่นที่สำคัญ คือ การเน้นพลังอำนาจสิ่งเหนือธรรมชาติ การเน้นอุปาสอนธรรมและจริยธรรม และการให้ความรู้เกี่ยวกับเทวนิยม วิญญาณนิยมและธรรมชาตินิยม วรรณกรรมดังกล่าวถือได้ว่าเป็นการสร้างเอกภาพ ความสามัคคี และเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นและสังคมส่วนรวม

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,ประเพณีพิธีกรรม,เนื้อหาสาระ

ชัยวุฒิ พิชะกุล และ ชาญณรงค์ เทียงธรรม (2542) "จังหวัดพัทลุง" **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 11** (5358-5371) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

พัทลุงเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางภาคใต้ฝั่งตะวันออกของประเทศไทย ทางฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลาในอดีตเคยเป็นดินแดนที่รุ่งเรืองด้วยศิลปวัฒนธรรมได้รับอิทธิพลจากอินเดีย จีน และอาหรับ ในต้นฉบับเพลงนางเลือดขาวได้กล่าวว่าการตั้งเมืองพัทลุงนั้นได้ตั้งพร้อมกับการสร้าง

พระพุทธรูปวัดเขียนบางแก้ว วัดสะทัง และวัดสทิงพระ เมืองพัทลุงจึงได้เจริญขึ้นพร้อมเมืองสทิงพระ แต่ต่อมาเจ้าเมืองพัทลุงได้ย้ายเมืองพัทลุงไปยังบริเวณบ้านควนแร่ อำเภอเมืองพัทลุง บริเวณเขาชัยบุรี และบริเวณตำบลลำปำ อำเภอเมืองพัทลุง ตามลำดับจนถึงพุทธศักราช 2466 ก็ได้ย้ายตัวจังหวัดไปตั้งที่ตำบลคูหาสวรรค์ ซึ่งก็คือตัวจังหวัดพัทลุงในปัจจุบัน ภูมิประเทศของพัทลุงประกอบด้วยพื้นที่หลากหลายลักษณะได้แก่ เขตเทือกเขาและที่สูงทางทิศตะวันตก เขตที่ราบสลับเนินเขาตอนกลาง เขตที่ราบดินตะกอนชายฝั่งทะเลสาบสงขลาและเขตหมู่เกาะในทะเลสาบสงขลา พัทลุงมีแหล่งน้ำธรรมชาติมากมายได้แก่ ลำคลองหรือลำน้ำ เช่น คลองป่าพยอม คลองลำปำ เป็นต้น นอกจากลำคลองแล้วก็ยังมีแหล่งน้ำที่สำคัญ คือ ทะเลสาบสงขลาที่อยู่เขตจังหวัดพัทลุง และทะเลน้อยซึ่งเป็นบึงขนาดใหญ่ พัทลุงแบ่งเขตการปกครองจังหวัดออกเป็น 10 อำเภอกับอีกหนึ่งกิ่งอำเภอ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และนับถือศาสนาพุทธ มีแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นวัด เช่น วัดวังวัดวิหารเบิก เป็นต้น นอกจากนี้ก็ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติอีกมากมาย เช่น หาดแสนสุข ลำปำ ถ้ำมาลัย บ่อน้ำร้อนน้ำเย็น น้ำตกเขาคราม น้ำตกหม่อมจ้อย น้ำตกไพรวัลย์ เป็นต้น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,พัทลุง,ประวัติศาสตร์,ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ชาญชัย ปาณุปกรณ์ (2547) 'ศึกษาผ้าทอเกาะยอ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา' วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้ศึกษาผ้าทอเกาะยอ ๔ พบว่า องค์ประกอบของการทอผ้าเกาะยอ ประกอบด้วยวัสดุและอุปกรณ์ เงินทุน แรงงาน และการจัดการ วัสดุอุปกรณ์ประกอบด้วย เส้นด้าย สีย้อม เครื่องทอผ้า ฯลฯ สำหรับเงินทุนที่ใช้ผลิตมาจากธนาคารไทยพาณิชย์ เครดิตการค้า การเงินเช่า การกู้เงินจากแหล่งต่าง ๆ ฯลฯ แรงงานส่วนใหญ่ใช้แรงงานในครอบครัวและจากเพื่อนบ้าน สำหรับด้านการจัดการดำเนินการกันเอง ภายในครอบครัว ส่วนด้านการตลาด ผู้ประกอบการจะรอผู้ซื้อให้มาซื้อยังแหล่งผลิตและจำหน่ายในโอกาสสำคัญ ๆ ในส่วนของขั้นตอนการผลิตยังดำเนินการตามแบบเดิม ลวดลายผ้ามีทั้งลวดลายเก่าและคิดขึ้นใหม่ ด้านคุณค่าผ้าทอเกาะยอยังคงเป็นที่นิยมใช้สอยกันทั่วไป โดยแสดงถึงความมั่งคั่งด้านศิลปะและวัฒนธรรม สร้างสังคมสัมพันธ์ ส่งเสริมเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ปัจจุบันยังมีการสืบทอดผ้าทอเกาะยอให้แก่ลูกหลานในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ ปัญหาสำคัญ คือ ผู้สืบทอดมีจำกัด ความสนใจของลูกหลานมีน้อยลง เนื่องจากพ่อแม่ต้องการให้ลูกหลานประกอบอาชีพอื่นที่รายได้ดีกว่า

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สงขลา,ศิลปหัตถกรรม,ผ้าทอพื้นเมือง

ชาญณรงค์ เทียงธรรม (2546) "แผนที่ภาพกัลปนาวัตพะโคะ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา" **ทักษิณคดี สถาบันทักษิณคดีศึกษา** 3: 94-109.

บทความนี้เริ่มจากชี้ให้เห็นว่าแผนที่เป็นอุปกรณ์สำคัญของมนุษย์ที่ใช้ในการดำเนินงานหรือประกอบกิจการต่าง ๆ มายาวนาน ในประเทศไทยพบหลักฐานมีการใช้มาตั้งแต่ตอนต้นสมัยอยุธยา ในภาคใต้มีแผนที่ที่แสดงรายละเอียดของสถานที่ซึ่งมีความสำคัญมากคือ แผนที่ภาพกัลปนาวัตพะโคะ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา สมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ เนื้อหาที่ปรากฏแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพทางภูมิศาสตร์ ชื่อบ้านนามเมือง ศาสนสถาน โบราณสถาน ฯลฯ ในบริเวณคาบสมุทรสทิงพระ ใ้ได้อย่างชัดเจนซึ่งสามารถนำมาตรวจสอบกับตำแหน่งที่ตั้งในปัจจุบันได้ ผู้เขียนบทความเรื่องนี้ได้ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับรูปลักษณะของแผนที่ภาพ ลักษณะรูปภาพ การเขียนรูปภาพ การใช้สีและเส้น ในรูปภาพ ลักษณะของอักษร อักษรวิธีและคำ แล้วสรุปว่าเป็นเอกสารที่มีคุณค่าอย่างยิ่งทั้งทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี โดยเฉพาะในด้านความเป็นชุมชนแสดงถึงความเป็นปึกแผ่นของชุมชน รวมไปถึงการทำนุบำรุงสถาบันสงฆ์

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สงขลา,ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น,พุทธศาสนา

ชิตชนก เข็งเขาวัว และ สุธิวงค์ พงศ์ไพบุลย์ (2542) "ไผ่ : หัตถกรรม" **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 10** (4779-4789) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้กล่าวไว้ในภาคใต้ของประเทศไทยพบว่ามีไผ่อยู่กว่า 20 ชนิด เช่น ไผ่เกียบ ไผ่ตง ไผ่สีสุก เป็นต้นการดำรงชีวิตของชาวภาคใต้จะผูกพันอยู่กับ วัฒนธรรมการใช้ไม้ไผ่อย่างกว้างขวาง โดยนำเอาทุกส่วนของไม้ไผ่มาใช้ประโยชน์ได้แก่ การนำมาประดิษฐ์เป็นเครื่องทำมาหากิน และเครื่องใช้ นานาชนิด เช่น สุ่ม ตับจาก เส้า ขน้า ฯลฯ ในด้านความบันเทิงได้นำไม้ไผ่มาเป็นเครื่องให้จังหวะ ประกอบการเต้นรำ เช่น กรับ ใช้ปลูกโรงมหรสพ เช่น โรงหนังตะลุง เป็นต้น การแปรสภาพของไผ่นั้น จำแนกประเภทตามความยากง่าย เพื่อความเหมาะสมในการใช้สอย ได้แก่ การนำไม้ไผ่ทั้งลำหรือเกือบทั้งลำมาใช้ประโยชน์ เช่น เฝิง ขน้า คันยอ ฯลฯ การนำ กิ่งไผ่ที่มีขนาดเหมาะแก่การใช้สอยมาใช้ เช่น ทำคันเบ็ด ไม้เท้า ฯลฯ การนำลำไผ่มาตัดเป็นท่อนให้ยาวได้ขนาดที่จะใช้สอย เช่น ทำบันไดและ ชั้นบันได การนำลำไผ่มาตัดเอาเพียง 1 - 2 ปล้อง ให้มีข้อติดอยู่ด้วย เช่น แยกเวียน กระบอกข้าวหลาม ฯลฯ การนำไม้ไผ่ที่มีคุณสมบัติพิเศษมาใช้ให้เหมาะแก่งาน เช่น แกะเก็บข้าว การนำลำไผ่มาผ่าซีกหรือทำเป็นซี่ เช่น ทำรางน้ำ ตับจาก ฯลฯ การนำไม้ไผ่มาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือเครื่องใช้บางชนิด เช่น ทำกระดิ่งแขวนควายหรือช้าง เป็นต้น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,หัตถกรรม,ไผ่,วิถีชีวิต

ไชยา อมรกุล (2544) "ความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของเกจิอาจารย์ ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี" กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ .

งานวิจัยนี้ศึกษาเกจิอาจารย์หลายท่าน ประกอบด้วย หลวงพ่อพัฒน์ นารโท หลวงพ่อกล่อม นนทะ หลวงพ่อเพชร อินทรโชติ หลวงพ่อน้อย สุวัฒน์ โฉน หลวงพ่อเพชร วชิโร หลวงพ่อจ้อย ฐิตปุญญ์ และ หลวงพ่อแดง ตีสโล พบว่าอิทธิปาฏิหาริย์เกี่ยวกับเกจิอาจารย์มี 2 ลักษณะ คือ เหตุการณ์เกี่ยวกับ อิทธิปาฏิหาริย์ที่เล่าสืบต่อกันมา ซึ่งเกิดขึ้นสมัยที่เกจิอาจารย์ยังมีชีวิตอยู่ หรือหลังมรภาพแล้ว และ เหตุการณ์อิทธิปาฏิหาริย์ที่เกิดขึ้นโดยตรง ความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ ดังกล่าว มีอิทธิพลต่อ จริยธรรมของคนในสังคม เป็นพลังของสังคมในการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ และเป็นศูนย์รวมจิตใจของ บุคคลผู้มีความศรัทธาเชื่อถือ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สุราษฎร์ธานี,คติชน,ความเชื่อ

ญาณินทร์ เพชรสุวรรณ (2544) 'ความเชื่อเกี่ยวกับหลวงพ่อดเหยียบน้ำทะเลจืดในจังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง และจังหวัดปัตตานี' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

การศึกษาเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับหลวงพ่อดเหยียบน้ำทะเลจืด พบว่า มีความเชื่อเกี่ยวกับ ลูกแก้วที่สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บได้และสามารถเหาะเหินได้ ส่วนความเชื่อเรื่องการเหยียบน้ำ ทะเลจืด เชื่อว่าเรื่องที่เล่ามาอันเป็นเรื่องในวัยเด็ก การเดินทางไปกรุงศรีอยุธยา การถูกโจรสลัดจับเป็น เชลยว่าได้เหยียบน้ำทะเลจืดนั้นเป็นเรื่องจริง นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับการปักกลด การเดินทาง รุดงค์ไปยังที่ต่าง ๆ ความเชื่อเรื่องการทำนบพระโพธิสัตว์ อีกทั้งยังเชื่อว่าการเคารพบูชารูป เคารพหลวงพ่อด จะทำให้มีลาภยศสรรเสริญ และปราศจากภัยอันตรายทั้งปวง

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,คติชน,คติความเชื่อ

รญาณา สระมณี (2537) 'ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาโรคกระดูกของแพทย์แผนโบราณ ในจังหวัดสตูล' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

งานชิ้นนี้ศึกษาเพื่อรวบรวม จำแนกความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุและการรักษาโรค และเปรียบเทียบความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุและการรักษาโรคกระดูกของแพทย์แผนโบราณไทยพุทธและไทยมุสลิม ในจังหวัดสตูล พบว่าความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดโรค เกิดจากสาเหตุคุณไสยของมนุษย์และ สิ่งเหนือธรรมชาติ ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับการรักษามีความเชื่อเกี่ยวกับการเพ่งสมาธิ การร่ายคาถา

การทำนํ้ามนต์ การเหยียบบวคนํ้ามัน การเข้าเฝือก และการใช้สมุนไพร ส่วนการเปรียบเทียบในแง่ของความเชื่อก่อนการรักษา ระหว่างการรักษา และหลังการรักษาของแพทย์แผนโบราณระหว่างไทยพุทธและมุสลิมมีความแตกต่างกันทั้งในด้านความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมในการรักษาโรคกระดูก

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สตูล,ความเชื่อ,แพทย์แผนโบราณ,การรักษาโรคกระดูก

ณัฐภักดิ์ จันทวิช (2542) "เครื่องถ้วยจีน : ที่พบในภาคใต้" สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 1 (1115-1133) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาควิชาไทยพวนิชย์.

งานชิ้นนี้มีสาระสำคัญเกี่ยวกับเครื่องถ้วยจีนที่พบในภาคใต้มีตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถัง แหล่งสำคัญที่ขุดพบในภาคใต้ ได้แก่ ที่สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี แหล่งสำคัญ คือ แหลมโพธิ์อำเภอไชยา ขุดพบเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง ราชวงศ์ซ้อง และราชวงศ์หยวน ส่วนที่จังหวัดนครศรีธรรมราชได้ขุดพบเครื่องถ้วยจีนเป็นจำนวนมากที่สำคัญยังพบเครื่องปั้นดินเผาเคลือบสีเขียวมะกอกสมัยราชวงศ์ถัง ที่จังหวัดสงขลาที่เช่นกันพบที่อำเภอสทิงพระและอำเภอระโนด ศิลปวัตถุที่พบเป็นเครื่องถ้วยและเครื่องถ้วยลายครามของราชวงศ์หมิงและราชวงศ์เซ็ง ส่วนที่อำเภอยะรังจังหวัดปัตตานีได้ขุดพบเครื่องถ้วยจีนตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถัง และราชวงศ์ต่อ ๆ มาเป็นจำนวนมาก

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ประวัติศาสตร์,โบราณวัตถุ

ณัฐภักดิ์ จันทวิช, (2542) "เครื่องปั้นดินเผาเคลือบ : ที่พบในภาคใต้" สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 3 (1155-1165) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาควิชาไทยพวนิชย์.

เครื่องปั้นดินเผาเคลือบที่พบในภาคใต้ ซึ่งที่พบมากที่สุด คือ เครื่องถ้วยจีนและเครื่องสังคโลกของสุโขทัย เครื่องถ้วยไทยเบญจรงค์และลายน้ำทอง เครื่องถ้วย อันนัม และเครื่องถ้วยตะวันตก เครื่องถ้วยจีนนั้นมีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่พบในภาคใต้มีตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถังซึ่งพบมากที่สุดที่ แหลมโพธิ์ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และที่พบมากในสมัยต่อมาคือ เครื่องถ้วยของราชวงศ์ซ้อง และราชวงศ์หยวนแสดงให้เห็นว่าชุมชนในภาคใต้มีการติดต่อค้าขายกับจีนมานานแล้ว ส่วนเครื่องถ้วยสังคโลกจะมีลักษณะรูปแบบลวดลายที่มีความสัมพันธ์กับเครื่องถ้วยจีน นอกจากนี้ยังมีเครื่องถ้วยตะวันตก ซึ่งในภาคใต้นิยมใช้อย่างแพร่หลายโดยเฉพาะเครื่องถ้วยฮอลแลนด์และจากสหราชอาณาจักร ทั้งแบบที่มีอิทธิพลจีนและแบบยุโรป

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ประวัติศาสตร์,โบราณวัตถุ

ดร.ณิ "แก้วม่วง และคณะ (2542) "จีน : ผู้คนและวัฒนธรรมในภาคใต้" สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 4 (1681-1713) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้มีสาระสำคัญเกี่ยวกับชาวจีนที่เดินทางเข้ามาติดต่อดำขายและตั้งหลักแหล่งในไทย ซึ่งมีมายาวนานในสมัยรัตนโกสินทร์พ่อค้าจีนที่มาค้าขายกับภาคใต้ของไทยได้รับการต้อนรับดีกว่าพ่อค้าชาติอื่น พ่อค้าจีนได้เข้ามาติดต่อดำขายบ้าง บ้างก็ขอเข้ามาขุดแร่ดีบุก บ้างก็มาเป็นนายทุนออกเงินกู้ทำเหมืองแร่ จากการที่มีชุมชนจีนหนาแน่นขึ้นในภาคใต้ปรากฏว่ามีชาวจีนที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าของ ตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 3 เป็นต้นมา ชาวจีนจึงเข้ามาในไทยมากขึ้นเนื่องมาจากประเทศจีนมีปัญหาทางการเมืองและเศรษฐกิจประกอบกับการที่ภาคใต้มีความต้องการแรงงานสูง ชาวจีนเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนากิจการเหมืองแร่ การค้า และการลงทุน สำหรับลูกหลานชาวจีนที่เกิดในประเทศไทย ได้กลายเป็นคนไทยมากขึ้นโดยผสมผสานวัฒนธรรมระเบียบ การดำเนินชีวิตเป็นแบบจีนผสมไทยกลายเป็นวัฒนธรรมอีกรูปแบบหนึ่ง อย่างไรก็ตามการที่คนจีนเข้ามาอยู่ในภาคใต้เป็นจำนวนมากได้ก่อปัญหาทางสังคมและการเมืองขึ้นบางประการ ซึ่งทางรัฐบาลได้แก้ไขปัญหาโดยการตั้งหัวหน้าชาวจีนให้ปกครองกันเอง มีการตั้งศาลฝ่ายจีน ออก พ.ร.บ. จีนใหม่ และ พ.ร.บ. ลูกจ้างเหมืองแร่ เนื่องจากชาวจีนรู้จักปรับตัวให้เข้ากับชนบประเพณีของไทย จึงทำให้สามารถผสมผสานอยู่ในประเทศไทยได้อย่างมีความสุข

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,คนจีน,ประวัติศาสตร์,วิถีชีวิต,ความสัมพันธ์ทางสังคม

ดลมนรจรรย์ บากา และคณะ (2542) "ศาสนาอิสลามในภาคใต้" สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 15 (7393-7410) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

ศาสนาอิสลาม เป็นศาสนาแบบเอกเทวนิยม คือ ให้นับถืออัลลอฮ์เพียงองค์เดียว โดยมีคัมภีร์อัล - กุรอาน เป็นเสมือนธรรมนูญในการดำเนินชีวิต ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13 ศาสนาอิสลามได้เผยแพร่เข้าสู่คาบสมุทรมลายูโดยพ่อค้าชาวอาหรับและพ่อค้าอินเดียจนในที่สุดศาสนาอิสลามก็ได้แพร่กระจายไปทั่วดินแดนของมลายูตอนล่าง รวมทั้งบริเวณภาคใต้ของไทยในปัจจุบันด้วย ได้แก่ จังหวัดนราธิวาส ปัตตานี ยะลา สตูล และบางอำเภอของจังหวัดสงขลา ศาสนาอิสลามแบ่งคำสอนเป็นภาคสำคัญได้ 2 ภาค คือ หลักศรัทธา และหลักปฏิบัติ นอกจากนี้ก็ยังมีหลักคำสอนอื่น ๆ อีกเช่น ความรัก การระลึกถึงความตาย เป็นต้น มุสลิมมีสิ่งต้องห้ามมากมาย เช่น การไม่บริโภคเนื้อสุกร การไม่รับดอกเบี้ย เป็นต้น วัฒนธรรมไทยมุสลิมในภาคใต้ส่วนใหญ่ยึดเอาหลักศาสนาอิสลามเป็นพื้นฐานทั้งวัฒนธรรมด้านภาษา ได้แก่ มารยาทการกล่าวถ้อยคำ ซึ่งจะเป็นการกล่าวที่เกี่ยวกับพระนามองค์อัลลอฮ์

มารยาทในการทักทายซึ่งเรียกว่าการกล่าวสละม การตั้งชื่อเด็กถ้าเพศชายก็จะตั้งชื่อตามคุณธรรมขององค์อัลลอฮ์ โดยขึ้นต้นด้วยคำว่า "อับดุล" ถ้าเพศหญิงก็ตั้งชื่อตามภรรยาและบุตริของพระนบีผู้ชายจะต้องปิดอวัยวะของร่างกายที่อยู่ระหว่างสะดือกับหัวเข่า ส่วนหญิงต้องปิดร่างกายทุกส่วน ยกเว้นใบหน้าและฝ่ามือ วัฒนธรรมการเคารพสถานที่ เช่น การถอดรองเท้า หรือล้างเท้า และการไม่นำของต้องห้ามก่อนเข้ามัสยิด วัฒนธรรมด้านนันทนาการ อิสลาม ส่งเสริมให้มีการรื่นเริงในวันรายอน นอกจากนี้ก็ยังมีประเพณีบางส่วนที่สืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ไม่ขัดกับศาสนา เช่น การแต่งงาน การโกนผมไฟ การสูหนัด เป็นต้น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ประวัติศาสตร์,ศาสนาอิสลาม,คติความเชื่อ

ดาวสวัสดิ์ สุขมี (2545) 'ศึกษาความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับกีฬาชนวัวของชาวบ้านจังหวัดสงขลา' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้พบว่า ชาวบ้านจังหวัดสงขลา มีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับกีฬาชนวัวใน 3 ประเด็น คือ ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของวัวชน ความเชื่อด้านพิธีกรรม และความเชื่ออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ด้านลักษณะของวัวชน มีความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะเขา ขวัญ และสีของวัวชน และความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะจำเพาะด้านร่างกาย ลักษณะดังกล่าวนี้มีผลในการคัดเลือกวัวชน ในด้านพิธีกรรม มีความเชื่อเกี่ยวกับการทำพิธีเข้ามณฑลวัวอันเป็นพิธีที่เกี่ยวกับไสยศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีความเชื่ออื่น ๆ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับอุปกรณ์ที่ใช้เลี้ยงวัวชน ความเชื่อเกี่ยวกับอาหารของวัวชน และความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งชื่อวัวชน เป็นต้น ความเชื่อดังกล่าวล้วนส่งผลต่อกีฬาชนวัวและมีอิทธิพลต่อการพิจารณาว่าเป็นวัวดีหรือไม่ดี

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ความรู้ท้องถิ่น,คติความเชื่อ

ทัศนียา ภูตินดาน (2546) 'ศึกษาการผลิตน้ำบูดูของชาวบ้านอำเภอสาวยบุรี จังหวัดปัตตานี' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้มุ่งศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการผลิตน้ำบูดู กระบวนการผลิตน้ำบูดู และผลกระทบจากการผลิตน้ำบูดู ปัจจัยที่ส่งผลต่อการผลิตน้ำบูดู ได้แก่ วัสดุ อุปกรณ์ เงินทุน แรงงาน เป็นต้น กระบวนการในการผลิตน้ำบูดู ได้แก่ การเตรียมปลา การคลุกเคล้าส่วนผสม การหมักปลา และการเก็บผลผลิต และการเตรียมการเพื่อจำหน่าย และผลกระทบจากการผลิตน้ำบูดู ได้แก่ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ผู้ผลิตมีรายได้พอสมควรทำให้มีความเป็นอยู่ไม่ขัดสน สำหรับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ส่วนใหญ่ทำให้เกิดกลิ่น ขยะ สิ่งปฏิกูล และผลกระทบด้านสังคมและวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์ทางสังคมสัมพันธ์

มีความภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองและวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ เช่น ความเชื่อ ภาษา จิตนิสัยในการทำงานและการบริโภค ส่วนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการถ่ายทอดแบบดั้งเดิม เรียนรู้สืบทอดต่อ ๆ กันมา

คำสำคัญ: ระบบคิดกับภูมิปัญญา,ภาคใต้,ปัตตานี,วัฒนธรรมกับการพัฒนา,การจัดการทรัพยากร

ธรรมทาส พานิช (2542) "วิหารพราหมณ์เมืองไชยา " สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 5 (7243-7245) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

เมืองไชยาโบราณมีวิหารพราหมณ์ หรือ โบสถ์พราหมณ์หลายแห่ง ได้แก่ วิหารพราหมณ์ที่วัดพระบรมธาตุไชยา ฯ ที่วิหารแห่งนี้ ได้พบประติมากรรมศิลา พระโพธิสัตว์สำคัญ ๆ คือ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสำริดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 14 พระโพธิสัตว์บิหมปาณิศลาอายุราวพุทธศตวรรษที่ 15 วิหารพราหมณ์ศาลาทิงพบเทวรูปพระวิษณุศิลปะที่เก่าแก่ที่สุดในภาคใต้เป็นพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ศิลปะที่เก่าแก่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ วิหารพราหมณ์วัดใหม่ท่าโพธิ์เคยเป็นที่ประดิษฐานเทวรูปพระนารายณ์ วิหารพระหมอวัดเวียงซึ่งได้ขุดพบพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์โกลีศคุรุประภา วิหารพราหมณ์วัดไพศารามพุมเรียงเคยเป็นที่ประดิษฐานเทวรูป และปราสาทอิฐวัดแก้ว วัดหลง และวัดเวียงได้ขุดพบศิวิลสิ่งศักดิ์จากศิลาทรายค่อนข้างดำ และเทวรูปพระคเณศประทับนั่งขนาดเล็กสลักจากศิลาทรายสีแดง

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สุราษฎร์ธานี,ไชยา,ประวัติศาสตร์,แหล่งโบราณคดี

ธรรมนิศย์ นิคมรัตน์ (2542) "โนราแขก : การปรับเปลี่ยนการแสดงเพื่อวัฒนธรรมชุมชน" กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.

งานชิ้นนี้ศึกษา การปรับเปลี่ยนการแสดงของโนราแขกในจังหวัดนราธิวาส พบว่าโนราแขกปรับเปลี่ยนการแสดงมาจากโนราของชาวไทยพุทธ และการแสดงมะโย่งของชาวไทยมุสลิม โดยนำเอาเอกลักษณ์ของโนราและมะโย่งในเรื่องการรำรำ การแต่งกาย การขับร้อง-ดนตรี มาใช้แสดงร่วมกัน เช่น พ่อโนรา แต่งกายแบบโนรา ขับร้องและเจรจาเป็นภาษาไทยและภาษามลายูถิ่น ส่วนนางรำชาวไทยมุสลิมแต่งกายแบบพื้นเมือง ขับร้องเจรจเป็นภาษาไทยและภาษามลายูถิ่น รำรำแบบโนราและมะโย่ง พรานขับร้องเจรจเป็นภาษาไทยและภาษามลายูถิ่น โนราแขกนอกจากเป็นเครื่องนันทนาการแล้วยังคงมีบทบาทเป็นสื่อการติดต่อกับวิญญาณและสิ่งเร้นลับ เป็นสื่อมวลชน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม สร้างฐานะทางเศรษฐกิจ ฯลฯ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,นราธิวาส,การละเล่น,การพัฒนา,การปรับตัว

ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์ (2539) 'โนรา : การรำประสมท่าแบบตัวอ่อน' วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย) บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับการรำประสมท่าแบบตัวอ่อนในเรื่องประวัติ การเตรียมความพร้อมทางร่างกาย การแสดงและแนวคิดในการรำประสมท่า ที่ปรากฏอยู่ในการแสดงโนรา จังหวัดสงขลา สตูล ระนอง และนครศรีธรรมราช พบว่ามีการรำประสมท่าแบบตัวอ่อน คือ การรำโนราที่เกิดจากการคัดเลือกท่าโนราพื้นฐานบางท่าและท่าตัวอ่อนซึ่งได้จัดรูปแบบขึ้นใหม่มาเรียงร้อยเชื่อมโยงท่ารำเข้าด้วยกัน ตามความคิดสร้างสรรค์และความถนัดของผู้รำเพื่ออวดความสามารถพิเศษเฉพาะตัว การรำปรากฏอยู่ในขั้นตอนที่ 4 คือ ช่วงปล่อยตัวนางรำของการแสดงโนราเพื่อความบันเทิงและขั้นตอนที่ 8 คือ ช่วงรำเล่นสนุกของการแสดงโนราแก่น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ศิลปวัฒนธรรม,การละเล่นพื้นเมือง,โนรา

ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์ (2547) "โนราภาษามือ ศาสตร์แห่งศิลปะการแสดง" แสงใต้ ที่ระลึกงานวันฉัตรธรรมสัมพันธ์ ' 47 (15-22) สงขลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.

งานชิ้นนี้กล่าวว่าโนราเป็นนาฏศาสตร์พื้นบ้านภาคใต้ที่ใช้กระบวนการรำและชั้นเชิงการรำเพื่อสื่อความหมายและถ่ายทอดอารมณ์ให้ผู้ชมเกิดความประทับใจ และซาบซึ้งไปกับการแสดงควบคู่ไปกับการร้องและการเจรจา ในการรำผู้รำต้องใช้มือ นิ้ว สายตา เท้าและร่างกายส่วนต่างๆ ประกอบขึ้นเป็นท่ารำหรือใช้ภาษาท่าทางสื่อความหมายให้ชัดเจนโดยท่ารำจะต้องมีความหมายตรงกับบทร้องของโนราซึ่งช่วยให้เห็นภาษามือชัดเจน คือ บทครูสอน บทสอนรำ บทประถม บทสี่โต และบทผันหน้า บทดังกล่าวนี้จะช่วยสร้างภาพในใจของผู้ชม ศิลปะดังกล่าวนี้จึงเป็นพลังในการสื่อความหมายและอารมณ์แก่ผู้ชม ช่วยให้โนราเป็นนาฏศาสตร์ชั้นสูงที่ตรึงตาตรึงใจผู้ชมมาโดยตลอด

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ศิลปวัฒนธรรม,ภูมิปัญญาท้องถิ่น,การละเล่น,โนรา

ธราพงศ์ ศรีสุชาติ (2542) "สทิงพระ : ชุมชนโบราณ" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 16 (7731-7745) กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

ชุมชนโบราณสทิงพระเป็นชุมชนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ของภาคใต้ หมายรวมถึงชุมชนโบราณบนคาบสมุทรสทิงพระและชุมชนโบราณสทิงพระที่อยู่ในจังหวัดสงขลา แหล่งของชุมชนจะอยู่

แยกห่างกัน แต่จากการขุดค้นหลักฐานทางโบราณคดีจะมีความใกล้เคียงกันมาก ชุมชนโบราณบนคาบสมุทรมหานครประกอบด้วยกลุ่มชุมชนใหญ่ ๆ ดังนี้ กลุ่มชุมชนโบราณอู่ตะเภา - ระโนด กลุ่มชุมชนโบราณพังงายาง กลุ่มชุมชนโบราณสีหยัง - เจดีย์งาม กลุ่มชุมชนโบราณเขาควหา - ชะแม กลุ่มชุมชนโบราณสทิงพระและกลุ่มชุมชนโบราณปะโอ ในส่วนของชุมชนโบราณสทิงพระประกอบด้วยหลักฐานโบราณคดีสำคัญที่พบหลักฐานได้แก่ เมืองโบราณสทิงพระ โคกเนินและพังรอบ ๆ เมืองสทิงพระ เมืองโบราณศรีมงคลและโคกสังข์ วัดพระสิงห์ วัดพังซีเหล็ก และวัดกลาง โบราณวัตถุที่สำคัญของชุมชนโบราณสทิงพระและชุมชนโบราณบนคาบสมุทรมหานครได้แก่ เทวรูปและพระพุทธรูปในศาสนาฮินดูและพุทธศาสนา ประติมากรรมทางศาสนา เครื่องปั้นดินเผา เหยือก ลูกปัดและแหวนทอง ศิลปะทางด้านวัตถุส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจาก มอญ เขมร อินเดีย - ชาว และมอญ - ทริภูณชัย ส่วนด้านศิลปกรรมได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย ทวารวดีและลพบุรี ในส่วนของศิลปะสำหรับโบราณวัตถุสถานภาคใต้มีแบบอย่างเหมือนสมัยศรีวิชัย ไชยา และนครศรีธรรมราช (ตามพรลิงค์)

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สงขลา,ประวัติศาสตร์,แหล่งโบราณคดี,ชุมชนโบราณ

ธราพงศ์ ศรีสุชาติ (2542) "เขาสามแก้ว : ชุมชนโบราณ" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 2 (441-453) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

ชุมชนโบราณเขาสามแก้วอยู่ที่อำเภอเมือง จังหวัดชุมพรเป็นชุมชนโบราณสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์จากการสำรวจพบว่าโบราณวัตถุที่แสดงถึงการสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนพื้นเมืองเดิมได้แก่ ขวานหินขัด หินลับ แท่นหินบด ภาชนะดินเผา ลูกปัดชนิดต่าง ๆ เครื่องมือเครื่องใช้เหล็ก และหุ่นจำลองรูปคน สัตว์ สิ่งของที่ทำด้วยสำริด ซึ่งแสดงถึงเรื่องราวและกิจกรรมของชนพื้นเมือง ตลอดจนประติมากรรมที่สืบทอดมาจากชนพื้นเมืองเดิม นอกจากนี้สันนิษฐานได้ว่าชุมชนโบราณเขาสามแก้วน่าจะมีการติดต่อทางวัฒนธรรมชุมชนอื่น ๆ จนทำให้พัฒนาการทางเทคโนโลยีก้าวหน้ากว่าสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในส่วนของคตินิยมในลัทธิศาสนา สันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลภายนอก และมีความเชื่อในหลายประการ ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับอวัยวะเพศ ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลองมโหระทึก และพระพุทธรูปในชุมชนโบราณเขาสามแก้ว น่าจะมาพร้อมกับผู้คนที่เดินทางเข้ามาติดต่อกับชุมชนซึ่งอาจเป็นช่วงแรก ๆ ของการเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนา

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ชุมพร,ประวัติศาสตร์,ชุมชนโบราณ

ธราพงศ์ ศรีสุชาติ (2542) "คลองท่อม : ชุมชนโบราณ" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 2 (928-942) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

ชุมชนโบราณคลองท่อม เป็นชุมชนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์แห่งหนึ่งของภาคใต้ น่าจะเป็นที่ที่กลุ่มชนเข้ามาตั้งถิ่นฐานไม่น้อยกว่าพุทธศตวรรษที่ 5 - 6 ตั้งอยู่ในเขตหมู่ที่ 2 บ้านควนลูกปัด ตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ชุมชนโบราณแห่งนี้มีการขุดพบโบราณวัตถุบริเวณเนินดินควนลูกปัดมากมายได้แก่ ขวานหินขัด ลูกปัด ภาชนะดินเผา เนื้อดินเศษแก้วหอมเป่า ดินเผา ดินบุกเงิน ตะกั่ว และทอง เครื่องประดับ เช่น กำไล ตุ่มหู แหวน รวมทั้งการพบซากเรือโบราณจำนวน 2 ลำ จึงทำให้นักโบราณคดีสันนิษฐานว่าชุมชนแห่งนี้อาจเป็นเมืองท่าโบราณแห่งหนึ่งในภาคใต้ และมีการติดต่อกับชุมชนในพื้นที่ทะเล เช่น การค้าขายกับประเทศอินเดีย หลักฐานที่ปรากฏ คือ ตราประทับหินใช้อักษรปัลลวะ และลูกปัดแบบลูกทูนทำด้วยตะกั่ว ดินแดนแถบตะวันออกกลาง หลักฐานที่ปรากฏ คือ ลูกปัด แก้วน้ำเหลือง และการค้าขายกับชนชาติจีน หลักฐานคือ การพบชิ้นส่วนคันฉ่องสมัยราชวงศ์ฮั่นของจีนในแหล่งนี้อีกด้วย นอกจากนี้ก็ยังพบสลูปล้างดินเผา และแผ่นดินเผาที่มีลวดลายยอดสถาปซึ่งมนไม่มากนัก จึงทำให้ไม่สามารถแสดงเรื่องราวการเข้ามาของพุทธศาสนาในชุมชนโบราณแห่งนี้ได้ แต่ก็ยังพบหลักฐานที่เชื่ออันเกี่ยวพันกับพิธีกรรมในการเกษตร คือ การพบตัวกบของกลองมโหระทึกสำริด เนื่องจากชุมชนโบราณแห่งนี้เป็นที่รวมของชนหลายชาติจึงน่าจะมีผู้คนใช้ภาษาต่าง ๆ กันหลายภาษา แต่ภาษาที่พบหลักฐานชัดเจน ได้แก่ ภาษาสันสกฤต ภาษาทมิฬ อักษร ปัลลวะ ซึ่งพบบนวัตถุชิ้นเล็ก ๆ ที่นำเข้ามาจากต่างแดน

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ประวัติศาสตร์,ชุมชนโบราณ,คติความเชื่อ

ธราพงศ์ ศรีสุชาติ (2542) "ชุมชนโบราณไชยา" สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 5 (2195-2218) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้ศึกษาพบว่าในบรรดาเมืองโบราณในภาคใต้ ไชยาถือว่าเป็นชุมชนที่ใหญ่ น่าจะเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัย ลักษณะของชุมชนอาศัยอยู่กระจายตามลักษณะของภูมิศาสตร์ ชุมชนที่สำคัญได้แก่ ชุมชนบนสันทรายไชยาประกอบด้วยแหล่งโบราณคดีวัดเวียง วัดหลง วัดแก้ว และวัดหัวคู ชุมชนบนริ้วสันทรายเล็กประกอบด้วย แหล่งโบราณคดีบ้านลำไย วัดอิฐ วัดประสง และตำบลทุ่ง กลุ่มชุมชนแนวลำน้ำประกอบด้วยแหล่งโบราณคดีบ้านมณฑล วัดเดิมเจ้า วัดเวณ และวัดพระบรมธาตุไชยา วัดศรีเวียง วัดใหม่ชลธาร วัดศาลาทิง กลุ่มชุมชนเนินเขาริมลำน้ำประกอบด้วยแหล่งโบราณคดีเขาพนมแบก เขาสายสมอและเขาน้ำร้อนและชุมชนฝั่งทะเลประกอบด้วยแหล่งโบราณคดีโพธารามและแหลมโพธิ์ ชุมชนโบราณไชยามีพัฒนาการ 3 ช่วงสมัย คือ ช่วงสมัยของชน

พื้นเมืองเดิมอาศัยอยู่บริเวณเขาเพ-ลา ช่วงสมัยทราวดีปรากฏหลักฐาน คือ พระพุทธรูปหินประทับยืนที่ทำมาจากชุมชนทราวดีในจังหวัดนครปฐม และช่วงสมัยศรีวิชัยปรากฏหลักฐาน คือ พระบรมธาตุไชยาทางด้านกรนบถือศาสนาชุมชนโบราณไชยาถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของพระพุทธรูปศาสนาร่วมกับอาณาจักรตามพรลิงค์ที่นครศรีธรรมราช หลักฐานที่สำคัญคือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ชุมชนโบราณไชยาเป็นเมืองท่าที่สำคัญที่สุดเป็นศูนย์กลางการติดค้าขายกับชุมชนอื่นและประเทศต่าง ๆ เช่น จีน อินเดีย และอาหรับ สินค้าที่สำคัญได้แก่ เครื่องเคลือบดินเผาจากจีน เครื่องแก้วจากอาหรับลูกปัดจากอินเดีย

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สุราษฎร์ธานี,ไชยา,ประวัติศาสตร์,พัฒนาการชุมชน

ธราพงศ์ ศรีสุชาติ (2542) "ชุมชนโบราณสิชล - ท่าศาลา" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 16 (8002-8018) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้กล่าวถึง ชุมชนโบราณสิชล - ท่าศาลา ว่าเป็นชุมชนแรกเริ่มประวัติศาสตร์ของภาคใต้ตั้งอยู่บนแนวสันทรายที่ทอดในแนวเหนือใต้ เป็นแนวตั้งเขตอำเภอขนอมผ่านลงมาอำเภอสิชล อำเภอท่าศาลาและอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ชื่อสิชล เป็นชื่อที่ปรากฏในตำนานเมืองนครศรีธรรมราชว่าตระชน และศรีชน ตามหลักฐานเชื่อว่าชุมชนแห่งนี้เป็นที่อยู่อาศัยของพวกพราหมณ์ ศาสนาฮินดูลัทธิไศวนิกายและยังเชื่ออีกว่าชุมชนโบราณนี้เป็นจุดศูนย์กลางของอาณาจักรตามพรลิงค์ หลักฐานประกอบที่น่าเชื่อถือคือ การพบแหล่งศิลาจารึกอยู่เป็นจำนวนมากมาย ชุมชนมีลักษณะเป็นที่ราบขนานด้วยชายทะเลกับแนวภูเขา พื้นที่ระหว่างกลางจึงกว้างและเป็นที่ทับถมของดินตะกอนที่ไหลลงมาจากภูเขากับกระแสน้ำพัดขึ้นมา ลักษณะของดินมีความอุดมสมบูรณ์ จึงทำให้เป็นชุมชนเกษตรกรรมอายุสมัยของชุมชนเชื่อว่าเป็นการรวมตัวของกลุ่มคนก่อนประวัติศาสตร์ที่อาศัยอยู่ตามป่าในแถบบริเวณนั้นมีการติดต่อไปยังกลุ่มคนอื่น ๆ และรับเอาวัฒนธรรมต่าง ๆ เข้ามาสืบทอดจนถึงสมัยประวัติศาสตร์ที่เป็นชุมชนชาวพราหมณ์แล้วสร้างอารยธรรมที่รุ่งเรือง

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สิชล - ท่าศาลา,ประวัติศาสตร์,ชุมชนโบราณ

ธราพงศ์ ศรีสุชาติ และ อมรา ศรีสุชาติ (2542) "เครื่องปั้นดินเผาพื้นเมืองสมัยโบราณ : ในภาคใต้" สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 3 (115-201) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้มีสาระสำคัญเกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผาพื้นเมืองสมัยโบราณในภาคใต้ตั้งแต่ชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ แรกเริ่มประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ซึ่งได้ทำขึ้นใช้ในชีวิตประจำวัน

ส่วนใหญ่เป็นเครื่องปั้นดินเผาเนื้อดิบ พบที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช กระบี่ ตรัง และยะลา ส่วนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์พบเครื่องปั้นดินเผาเนื้อดิบในชุมชนโบราณที่ชุมพร กระบี่ พังงา สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ตรัง พัทลุง สงขลา ปัตตานี และยะลา และในสมัยประวัติศาสตร์มีหลักฐานจากการขุดค้นน้อยมากแหล่งที่พบได้แก่ สงขลา พัทลุง กระบี่ สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช เครื่องปั้นดินเผาพื้นเมืองโบราณในภาคใต้มีลักษณะที่แตกต่างกันได้แก่ ภาชนะดินเผาและเครื่องปั้นดินเผาที่เกี่ยวข้องกับภาชนะ เครื่องมือเครื่องใช้อื่น ๆ ที่ทำด้วยดินเผา และหุ่นจำลองหรือรูปจำลองดินเผา ซึ่งในแต่ละแห่งมีการตกแต่งลวดลายมีรูปทรงและรูปแบบที่แตกต่างกันตามแต่ยุคสมัยนั้น ๆ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ศิลปวัฒนธรรม, ภาคใต้, ประวัติศาสตร์, โบราณวัตถุ, เครื่องปั้นดินเผา

ธีรพล สยามพันธ์ (2538) 'ความเชื่อและพิธีกรรมในการทำนาของชาวบ้านตำบลควนมะพร้าว อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาลักษณะความเชื่อและพิธีกรรมในการทำนาชาวบ้านตำบลควนมะพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง พบว่าลักษณะความเชื่อและพิธีกรรมในการทำนาของชาวบ้านจำแนกตามช่วงเวลาได้ 3 ช่วง คือ ความเชื่อและพิธีกรรมในช่วงก่อนแรกไถ ได้แก่ความเชื่อตามแบบแผนโบราณ เช่น ความเชื่อเรื่องนิมิต ความเชื่อเรื่องดีดึกฤษ์ และความเชื่อเรื่องเครื่องไถ ความเชื่อและพิธีกรรมในช่วงแรกไถถึงเก็บเกี่ยว ได้แก่ความเชื่อและพิธีกรรมในการแรกไถ ในการแรกหว่าน ในการแรกปักดำ ในการไหว้เจ้าที่นา ในการไหว้เจ้าที่วัวควาย ในการรวบขวัญข้าว และความเชื่อและพิธีกรรมในการซอซัง ส่วนความเชื่อและพิธีกรรมในช่วงหลังเก็บเกี่ยว ได้แก่ ความเชื่อและพิธีกรรม ในการดับ ลอมข้าว การรื้อข้าวลงมานวด และความเชื่อเรื่องขวัญข้าว

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาคใต้, พัทลุง, คัดชน, คติความเชื่อ

นงคราญ ศรีชาย (2541) "เขาขุนพนม : รายงานการสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดี เขาขุนพนม : ชีวิตและวัฒนธรรม (9-15) กรุงเทพฯ ฯ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช

งานชิ้นนี้มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดี ซึ่งพบว่าบริเวณเขาขุนพนม น่าจะมีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชุมชนอย่างน้อยสองช่วงสมัยด้วยกัน คือ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และสมัยประวัติศาสตร์ สมัยก่อนประวัติศาสตร์นั้นพบหลักฐานทางโบราณคดี ได้แก่ ขวานหินขัด

ซึ่งเป็นเครื่องมือของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคหินใหม่ จากหลักฐานดังกล่าวประกอบกับสภาพ เขาเป็นภูเขาหินปูนที่มีถ้ำสำคัญอาศัยได้จึงสันนิษฐานว่าบริเวณเขาลูกนี้เคยมีมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ยุคหินใหม่อยู่อาศัยมาก่อน ส่วนสมัยประวัติศาสตร์หลักฐานที่แสดงการอยู่อาศัยของชุมชนในสมัยนี้ คือ การสร้างวัดเขาขุนพนม จากรูปแบบศิลปกรรมของอุโบสถเก่าก่อนการบูรณะเป็นพระอุโบสถศิลปะ สมัยอยุธยา ส่วนโบราณวัตถุได้แก่ พระพุทธรูปสำริดเป็นศิลปะสมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จากหลักฐานดังกล่าวพอสรุปได้ว่าแห่งโบราณคดีเขาขุนพนมคงเป็นแหล่งชุมชนโบราณตั้งแต่สมัยก่อน ประวัติศาสตร์ยุคหินใหม่ และสภาพสังคมคงเป็นชุมชนกสิกรรมที่รู้จักการเพาะปลูก และเลี้ยงสัตว์

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,นครศรีธรรมราช,ประวัติศาสตร์

นริสา แซ่ไคว้ว (2544) 'ประวัติและผลงานของเครื่อง สุวรรณวงศ์' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้ศึกษาประวัติและผลงานของเครื่อง สุวรรณวงศ์ พบว่า เครื่อง สุวรรณวงศ์ เป็นชาวหาดใหญ่ โดยกำเนิด หลังจากจบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ได้ประกอบอาชีพเป็นเสมียน และเข้าสมัคร เลือกลงตั้งเป็นสมาชิกสภาเทศบาลเมืองหาดใหญ่ และได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรี มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2516 และเป็นนายกเทศมนตรีติดต่อกันหลายสมัย ผลงานด้านต่างๆที่เครื่อง สุวรรณวงศ์ ได้ดำเนินงานจนประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับของประชาชนในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัด สงขลา ประกอบด้วย ผลงานด้านเศรษฐกิจ ผลงานด้านการเมืองการปกครอง และผลงานด้านสังคม และวัฒนธรรม

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สงขลา,ประวัติ,ผลงาน

นเรศ ศรีรัตน์ (2542) "ชาเริน" สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 5 (2025-2030) กรุงเทพฯ ๗: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

พิธีชาเริน (ชาเรือน) เป็นพิธีตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ที่เชื่อว่าเทพเจ้าเป็นผู้บันดาล เเคราะห์ร้ายหรือโรคภัยไข้เจ็บให้เกิดขึ้นกับมนุษย์และสัตว์ผู้ประพฤตินิดจึงต้องขอภัยเทพเจ้าโดยการ บวงสรวง ซึ่งอาจจะมีพิธีสงฆ์ร่วมด้วยหรือไม่ก็ได้ ผู้ทำพิธีบวงสรวงคือโตะหมอ พิธีชาเรินจะมีทั้งแบบ ยาว (พิสดาร) ซึ่งใช้เวลาในการทำพิธีประมาณ 1 คืน กับครึ่งวันหรือจะทำพิธีชาเรินแบบย่อซึ่งใช้เวลา ในตอนเช้าประมาณ 4 ชั่วโมงก็ได้ ความแตกต่างของการชาเรินทั้งแบบยาวและแบบย่อนี้คือ การชาเริน แบบยาวนั้นจะต้องมีศาล และติฮ่องขณะที่ว่าคาถาหรือสาธยายมนต์ของหมอ แต่การชาเรินแบบสั้น นั้นไม่ต้องมีก็ได้ ในการทำพิธีชาเรินแต่ละครั้งประกอบด้วยเครื่องบวงสรวงหลายชนิด ได้แก่ ข้าวปาก

หม้อ แกงคั่วไก่ ข้าวเหนียวเหลือง ข้าวต้มผัดรูปสามเหลี่ยมห่อด้วยใบกระพ้อ มะพร้าวขูด น้ำตาลแว่น น้ำส้มคั้น หมากพลู และข้าวตอกดอกไม้

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ศาสนาพราหมณ์,คติชน,คติความเชื่อ

นฤมล สุขเนาวรัตน์ (2543) 'ศึกษาชีวประวัติและผลงานด้านการเกษตรของน้อม พฤกษากร' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้กล่าวว่า น้อม พฤกษากร ซึ่งเป็นเกษตรกรดีเด่นของชาวภาคใต้ เป็นชาวจังหวัดพัทลุง เกิดเมื่อ พ.ศ.2503 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา เริ่มประกอบอาชีพการเกษตรโดยทำการเกษตรแบบไร่นาสวนผสมเมื่อ พ.ศ.2529 ด้วยการปลูกไม้ผลชนิดต่าง ๆ พืชผักและเลี้ยงปลาในพื้นที่เดียวกัน ได้รับผลดีอย่างยิ่งจากการทำไร่นาสวนผสม ได้รับโล่เกษตรกรดีเด่นและรางวัลจากหน่วยงานต่าง ๆ มากมายได้รับยกย่องให้เป็นเกษตรกรดีเด่นสาขาอาชีพไร่นาสวนผสม และแปลงไร่นาสวนผสมเป็นแปลงดีเด่นระดับภาคใต้ นอกจากนี้เขายังอุทิศเวลาเผยแพร่ความรู้แก่ผู้สนใจอยู่เป็นประจำ อีกทั้งเริ่มจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์ประจำหมู่บ้าน ช่วยให้เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวางต่อชุมชน

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สงขลา,ประวัติบุคคล,การเกษตรผสมผสาน

นุจรี สงวนศักดิ์ (2539) 'อาหารที่ใช้ในพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนอำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

งานชิ้นนี้พบว่า อาหารของชาวไทยเชื้อสายจีนอำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานีที่ใช้ในพิธีกรรม ประกอบด้วยอาหารคาวและอาหารแห้ง อาหารหวานและของขบเคี้ยวกินเล่น ผลไม้ และเครื่องดื่ม การจัดเตรียมอาหารแต่ละประเภทมีวิธีการและขั้นตอนแตกต่างกันไป การใช้อาหารในพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนส่งผลต่อวัฒนธรรมด้านพิธีกรรมและความเชื่อ เศรษฐกิจ สังคมสัมพันธ์ ภาษาศาสนา จริยธรรม และสุขภาพอนามัย วัฒนธรรมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีน ในด้านความเป็นสิริมงคล ข้อห้ามและข้อปฏิบัติ วิญญาณ เศรษฐกิจ ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การใช้ถ้อยคำภาษา ความกตัญญูตเวที ความสามัคคี ความขยันหมั่นเพียร อาหารที่เป็นยา และการปรับตัวให้อยู่ได้อย่างดีในสังคม

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ปัตตานี,ชาติพันธุ์,ชาวไทยเชื้อสายจีน,คติความเชื่อ, ความสัมพันธ์ทางสังคม

บรรจง วงศ์วิเชียร (2542) "วัดหลง" สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 15 (7144-7152) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

วัดหลงเป็นโบราณสถานที่สำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี อยู่ที่อำเภอไชยา มีลักษณะทรวดทรงทางสถาปัตยกรรมแบบศรีวิชัยเป็นวัดร้าง มีเหลืออยู่แต่องค์พระเจดีย์ (ส่วนฐาน) เท่านั้น กรมศิลปากรได้ประกาศให้เป็นโบราณสถานสำหรับชาติมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2479 เดิมมีลักษณะเป็นเนินดินสูง และมีแนวอิฐก่อโผล่ให้เห็นเพียงบางส่วน ต่อมากองโบราณคดี กรมศิลปากรได้ขุดแต่งและบูรณะ แต่ด้วยความประสงค์ในการบูรณะพยายามที่จะให้ลักษณะทางสถาปัตยกรรมบางส่วนที่ขาดหายไปนั้นมีความสมบูรณ์เต็มรูป จึงเสริมส่วนที่ขาดบางส่วนและประดับประคองส่วนที่เป็นของเดิมที่มีอยู่ให้มีความมั่นคงแข็งแรง หลังจากที่ได้ขุดแต่งและบูรณะแล้วทำให้ประชาชนเพิ่มความสนใจและศรัทธามากขึ้น อีกทั้งยังเป็นที่น่าสนใจในการศึกษาค้นคว้าวิจัย อ้างอิงของนักประวัติศาสตร์และโบราณคดีตลอดจนนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สุราษฎร์ธานี,ประวัติศาสตร์,ไชยา,แหล่งโบราณคดี

บรรเทิง ศิริมุสิกะ (2545) 'ศึกษาการผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ตั้งแต่การจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราชจนถึงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ.2439 - 2503)' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานวิจัยชิ้นนี้พบว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2439 - 2503 การผลิตของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงมีลักษณะการผลิตเพื่อยังชีพ เนื่องจากมีปัจจัยการผลิตที่เพียงพอ และเหมาะสมกับจำนวนประชากร จากการผลิตที่มีปัจจัยการผลิตที่สมบูรณ์ทำให้ผู้ผลิตสามารถใช้วิธีการผลิต และกำหนดขั้นตอนการผลิตให้สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติ และการพึ่งตนเองเป็นหลัก การใช้แรงงานนอกจากใช้ภายในครอบครัวแล้วยังมีการแลกเปลี่ยนแรงงานด้วยการ "ลงแขก" หรือ "ออกปาก" หรือ "วาน" การผลิตตามแบบเดิมของชาวบ้านได้เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ โดยเป็นไปเพื่อการค้ามากขึ้นตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากมีปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อการผลิตมากขึ้น เช่น โครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคม การเมืองการปกครอง สังคมวัฒนธรรม และภาวะเศรษฐกิจ การผลิตแบบเก็บของป่าล่าสัตว์ได้เปลี่ยนมาเป็นการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ เครื่องมือและวิธีการผลิต ความเชื่อและพิธีกรรมการผลิต และการร่วมมือของชุมชนในการผลิต เปลี่ยนแปลงไปเป็นเพื่อการค้าอย่างชัดเจน ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว ความสัมพันธ์ของชุมชน ระบบลงแขก ระบบนิเวศ และทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นไปในทางน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,พัทลุง,วิถีชีวิต,ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

บุญฤทธิ์ ฉายสุวรรณ (2546) "ทุ่งตึก : เมืองท่าบนเส้นทางการค้าโบราณ" **สามทศวรรษ ไทยศึกษา ภาควิชาในกระแสวิเคราะห์** (32-40) สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.

แหล่งโบราณคดีบ้านทุ่งตึกตำบลเกาะเขาอำเภอตะกั่วป่าจังหวัดพังงา ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกติดกับพื้นที่ป่าชายเลนเป็นแหล่งโบราณคดีที่มีความสำคัญที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย แหล่งโบราณคดีแห่งนี้ น่าจะเป็นส่วนหนึ่งหรืออาจหมายถึงชุมชนโบราณ "ตึกโกลา" ซึ่งเป็นเมืองท่าการค้าสำคัญตามที่ปรากฏอยู่ในจดหมายเหตุภูมิศาสตร์ปโตเลมีและคัมภีร์มหานิทเทศ จากการสำรวจขุดค้นทางโบราณคดีพบว่า แหล่งโบราณคดีแห่งนี้ได้ถูกขุดหรือทำลายจากการขุดหาสิ่งของมีค่าทำให้คิดว่า แหล่งโบราณคดีแห่งนี้ อาจจะไม่เหลือหลักฐานรูปทรงสภาพใด ๆ ให้เห็น สำหรับโบราณวัตถุสำคัญ ๆ ที่พบได้แก่ พระคเณศวร เทพีอุ้มเด็ก เหรียญสำริดของอินเดีย เครื่องถ้วย และลูกปัดชนิดและรูปแบบต่าง ๆ จากลักษณะทางภูมิศาสตร์และหลักฐานทางโบราณคดีแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า แหล่งโบราณคดีบ้านทุ่งตึกน่าจะเป็นเมืองท่าสำคัญที่อยู่ในเส้นทางการค้าข้ามสมุทรจากฝั่งตะวันตกไปฝั่งตะวันออก

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาควิชา, ประวัติศาสตร์, แหล่งโบราณคดี

ปกรณ์ พงษ์จันทร์เสถียร (2537) 'วัฒนธรรมที่ปรากฏในประวัติของชื่อหมู่บ้านในเขตอำเภอเมืองจังหวัดพัทลุง' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

งานชิ้นนี้กล่าวถึงประวัติของชื่อหมู่บ้านที่พบในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ได้ตั้งชื่อตามชื่อแหล่งน้ำ ชื่อตามที่ตั้งและทิศทาง ชื่อตามที่ดิน ชื่อตามป่าทุ่ง ชื่อตามพันธุ์ไม้ ชื่อตามอาชีพ ชื่อตามคนและที่เกี่ยวข้องกับคน ชื่อตามนิทานตำนาน ชื่อตามสิ่งก่อสร้าง ชื่อตามมงคลนาม และชื่อตามวัด ชื่อหมู่บ้านดังกล่าวมีวัฒนธรรมดั้งเดิมปรากฏหลายประการเช่น วัฒนธรรมการเลือกทำเลที่อยู่อาศัย วัฒนธรรมด้านประกอบอาชีพ วัฒนธรรมด้านความเชื่อ วัฒนธรรมด้านประเพณี และวัฒนธรรมด้านการใช้ภาษา ในส่วนของวัฒนธรรมการใช้ภาษาไทยที่ใช้ตั้งชื่อส่วนใหญ่เป็นภาษา มีส่วนน้อยเท่านั้นที่ใช้ภาษาบาลีสันสกฤต เขมรและจีน

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาควิชา, พัทลุง, คติชน, ชื่อบ้านนามเมือง, การวิเคราะห์

ประกอบ อุบลขาว, จิตตะเสน เจริญ และคณะ (2547) "ศึกษาภูมิปัญญาด้านการใช้สมุนไพรบำบัดโรคด้วยตนเองของหมอชาวบ้านในจังหวัดสงขลา" สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

งานชิ้นนี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับโรคที่รักษา อาการของโรค การตรวจวินิจฉัยโรค สมุนไพรที่ใช้รักษา และตำรับยาสมุนไพรที่ใช้รักษา โรคที่ศึกษาได้แก่ แผลสด แผลเปื่อยเรื้อรัง โรคเกี่ยวกับอวัยวะระบบ

สีบัพันธุ์ โรคโลหิตสตรี ริดสีดวงจมูก การถูกสัตว์มีพิษกัดต่อย ปวดเมื่อยเหน็บชา เบาหวาน หอบหืด ริดสีดวงทวารหนัก ท้องเสีย ท้องผูก ท้องอืด ท้องเฟ้อ ปวดฟัน โรคผิวหนัง อีสุกอีใส ไฟไหม้ ร้อนลวก และโรคหวัด ในแต่ละโรคได้กล่าวถึงอาการวิธีการตรวจวินิจฉัย สมุนไพรที่ใช้รักษา และตำรับยาสมุนไพรที่ใช้ โดยที่หมอชาวบ้านยึดตำรายาที่สืบทอดกันมา รวมทั้งการบอกเล่า ศึกษา สังสมความรู้ โดยมีการใช้คาถาอาคมประกอบในการปรุยกะ ความชำนาญในการศึกษาเกิดจากการเรียนรู้และการปฏิบัติ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สงขลา,ภูมิปัญญาท้องถิ่น,การแพทย์พื้นบ้าน

ประชุม ชุ่มเพ็งพันธ์ุ และ วิเชียร ณ นคร (2542) "พระเครื่อง : กุเมืองนคร ฯ" สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 10 (4913-4927) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้กล่าวถึงจังหวัดนครศรีธรรมราชว่าเป็นเมืองพุทธศาสนาอันเก่าแก่ มีโบราณสถานที่เคยชูดพบพระพิมพ์ได้แก่ วัดพระนางตราพบพระพิมพ์ปางสมาธิ นาคปรก พระพิมพ์เนื้อดินเผาและพระพิมพ์เนื้อดินเผาสมว่าน วัดพระเขียนพบพระพิมพ์เนื้อดินเผาเป็นพระพุทธรูปปางสมาธินาคปรก วัดท้าวโคตรพบพระพิมพ์เนื้อชินเงิน และสนิมปรอทเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดหัวมีนา วัดนาสน วัดเขาพนมไต่ย วัดจันทร์ ถ้ำที่วังและเขาเหมน พบว่ามีพระพิมพ์เนื้อดินเผาแบบต่าง ๆ มากมาย วัดโพธิ์พบพระพิมพ์ปางทรงแสดงมหาปาฏิหาริย์ และพระพิมพ์ดินเผาแบบต่าง ๆ วัดพระเวียงพบพระพิมพ์ทรงผาลไถ ถ้ำเขาแดงพบพระพิมพ์เนื้อชินจำนวนมาก บ้านกำแพงถมพบพระพิมพ์แบบต่าง ๆ ทั้งเนื้อดินดิบและดินเผา ถ้ำเขาชุมทองพบพระพิมพ์เนื้อดินเผาสมัยศรีวิชัย นอกจากนี้ก็ยังพบพระปิดตาพิฆเนศ พระปิดตาพังพการที่ทำด้วยสำริดและทองแดง พระพิมพ์และพระลอยตัว จากแหล่งอื่น ๆ ในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช พระพิมพ์เหล่านี้ล้วนสะท้อนความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธรูปของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,นครศรีธรรมราช,พุทธศาสนา,พระพิมพ์,ความเชื่อ

ประชุม ชุ่มเพ็งพันธ์ุ และ ดรุณี บุญภิบาล (2542) "จังหวัดนครศรีธรรมราช" สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 8 (3598-3614) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

นครศรีธรรมราช เป็นจังหวัดตั้งอยู่ในภาคใต้ของประเทศไทย เชื่อกันว่ายุคแรกมีกลุ่มคนพื้นเมืองตระกูลนิกริต ได้แก่ พวกเขม็ง พวกชาโกอาศัยเป็นชุมชน ต่อมาตั้งเป็นแคว้นแคว้นเรียกว่าเมืองตามพรลิงค์ได้ติดต่อค้าขายกับชาวอินเดียและชาวจีน เมื่อมีลัทธิหินยานแบบลังกาวงศ์แพร่หลายถึงแคว้นตามพรลิงค์กษัตริย์ผู้ครองเมืองหันมานับถือทำนุบำรุงส่งเสริมพุทธศาสนาลัทธิหินยาน จนได้

รับการถวายพระนามอิสริยยศว่า "พระเจ้าศรีธรรมโศกราช" และเป็นเหตุให้แคว้นตามพรลิงค์เปลี่ยนชื่อเป็น "ศรีธรรมราช" หรือ "นครศรีธรรมราช" ในสมัยสุโขทัยเมืองนครศรีธรรมราชมีฐานะเป็นเมืองประเทศราช เมื่อสุโขทัยสิ้นอำนาจลงพระเจ้าอู่ทองทรงประกาศให้เมืองนครศรีธรรมราชเปลี่ยนฐานะจากเมืองพระยานครลงมาเป็นหัวเมืองเอก ในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ เมื่อกองศรีอยุธยาเสียแก่พม่าครั้งที่ 2 ปลัดเมืองนครศรีธรรมราชตั้งตนเป็นกบฏ พระเจ้ากรุงธนบุรีได้กู้อิสรภาพจากพม่าและยกทัพไปปราบเมืองนครศรีธรรมราช เปลี่ยนฐานะเป็นเมืองประเทศราช ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเมืองนครศรีธรรมราชถูกลดฐานะจากเมืองประเทศราชเป็นหัวเมืองชั้นนอกขึ้นกับเมืองสงขลา ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ปฏิรูปการปกครองหัวเมืองปักษ์ใต้ โดยรวมเมืองนครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา ตั้งเป็นมณฑลเดียวกันเรียกว่า มณฑลนครศรีธรรมราช และได้เปลี่ยนชื่อตำแหน่งเจ้าเมืองเป็นผู้ว่าราชการเมือง ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ยุบมณฑลในเมืองปักษ์ใต้ เมืองนครศรีธรรมราชจึงได้ถูกยุบลงเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยตั้งแต่นั้นมา

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,นครศรีธรรมราช,ประวัติศาสตร์,การพัฒนา

ประพนธ์ เรืองณรงค์ (2542) "หนังสือбуд" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 17 (8328-8337) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้กล่าวว่คำว่ หนังสือбудเพี้ยนมาจากสมุด เป็นคัมภีร์ที่ท่มาจากเปลือกไม้ สามารถพบเก็บได้ การทำหนังสือбудนั้นทำมาจากเปลือกข่อย และย่านกฤษณา นำมาทุบให้ละเอียดและแช่น้ำเอาไปคลุกเคล้ากับยางไม้ที่มีเมือกเหนียว แล้วเทใส่แม่พิมพ์ปล่อยทิ้งไว้ให้แห้ง แล้วนำลูกสะบ้ามาขีดหน้าให้เรียบ หนังสือбудมีสองลักษณะ คือбудขาว และбудดำ ตัวหนังสือเขียนด้วยปากไ้ ถ้าเป็นбудขาวเขียนด้วยสีดำที่ได้มาจากลูกสมอและбудดำจะเขียนด้วยสีแดงที่ได้มาจากขาด หรือสีทองที่ได้มาจากทองคำเปลว อักษรที่ใช้เขียนบันทึก คือ อักษรขอมล้วนจะบันทึกเรื่องราวที่มีความศักดิ์สิทธิ์ เวทมนต์คาถา อักษรไทยล้วนจะบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับนิทาน นิยาย ตำนาน ตำรา และอักษรขอมแทรกอักษรไทยเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับคาถาที่มีความขลัง หนังสือбудบางประเภทที่บันทึกเรื่องราววรรณกรรมทางศาสนาจะมีภาพประกอบด้วยสีล้นทั้งดงาม ความเชื่อเกี่ยวกับการบันทึกจะต้องเขียนด้วยความประณีตบรรจงและจะต้องไม่เขียนบนบรรทัด ถ้าเขียนผิดจะถือว่าเป็นบาป ปัจจุบันมีก เรเก็บรวบรวมศึกษาหนังสือбудอย่างกว้างขวางในสถาบันการศึกษา แต่บางคนรู้เท่าไม่ถึงการณ์ยังนำเอาไปเผาทำยารักษาโรค และทำเครื่องรางของขลัง หรือขายให้ชาวต่างชาติ จึงทำให้หนังสือбудมีเหลืออยู่จำนวนน้อย

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ภูมิปัญญา,หนังสือโบราณ,การบันทึก

ประพันธ์ สุวรรณมณี (2543) 'ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรม
หนังสือในจังหวัดนครศรีธรรมราช' วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (ศาสนาเปรียบเทียบ)
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

งานวิจัยนี้ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหลังตระกูลใน
จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยศึกษาเอกสารสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์ นักวิชาการ นายหนังสือ
และประชาชนทั่วไป พบว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหลังตระกูลของจังหวัด
นครศรีธรรมราชนั้นมี 5 ประการคือ 1.) กรรม คือ การทำความดี ความชั่ว ความเชื่อเรื่องกรรมที่
ปรากฏมักสะท้อนความเชื่อเรื่องวิถีชีวิตเป็นอยู่ในปัจจุบันเป็นผลมาจากอดีตชาติ 2.) ไตรลักษณ์ คือ
ลักษณะ 3 ประการ ได้แก่ ความไม่เที่ยง ความทุกข์ทนอยู่สภาพเดิมไม่ได้ และความไม่มีตัวตนที่เที่ยง
แท้แน่นอน 3.) ทศ 6 คือ คำสอนที่แสดงถึงหน้าที่ของบุคคลที่พึงประพฤติต่อกันและกัน 4.) มงคล 38
ประการ มงคล 38 ประการ มงคลที่พบ คือ การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต การบูชาบุคคล เป็นต้น
5.) อบายมุข คือ คำสอนที่แสดงถึงโทษสองสิ่งที่ไม่ควรเดินตาม หลักธรรมดังกล่าวหนังสือได้รับอิทธิ
พลมาจากศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนา

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,พุทธศาสนา,การวิเคราะห์

ประยงค์ รณรงค์ (2546) รวบรวมความรู้ ประสบการณ์ และแนวคิดของชุมชนไม้เรียง กรุงเทพฯ ฯ
: ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.

งานชิ้นนี้ผู้เขียนเขียนขึ้นจากความคิดและประสบการณ์ที่ได้ปฏิบัติมายาวนาน จนชุมชนที่ตน
ดำเนินการอยู่มีฐานะเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ เนื้อหาที่นำเสนอในเรื่องต่างๆได้กล่าวถึงกลุ่ม
เกษตรกรตามระดับการผลิต การจัดการผลผลิต องค์กรของเกษตรกร และข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อที่
จะยกฐานะของเกษตรกร เขาได้เสนอแผนแม่บททางพาราไทยโดยกล่าวถึงพัฒนาการทางพาราไทย
ปัญหาด้านการผลิต องค์กรสวนยาง การตลาด ฯลฯ และเสนอแนวทางการพัฒนายางพาราไทยโดย
เน้นมาตรการการผลิต มาตรการด้านอุตสาหกรรม มาตรการด้านการตลาด ฯลฯ ในเรื่องศูนย์การเรียนรู้
ชุมชน เขาได้เสนอปรัชญาการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยนำเสนอกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนไม้เรียง ซึ่ง
เป็นกระบวนการเรียนรู้สู่ชุมชนที่มีหลักสูตรสำหรับเรียนรู้มากมาย และมุ่งขยายผลไปสู่สถานศึกษาใน
ชุมชน โดยหวังว่าการเรียนรู้ คือ หัวใจของการพัฒนา ในเรื่องแผนแม่บทชุมชนเขาได้เสนอแผนแม่บท
ชุมชนไม้เรียงโดยเน้นการเรียนรู้ การพัฒนาอาชีพ และสุขภาพ ในกระบวนการของแผนแม่บทชุมชน
จะเน้นกิจกรรม เกษตรกรรมยั่งยืน กองทุนชุมชน สิ่งแวดล้อม และสุขภาพ เพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเองได้
ในเรื่องการจัดการองค์กรได้กล่าวถึง การจัดการองค์กรชุมชนไม้เรียงในเชิงบริหารจัดการ การดำเนิน

กิจกรรมต่าง ๆ และการรับรองสถานภาพขององค์กร โดยที่องค์กรมีความสัมพันธ์แบบเครือข่าย ซึ่งท้ายที่สุดจะต้องเกิดประโยชน์อย่างแท้จริงต่อชุมชน ประการสุดท้าย คือ วิสาหกิจชุมชน ในส่วนนี้ ผู้เขียนเสนอว่าวิสาหกิจชุมชนคือ เป้าหมายสุดท้ายของชุมชน โดยหากชุมชนสร้างคนและองค์กรชุมชน ได้เข้มแข็งก็จะสามารถจัดการทรัพยากรหรือทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างมากมายให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ได้ ด้วยการเชื่อมโยงวัฒนธรรม สังคม ธรรมเนียมประเพณีเข้าด้วยกัน และสุดท้าย คือ ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,นครศรีธรรมราช,วัฒนธรรมกับการพัฒนา, ภูมิปัญญาท้องถิ่น,การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ปรีชา นุ่นสุข (2542) "นครศรีธรรมราช : ชื่อที่ปรากฏต่างกัน" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 8 (3617-3620) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้กล่าวถึงชื่อที่ชนชาติต่าง ๆ เรียกเมืองนครศรีธรรมราช ดังนี้ ตมพลิงคัม เป็นชื่อปรากฏในคัมภีร์มหานิทศของอินเดีย ต้น - มา - ลิง หรือต้น - เหมย - หนิว เป็นชื่อที่ปรากฏในจดหมายเหตุจีน มัทมาลึงค์เป็นชื่อที่ปรากฏในหลักศิลาจารึกที่เมืองตันซอร์ในภาคใต้ของอินเดีย ตามพรลิงค์เป็นชื่อที่ปรากฏในหลักศิลาจารึกหลักที่ 24 ซึ่งพบที่วัดหัวเวียง อำเภอไชยา ตะมะลิงคัม เป็นชื่อที่ปรากฏในคัมภีร์ปุชวลีของลังกา ศรีธรรมมาโคก ปรากฏชื่อในหลักศิลาจารึกหลักที่ 35 ที่แหล่งโบราณแม่นาง เมือง อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ ศรีธรรมราชเป็นชื่อที่ปรากฏในหลักศิลาจารึกที่ 1 และ 24 โลแค็ก เป็นชื่อเรียกของนักเดินทางที่ชื่อ มาร์คโปลโล ปาฏลีบุตร ปรากฏในเอกสารรายงานของข้าราชการสิงหล ลิงกอร์ เป็นชื่อที่ชาวไทยมุสลิมเรียก ลิกอร์ เป็นชื่อพ่อค้าชาวโปรตุเกสเรียก ละคอน เป็นชื่อที่ปรากฏในเอกสารรายงานของข้าราชการสิงหล และนครศรีธรรมราชเป็นชื่อที่คนไทยฝ่ายเหนือเรียกจนมาถึงปัจจุบัน ชื่อที่ปรากฏที่แตกต่างกันเหล่านี้มาจากการที่เมืองนครศรีธรรมราชเป็นเมืองที่มีความเก่าแก่ เป็นศูนย์กลางการติดต่อค้าขาย จึงทำให้ชนชาติต่าง ๆ เรียกชื่อที่แตกต่างกันตามการออกเสียงของประเทศนั้น ๆ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,นครศรีธรรมราช,ประวัติศาสตร์,นามสถาน

ปาริฉัตร วงศ์พานิช (2546) 'การจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษา ป่าชุมชนเขาหัวช้าง ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง' วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สิ่งแวดล้อมศึกษา) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

งานชิ้นนี้ศึกษากระบวนการและระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำเส้นทางศึกษา

ธรรมชาติ และประเมินศักยภาพของเส้นทางศึกษาธรรมชาติที่ชุมชนได้จัดทำขึ้น เพื่อใช้เป็นกิจกรรมหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการพบว่ามีคณะกรรมการป่าชุมชนเป็นผู้นำเดินศึกษาธรรมชาติ เนื้อหาการสื่อความหมายสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินชีวิตของชุมชนที่พึ่งพิงธรรมชาติ แทรกประวัติ ความเชื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับป่า ให้เห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และถ่ายทอดความรู้ให้กับบุคคลทั้งภายในและภายนอกชุมชน เป็นการพัฒนาจิตสำนึกในแนวทางการพัฒนาที่มนุษย์มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับธรรมชาติได้ต่อไป

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาควิชา, พัทลุง, วัฒนธรรมกับการพัฒนา, ป่าชุมชน, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เปลื้อง คงแก้ว (2537) "ตรังเขา ตรังนา ตรังเล : สามทศวรรษที่ผ่านมา น้ำตาหรือรอยยิ้ม" **ทักษิณคดีสถาบันทักษิณคดีศึกษา** 3: 105-114.

บทความนี้เป็นการลำดับภาพความเป็นตรังเขา ตรังนา และตรังเลที่ผ่านมาและเป็นอยู่ โดยกำหนดภาพลักษณ์ใน 3 ทศวรรษเป็นภาพลักษณ์ที่เปลี่ยนแปลง 3 ยุค คือ ยุคป่ายาง/นาไถ่วัว/ประมงยังชีพ ยุคสวนยางสงเคราะห์/นาไถควายเหล็ก/ประมงพาณิชย์ และยุคปัจจุบัน จากสภาพภูมิศาสตร์ของเมืองตรัง ทำให้มีชุมชนที่ราบเชิงเขา ชุมชน หุ่นนา ชุมชนชายฝั่ง และชุมชนเมืองมีชาติพันธุ์ ไทย จีน แขก และซาไก ในยุคแรกชนทุกกลุ่มต่างก็พึ่งพิงสงเคราะห์เกื้อกูลกันมาโดยตลอด ซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ การนำยางพาราเข้ามาโดยพระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) เข้ามา ระบบสวนยางยังคงเป็นป่ายางโดยมีพันธุ์ไม้อื่นด้วย สำหรับการทำนาเพื่อกินในครอบครัวก็ยังคงช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นอย่างดี ในขณะที่ตรังเลก็ยังคงทำประมงพื้นบ้านที่รักษาความสมบูรณ์ของทะเลไว้ได้ แต่เมื่อก้าวสู่ยุคที่สองวิธีการผลิตของตรังเขา ตรังนา และตรังเลเข้าสู่ยุคการทำมาค้าขาย สวนยางสงเคราะห์ที่รัฐอุดหนุนทำให้สภาพกายภาพของตรังเขาถูกทำลาย นาข้าวที่ผลิตเชิงพาณิชย์ต้องให้ทุนค่ายมหาศาล การทำนาจึงขาดทุน การประมงเชิงพาณิชย์ทำให้วิถีการลงทุนอย่างมหาศาล ชาวประมงถูกเอารัดเอาเปรียบ หนี้สินจึงเพิ่มขึ้น ครั้นถึงยุคปัจจุบันภาพของยุคแรกหมดไป ความเป็นพาณิชย์นิยมเกิดขึ้นอย่างเต็มรูปแบบ ทั้งสามตรังอยู่ในสภาพรายได้ไม่พอรายจ่าย กระแสนิยมบริโภครุนแรง ความอุดมสมบูรณ์หมดสิ้นไป ทั้งสามตรังจึงหันมาพึ่งตนเองภายใต้ ภูมิปัญญาดั้งเดิมหวนกลับไปสู่สภาพอดีตโดยรวมตัวกันเป็นกลุ่มช่วยกันหาทางออก สร้างกฎระเบียบและปฏิบัติเพื่อแก้ไขให้สถานการณ์เก่า ๆ กลับคืนมา ซึ่งมีทางเป็นไปได้ที่จะนำชุมชนไปสู่ความสงบสุขอีกครั้ง

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ตรัง,การเปลี่ยนแปลงทางสังคม,การจัดการทรัพยากร

ผาสุก อินทรวิฑู (2542) "พระคเณศ : ที่พบในภาคใต้" สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 10 (4863-4876) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้กล่าวถึงพระคเณศเป็นเทพเจ้าของฮินดู มีชื่อเรียกหลายอย่างคือ คนปติ เอกทนต์ และคชานนะ โดยทั่วไปแล้วเชื่อกันว่าพระคเณศถือกำเนิดมาจากพระศิวะและพระนางปารวตีเป็นเทพเจ้าแห่งอุปสรรค ต่อมาเชื่อกันว่าพระคเณศเป็นเทพเจ้าแห่งศิลปวิทยา และการประพันธ์ หรือความฉลาดรอบรู้ เมื่ออารยธรรมอินเดียเข้ามายังเอเชีย โดยเริ่มจากพวกพ่อค้าชาวอินเดียที่เดินทางเข้ามาค้าขายยังคาบสมุทรมหาภาคใต้ของไทยได้นำพระคเณศมาด้วย เนื่องจากเชื่อว่าพระคเณศจะช่วยขจัดอุปสรรคให้การค้าขายประสบผลดีขึ้น จึงปรากฏหลักฐานในปัจจุบันพบ พระคเณศในจังหวัดต่าง ๆ ของภาคใต้มากที่สุดที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดสงขลา จังหวัดพังงา และจังหวัดกระบี่ คติการนับถือพระคเณศที่ปรากฏในภาคใต้นั้นเก่าแก่กว่าภาคอื่น เพราะรับอิทธิพลศิลปะอินเดียโดยตรง ในภาคใต้มีคติการบูชาพระคเณศในฐานะเทพแห่งอุปสรรค ในฐานะโอรสของพระศิวะ และในฐานะผู้ปกป้องคุ้มครองเด็กไม่ให้เจ็บป่วย

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,พระคเณศ,ศาสนาพราหมณ์,คติความเชื่อ

พนิตา พุ่มเอี่ยม (2538) 'ประเพณีไหว้พระจันทร์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลเมืองหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับประเพณีไหว้พระจันทร์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลเมืองหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่าชาวไทยเชื้อสายจีนในท้องถิ่นนี้มีการปฏิบัติในประเพณีไหว้พระจันทร์จำแนกขั้นตอนใหญ่ได้เป็น 2 ขั้นตอนได้แก่ ขั้นตอนเตรียมการก่อนไหว้พระจันทร์จะมีการเตรียมอาหารและสิ่งของเครื่องใช้ในการจัดโต๊ะประกอบพิธี การตกแต่งบ้านเรือนและสถานที่ประกอบพิธี การจัดเตรียมเสื้อผ้าอาภรณ์และการบอกกล่าวพี่น้อง ส่วนขั้นตอนปฏิบัติในวันไหว้พระจันทร์มี 2 ขั้นตอน คือ การปฏิบัติขณะประกอบพิธีซึ่งมีทั้งการนั่งไหว้ และยืนไหว้ ที่นิยมคือการนั่งไหว้ ในระหว่างการประกอบพิธีจะมีการละเล่นดั้งเดิมของชาวจีน และการปฏิบัติหลังประกอบพิธี คือ การนำสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีที่รับประทานได้ไปให้บุคคลในครอบครัวและญาติมิตร ส่วนสิ่งของที่รับประทานไม่ได้ก็จะนำไปเผาไฟ ประเพณีไหว้พระจันทร์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในท้องถิ่นนี้มีความเกี่ยวข้องกับ

วัฒนธรรมต่าง ๆ ได้แก่ วัฒนธรรมด้านความเชื่อ วัฒนธรรมด้านการกิน วัฒนธรรมด้านการแต่งกาย และวัฒนธรรมด้านการละเล่น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาคใต้, หาดใหญ่, ชาติพันธุ์, คนไทยเชื้อสายจีน, ประเพณี

พรชัย สุจิตต์ และ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2542) "หัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้" สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 17 (8557-8572) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้กล่าวถึงหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ว่าเป็นงานที่ใช้ฝีมือในการแปรงวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนให้เป็นเครื่องใช้สอยที่เกิดประโยชน์ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นหรือชุมชนนั้น ๆ หัตถกรรมพื้นบ้านแสดงออกมาสองลักษณะ คือ สำหรับใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อสนองตอบความต้องการขั้นพื้นฐานการดำรงชีวิต และสำหรับสนองตอบความต้องการทางด้านจิตใจที่เกี่ยวกับตนเองและสังคม หัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ก็ทำขึ้นมาเพื่อสนองตอบความต้องการดังกล่าว ในการทำหัตถกรรมของภาคใต้สิ่งที่จะต้องคำนึงถึง คือ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวย วัตถุดิบที่ใช้ในการทำหัตถกรรมของภาคใต้ได้แก่ ไม้ไผ่ ดินเหนียวและทรายละเอียด หวาย กระจูด ย่านลิเภา เป็นต้น ลักษณะของหัตถกรรมภาคใต้จะมีศิลปะในเชิงรูปแบบ ลวดลาย และสี สะท้อนให้เห็นความเชื่อ ค่านิยม สัญลักษณ์ และกฎเกณฑ์ปรากฏอยู่ และทำให้เข้าใจโครงสร้างของสังคม คือ บอกสถานภาพทางสังคมของผู้ใช้

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาคใต้, ภูมิปัญญา, ศิลปะหัตถกรรม, ความเชื่อ

พรทิพย์ มหันตมรรค (2544) 'ศึกษาชีวิตประวัติและผลงานด้านโนราของโนรายก ชูบัว' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้กล่าวถึงประวัติและผลงานของโนรายก ชูบัว ว่าเป็นชาวจังหวัดพัทลุง เกิดตอนปลายสมัยรัชกาลที่ 6 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สนใจฝึกหัดรำโนรามาดังแต่เด็ก ทำพิธีครอบเทริดเมื่ออายุได้ 20 ปี เป็นศิษย์ของโนราเลื่อน พงศ์ชนะ และโนราวัน (เต่า) เคยรับราชการเป็นตำรวจ ภายหลังที่แต่งงานแล้วได้ย้ายกลับไปอยู่กับภรรยาที่อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา โนรายกมีผลงานเป็นที่ประจักษ์แก่คนทั่วไป ทั้งด้านการแสดงโนรา การถ่ายทอดศิลปะการแสดงโนรา และผลงานด้านการประพันธ์วรรณกรรมโนรา จากผลงานดังกล่าวเป็นที่ประจักษ์ทั่วไปในด้านความรู้และอัจฉริยะภาพของโนราผู้นี้ จากความสามารถของท่านนี้เอง ทำให้ท่านได้รับเชิญให้รำเผยแพร่ในงานสำคัญต่าง ๆ เช่น การรำต้อนรับทูตวัฒนธรรมจากนานาชาติ เป็นต้น นอกจากนี้ผลงานของท่านยังได้รับยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติอีกด้วย

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ประวัติบุคคล,ภูมิปัญญาท้องถิ่น,ศิลปะการแสดง

พรศักดิ์ พรหมแก้ว (2542) "นิทานพื้นบ้านภาคใต้" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 8 (3790-3797) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

นิทานพื้นบ้านเป็นการเล่าสู่กันฟังสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน โดยเรื่องการเล่าส่วนใหญ่จะมีฉาก มีตัวละคร แสดงพฤติกรรมหรือความเป็นมาเป็นไปของมนุษย์ อาจจะสร้างจากจินตนาการหรือมีเค้าความจริงอยู่บ้าง นิทานพื้นบ้านส่วนใหญ่มีเป้าหมายเพื่อความบันเทิงใจของผู้ฟัง นิทานพื้นบ้านในภาคใต้นั้นเป็นนิทานเรื่องสั้น ๆ ที่มีโครงเรื่องไม่ซับซ้อน มีตัวละครน้อย นิทานพื้นบ้านภาคใต้มักจะมีความสัมพันธ์กับสภาพทางภูมิศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมของภาคใต้นั้นค่อนข้างเด่นชัด เนื้อหาของนิทานพื้นบ้าน ภาคใต้จะมีหลากหลาย ถ้าแบ่งตามแนวความคิดของเรื่องได้แก่ นิทานมุขตลก นิทานคติ นิทานอธิบาย นิทานภูมิปัญญา และนิทานเกี่ยวกับความเชื่อ นิทานพื้นบ้านมีคุณค่าในด้านสติปัญญา สังคม การศึกษาศัพท์สำนวนถิ่นใต้และคุณค่าในการปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมภาคใต้

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ภูมิปัญญา,คติชน,วรรณกรรมมุขปาฐะ

พรศักดิ์ พรหมแก้ว (2542) "วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย เล่ม 10 (5026-5029) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้กล่าวถึงวัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหารเป็นวัดที่เก่าแก่มีประวัติความเป็นมายาวนาน มีความเจริญรุ่งเรืองมากในสมัยศรีวิชัย ปรากฏหลักฐานแน่ชัดที่เป็นศิลปะแบบศรีวิชัย หลักฐานที่สำคัญ คือ องค์พระบรมธาตุเจดีย์ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ วัดแห่งนี้ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยได้พยายามรักษารูปลักษณะเดิมขององค์พระบรมธาตุไชยาไว้เป็นอย่างดีที่สุด วัดนี้ยังมีโบราณสถานและโบราณวัตถุอีกมากมาย ได้แก่ พระวิหารหลวง พระวิหารคด หรือพระระเบียง พระอุโบสถ พระพุทธรูปกลางแจ้ง สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นจุดเริ่มต้นของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยาที่จัดตั้งขึ้นในปีพุทธศักราช 2478 ในพุทธศักราช 2479 รัฐบาลได้ประกาศขึ้นทะเบียนวัดแห่งนี้เป็นโบราณสถานที่สำคัญของชาติ ต่อมาปีพุทธศักราช 2500 วัดแห่งนี้ก็ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เลื่อนฐานะวัดเป็นพระอารามหลวง ขึ้นเอกชนนิตราชวรวิหาร และได้รับพระราชทานนามใหม่ว่า "วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร"

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,นครศรีธรรมราช,ศาสนา,ประวัติศาสตร์

พรรคดี พรหมแก้ว (2542) "อนุสาวรีย์วีรไทย พ.ศ.2484" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 18 (8826-8831) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

อนุสาวรีย์วีรไทย พ.ศ.2484 เป็นอนุสรณ์สถานที่สร้างขึ้นเป็นเกียรติประวัติแก่วีรกรรมทหารไทยที่ได้สละชีพเพื่อชาติครั้งสู้รบต่อต้านกับกองทัพญี่ปุ่นที่เข้าโจมตีภาคใต้ของประเทศไทยสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ.2484 ประดิษฐานอยู่ ณ ถนนสายนครศรีธรรมราช ท่าแพ ตำบลปากพูน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช เป็นอนุสาวรีย์หล่อด้วยสำริดรมดำเป็นรูปทหารหาญแต่งแบบสนามรบยืนถือปืนติดดาบในท่าเตรียมแทงขนาดประมาณ 2 เท่าตัวคน ในการสร้างอนุสาวรีย์ไทย พ.ศ.2484 ได้นำเอาอัฐิของบรรดาทหารหาญไทยที่เสียชีวิตครั้งสู้รบคราวนั้นจากจังหวัดนครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ชุมพร ประจวบคีรีขันธ์ สงขลา และปัตตานี มาบรรจุไว้ที่ฐานอนุสาวรีย์พร้อมกันนั้นได้จารึกชื่อไว้ที่ฐานอนุสาวรีย์ทั้ง 6 ด้าน รวมทั้งสิ้น 116 ชื่อไว้ด้วย เมื่อถึงวันที่ 8 ธันวาคมของทุก ๆ ปีจะมีพิธีกล่าวสดุดีดวงพวงมาลาและทำบุญตักบาตรอุทิศส่วนกุศลไปให้ทหารหาญที่เสียชีวิต ณ อนุสาวรีย์นี้

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,นครศรีธรรมราช,ประวัติศาสตร์,โบราณสถาน

พริ้มรส มารีประเสริฐ (2534) 'การแปรของเขตปรับเปลี่ยนภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นใต้ตามอายุของผู้พูด : การศึกษาคำศัพท์' วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต (สาขาวิชาภาษาศาสตร์) บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

งานชิ้นนี้ศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้และหาการแปรของเขตปรับเปลี่ยนภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นใต้ของผู้พูดกลุ่มอายุ 10 - 20 ปี กลุ่มอายุ 35 - 45 ปี และกลุ่มอายุ 60 ปีขึ้นไป โดยมีสมมติฐานว่า การใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้มีแนวโน้มที่จะลดลงและเขตปรับเปลี่ยนภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นใต้มี 3 เขตเรียงลำดับจากเขตปรับเปลี่ยนภาษาของกลุ่มที่มีอายุมากที่สุดจนถึงกลุ่มที่มีอายุน้อยที่สุดจากเหนือลงใต้ พื้นที่การศึกษาอยู่ระหว่างอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และอำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร พบว่าในอนาคตจะมีการใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ลดลง และมีการใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลางเพิ่มมากขึ้นในบริเวณที่ศึกษา ส่วนการหาเขตปรับเปลี่ยนภาษา พบว่า เขตปรับเปลี่ยนภาษาของกลุ่มที่มีอายุมากกว่าอยู่เหนือเขตปรับเปลี่ยนภาษาของกลุ่มที่มีอายุน้อยกว่า โดยเขตปรับเปลี่ยนภาษาของกลุ่มอายุ 60 ปีขึ้นไป อยู่ที่บ้านละหาน ตำบลบางสะพาน เขตปรับเปลี่ยนภาษาทั้งสองเขตนี้อยู่ในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ส่วนเขตปรับเปลี่ยนภาษาของกลุ่ม 10 - 20 ปี อยู่เลยลงไปทางภาคใต้ ในจังหวัดชุมพร คือ อยู่บ้านนา ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัด

ชุมพร

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ภาษาศาสตร์,เขตปรับเปลี่ยนภาษา,ภาษาไทยถิ่นใต้,การศึกษาคำศัพท์

ฟ่วง บุชรรัตน์ (2542) "กลอนชาวบ้าน" สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 1 (191-195) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้กล่าวว่กลอนชาวบ้านในภาคใต้เป็นกลอนที่ชาวบ้านแต่งขึ้น ซึ่งมีหลายประเภทได้แก่ คำคล้องจอง กาพย์ กลอนสี่ กลอนหก และกลอนแปด มีลักษณะสั้นกะทัดรัดได้ใจความส่วนมากเป็นกลอนที่จดจำต่อ ๆ กันมา กลอนชาวบ้านนอกจากให้สุนทริยภาพอารมณ์แล้ว ยังมีคุณค่าอีกหลายด้านคือ เป็นกลอนที่บอกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เช่น เหตุการณ์โจรดำหัวแพร เป็นกลอนประเภทประชดประชัน เสียดสี เปรียบเปรย เช่น กลอนที่กล่าวว่า กลอนของมโนห์ราและหนังตะลุงดังกว่ากลองวัด ซึ่งหมายถึงว่าชาวบ้านสนใจมหรสพมากกว่าการเข้าวัดทำบุญ กลอนประเภทความเชื่อเป็นกลอนที่บอกความเชื่อเกี่ยวกับวัน เวลา และฤกษ์ยาม กลอนประเภทลายแทงปริศนาเป็นกลอนซึ่งบอกที่ซ่อนทรัพย์ กลอนประเภทคติสอนใจ สอนให้ชาวบ้านปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามทำนองครองธรรมเป็นข้อเตือนใจให้แก่ชาวบ้าน และยังมีกลอนที่บอกถึงลักษณะภูมิประเทศนิสัยใจคอ และอาชีพของชาวบ้านแต่ละจังหวัดในภาคใต้

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ภูมิปัญญาชาวบ้าน,วรรณกรรมท้องถิ่น,กลอนชาวบ้าน

ฟ่วง บุชรรัตน์ (2542) "ประวัติศาสตร์พัทลุง - ตัง : คำกลอน" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 9 (4316-4321) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้แต่งเป็นกลอนสุภาพผู้แต่งคือ ครูชาญ ไทยจันทร์ มีความยาว 1,500 คำกลอน มีสาระให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดพัทลุงและจังหวัดตรัง ตั้งแต่ปี พ.ศ.1400 - 2475 เนื้อหาเริ่ม ตั้งแต่เมืองพัทลุงตั้งเมืองอยู่ที่บางแก้ว มีพระยากรงทองเป็นเจ้าของและได้มีเจ้าเมืองสืบต่อมาเป็นลำดับ ในเวลาต่อมาเมืองพัทลุงตกเป็นเมืองขึ้นของเมืองนครศรีธรรมราช ส่วนเนื้อหาของประวัติเมืองตรังไม่ได้แต่งตามลำดับเน้นหนักเพียงบางตอนที่สำคัญ โดยเฉพาะสมัยพระยารัษฎานุประดิษฐ์เป็นเจ้าของ เมืองตรังขึ้นตรงต่อเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อเมืองตรังไม่ส่งส่วยตามกำหนดพระยานคร (น้อย) จึงไปเร่งรัดระเบียบการบริหารบ้านเมืองให้รัดกุมจนสามารถส่งส่วยให้กับเมืองนครศรีธรรมราชได้ พระยารัษฎานุประดิษฐ์ทรงย้ายเมืองใหม่ไปที่กันตังโดยส่งเสริมให้ราษฎรทำนา เลี้ยงสัตว์ ส่งเสริม

การค้าระหว่างประเทศ มีการปราบปรามโจรผู้ร้ายและมีการสร้างถนนตรัง - พัทลุงผ่านเทือกเขาบรรทัด ในตอนหลังได้ย้ายเมืองมาตั้งใหม่ที่ทับเที่ยง ประวัติศาสตร์พัทลุง - ตรังเป็นคำกลอนที่ได้รับค่านิยมจากชาวบ้านในสมัยนั้นมาก เพราะนอกจากให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ของพัทลุง - ตรังได้อย่างละเอียดและตรงกับความเป็นจริงแล้วยังให้ความเพลิดเพลินอีกด้วย

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ตรัง,ประวัติศาสตร์,วรรณกรรมท้องถิ่น

พิเชษฐ แสงทอง (2547) "อัตลักษณ์และพลวัตวรรณกรรมกลุ่มนิราศ" **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (481-490) กรุงเทพฯ ฯ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้ศึกษาวรรณกรรมนิราศของภาคใต้ ส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบัน วรรณกรรมนิราศภาคใต้ปรากฏมาตั้งแต่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น แต่เป็นผลงานของกวีท้องถิ่นอื่น เช่น นิราศพม่าที่นครศรีธรรมราช ส่วนนิราศของชาวภาคใต้ คือ นิราศพระยาตรังหรือนิราศกลาง เนื้อหาของวรรณกรรมนิราศของพระยาตรังเลียนแบบกวีโบราณ นิราศเมืองหลวงของพระยาไสภณพัทลุงกุล (สว่าง) เป็นนิราศยังคงคล้ายคลึงนิราศแบบเดิม แต่นิราศปะเปลี่ยนของผู้แต่งคนเดียวกันมีน้ำหนักของการบันทึกเป็นจดหมายเหตุ ส่วนนิราศซึ่งหลังจากนั้นมา 3 ทศวรรษ เป็นนิราศที่มีลักษณะอย่างสัจนิยมที่ชัดเจน เช่น นิราศพระธาตุเมืองย่างกุ้ง นิราศเมืองกระบี่ นิราศเหล่านี้ให้รายละเอียดเหตุการณ์ บรรยากาศแบบชาวบ้าน ประวัติสถานที่ตลอดจนแสดงข้อคิดเห็นของผู้แต่งไว้มาก จนกระทั่งหลังปี พ.ศ.2470 เป็นต้นมา มีนิราศที่ให้น้ำหนักการรำพันรักที่บอกเล่าโศกนาฏกรรมความรัก และมีนิราศที่บันทึกเหตุการณ์หลายเรื่อง พบว่าในทศวรรษ 2500 มีนิราศต่าง ๆ เกิดขึ้นมากที่สุด เนื้อหาของนิราศหลากหลายมากขึ้นจนกระทั่งปัจจุบัน สำหรับผู้แต่งพบวาระยะแรก ส่วนใหญ่เป็นกวีเจ้านาย ลำดับต่อมามีพระสงฆ์ไม่น้อยที่แต่งนิราศ และระยะหลังข้าราชการรุ่นใหม่ กวีปัญญาชนชาวบ้าน และกวีชาวบ้านแต่งนิราศกันมากขึ้น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,นิราศ,พัฒนาการวรรณกรรม,เนื้อหาสาระ

พิทยา บุษารัตน์ (2542) "วัดเขาอ้อ" **สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 2** (854-859) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

วัดเขาอ้อ หรือวัดเขาเอาะตั้งอยู่ตำบลมะกอกเหนือ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นวัดที่มีความสำคัญในฐานะสำนักศึกษาวิทยาคม มีชื่อเสียงทางด้านไสยศาสตร์ของภาคใต้มาตั้งแต่โบราณ ซึ่งมีพระเกจิอาจารย์หลายท่านที่เป็นที่และเคารพศรัทธาของประชาชนโดยทั่วไป วัดเขาอ้อสร้างมา

ตั้งแต่สมัยอยุธยา โบราณสถานที่สำคัญภายในวัด ได้แก่ อุโบสถ กุฏิทรงเรือนไทย ศาลาประดิษฐานรูปปั้นพระอาจารย์ทองเฒ่า พระพุทธรูปประทับยืนปางประทานอภัย หรือที่ชื่อว่า เจ้าฟ้าอ๋มกับเจ้าฟ้าดอกมะเดื่อ ถ้าจันทันต์เป็นถ้ำโบราณภายในมีพระพุทธรูปประดิษฐาน วางแห้วนายาใช้สำหรับประกอบพิธี แห้วนายาตามตำราทางไสยศาสตร์ มณฑป พระพุทธรูปที่ทำด้วยดีบุก พระพุทธไสยาสน์และเจดีย์ นอกจากนี้วัดเขายังมีศิลปะโบราณวัตถุที่ได้เก็บรักษาไว้ อีกเป็นจำนวนมากที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญและความเป็นมาของวัดเขายังที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อ ความศรัทธาของประชาชนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,พัทลุง,ประวัติศาสตร์,คติชน,ความเชื่อ

มณฑล ลิมปิยประพันธ์ (2546) 'ประเพณีการรักษาโรคด้วยสมุนไพรในสังคมท้องถิ่น : ศึกษากรณีอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช.

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาประเพณีการรักษาโรคด้วยสมุนไพรในสังคมท้องถิ่น : ศึกษากรณีอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช จากการศึกษาพบว่า สมุนไพรที่นิยมใช้กันมากคือ ยาต้ม ยาเม็ดลูกกลอน และยาผง การเก็บรักษาสมุนไพรนิยมทำให้ยาแห้งสนิทด้วยตู้อบ การใช้สมุนไพรในกลุ่มแพทย์แผนไทยและแพทย์พื้นบ้านนิยมใช้ยาตำรับมากกว่ายาเดี่ยว โรคที่เป็นกันมากในท้องถิ่น คือ โรคปวดเมื่อย โรคเบาหวาน และโรคอัมพฤกษ์ การสืบทอดองค์ความรู้ทางด้านการใช้สมุนไพรรักษาโรคมียี่ 2 วิธีคือการสืบทอดโดยคำบอกเล่าและการอ่านตำราของบรรพบุรุษหรืออาจารย์ และการเรียนรู้จากการศึกษาในสถาบันที่สอนวิชาแพทย์แผนไทย

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,นครศรีธรรมราช,สมุนไพร,การรักษาโรค

มยุรี พลวัฒน์ (2544) 'ศึกษาผลผลิตจากต้นจากของชาวตำบลย่านซื่อ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง' วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาผลผลิตจากต้นจากของชาวบ้านตำบลย่านซื่อ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง พบว่า ต้นจากเป็นพืชท้องถิ่นของชาวตำบลย่านซื่อ สามารถใช้ประโยชน์ ส่วนของต้นใช้เป็นอาหารคาวหวาน เครื่องดื่มและเสพ ใช้ประกอบสิ่งก่อสร้าง เครื่องใช้ต่าง ๆ ประดิษฐ์ของที่ระลึก จากการบริโภคและอุปโภคจากเป็นจำนวนมากได้ส่งผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านสภาพแวดล้อม ผลกระทบด้านเศรษฐกิจกระทบต่อผู้ผลิต กระทบต่อความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน ผลกระทบต่อการอบรมสั่งสอนสมาชิกในครัวเรือน ผลกระทบด้านสภาพแวดล้อม คือ ผลกระทบด้าน

การช่วยอนุรักษ์ชายฝั่ง ผลกระทบต่อที่อยู่อาศัยของสัตว์ จากสภาพดังกล่าวในอนาคตต้นจากอาจสูญพันธุ์ได้

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ตรัง,ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม,การจัดการทรัพยากร

มาโนชญ์ บุญญานุกัฏ และ ดลมนรจณ์ บากา (2542) "ฮัจญ์" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 18 (9051-9057) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้กล่าวว่าฮัจญ์ เป็นภาษาอาหรับ แปลว่า การมุ่งหรือการไปเยือนพิธีฮัจญ์เป็นพิธีทางศาสนาอิสลาม หมายถึงการเดินทางไปประกอบศาสนกิจ ประเทศซาอุดีอาระเบีย บุคคลที่ประกอบพิธีฮัจญ์จะต้องเป็นมุสลิมที่มีสุขภาพแข็งแรง มีสติปัญญาสมบูรณ์ มีทรัพย์สินเพียงพอในการใช้จ่ายและเป็นผู้ประกอบศาสนกิจครบสมบูรณ์ การทำพิธีฮัจญ์มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือ เพื่อเป็นการปฏิบัติตามคำสั่งของพระเจ้า เพื่อให้มุสลิมได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์กัน เพื่อทดสอบมนุษย์ในด้านการเสียสละ ความอดทนของร่างกายและจิตใจ เพื่อให้มุสลิมได้รำลึกถึงประวัติศาสตร์ของอิสลาม และเพื่อสร้างเจตคติที่ดีและยึดมั่นในอุดมการณ์ของอิสลาม การทำพิธีฮัจญ์จะทำได้ในเดือนซุลฮิจญะฮ์ ของแต่ละปีโดยใช้เวลาประมาณ 2 อาทิตย์ สถานที่ทำพิธีคือ นครมักกะฮ์ประเทศซาอุดีอาระเบีย ทุกคนต้องแต่งกายด้วยผ้าสีขาว 2 ผืนในชุดที่มิดชิด เว้นใบหน้าและฝ่ามือเรียกการแต่งตัวแบบนี้ว่าครองเอี๊ยะรอม หลักการประกอบพิธีฮัจญ์ได้แก่ การทำเอี๊ยะรอม วุกูฟ ฏอวาฟ สะแอ และการโกนผมหรือตัดผมอย่างน้อย 3 เส้นในการออกเอี๊ยะรอม ปัจจุบันการทำพิธีฮัจญ์เป็นค่านิยมของชาวไทยมุสลิมในภาคใต้ ผู้ที่ประกอบพิธีฮัจญ์มาแล้วจะได้รับการนับถือจากคนทั่วไป และมักได้รับสิทธิพิเศษบางอย่าง ค่านิยมดังกล่าวส่งผลให้มุสลิมในภาคใต้พยายามอย่างมากที่จะไปทำพิธีฮัจญ์ให้ได้ เพื่อต้องการเป็นที่ยอมรับจากสังคม

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ชาติพันธุ์,ชาวไทยมุสลิม,ศาสนา,ค่านิยมเชื่อ

มาโนชญ์ มีสวัสดิ์ (2539) 'วัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานชาวบ้านตำบลทุ่งหวัง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานชาวบ้าน ตำบลทุ่งหวัง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา พบว่า วัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานชาวบ้านมีหลายด้านได้แก่ ด้านคติธรรม ได้แนวความคิดที่เป็นคำสอนซึ่งใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในท้องถิ่นนี้ทั้งในเรื่องความกล้าหาญ ความเด็ดขาด ความคิดริเริ่ม ความรู้จักกาลเทศะ ความกระตือรือร้น ความอดทน ความไม่

เห็นแก่ตัว ความภักดีและความไตร่ตรอง ด้านเนติธรรมได้แนวทางการประพฤติปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย ด้านวัตรธรรมได้พบวัฒนธรรมด้านวัตถุที่ปรากฏในนิทาน เช่น อาวุธ เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ และปัจจัย 4 ด้านสธรรมได้พบวัฒนธรรมทางสังคมหลายด้านทั้งการติดต่อสื่อสารด้วยสำนวนเฉพาะถิ่น มรรยาททางสังคม ความเชื่อ ค่านิยม การกีฬา สันทนาการ และการละเล่นพื้นบ้าน

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สงขลา,คติชนวิทยา,นิทาน,การวิเคราะห์

ยุพดี เพ็ชรแสง (2542) 'การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสะสมทุนของกลุ่มเกษตรกร กรณีศึกษา : กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านระไมล์ ตำบลเปียน อำเภอชะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา ในช่วง พ.ศ.2486 - 2541' วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานวิจัยชิ้นนี้กล่าวถึงการศึกษาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสะสมทุนของกลุ่มเกษตรกร พบว่ารูปแบบการสะสมของกลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านระไมล์ ได้แก่ การสะสมในรูปของโภคทรัพย์หรือทรัพย์สินสมบัติ ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นการสะสมทุนในรูปของเงินตรา ซึ่ง แบ่งได้ 2 ระยะ คือ ในระยะแรกอยู่ในรูปกลุ่มออมทรัพย์ ในระยะที่ 2 จึงเปลี่ยนเป็นสหกรณ์เครดิตยูเนียนสายสัมพันธ์ระไมล์ จากการเปลี่ยนแปลงในระบบวิถีการผลิตแยกได้ 5 ประการ คือ การประกอบอาชีพเกษตรมีรายได้ไม่เพียงพอกับค่าครองชีพ นโยบายรัฐระบบการผลิต ด้านแรงงานและการจัดการกับผลผลิตและปัจจัยจากการเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ทางสังคม จากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสะสมทุนต่อวิถีชีวิตของเกษตรกร จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงในระบบวิถีการผลิตแยกได้ 5 ประการคือ การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร การมีหนี้สิน การเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อ พัฒนาการจัดการกับผลผลิตที่ได้ และรายได้ และฐานะความเป็นอยู่

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สงขลา,การปรับตัว,ผลกระทบจากการพัฒนา

รัตติยา สาระ และ (2543) "การปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส" สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการการปฏิสัมพันธ์และการรวมขอมระหว่างผู้คนที่นับถือศาสนาอิสลามกับผู้คนที่นับถือศาสนาพุทธในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการศึกษาพบว่าพลังสำคัญที่เอื้อต่อการปฏิสัมพันธ์และการรวมขอมระหว่างศาสนิกที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส คือ ความเข้าใจและยอมรับในเรื่อง "ความแตกต่างของค่านิยม" ซึ่งกันและกันที่มีความเป็นไปได้โดยอาศัยผลึกแห่งความเป็นกัลยาณมิตร ซึ่งก่อตัวจากอำนาจของระบบอุปถัมภ์ ในลักษณะ

ของความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นเกลอ เป็นเครือญาติ เป็นนายจ้าง-ลูกจ้าง เป็นเจ้านาย-ลูกน้อง เป็นครู-เป็นศิษย์ และความเป็นผู้นำ-ผู้ตาม ทั้งในระบบและนอกระบบ ด้วยเงื่อนไขของความจำเป็นทางด้านปัจจัยต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีพ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาคใต้, สามจังหวัดชายแดนภาคใต้, การปฏิสัมพันธ์, ศาสนาอิสลาม, ค่านิยม

รีนนภา รัตนพงศ์ (2542) "เกาะตะรุเตา" สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 2 (504-518) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

เกาะตะรุเตาเป็นเกาะที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัดสตูลประกอบด้วยหมู่เกาะน้อยใหญ่อีก 61 เกาะ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสลับซับซ้อน มีป่าไม้ครอบคลุมอยู่หนาแน่น และมีอ่าวรอบเกาะอยู่มากมาย เกาะตะรุเตามีความสำคัญอยู่หลายประการ คือ เป็นที่สำหรับกักขังนักโทษทางการเมืองและนักโทษทั่วไป ระหว่างปี พ.ศ.2482 - 2490 ต่อมา โดยรัฐบาลทำเป็นนิคมฝึกอาชีพเกาะตะรุเตาโดยอาศัยพื้นที่และทรัพยากรของเกาะใช้ในการฝึกอาชีพต่าง ๆ ให้แก่นักโทษโดยจัดแยกนักโทษทางการเมืองออกจากนักโทษทั่วไปแล้ว สำหรับนักโทษทางการเมืองได้นำเอาความรู้ความสามารถที่มีมาใช้ในการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นได้อย่างมากมาย แต่ต่อมาเกิดภาวะอดอยากอาหารขาดแคลน ทำให้นักโทษกลุ่มหนึ่งได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มโจรสลัดจี้เรือสินค้า และสร้างอิทธิพลมากขึ้นจนยากที่จะปราบปราม รัฐบาลไทยจึงตกลงให้รัฐบาลอังกฤษเข้าปราบปรามจนสามารถจับกุมผู้ต้องหาลงโทษได้ ต่อมาในปี พ.ศ.2515 รัฐบาลได้ประกาศให้หมู่เกาะ ตะรุเตาเป็นเขตอุทยานแห่งชาติเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติในพื้นที่เกาะให้คงสภาพเดิมเอาไว้

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาคใต้, สตูล, ประวัติศาสตร์

วชิราภรณ์ ชนะศรี (2544) 'วิเคราะห์จริยธรรมที่ปรากฏในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้ศึกษาวิเคราะห์จริยธรรมด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุตในประเด็นของจริยธรรมที่เกิดขึ้นเฉพาะตนและจริยธรรมที่เกิดขึ้นเมื่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น จากวรรณกรรมหนึ่งตะลุงจำนวน 10 เรื่อง พบว่าจริยธรรมที่เกิดขึ้นเฉพาะตน เป็นการวางแนวทางการประพฤติและปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบต่อตัวบุคคลเป็นสำคัญ ได้แก่ ความมีเหตุผล ความยุติธรรม ความอดทน ความรู้จักตน ความรู้จักเลือกคบคน ความรู้จักเลือกคู่ครอง ความสำรวมวาจา และความมีศีล ส่วนจริยธรรมที่เกิดขึ้นเมื่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น เป็นการวางแนวทางการประพฤติและ

ปฏิบัติเพื่ออยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมอย่างเป็นสุข ได้แก่ ความกตัญญู ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามัคคี และความมีสัมมาคารวะ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สงขลา,ประวัติบุคคล,วรรณกรรมหนึ่งทะเล

วันดี รัตนมณี (2543) 'ปัจจัยการรวมกลุ่มและการจัดการกิจการกลุ่มของชมรม ชาวประมงทะเลสาบสงขลาตอนล่าง' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานวิจัยชิ้นนี้ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการรวมกลุ่มว่า มีปัจจัยสำคัญ คือ ผู้นำและสมาชิกกลุ่ม ทั้งผู้นำและสมาชิกกลุ่มจะต้องมีความเสียสละ รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ขยันหมั่นเพียร อดทน และมีความสามัคคี กรณีของผู้นำจะต้องมีผลงานให้เป็นที่ประจักษ์ด้วย ส่วนปัจจัยด้านเศรษฐกิจ คือ ปัญหาการขาดแคลนเงินทุน และปัญหาการประกอบอาชีพประมงไม่ยั่งยืน สำหรับปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่ ปัญหามลภาวะทางน้ำ ปัญหาป่าชายเลนถูกทำลาย ปัญหาความตื้นเขินของทะเลสาบ และปัญหาสัตว์น้ำลดลง สำหรับปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม คือ การตั้งถิ่นฐานแบบรวมกลุ่ม การยึดถือจารีตประเพณี การศึกษา ศาสนาและความเชื่อ ส่วนปัจจัยด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ได้แก่ การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐและเอกชนทั้งด้านความคิด กำลังคน และงบประมาณ ในด้านการจัดการได้เริ่มจากการศึกษาปัญหา และความต้องการแล้วนำมาวางแผนปฏิบัติ และประเมินผลงานที่ดำเนินการ คือ งานประชุม ชาวประมง งานเขตอนุรักษ์พืชพันธุ์สัตว์น้ำ งานประมงอาสา งานปลูกป่า งานจัดขบวนการทำประมงไม่ถูกวิธี และงานกลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สงขลา,วัฒนธรรมกับการพัฒนา,การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม,การพัฒนา

วิชาญ สุขสง (2539) 'การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและปราบปรามการก่อการร้ายในจังหวัดชายแดนภาคใต้' วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

งานชิ้นนี้ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและปราบปรามการก่อการร้าย การเปรียบเทียบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการมีส่วนร่วม ตามลักษณะของรายได้ การศึกษาและสถานภาพในสังคม ลักษณะด้านสภาพแวดล้อม ลักษณะด้านข้าราชการ รวมทั้งการประมวลปัญหาข้อเสนอแนวทางการมีส่วนร่วม ซึ่งพบว่ามีส่วนร่วมในระดับต่ำ ลักษณะของตัวแปรที่ศึกษามีนัยสำคัญทางสถิติที่แตกต่างและไม่แตกต่าง การที่จะทำให้อาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วม ข้าราชการจะต้องปฏิบัติ

ตนไม่ให้ประชาชนเดือดร้อน ช่วยเหลือและใกล้ชิดกับประชาชน มีความจริงใจในการปฏิบัติงาน ไม่แสวงหาผลประโยชน์ ให้ข่าวสาร สร้างความเข้าใจ รับฟังข้อคิดเห็น สร้างความมั่นใจ และต้องเป็นข้าราชการในพื้นที่ รับผิดชอบต่อปัญหา และเข้ามาปฏิบัติงานเป็นเวลานานติดต่อกัน

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,จังหวัดชายแดนภาคใต้,การมีส่วนร่วม,การป้องกันและปราบปราม,การก่อการร้าย

วิเชษฐ์ ชุนรักษ์ (2541) 'ศึกษาการจัดการขององค์กรพัฒนาเอกชน : โครงการพัฒนาชุมชนขนาดเล็ก จังหวัดสงขลา' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้ศึกษาถึงลักษณะของการจัดการ และปัญหาของการจัดการขององค์กรพัฒนาเอกชน พบว่ามีลักษณะของการจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรชายฝั่ง ได้แก่ การกำหนดเขตอนุรักษ์พืชพันธุ์สัตว์น้ำ และการทำปะการังเทียม การส่งเสริมอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการประมง ได้แก่ การเลี้ยงสัตว์น้ำและการแปรรูปผลผลิตทางการประมง การสนับสนุนเครือข่ายของคหกรชาวประมงขนาดเล็ก ได้แก่ ชมรมชาวประมงขนาดเล็กระดับอำเภอและจังหวัดหลายชมรม รวมทั้งระดับสมาชิก และการสนับสนุนการระดมทุนภายในชุมชน มีการสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อสวัสดิการขึ้นหลายกลุ่มเพื่อให้ชาวบ้านพึ่งตนเองได้ ส่วนของปัญหาพบว่า ปัญหาเกี่ยวกับปัจจัยการจัดการโดยตรง ได้แก่ ทุนน้อย บุคลากรน้อย ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์และปัญหาเกี่ยวกับการร่วมกันประกอบการ สำหรับปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของการจัดการ คือ ปัญหาเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ ปัญหาเกี่ยวกับสมาชิกในชุมชน ปัญหาเกี่ยวกับหน่วยงานสนับสนุน ปัญหานโยบายของรัฐและปัญหาเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมชุมชน

คำสำคัญ: วัฒนธรรมกับการพัฒนา,ภาคใต้,สงขลา,การจัดการทรัพยากร,ผลกระทบจากการพัฒนา

วิเชียร ณ นคร (2542) "เจ้าพระยานคร (น้อย ณ นคร)" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 8 (3620-3627) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้กล่าวถึง เจ้าพระยานคร (น้อย)ว่าตามหลักฐานเป็นบุตรของพระเจ้ากรุงธนบุรีกับเจ้าจอมจิม ซึ่งครั้งที่บ้านเมืองเกิดกบฏพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงยกเจ้าจอมจิมให้กับเจ้าพระยานคร (พัฒน์) ในขณะที่ทรงมีครรภ์อ่อน ๆ เจ้าพระยานคร (น้อย) เริ่มเข้ารับราชการในรัชกาลที่ 2 แทนผู้เป็นบิดาที่ชราภาพ ผลงานที่ถือว่าเป็นเกียรติ ประวัตินี้สำคัญ ได้แก่ การตีเมืองไทรบุรี การทูต และการต่อเรือ ในการตีเมืองไทรบุรีนั้นถือว่าเป็นความปรีชาสามารถของเจ้าพระยานคร(น้อย) มีกลยุทธ์วิธีการ

วางแผนที่ดี จึงมีชัยชนะเหนือไพร่บุรี ด้านการทูตเจ้าพระยานคร(น้อย) เป็นนักการทูตที่มีความเฉลียวฉลาดมีปฏิภาณไหวพริบในการเจรจา จึงเป็นที่ยำเกรงแก่บริษัทอังกฤษ ซึ่งกำลังแผ่อิทธิพลการค้าการเมืองมายังภาคพื้นเอเชียอาคเนย์ ส่วนด้านการต่อเรือเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเป็นอันมากสามารถต่อเรือสำหรับบรรทุกช่างไปขายต่างประเทศได้ อีกทั้งต่อเรือรบที่มีขนาดใหญ่ที่ใช้กรรเชียงถึงสองชั้น จึงทำให้ประเทศมีกองทัพเรือที่เข้มแข็งเป็นอย่างมาก ด้านชีวิตครอบครัวเจ้าพระยานคร (น้อย) แต่งงานกับท่านผู้หญิงอินเป็นธิดาพระยาพินาศอัคคีตระกูลทางบางช้าง มีบุตรธิดา 6 คน เจ้าพระยานคร (น้อย) ถึงแก่อนิจกรรมด้วยโรคลม รวมเวลาการปกครองเมืองนครศรีธรรมราช 28 ปี และด้วยเกียรติประวัติที่กล่าวมา จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นนักปกครองนักการทหาร นักการทูต และนายช่างที่เก่ง มีระเบียบวินัย ซื่อตรง เชื่อมั่นในตนเองสูง

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ประวัติศาสตร์,ประวัติบุคคล,ผลงาน

วินัย สุกใส (2518) "ภูเขา ท่งราบและทะเล : วิถีแห่งความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา" **ทักษิณคดี สถาบันทักษิณคดีศึกษา** 2: 102-123.

งานชิ้นนี้ผู้เขียนเริ่มจากการบอกกล่าวถึงสภาพภูมิศาสตร์อันเป็นที่ตั้งของชุมชนบริเวณรอบทะเลสาบสงขลาว่า มีชุมชนในเขตภูเขาและควน ชุมชนในเขตท่งราบตอนกลาง และชุมชนในเขตที่ราบลุ่มชายฝั่ง ชุมชนเหล่านี้มีความสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยกันแลกเปลี่ยนผลิตผลกันมายาวนาน ยุคก่อนมีทางรถไฟสายใต้เป็นยุคที่เกิดชุมชน คือ หมู่เหนือหาของป่า หมู่ทุ่งทำนาและหมู่เล หากุ้ง หาลาปลา และค้าขาย ชุมชนทั้งสามหมู่ต่างมีความสัมพันธ์เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ครั้นถึงยุครถไฟ - เรือเมล์ มีการติดต่อกับโลกภายนอกเป็นไปอย่างกว้างขวางและรวดเร็วขึ้น การผลิตเพื่อการค้าเริ่มกระจายตัวออกไป มีบางคนอพยพออกไปประกอบอาชีพที่อื่น ครั้นถึงยุคสิบห้าจ้าวถนน พบว่ามีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในแทบทุกวงการ ชีวิตผู้คนเปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านการเลี้ยงดู การศึกษา การประกอบอาชีพ ความเชื่อและศาสนา ขณะเดียวกันวัฒนธรรมการบริโภคก็ไหลบ่า เข้ามาอย่างรุนแรง ทำลายวิถีชีวิตดั้งเดิมแบบเก่า บางคนอพยพไปทำงานรับจ้างในเมือง นางุ้งเข้ามาทดแทนนาข้าวและป่าชายเลน ปัญหาลังคมเกิดขึ้นมากมาย ฯลฯ ชุมชนดังที่กล่าวมาแล้วจึงตกอยู่ในภาวะของการล่มสลาย ผู้เขียนกล่าวในตอนท้ายว่า หนทางที่จะอยู่รอดของชุมชน คือ รัฐจะต้องกระจายอำนาจลงไปพร้อม ๆ กับการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สงขลา,ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, การจัดการทรัพยากร,การเปลี่ยนแปลงของชุมชน

วิมล คำศรี (2547) **เพลงบอกชั้นครูคู่เมืองนครศรีธรรมราช** นครศรีธรรมราช: สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.

งานชิ้นนี้มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการเล่นเพลงบอกของจังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีปัจจัยสนับสนุนหลายประการได้แก่สถาบันทางศาสนา ผู้อุปถัมภ์ศิลปินเพลงบอก องค์กรของรัฐ องค์กรเอกชน นักจัดรายการ และปัจเจกชน ผู้สนใจศิลปินพื้นบ้าน นักเลงเพลงบอกที่มีชื่อเสียงของจังหวัดนครศรีธรรมราชได้แก่ พระรัตนธัชมุนี (ม่วง รตนธโช) เป็นปรมาจารย์ของนักเล่นเพลงบอกในสมัยรัชกาลที่ 5 เพลงบอกปาน ชีซ่าง ศิลปินเพลงบอกชั้นเยี่ยมร่วมสมัยเดียวกับเพลงบอกเนตร ชลารัตน์ ได้รับยกย่องว่า "เป็นยอดเพลงบอก" เพราะสามารถใช้ปฏิภาณโวหารได้ตอบคู่ประชันได้อย่างเฉียบคมและฉับพลัน เพลงบอกเนตร ชลารัตน์ ศิลปินพื้นบ้านดีเด่นแห่งชาติ ปี พ.ศ.2528 ได้รับการยอมรับว่ามีฝีปากอันคมคายไม่แพ้ปานยอด ผลงานของท่านผู้นี้แฝงไว้ซึ่งคุณธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพลงบอกเขียน เหริยญทอง (เพชรคงทอง) เป็นศิลปินชั้นแนวหน้าในช่วงหลังเพลงบอกเนตร เป็นผู้ชี้เขาว์ปัญญา ปฏิภาณไหวพริบดีมีความเป็นเลิศ และลีลากลอนไพเราะทั้งถ้อยคำสัมผัสและความหมาย ทำให้ท่านได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมาย เพลงบอกสร้อย เสียงเสนาะ (ดำแจ่ม) ศิลปินแห่งชาติ ปี พ.ศ.2538 ผู้ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีน้ำเสียงที่ไพเราะจับใจผู้ฟังก็เป็นอีกท่านหนึ่งที่ช่วยให้วงการเพลงบอกเมืองนครศรีธรรมราชเฟื่องฟูจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,นครศรีธรรมราช,ศิลปวัฒนธรรม,ภูมิปัญญาท้องถิ่น,การละเล่น

วิไลลักษณ์ เล็กศิริรัตน์ (2547) "อัตลักษณ์และพลวัตวรรณกรรมทักซิณประเภทศาสตร์" **วรรณกรรมทักซิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (519-536) กรุงเทพฯ ฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้กล่าวถึงศาสตร์ว่า คือ ตำราพยากรณ์ชะตาชีวิตของภาคใต้ที่เขียนคำทำนายไว้แบบสูตรสำเร็จ คล้ายกับใบเขียนซี แต่เขียนลงในหนังสือใบุด เมื่อเสียงถูกตอไต่เจ้าของตำราจะอ่านให้ฟังเฉพาะตอนนั้น ศาสตร์ถือเป็นของศักดิ์สิทธิ์เจ้าของมักหวงแหนและนำมาใช้ด้วยความเคารพ ศาสตร์บันทึกในใบุดดินช้าง ศาสตร์ทุกฉบับมีภาพประกอบที่สอดคล้องกับเนื้อหา คำประพันธ์ที่ใช้มีทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ร้อยกรองส่วนใหญ่เป็นกาพย์สุรางคนางค์ และกาพย์ยานี ส่วนกลอนนิยมใช้กลอนสุภาพและกลอนสี่ เนื้อเรื่องในศาสตร์มักนำมาจากวรรณคดี เนื้อเรื่องศาสตร์แบ่งเป็นตอน ๆ ตอนละ 1 หน้า วรรณคดีที่นำมาอ้างอิงมากที่สุดคือ รามเกียรติ์ พระมาลัย สังข์ทอง พระสุธน พระอภัยมณี ฯลฯ ส่วนนิทานมีทั้งนิทานพื้นบ้าน นิทานชาดก และนิทานพระธรรมบท เช่นเรื่องนางอุทัยพระรถเมรี สุวรรณสาม ฯลฯ ภาษิตและสำนวนที่นำมาอ้างอิง เช่น ลิงได้ตั้ง กิ่งครกขึ้นเขา หญิงสิบสองกล ฯลฯ

นอกจากศาสตร์ที่ใช้เสียงทายชะตาชีวิตแล้วยังช่วยอนุรักษ์วรรณคดี นิทานพื้นบ้านตลอดจนวรรณกรรมเบ็ดเตล็ดได้เป็นอย่างดี อีกทั้งเป็นสิ่งตอบสนองความต้องการด้านจิตใจของมนุษย์เป็นที่พึ่งพิงทางใจ ช่วยให้เกิดความเชื่อมั่นในการตัดสินใจ และวางแผนดำเนินชีวิตได้

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,ศาสตร์,เนื้อหาสาระ

วีระศักดิ์ สุวรรณศักดิ์ (2538) "พื้นปัญหาการพัฒนา : สำนักแห่งชุมชน สุราษฎร์ธานี - เมือง 14 ลุ่มน้ำแห่งภาคใต้ตอนบน" **ทักษิณคดี สถาบันทักษิณคดีศึกษา** 2: 90-96.

บทความนี้เริ่มด้วยการกล่าวถึงความหลากหลายของภูมิโนเวศในสุราษฎร์ธานี นับตั้งแต่ป่าต้นน้ำ เทือกเขา ที่เนินควน ที่ราบทุ่งนา ป่าพรุ ป่าชายเลน แนวหญ้าทะเลและแนวปะการัง ความสมบูรณ์พูนสุขของผู้คนขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์และความเชื่อมสัมพันธ์ด้วยหน้าที่ที่ลงตัว แต่ปัจจุบันการพัฒนาที่ขาดการเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมได้ก่อวิกฤติการณ์ทางนิเวศวิทยาอย่างใหญ่หลวง เพราะป่าชายเลน ป่าพรุ สภาพพื้นที่ราบที่นา ภูเขา ป่าต้นน้ำ ฯลฯ ถูกทำลายอย่างรวดเร็ว อย่างไม่รู้ตัว วิกฤติการณ์ดังกล่าวเริ่มได้รับการแก้ไขเมื่อชุมชนได้ร่วมสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยความร่วมมือจากนักพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และองค์กรชุมชนได้ทำให้มีการฟื้นฟูปัญหาเพื่อความสมบูรณ์ของทะเล อนุรักษ์พื้นที่ชายฝั่ง และอนุรักษ์ป่าชุมชนถึง 10 พื้นที่ ซึ่งมีแนวโน้มว่าได้รับความสนใจและเห็นคุณค่าจากภาครัฐมากขึ้น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สุราษฎร์ธานี,ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม,การจัดการทรัพยากร

ศจีมาศ สุวรรณขำ (2544) 'ศึกษาอาหารพื้นบ้านและวัฒนธรรมที่ต่อเนื่องในอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้ศึกษาอาหารพื้นบ้านและวัฒนธรรมที่ต่อเนื่องในอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา พบว่า อาหารพื้นบ้านในอำเภอสิงหนคร แบ่งได้ 3 ประเภท คือ อาหารคาว ใช้วิธีการต้ม การแกงและการทอด อาหารหวานใช้รับประทานเป็นอาหารว่าง ใช้วิธีการนึ่ง การต้ม การทอดและการหมัก อาหารที่เป็นเครื่องเคียงเป็นอาหารที่ใช้รับประทานคู่กับอาหารคาว โดยการยำ ทำเป็นน้ำพริก หลน นึ่ง หรือหมักดอง วัฒนธรรมที่ต่อเนื่องกับการบริโภคอาหาร คือ แหล่งอาหารและสิ่งที่นิยมเลือกมาประกอบอาหารพื้นบ้าน ได้แก่ แหล่งอาหารตามธรรมชาติ แหล่งอาหารกึ่งธรรมชาติ และแหล่งอาหารที่มนุษย์สร้างขึ้น ส่วนสิ่งที่นิยมเลือกมาประกอบอาหาร มีทั้งที่เป็นพืชผัก ปลา น้ำจืด ปลา น้ำเค็ม เนื้อหมู ไก่ ไข่ เป็นต้น ในด้านเศรษฐกิจพบว่า เศรษฐกิจของครอบครัวมีผลต่อการเลือกอาหารบริโภค ทั้งวัตถุดิบ วิธี

การประกอบอาหาร และชนิดของอาหารที่บริโภคในแต่ละมื้อ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สงขลา,อาหารพื้นบ้าน,วัฒนธรรมการบริโภค

ศักดิ์ชัย จันทรสังเคราะห์ (2545) 'ศึกษาการรักษาโรคด้วยวิธีนวดของหมอนวดพื้นบ้านในจังหวัดสงขลา' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้ศึกษาการรักษาโรคด้วยวิธีนวดของหมอนวดพื้นบ้านในจังหวัดสงขลา พบว่ามีอยู่จำนวนมากที่มีความรู้เกี่ยวกับโรคที่รักษาด้วยวิธีนวด สามารถบอกอาการ สาเหตุของการเกิดโรค และวิธีนวดรักษาจำนวน 47 โรค โดยแบ่งเป็นโรคที่เกิดบริเวณศีรษะและคอ โรคที่เกิดบริเวณไหล่ แขน และมือ โรคที่เกิดบริเวณทรวงอก โรคที่เกิดบริเวณท้อง โรคที่เกิดบริเวณหลัง เอว และสะโพก โรคที่เกิดบริเวณขา เท้า และโรคอื่น ๆ หมอพื้นบ้านในจังหวัดสงขลาจะใช้อวัยวะในการนวด ได้แก่ นิ้วมือ สันมือ ศอก เข่า และเท้า ใช้อุปกรณ์ในการนวด ได้แก่ ลูกประคบสมุนไพร น้ำมันสำหรับนวด เหล็กเผาไฟ ไม้ นวด โดยเรียกวิธีนวดแบบของหมอนวดพื้นบ้านในจังหวัดสงขลาว่า "การนวดไทยทักษิณ"

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สงขลา,หมอพื้นบ้าน,การนวดแบบพื้นบ้าน

ศิริพร รัชชู (2517) 'การรักษาโรคกระดูกของแพทย์แผนโบราณชาวไทยมุสลิมใน จังหวัดปัตตานี' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้ศึกษาวิธีการตรวจและวิธีการรักษาโรคกระดูกของแพทย์แผนโบราณ ชาวไทยมุสลิม พบว่า แพทย์เริ่มรักษาด้วยการสร้างความคุ้นเคยกับผู้ผู้ป่วยเสียก่อนจึงตรวจ การตรวจใช้น้ำมัน ใช้แป้ง การเพ่งสมาธิ ใช้ความรู้ทางโครงสร้างกระดูก และฟิล์มเอ็กซเรย์ผสมผสานกัน สำหรับโครงกระดูกที่แพทย์แผนโบราณรักษา คือ กระดูกหัก กระดูกแตก กระดูกเคลื่อน และกระดูกงอ สำหรับวิธีการรักษาใช้วิธีการทาน้ำมันนวด ดึงกระดูกให้เข้าที่ เข้าเฝือก ใช้น้ำมันสมุนไพร เสกคาถา เพ่งสมาธิ บางรายใช้ยาแก้ปวดด้วย แพทย์ที่รักษาปฏิบัติต่อผู้ป่วยด้วยความรักและเมตตา ต้องประพฤติดี และต้องละหมาดเพื่อรำลึกถึงครูผู้ถ่ายทอดวิชาให้ ในส่วนของผู้ป่วยก่อนรักษาต้องจัดขันหมากมาให้แพทย์ 1 ขัน ระหว่างรักษาต้องเคร่งครัดตามคำแนะนำของแพทย์ และเมื่อหายป่วยแล้วต้องทำพิธีดับพิษ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ชาติพันธุ์,ภาคใต้,ปัตตานี,มุสลิม,ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การแพทย์พื้นบ้าน

สงบ สงเมือง (2525) "ท้องถิ่นนิยมกับปัญหาการรวมชาติสมัยรัชกาลที่ 5 และผลกระทบที่มีต่อปัญหาการเมืองการปกครองปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณีภาคใต้" รายงานวิจัย ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

งานชิ้นนี้ศึกษาเรื่องท้องถิ่นนิยมกับปัญหาการรวมชาติสมัยรัชกาลที่ 5 และผลกระทบที่มีต่อปัญหาการเมืองการปกครองปัจจุบันของภาคใต้ พบว่าก่อนรวมชาติสมัยรัชกาลที่ 5 ดินแดนภาคใต้ยังแตกแยกเป็นบ้านเล็กเมืองน้อย เจ้าเมืองมีอำนาจสิทธิขาดทางการปกครองตามระบบกินเมือง ประชาชนแยกกันอยู่เป็นกลุ่ม ๆ ตามมูลนายที่ตนสังกัด ตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 25 ประเทศไทยถูกคุกคามจากลัทธิจักรวรรดินิยม จึงมีการปรับประเทศ มีรัฐบาลกลาง รวบอำนาจทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจสังคม และแบบแผนทางวัฒนธรรม หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ลัทธิทุนนิยมเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้นายทุน ชนชั้นกลางเข้ามาเป็นกลุ่มการเมืองใหม่และประนีประนอมกับระบบราชการ ผลที่เกิดกับประชาชนก็คือ ต้องถูกขูดรีดซ้ำสอง จากระบบภาษี ค่าเช่า ตามระบบศักดินาข้าราชการ และซื้อสินค้าราคาแพงจากพวกนายทุน

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ท้องถิ่นนิยม,การรวมชาติ,ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

สงบ สงเมือง (2517) "สูตรนารายณ์" **ทักษิณคดี สถาบันทักษิณคดีศึกษา** 1: 30-39.

บทความนี้ได้เสนอมาตรการในการปราบปรามโจรผู้ร้ายที่ปล้นสะดมข้ามพรมแดนเมืองต่าง ๆ แล้วหลบหนีกลับไปยังภูมิลำเนาเดิมของตน โดยใช้มาตรการที่เรียกว่าสูตรนารายณ์ สูตรนารายณ์ใช้ครั้งแรกในการปราบปรามโจรผู้ร้ายระหว่างเมืองพัทลุงและเมืองสงขลา และต่อมาใช้ที่เมืองนครศรีธรรมราชด้วย หลักการสูตรนารายณ์ คือ เมื่อผู้ร้ายทำโจรกรรมในเมืองนี้แล้วหนีไปเมืองอื่นก็ให้ตามเข้าไปจับได้ แต่ให้อายัดตัวไว้ในเมืองที่จับผู้ร้ายได้ แล้วให้นายอำเภอมีหนังสือรับรองว่าได้อายัดตัวผู้ร้ายไว้ ต่อจากนั้นก็มีหนังสือมายังหัวเมืองต้นเหตุ เจ้าเมืองจะได้มีหนังสือแจ้งความไปให้อีกฝ่ายส่งตัวผู้ร้ายมาพิจารณาโทษ มาตรการดังกล่าวนับเป็นพัฒนาการที่หัวเมืองสงขลา พัทลุง และนครศรีธรรมราช หันหน้าเข้าหากันเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาเกี่ยวกับโจรผู้ร้าย

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ,การปกครองหัวเมือง

สงบ สงเมือง (2542) "ภาษีอากรจากหัวเมืองภาคใต้" **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 12** (5696-5702) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

การเก็บผลประโยชน์ของรัฐจากราษฎรในรูปของ "ส่วยสาอากร" แยกเก็บเป็น 4 ประเภท คือ จังกอบ อากร ส่วย และฤชา จังกอบ คือ เก็บชั่งส่วนจากสินค้า หรือเก็บเป็นอัตราตามขนาดยาน

พาหนะที่ใช้ขนส่งสินค้า อากาศเก็บชักส่วนจากผลประโยชน์ที่ราษฎรหาได้ ส่วยนั้นคือ ยอมให้บุคคลบางจำพวกส่งสิ่งของ ซึ่งรัฐบาลต้องใช้ ฤๅชา คือ ค่าธรรมเนียมที่รัฐเรียกเก็บ หลักฐานการเก็บภาษีอากรในประเทศไทยที่เก่าแก่ที่สุด คือ ศิลจารึกหลักที่ 1 ของพ่อขุนรามคำแหง ตั้งแต่สมัยพระบรมไตรโลกนาถ ถึงสมัยตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ส่วนมากรัฐบาลจะเรียกเก็บภาษีอากร ส่วย และการผูกขาดการค้า โดยกรมพระคลังสินค้า ภาษีเหล่านี้จะเรียกเก็บจากหัวเมืองทางภาคใต้บางชนิด เช่น อากาศศาสนา อากาศำนา อากรบ่อนเบี้ย โดยมอบให้นายอากรประมูลไปจัดเก็บ สำหรับเงินอากรผูกขาดที่เก็บจากหัวเมือง ภาคใต้สมัยรัชกาลที่ 2 ได้แก่ เงินอากรสุรา และเงินอากรบ่อนเบี้ย ในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้มีการเก็บภาษีผูกขาดชนิดต่าง ๆ มากกว่า 30 ชนิด คือ อากรสุรา อากรบ่อนเบี้ย ภาษีพริกไทย ภาษีน้ำตาล ฯลฯ โดยที่เจ้าภาษีนายอากรจะออกไปจัดเก็บจากราษฎรเอง หลังจากรวมชาติสมัยรัชกาลที่ 5 การเก็บภาษีในหัวเมืองส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของตัวแทนรัฐบาลกลางที่ตั้งขึ้นใหม่ คือ สรรพากร สรรพสามิต ส่วนภาษีที่เก็บแบบผูกขาดก็ยังมีอยู่บ้างแต่ไม่สามารถให้เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลเก็บได้ เช่น อากรวังนก และอากรฝิ่น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ประวัติศาสตร์,การพัฒนา

สงบ สงเมือง และ ชาญณรงค์ เทียงธรรม (2542) "จังหวัดชุมพร" สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 5 (2133-2145) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

จังหวัดชุมพรเป็นเมืองเก่าแก่ที่เคยมีผู้คนอาศัยมาเป็นเวลาช้านาน เคยเป็นเมืองท่าที่สำคัญและยังเป็นเมืองบริวารในกลุ่มเมือง 12 นักษัตริย์มีฐานะเป็นเมืองขึ้นตรีเมืองชุมพรได้เจริญก้าวหน้าขึ้นจากการทำนาทำไร่ แต่เมืองชุมพรมักประสบปัญหาภัยแล้งฝนตกหนักและพายุอยู่เสมอทำให้ชาวจุมพรส่วนใหญ่ยากจนและมีใจผู้ร้ายชุมชน สำหรับตัวเมืองชุมพรมีการย้ายบ่อยครั้งตามการเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำตะเภาและแม่น้ำชุมพร จนเพื่อถึงยุคปฏิรูปการปกครองทางรัฐบาลจึงได้เลือกเมืองชุมพรเป็นที่ตั้งว่าการมณฑลมาจนถึงปัจจุบัน จังหวัดชุมพรเป็นจังหวัดตอนบนสุดของภาคใต้ฝั่งอ่าวไทยที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสลับกับภูเขาโดยทั่วไปมีฝนตกชุกตลอดปีแบ่งการปกครองออกเป็น 8 อำเภอ 70 ตำบล ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ชุมพร,ประวัติศาสตร์

สถาพร ศรีสังข์จ้ง (2542) "หล่อแหงิง" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 17 (8445-8450) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้กล่าวถึง หล่อแหงิง ว่าเป็นการละเล่นอย่างหนึ่งของชาวภาคใต้แถบชายฝั่งทะเล

ตะวันตก เป็นการละเล่นที่ผสมผสานระหว่างสองวัฒนธรรม คือ ชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมที่มีความแตกต่างกันระหว่างศาสนา ความเชื่อ และประเพณี ลักษณะการเล่น คือ มีท่าเต้นและบทร้องที่เป็นเอกลักษณ์ ขึ้นต้นบทร้องว่า บუნกาดันหยง เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับความรัก เป็นการร้องเกี่ยวพาราสิระหว่างฝ่ายชายและฝ่ายหญิง หล่อแหลม คณະหล่อแหลม 8 - 10 คน ในสมัยก่อนจัดการละเล่นชนิดนี้ทุกวันขึ้น 15 ค่ำของทุกเดือน แต่ปัจจุบันเล่นกันในงานเทศกาลรื่นเริงที่มีเจ้าภาพจัดขึ้น เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการเล่นมีรำมะนา ซอ บางคณะจะมีฆ้องหรือไวโอลินเข้ามาด้วย ทำนองที่ใช้เล่น เช่น บუნกาดันหยง ซินาโค่ง ยาโง้ง สัมปันหยง เป็นต้น ก่อนการแสดงนั้นนางรำในคณะต้องออกกรำก่อน 3 ทำนองที่ถือว่าเป็นทำนองไหว้ครู ได้แก่ ลาฆูด้ว ลาฆูปุหง ปูเต๊ะ และลาฆูมะอิงนัง สำหรับการแต่งกายฝ่ายหญิงแต่งชุดตามแบบผู้หญิงไทยมุสลิม ส่วนผู้ชายถ้าแสดงในงานที่เป็นพิธีการแต่งกายตามแบบพิธีการของชาวไทยมุสลิม คือ นุ่งกางเกงขายาวใช้ผ้าโสร่งพับครึ่งนุ่งทับกางเกงใส่เสื้อแขนยาวสีขาว สอดชายเสื้อไว้ในกางเกง สวมหมวกหนีบสีดำ ลักษณะเด่นของการเล่นหล่อแหลม คือ การมีปฏิภาณไหวพริบร้องเพลงโต้ตอบของฝ่ายตรงข้ามให้ได้ ถ้าร้องโต้ตอบไม่ได้ถือเป็นการเสียหน้าไม่มีฝีมือ การละเล่นชนิดนี้สะท้อนให้เห็นถึงความกลมกลืนระหว่างสองศาสนาเข้าด้วยกัน โดยใช้ความสนุกสนานของการละเล่นเป็นสิ่งเชื่อมความสัมพันธ์

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ฝั่งทะเลตะวันตก,การละเล่น,เนื้อหาสาระ

สนธิกาญจน์ วิไลจสงคราม (2543) 'การจัดการและผลกระทบจากการจัดการป่าชุมชน "ป่าชันน้ำธารคีรี" ของชาวบ้านบ้านต้นหยงมูหลง ตำบลธารคีรี อำเภอชะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้ศึกษาการจัดการป่าชุมชนที่ประกอบด้วยกิจกรรมการวางแผนการจัดการ ได้แก่ การสร้างจิตสำนึก การให้ความรู้ การจัดหาพื้นที่เพื่อเป็นป่าชุมชน จัดองค์กร จำแนกเขตต่าง ๆ จัดตั้งกองทุนป่าชุมชน การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก และจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในด้านการจัดสรรผลประโยชน์แก่ชุมชน ประกอบด้วย การใช้ประโยชน์จากไม้ใช้สอย การเก็บหาของป่าและสมุนไพร การใช้แหล่งน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค ในด้านการควบคุมและบังคับใช้ตามระเบียบของชุมชนนั้น จะใช้ทั้งความเชื่อหรือจารีตประเพณี บทบาทของผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน และองค์กรชาวบ้านเข้ามาควบคุม ส่วนผลกระทบจากการจัดการป่าชุมชน มีทั้งด้านเศรษฐกิจที่ทำให้ชุมชนมีอาชีพมีแหล่งอาหารตามธรรมชาติ ด้านสังคมและวัฒนธรรมทำให้เกิดผู้นำชุมชนเข้มแข็ง เกิดองค์กรชาวบ้าน มีสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ การถ่ายทอดการเรียนรู้ ลดความขัดแย้ง และเกิดจารีตประเพณีในการจัดการป่าชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ทำให้ป่าฟื้นสภาพเร็ว มีภูมิอากาศชุ่มชื้น และมี

แหล่งน้ำใช้ตลอดปี

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สงขลา,วัฒนธรรมกับการพัฒนา,การจัดการทรัพยากร

สมเกียรติ ภูมิศิริไพบุลย์ (2541) 'ศึกษาการทำเรือพระในจังหวัดสงขลา' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาการทำเรือพระในจังหวัดสงขลา ประการแรกเป็นการศึกษาขั้นตอนและวิธีการทำเรือพระ พบว่าเริ่มจากการวางแผน การจัดแบ่งหน้าที่ การออกแบบ การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ การจัดทำเรือพระ ประการที่สอง เป็นการศึกษารูปแบบ เนื้อหา ลวดลาย และคุณค่าของเรือพระ โดยนำองค์ประกอบของศิลปะในเรื่อง สี เส้น สัดส่วน พื้นที่ว่าง จังหวะมาผสมผสานกับศิลปะของท้องถิ่น จนกลายเป็นรูปแบบใหม่คล้ายราชรถของภาคกลาง มีการนำเอาเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติตอนปฐมเทศนา เสด็จจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ไตรภูมิ และสัตว์ป่าหิมพานต์ มาผสมผสานกับศิลปะท้องถิ่น เรือพระยังมีคุณค่าทางด้านศาสนา ด้านการอนุรักษ์ และการพัฒนา ภูมิปัญญาเชิงช่าง นอกจากนั้นยังมีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ ด้านสังคมสัมพันธ์ และการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดสงขลาและจังหวัดใกล้เคียง

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ศาสนา,ประเพณี,การวิเคราะห์

สมคิด ทองสง (2535-2536) "พัฒนาการของชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา" **ทักษิณคดี สถาบันทักษิณคดีศึกษา** 1: 19-37.

บทความนี้เสนอสาระสำคัญเกี่ยวกับดินแดนรอบทะเลสาบสงขลา คือพื้นที่ของจังหวัดพัทลุง นครศรีธรรมราช และสงขลา โดยกล่าวถึงสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ในบริเวณนี้ จากหลักฐานดังกล่าวช่วยยืนยันความเป็นมาอันยาวนานของชุมชน และบอกให้ทราบว่านครศรีธรรมราช มีอิทธิพลในภาคใต้มาก่อน สำหรับพัทลุงและสงขลาที่ต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของนครศรีธรรมราช ตลอดเวลา เมื่ออยุธยาได้ปกครองเมืองทั้งสามได้พยายามควบคุมอย่างใกล้ชิด และศาสนาก็ได้รับการบำรุงเป็นอย่างดี วัดต่าง ๆ ได้รับการกัลปนา อย่างไรก็ตามเมื่อมีโอกาสเมืองทั้งสามก็ได้แข็งเมืองต่อสู้กับอำนาจของอยุธยาอยู่เสมอ การกัลปนาวัดนับเป็นสิ่งสำคัญที่พระมหากษัตริย์ทรงดำเนินการ ทำให้วัดรอบ ๆ ทะเลสาบสงขลาเจริญรุ่งเรือง มีความเข้มแข็ง และสามารถสกัดกั้นการขยายตัวของอิสลามได้ อย่างไรก็ตามเมืองพัทลุงและสงขลาที่มีตระกูลมุสลิมได้เข้ามามีอำนาจครอบครองอยู่ในบางช่วงเวลา แต่ในสมัยกรุงธนบุรีเป็นต้นมาพระเจ้าตากสินได้แต่งตั้งให้ชาวจีนที่มีความภักดีต่อพระองค์

ขึ้นเป็นเจ้าเมืองสงขลา และในสมัยต้นรัตนโกสินทร์เมืองพัทลุงและสงขลา ก็จับบทบาททางการเมือง และสังคมโดยได้ผนึกแน่นกับอาณาจักรไทยจวบจนปัจจุบัน

คำสำคัญ: ระบบคิดกับภูมิปัญญา, ภาคใต้, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, พุทธศาสนา

สมเจตนา มูนิฯ (2537) "วัฒนธรรมใจที่ปรากฏในท้องถิ่นภาคใต้" **ทักษิณคดี สถาบันทักษิณคดีศึกษา** 1: 15-29.

ผู้เขียนกล่าวว่าการนำเสนอเรื่องนี้ในทรศนะวัฒนธรรมคือ วิถีชีวิตมนุษย์ ประเด็นที่น่าเสนอได้แก่ เรื่องราวในประวัติศาสตร์เน้นกรณีจังหวัดตรัง เริ่มจากความเจริญและความอุดมสมบูรณ์ของเมืองตรังทำให้ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์มีโจรสลัดมาฝั่งตะวันตกเข้าปล้นและยึดเมืองตรังได้ ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 มีรายงานเกี่ยวกับโจรผู้ร้ายของเมืองตรังที่ร้องเรียนเข้าไปยังกรุงเทพ ฯ และมีการยืนยันจากเอกสารว่าเขตเมืองตรังมีโจรสลัดปล้นมากที่สุด ผู้เขียนได้สรุปว่าสาเหตุของการเป็นโจรมาจากเพราะความโลภ เพราะการจอบเวร มีค่านิยมโจร และเพราะจุดร่วมแห่งความรู้สึก ในประเด็นหลังคือจุดร่วมแห่งความรู้สึก มักจะเนื่องมาจากถูกข่มเหงรังแกและถูกเอาเปรียบจากเจ้าพนักงาน หรือกลไกอำนาจรัฐจึงต้องป้องกันตนเองด้วยการทำร้ายอำนาจรัฐอย่างอาชญากรรม เช่น รุ่ง ดอนทราย ดำหัวแพร สองโจรแห่งพัทลุง โจรทั้งสองเป็นที่หัวหน้าและเกลียดชังของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง ในขณะที่ชาวบ้านหรือคนบางกลุ่มแอบชื่นชม

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาคใต้, ตรัง, ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ, ความขัดแย้ง

สมพร ปานดำ (2544) 'ศึกษาชีวิตประวัติและผลงานของปลื้ม ชูคง' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้ศึกษาชีวิตประวัติและผลงานของปลื้ม ชูคง ซึ่งเป็นชาวบ้านบ้านคอกวัว ตำบลชัยบุรี อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง มีอาชีพทำนาและต่อมาได้ทดลองทำหัตถกรรมกะลามะพร้าวเป็นอาชีพเสริม จนประสบความสำเร็จ เพื่อนบ้านให้ความสนใจมาร่วมกิจกรรม จึงได้จัดตั้งกลุ่มหัตถกรรมกะลามะพร้าวตำบลชัยบุรีขึ้น ผลงานของกลุ่มได้รับรางวัลจากหน่วยงานต่าง ๆ ส่งผลให้ปลื้ม ชูคง ในฐานะผู้นำกลุ่มได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมภาคใต้ สาขาการช่างฝีมือ ในปี พ.ศ.2534 และได้รับรางวัลคนดีศรีสังคม ในปี พ.ศ.2543 ผลงานด้านหัตถกรรมกะลามะพร้าว มีทั้งที่เป็นเครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องประดับ และเครื่องตกแต่ง นอกจากนี้ปลื้ม ชูคง ยังเป็นผู้อุทิศตนให้กับสังคม ทั้งการเป็นผู้นำ การเป็นวิทยากร การถ่ายทอดความรู้และบริการสังคม จนเป็นที่ยอมรับของสังคมโดยทั่วไป

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,พัทลุง,ชีวประวัติ,หัตถกรรม

สุวรรณค์ อัครโคตร (2542) "การดูแลสุขภาพ : ภูมิปัญญาท้องถิ่น" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 12 (5768-5771) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ พบว่า อาหารเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ร่างกายมนุษย์ดำรงชีพอยู่ได้คู่กับการออกกำลังกาย ในร่างกายคนเราเมื่อรับประทานอาหารเข้าไปเกิดเป็นธาตุทั้ง 6 ชั้น ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ อากาศธาตุและวิญญาณธาตุ การรู้จักคุณค่าของอาหารอยู่ที่การรู้จักรสของอาหาร รสฝาด เป็นรสที่เกิดจากธาตุดิน ผสมกับ อากาศธาตุ หากรับประทานให้พอดีจะทำให้ชุ่มคอ หากรับประทานมากทำให้ท้องผูก รสหวานเป็นรสที่เกิดจากธาตุดินผสมธาตุน้ำ หากรับประทานให้พอดีจะมีประโยชน์ คือ ทำให้ชุ่มคอ บำรุงกำลังแก้ร้อนใน หากรับประทานมากทำให้กระหายน้ำ เกิดโรคเบาหวาน รสขมเป็นรสที่เกิดจากธาตุลมผสมกับอากาศธาตุ หากรับประทานให้พอดีจะช่วยแก้ไข้ ดับความร้อน บำรุงน้ำดี ถ้ารับประทานมากหากเป็นโรคหัวใจอาจแพ้และเป็นลมได้ รสเปรี้ยวเป็นรสที่เกิดจากธาตุไฟผสมกับธาตุดิน หากรับประทานให้พอดี ทำให้ระบายและช่วยพอกโลหิต ถ้ารับประทานมากจะทำให้ท้องร่วง รสเค็มเป็นรสที่เกิดจากธาตุไฟผสมกับธาตุน้ำ หากรับประทานให้พอดี ทำให้ร่างกายอบอุ่น แต่ถ้ารับประทานมากทำให้ร้อนใน ปวดศีรษะ และรสเค็มเป็นรสที่เกิดจากธาตุไฟผสมกับธาตุน้ำ หากรับประทานให้พอดี จะบำรุงธาตุ แต่ถ้ารับประทานมากจะกระหายน้ำ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ภูมิปัญญาท้องถิ่น,การดูแลสุขภาพ

สวัสด์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ (2545) 'ศึกษาการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ.2450 - พ.ศ.2518)' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต วิธีการผลิต ผลกระทบจากการผลิต พบว่าปัจจัยในการผลิตมีที่ดิน แรงงาน ทุน ผู้ประกอบ ที่ค่อยพัฒนาจากรูปแบบดั้งเดิมมาเป็นเครื่องมือที่ใช้เทคโนโลยีและเครื่องทุ่นแรง รวมทั้งระบบเงินตรา โดยอาศัยประสบการณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น โครงสร้างพื้นฐานของชุมชน การเมืองการปกครองที่มั่นคง มีความสะดวกทั้งด้านการสื่อสาร การคมนาคม และระบบพึ่งพาอาศัยกัน ส่วนวิธีการผลิตประกอบด้วยกระบวนการผลิตที่อาศัยเครื่องมือ ระบบเครือญาติและความร่วมมือในเชิงแลกเปลี่ยน ความเชื่อและพิธีกรรม มีลักษณะการผลิตโดยใช้แหล่งทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน การเกษตรเบื้องต้น การแปรรูปผลผลิตและทำงานหัตถกรรมโดยเฉพาะ

การสานเสื่อกระจูด ส่วนผลกระทบจากการผลิตมีทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ที่ค่อยเปลี่ยนแปลงจากวิถีปฏิบัติบนฐานทรัพยากรและวัฒนธรรมของชุมชนมาสู่ความทันสมัย ความซับซ้อนที่ส่งผลกระทบต่อการผลิตทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาคใต้, พัทลุง, วัฒนธรรมกับการพัฒนา, หัตถกรรม

สาคร บุญเลิศ (2547) "อัตลักษณ์และพลวัตวรรณกรรมทักษิณกลุ่มตำรา แบบเรียน และคัมภีร์" **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (449-458) กรุงเทพฯ ฯ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาจากวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ทั้งจากหนังสือชุดและหนังสือที่บันทึกและพิมพ์เผยแพร่ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้ด้านต่าง ๆ เช่น ตำราเรียน โหราศาสตร์ ตำราพิชัยสงคราม เป็นต้น วรรณกรรมกลุ่มนี้อาจจัดแบ่งเป็นกลุ่มตามศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง เช่นเนื้อหาเกี่ยวกับแบบเรียน โหราศาสตร์ ตำรายา ตำราดูนก ตำราดูลักษณะ เนื้อหาเกี่ยวกับแบบเรียนมีทั้งยึดแบบฉบับมาจากภาคกลาง และเรียบเรียงขึ้นใหม่ ผู้เขียนบทความได้ศึกษาเฉพาะกลุ่มวรรณกรรมแบบเรียนภาษาไทย และกลุ่มวรรณกรรมตำราคณิตศาสตร์ วรรณกรรมแบบเรียนภาษาไทย มีทั้งที่เนื้อหาซ้ำซ้อนกับแบบเรียนภาคกลาง หรือแบบเรียนหลวง และแบบเรียนที่เรียบเรียงถ้อยคำขึ้นใหม่ คำประพันธ์ที่ใช้มีทั้งกาพย์และกลอน ส่วนเนื้อหานอกจากให้เด็กได้เรียนรู้แล้วเรื่องภาษาแล้ว ยังให้ความบันเทิงใจและมุ่งสอนหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาอีกด้วย ส่วนวรรณกรรมกลุ่มตำราคณิตศาสตร์ ต้นฉบับมีน้อยไม่ระบุชื่อเรื่อง ชื่อผู้แต่งและวันเดือนปีที่แต่ง รูปแบบคำประพันธ์ที่ใช้เป็นร้อยแก้วแต่มีลีลาจังหวะและสัมผัสคล้องจองมีคำประพันธ์ประเภทกาพย์ยานีและกาพย์สุรางคนางค์สอดแทรกอยู่บ้าง กลวิธีการนำเสนอเริ่มจากบทไหว้ครู เนื้อหามีการอธิบาย และยกตัวอย่างประกอบ โจทย์เลขสร้างให้น่าสนใจ โดยการนำเกร็ดความรู้ในวรรณคดี หรือเหตุการณ์หรือสภาพแวดล้อมรอบตัว โดยผูกเป็นเรื่องให้เข้าใจ นำศิลปะการใช้ภาษามาแต่งโจทย์เลขเพื่อให้ได้ความไพเราะคล้ายปริศนาคำทาย ทั้งวรรณกรรมแบบเรียนภาษาไทย และวรรณกรรมตำราคณิตศาสตร์ สังคมชาวบ้านภาคใต้มีพระราชบัญญัติประถมศึกษาใช้กันอย่างแพร่หลาย แต่เมื่อระบบโรงเรียนแพร่หลายวรรณกรรมดังกล่าวก็หมดความนิยมไป

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาคใต้, วรรณกรรมท้องถิ่น, ตำราและแบบเรียน, เนื้อหาสาระ, กลวิธีการนำเสนอ

สาคร บุญเลิศ (2547) "อัตลักษณ์และพลวัตวรรณกรรมทักษิณ กลุ่มนิทานประโลมโลกและหัตถ์ดี" **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (437-479) กรุงเทพฯ ฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้ศึกษาจากวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้จากนิทานเกี่ยวกับเรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ และนิทานเรื่องชวนหัว ซึ่งล้วนเป็นวรรณกรรมให้ความสำคัญสำราญอารมณ์แก่ผู้สวดผู้อ่านหรือผู้ฟังเป็นสำคัญ หากเป็นวรรณกรรมในหนังสือบุคไม่ทราบว่าเป็นใครคือผู้แต่งและแต่งเมื่อใดแน่ชัด ส่วนใหญ่ใช้คำประพันธ์ประเภทกาพย์ ทั้งกาพย์ยานี กาพย์ฉบัง และสุรางคนางค์ ภายหลังนิยมแต่งด้วยกลอนสุภาพ ผู้แต่งแต่งขึ้นเพื่อความเพลิดเพลินเป็นสำคัญ อาจแทรกคติเตือนใจในการดำรงชีวิตลงไปด้วย สาระตลขของเรื่องบางเรื่องสื่อความคิดที่มาจากหลักธรรมในพุทธศาสนาโดยเฉพาะเรื่องกรรม การฟังธรรม การถือศีล การให้ทาน ความเมตตากรุณา ความกตัญญู เป็นต้น บางเรื่องสื่อธรรมะระดับสูง เช่น เรื่องความไม่เที่ยง การเวียนว่ายตายเกิด นิพพาน เป็นต้น โครงเรื่องส่วนใหญ่เป็นเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ นำเค้าโครงมาจากนิทานชาดกบ้าง วรรณกรรมพื้นบ้านจากท้องถิ่นอื่นบ้าง หรือไม่ก็ผูกเรื่องขึ้นเองก็มี ในส่วนของการนำเสนอบางครั้งนำอนุภาคจากวรรณกรรมเรื่องอื่นมาเสริมเรื่อง บางครั้งสอดแทรกความรู้เรื่องอื่น ๆ ให้กับผู้อ่านอย่างพิสดาร อีกทั้งสะท้อนสภาพภูมิศาสตร์ สภาพสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิตของผู้คนสมัยนั้น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,นิทานประโลมโลกและหัตถ์ดี ,ลักษณะวรรณกรรม,เนื้อหาสาระ

สาป็นะห์ แมงสาโมง (2547) 'การใช้พืชผักพื้นบ้านเป็นอาหารและยาของชาวบ้าน อำเภอเวียง จังหวัดนราธิวาส' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้ศึกษาการใช้พืชผักพื้นบ้านที่เป็นอาหารและยาพบว่า การใช้เป็นอาหารมีทั้งที่เป็นพืชยืนต้น พืชล้มลุก พืชไม้เลื้อย และพืชอื่น ๆ เช่น มะปราง กระจิน ขนุน กาลา ผักหวาน เป็นต้น โดยนำผลมารับประทานสด ประกอบอาหาร นำยอดอ่อนและผลมาเป็นผักจิ้ม นำเหง้า ก้านใบ ดอก หัวมาเป็นผักจิ้มและประกอบอาหาร ส่วนการใช้พืชผักพื้นบ้านเป็นยา มีทั้งที่เป็นพืชยืนต้น พืชล้มลุก พืชไม้เลื้อยและพืชอื่น ๆ โดยนำไปใช้ในรูปสมุนไพรเดี่ยวและสมุนไพรตำรับ เช่น ขี้เหล็ก กระจายป่า กระจาน พริกไทย พลุ เป็นต้น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,นราธิวาส,ผักพื้นบ้าน,สมุนไพร

สารูป ฤทธิ์ชู (2542) "ตามรอยช้างแลได้ : การใช้ทรัพยากรและการเมืองท้องถิ่นของบ้านโรงช้าง ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง." **ทักษิณคดี สถาบันทักษิณศึกษา** 2: 74-91.

บทความนี้ได้กล่าวถึงชุมชนในภาคใต้ที่มีความเกี่ยวข้องกับช้างโดยที่ชุมชนมีวิวัฒนาการเป็น 3 ช่วง คือสมัยสังคมบ้านป่าอันเป็นชุมชนดั้งเดิมก่อนการประกาศใช้ข้อบังคับการจับช้างเถื่อน (พ.ศ.2442) สมัยต่อมาเป็นสังคมสร้างป่าเป็นนาคือช่วงที่มีข้อบังคับการจับช้างเถื่อนถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 และสมัยสุดท้าย คือสมัยพืชพาณิชย์ คือจากสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงปัจจุบัน พื้นที่ซึ่งใช้เป็นกรณีศึกษา คือ บ้านโรงช้าง ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง ผู้เขียนได้กล่าวถึงพัฒนาการของชุมชน และตระกูลต่าง ๆ ที่ทำคอกช้าง จับช้าง และฝึกช้างว่าสร้างชุมชนโดยใช้ระบบเครือญาติ แรงงานช้าง ควาย วัว มีความสำคัญมากเพราะการคมนาคมในสมัยนั้นลำบาก การตั้งคอกจับช้างขยายวงกว้างตามกลุ่มเครือญาติทั้งนี้เพราะแรงงานช้างมีความจำเป็นมากโดยเฉพาะการลากซุง การเลิกจับช้างเกิดขึ้นเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2488 - 2489 และการใช้แรงงานช้างเริ่มมีปัญหาเมื่อมีรถบรรทุกไม้แทนช้างลากในช่วงปี พ.ศ.2511 เป็นต้นมาอาชีพใช้ช้างลากไม้ถูกกล่าวหาว่ามีการกระทำเป็นคอมมิวนิสต์ และถูกทำร้ายจากฝ่ายบ้านเมืองเสียชีวิตมากมาย บางคนหนีเข้าป่าไปร่วมกระบวนการกับคอมมิวนิสต์ เหตุการณ์รุนแรงได้แผ่ขยายไปเกือบทุกพื้นที่ในอำเภอป่าพะยอม กำลังหารตำรวจ และอาสาสมัครเข้าไปตั้งค่ายหลายจุด การปะทะมีกันบ่อยครั้ง กรณีดังแดงช่วงปี พ.ศ.2516 - 2517 เป็นเรื่องลือลั่นที่สุด คนทุกกลุ่มมีความหวาดระแวงและใส่ร้ายป้ายสีกัน ซึ่งกระจายไปยังพื้นที่อื่น ๆ ของจังหวัดพัทลุง

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,พัทลุง,วัฒนธรรมกับการพัฒนา,ความรู้ท้องถิ่น, ความเป็นชุมชน,ความขัดแย้ง

สารูป ฤทธิ์ชู (2547) "อัตลักษณ์และพลวัตวรรณกรรมทักษิณประเภทกฎหมาย หลักชัยและระบิลเมือง" **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (409-424) กรุงเทพฯ ฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้ศึกษาวรรณกรรมประเภทกฎหมาย หลักชัยและระบิลเมืองจากหนังสือชุดหรือสมุดไทย จำนวน 41 เล่ม จากบริเวณรอบอ่าวบ้านดอน บริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา และลุ่มน้ำปากพนัง บริเวณชายฝั่งทะเลอันดามัน และไม่ปรากฏแหล่งที่มาวรรณกรรมดังกล่าวส่วนใหญ่เขียนเป็นภาษาถิ่นใต้ เขียนเป็นร้อยแก้วมากกว่าร้อยกรอง มักไม่บอกชื่อกฎหมาย ชื่อผู้เขียน วันเดือนปีที่เขียน และสถานที่เขียน ในบรรดากฎหมาย 41 เล่มที่จัดว่าอยู่ในบริบทของท้องถิ่นภาคใต้สมัยเก่า และร่วมสมัยกับกฎหมายตราสามดวงมี 10 ลักษณะเนื้อหาสาระของกลุ่มบริเวณรอบอ่าวบ้านดอนเป็นกฎหมาย

สำหรับตุลาการ และกฎหมายลักษณะการขโมยทรัพย์สินที่เป็นผลผลิตและเครื่องมือในการทำ การเกษตร เนื้อหาสาระของบริเวณกลุ่มทะเลสาบสงขลาและลุ่มน้ำปากพนัง มีกฎหมายลักษณะโจร กฎหมายเมืองพัทลุง และกฎพระสงฆ์ ส่วนเนื้อหาของกลุ่มบริเวณชายฝั่งทะเลอันดามันเป็นพระราช กำหนดเกาเรื่องค่าฤชาธรรมเนียมและกฎหมายลักษณะรับฟ้อง กฎหมาย 10 ลักษณะ ซึ่งแบ่งเป็น 3 กลุ่มที่กล่าวมาแล้วนับเป็นการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับธรรมเนียมและสภาพของท้องถิ่น อย่างไรก็ตามมีบางส่วนแตกต่างกันไปบ้างเนื่องจากการคัดลอก การปรับแต่ง และปรับเปลี่ยนถ้อยคำ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,กฎหมาย,ลักษณะเนื้อหา

สิทธิกร มากนวล (2543) 'ศึกษาปัจจัยและกิจกรรมการพัฒนากองท่องเที่ยวทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้พบว่าปัจจัยการพัฒนากองท่องเที่ยวทะเลน้อยมี 3 ปัจจัยคือ ปัจจัยด้านนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นชาวต่างจังหวัด ช่วงฤดูร้อนมีนักท่องเที่ยวมากที่สุด นักท่องเที่ยวมีทัศนคติที่ดีต่อแหล่งท่องเที่ยว ปัจจัยด้านสภาพพื้นที่ มีสภาพภูมิประเทศที่เหมาะสมแก่การท่องเที่ยว ประวัติชุมชนน่าสนใจ มีสินค้าพื้นเมือง มีทิวทัศน์งาม สามารถเชื่อมโยงกับชุมชนภายนอกได้ดี สำหรับปัจจัยด้านบริการและอำนวยความสะดวก มีบริการการเดินทางที่สะดวก มีบริการที่พักแรมซึ่งมีคุณภาพ และมีการดูแลความปลอดภัยที่มีประสิทธิภาพ ส่วนกิจกรรมการพัฒนากองท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวได้พัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว สินค้าพื้นเมือง สถานที่พักแรม อาหาร ความปลอดภัย และโครงสร้างพื้นฐานให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ โดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อม

คำสำคัญ: วัฒนธรรมกับการพัฒนา,ภาคใต้,พัทลุง,การจัดการทรัพยากร,การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

สิริมา รongชูเพ็ง (2540) 'การบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ของพระครูประดิษฐ์วรการ (หลวงพ่อพร้อม รฐิตจิตโต) วัดไม้เสียบ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้ศึกษาปัจจัยที่เป็นมูลเหตุในการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ขั้นตอน วิธีการ และผลกระทบจากการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ในด้านปัจจัยที่เป็นมูลเหตุมี 5 ประการ คือ ความรู้ ความเชื่อมั่นในวิธีการบำบัดรักษาแบบพื้นบ้าน ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด สมุนไพร และไสยศาสตร์ ความพร้อมในอาคารสถานที่ และควมมีเมตตาธรรม ซึ่งมีขั้นตอนและวิธีการบำบัดรักษาตั้งแต่การเตรียมตัวของผู้ติดยาเสพติด ทำทะเบียนประวัติ แจงระเบียบข้อปฏิบัติ ส่งตัวผู้ป่วยเข้าศูนย์ เตรียมยารักษา

รักษา แล้วจึงบำบัดรักษาโดยวิธีเวชบำบัด กายบำบัด จิตบำบัด ควบคุมอาหาร และการติดตามผล การบำบัดรักษา ส่วนผลกระทบนั้นเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมการรักษาโรคแบบพื้นบ้าน การอนุรักษ์พืชสมุนไพร การให้การสงเคราะห์ผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย ส่งเสริมอาชีพในชุมชน สร้างความเชื่อความศรัทธาในสถาบันสงฆ์ แต่ในทางตรงกันข้าม การบำบัดรักษาอาจใช้วิธีการรุนแรง เกิดเสียงรบกวนชาวบ้าน และส่วนหนึ่งกลายเป็นธุรกิจใครอบครัว

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,นครศรีธรรมราช,ยาสมุนไพร,การบำบัดรักษาแบบพื้นบ้าน

สุชาดา สุขฉายา (2542) "หน้าบันในภาคใต้" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 17 (8349-8365) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้กล่าวถึง หน้าบันในภาคใต้ว่าใช้เรียกส่วนที่เป็นหน้าจั่วของอุโบสถวิหาร ปราสาทมณฑปหรือยอดธรรมมาสน์ โดยทั่วไปเรียกว่า บันแถลง แต่ชาวบ้านจะเรียกซุ้มรังไก่อ มีลักษณะเป็นสามเหลี่ยมปิดที่ด้านตัดของหลังคาอุโบสถหรือวิหาร หน้าบันในสมัยแรกเริ่มจะมีลักษณะที่เป็นช่องแคบ ๆ ปรากฏหลักฐานที่หน้าบันดินดิบประดับผนังวัดคูหาที่อำเภอกาญจนดิษฐ์ ซึ่งเป็นศิลปะสมัยทวารวดี สมัยสุโขทัยเป็นหน้าบันที่ทำด้วยสังคโลกไม่ปรากฏในภาคใต้ สมัยอยุธยาเป็นหน้าบันที่ทำด้วยไม้แกะสลัก ปรากฏที่วิหารวัดจำปา อำเภอไชยา สมัยรัตนโกสินทร์เป็นหน้าบันที่ได้รับรูปแบบมาจากจีนและฝรั่ง คือ หน้าบันมีการประดับลวดลายด้วยกระจกสี ปรากฏหลักฐานอยู่ที่หน้าบันอุโบสถวัดมัทธมิมาวาส จังหวัดสงขลา วิหารหลวงพ่อดำเฒ่าอนัน วัดเจ้ทึงพระ จังหวัดสงขลา และอุโบสถวัดชลธาราสিংเห จังหวัดนราธิวาส วัสดุที่นิยมนำมาทำหน้าบัน คือ ไม้เป็นสิ่งที่หาง่ายในภาคใต้ ต่อมาในสมัยพระนารายณ์ได้รับอิทธิพลการสร้างอาคารเป็นแบบตึกจากพวกฝรั่ง จึงทำให้การก่อสร้างอุโบสถและวิหารเป็นการก่ออิฐถือปูน หน้าบันจึงเปลี่ยนแปลงเป็นหน้าบันที่ก่อด้วยปูนปั้น ในส่วนของลวดลายของหน้าบันในภาคใต้ได้รับรูปแบบลายหน้าบันมาจากที่อื่นโดยทั้งสิ้น ซึ่งส่วนใหญ่มีลวดลายเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับคติความเชื่อทางศาสนา วรรณกรรม แล้วต่อมาเป็นลวดลายตามความนิยม

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ศิลปวัฒนธรรม,ศิลปกรรม,หน้าบัน

สุทธาท พูลสวัสดิ์ (2539) 'ศึกษานิทานพื้นบ้านของชาวไทยมุสลิม ที่ตำบลโมคคลาน อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านของชาวไทยมุสลิมที่ตำบลโมคคลาน อำเภอท่าศาลา

จังหวัดนครศรีธรรมราชพบว่า ในจำนวนนิทาน 140 เรื่อง แบ่งเป็น 5 ประเภท คือ นิทานมุขตลก นิทานอธิบาย นิทานที่เกี่ยวกับการกำเนิดสถานที่ นิทานความเชื่อ และนิทานคติ นิทานดังกล่าวมีสาระเกี่ยวกับปัจเจกชน ครอบครัว และสถาบันสังคม ซึ่งมีคุณค่าต่อชาวบ้าน ในแง่ความบันเทิง ส่งเสริมปัญญา และจินตนาการ ให้คติธรรม สร้างสังคมสัมพันธ์ และให้การศึกษาสังคมและวัฒนธรรม

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,คติชน,วรรณกรรมมุขปาฐะ,การวิเคราะห์

สุทธิพิศ แก้วสุข (2546) 'ศึกษาประเพณีสวดบ้านของชาวบ้านจังหวัดสงขลา' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับขั้นตอนและการปฏิบัติก่อนประเพณีสวดบ้าน งานวิจัยนี้พบว่า ประเพณีสวดบ้านของชาวจังหวัดสงขลามีขั้นตอนและการปฏิบัติที่มีความละเอียดจึงมีขั้นตอนและการปฏิบัติก่อนประเพณีสวดบ้านดังนี้ การกำหนดวัน นิมนต์พระ จัดสถานที่ จัดเครื่องรับรองจัดตั้งเครื่องบูชาและพระพุทธรูป จัดที่ตั้งน้ำเพื่อทำน้ำมนต์ เครื่องประกอบบูชา วงด้ายสายสิญจน์ จัดหาเครื่องไทยธรรม เตรียมอาหารคาวหวาน ทำศาลบวงสรวงการปฏิบัติในประเพณีสวดบ้าน ชาวบ้านจะให้ความสำคัญมากต้องจัดเตรียมบายศรีเครื่องบวงสรวงสำหรับหมอไสยศาสตร์ เครื่องบูชาทางศาสนา เครื่องประกอบบูชา การมอบเรือน การรับเทวดา การประกอบพิธีกรรมของหมอไสยศาสตร์ ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การไถ่เรือนคืน หลังจากนั้นก็เริ่มพิธีกรรมโดยการถวายอาหารพระสงฆ์ ในตอนเช้าและเพล การส่งเทวดา ส่งหีบส่งคอน การปักเขตบ้าน ประพรมน้ำมนต์ ส่วนทางด้านคุณค่าของการปฏิบัติประเพณีสวดบ้าน มีคุณค่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว เครือญาติ กับบุคคลอื่นระหว่างชุมชน ด้านการเมืองการปกครอง ร่างกาย จิตใจ ศาสนา ความเชื่อและทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้เกิดอาชีพและรายได้ในชุมชน

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สงขลา,ประเพณี,พิธีกรรม,ความเชื่อ

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2547) "กระบวนการกำเนิดและพลวัตของภูมิปัญญาในวรรณกรรมทักษิณ" วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์ (629-663) กรุงเทพฯ ฯ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้กล่าวถึงกระบวนการกำเนิดของภูมิปัญญาทักษิณว่าอาศัยวิถีและพลังของภูมิปัญญาเดิมที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นปัจจัยต้นทุน เชื่อมโยงกับปัจจัยใหม่ให้เกิดภูมิปัญญาใหม่อย่างสมดุล สำหรับปัจจัยต้นทุนคือ ทรัพยากรธรรมชาติ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และจารีตนิยม ปัจจัยเสริม ได้แก่ ประโยชน์ใช้สอยที่ประชาคมพึงได้ และขีดความเจริญทางการศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ของสังคม โดยที่ภูมิปัญญาที่เกิดต้องอาศัยประดิษฐกรรมของผู้สร้าง ผู้แต่งวรรณกรรม ซึ่งมีความรู้ ความสามารถมีการสั่งสมประสบการณ์ และความชำนาญเฉพาะตน ในการนำเสนอภูมิปัญญา ผู้แต่ง หรือผู้สร้างวรรณกรรมใช้กลยุทธ์ที่ต่างกัน คือ เสนอภูมิปัญญาผ่านสารัตถะ ผ่านบทสนทนา หรือข้อปรารภของตัวละคร และเสนอผ่านการบรรยายฉากและบรรยายภาค การเสนอภูมิปัญญาจะโดยวิธีใดก็ตามมีเป้าหมาย คือ เพื่อเป็นทางเลือกหรือมรรควิธีมากกว่าจะหวังให้บรรลุผลหรือจุดหมายปลายทาง ทั้งนี้เพราะผู้รจนามิได้อยู่ในฐานะที่ใช้อำนาจหรือความสามารถที่จะกระทำเช่นนั้นได้ สำหรับแม่แบบของภูมิปัญญาที่ปรากฏในวรรณกรรมทุกชิ้น คือ มาจากความเป็นพหูสูตของผู้แต่ง ภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่ตกสืบทอดเป็นมรดกของสังคมหรือชาติ และภูมิปัญญาเป็นความคิดสร้างสรรค์เฉพาะตัว ภูมิปัญญาทุกชิ้นในวรรณกรรมจึงเป็นวิถีและพลังชุมชนที่สำคัญเพราะเป็นความเรียงปัญญาของผู้คน เป็นวิถีพลังและเป็นทางแก้ปัญหาหรือพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจริยธรรม เป็นมรรควิธีไปสู่จริยภูมิ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,ภูมิปัญญา,กระบวนการกำเนิด,พลวัต

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2547) "จิตรกรรมในวรรณกรรมทุกชิ้น" **วรรณกรรมทุกชิ้น : วรรณกรรมปริทัศน์** (185-213) กรุงเทพฯ ฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้กล่าวถึงจิตรกรรมในหนังสือชุดที่พบ ในภาคใต้ว่าหากจำแนกประเภทตามลักษณะเนื้อหาของภาพได้ 4 กลุ่ม คือ จิตรกรรมประกอบเรื่องเพื่อบอกตำแหน่งและ/หรือลักษณะเฉพาะ เช่น จิตรกรรมประกอบตำราดูนิมิตของดวงดาว พระอาทิตย์ พระจันทร์ จิตรกรรมประกอบดูลักษณะดี ลักษณะร้ายของสัตว์เลี้ยง จิตรกรรมประกอบหนังสือฤกษ์ยาม จิตรกรรมประกอบดูอาการผิดปกติทางร่างกาย การป่วยไข้ เป็นต้น จิตรกรรมประกอบเพื่อปรุงแต่งรูปลักษณ์ของวรรณกรรม คือจิตรกรรมที่เป็นดอกดวง เช่นดอกไม้ ลายไทย ธรรมชาติ ฯลฯ ที่เขียนคั่นระหว่างบทหรือเขียนที่ขอบกระดาษให้ดูงดงาม จิตรกรรมภาพสัตว์ มีทั้งสัตว์เลี้ยง และสัตว์นอกฟ้าป่าหิมพานต์ จิตรกรรมประกอบหนังสือตรา (หนังสือประกอบการทำนายทายทักโชดชะตา) และจิตรกรรมประกอบเรื่อง พระมาลัย จิตรกรรมดังกล่าว จิตรกรรมประกอบเรื่องพระมาลัยมีรายละเอียดพิสดารมากมีทั้งภาพมนุษย์ และอมมนุษย์

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,จิตรกรรมในวรรณกรรม

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2547) "บทไหว้ครูในวรรณกรรมทุกชิ้น" **วรรณกรรมทุกชิ้น : วรรณกรรมปริทัศน์** (115-124) กรุงเทพฯ ฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับบทไหว้ครู หรือบทประณามพจน์ หรือบทนมัสการ พบว่า บทไหว้ครู

ของวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ค่อนข้างเป็นจารีตนิยมที่ว่าเคารพกราบไหว้บูชาสิ่งใดในโอกาสอันใด และควรจัดลำดับอย่างไรในกรณีใด สิ่งที่ผู้แต่งชาวใต้นิยมไหว้ได้แก่ ท้าวพาลีหรือกรุงพาลี บริติวหรือเทพผู้รักษาแผ่นดิน สัตติ คือ พระศรีสวตี ลายลักษณ์หรือรอยพระพุทธรบาท อุบัติฌาย์ นางโกควดีหรือนางผู้ถวายชีวิตและเลือดเนื้อเพื่ออุทิศแด่พระอิศวร เพื่อนิมนต์แผ่นดิน แผ่นฟ้า ฯลฯ นางเมขลา และตากาหลา ยายกาหลี หมายถึงพระกาล (พระอิศวร) และเจ้าแม่กาสิ สำหรับคุณค่าของบทไหว้ครู ได้แก่ ช่วยให้เห็นวิสัยทัศน์ และมโนทัศน์ของผู้แต่ง เห็นพัฒนาการคติความเชื่อของชุมชน เห็นวิถีและพลังภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นต้น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,ขนบนิยมการแต่ง,บทไหว้ครู

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2547) "วรรณกรรมทักษิณกับการจรโลงอาณาจักรนครศรีธรรมราช"
วรรณกรรมทักษิณ : **วรรณกรรมปริทัศน์** (665-672) กรุงเทพฯ ฯ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้มองว่าอาณาจักรศรีธรรมราชนครกับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ มีการจรโลงค้ำจุนซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความมั่นคงและขยายกว้างด้วยกัน จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดีชี้ชัดว่า เจ้าผู้ครองอาณาจักรตามพรลิงค์หรือนครศรีธรรมราช ได้ดำเนินกุศโลบายใช้วิถีและพลังทางศาสนจักรเป็นสิ่งจรโลงค้ำจุนอาณาจักร จนได้สมญานามว่า "ศรีธรรมราชนคร" วรรณกรรมที่แสดงถึงการใช้พุทธจักรค้ำจุนอาณาจักร ได้แก่ จารึกแผ่นลานทองที่เข้แผ่หุ้มปลียอดพระบรมธาตุเจดีย์ วรรณกรรมเรื่องพระนิพพานโสทร ตำนานพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช ล้วนกล่าวถึงการสร้างบ้านสร้างเมืองโดยการสร้างวัด ขยายและบำรุงศาสนจักรควบคู่กับการเป็นปึกแผ่นด้านอาณาจักร

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,นครศรีธรรมราช,วรรณกรรมท้องถิ่น,ประวัติศาสตร์

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2547) "วรรณกรรมทักษิณกับการประเทืองอารมณและประเทืองสติปัญญา"
วรรณกรรมทักษิณ : **วรรณกรรมปริทัศน์** (683-692) กรุงเทพฯ ฯ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้เสนอฐานคิดว่า วรรณคดีทุกชาติมีบทบาท หน้าที่ประเทืองอารมณ และประเทืองสติปัญญา ปัจจัยที่ทำให้วรรณคดีหรือวรรณกรรมท้องถิ่นเกิดความประเทืองทั้งสองด้าน คือ ลักษณะอันเป็นคุณหรืออสังการ การคัดสรร คำที่มีเสียงสัมผัส คำที่มีชีวิตชีวาตามธรรมชาติ ช่วยให้เกิดความมีจิต

วิญญาณ ความมีจิตวิญญาณนี้เองทำให้เกิดการประเทืองอารมณ์ นอกจากนั้นการประเทืองอารมณ์ยังอยู่ที่เนื้อหาหรือเนื้อเรื่องอีกด้วย และการแทรกบทตลกก็เป็นวิธีการสร้างการประเทืองอารมณ์อย่างหนึ่ง ส่วนการประเทืองสติปัญญา การที่ผู้แต่งแสดงอรรถกวีโวหาร และการสอดแทรกคติโลก คติธรรม ย่อมช่วยให้ผู้อ่านมากเป็นพหูสูต ผู้สอนได้กล่าวถึงวรรณกรรมภาคใต้ที่ประเทืองอารมณ์และประเทืองสติปัญญาว่ามีมากมาย เช่น พระนิพนพานโสทรคำกาพย์ มหาราชคำฉันท์ วันคชคำกาพย์ และลิลิต ไสพสนนิมิต เป็นต้น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,คุณค่า

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2547) "วรรณกรรมทักษิณกับประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมชุมชน" **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (719-728) กรุงเทพฯ ฯ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้พบว่า วรรณกรรมท้องถิ่นกับวัฒนธรรมชุมชนต่างก็มีพลังเป็นคุณูปการแก่กันและกัน กล่าวคือ วรรณกรรมท้องถิ่นจะทำหน้าที่บันทึกสภาพหรือเหตุการณ์บางอย่างของชุมชนอันมีคุณค่า แล้วผ่องถ่ายเป็นวัฒนธรรมชุมชนในระยะต่อมา ในทางกลับกันผู้แต่งวรรณกรรมท้องถิ่นบางคนได้แรงบันดาลใจจากประวัติศาสตร์ เรื่องราวต่าง ๆ หรือวัฒนธรรมชุมชนมาใช้แต่งหรือเป็นอนุภาคในวรรณกรรม จึงเป็นวิถีและพลังของกันและกัน ซึ่งมีผลต่อการสร้างจิตสำนึก และเห็นคุณค่าและความหมายของสิ่งนั้น ๆ ต่อผู้คนและชุมชน บางกรณีวรรณกรรมท้องถิ่นทำหน้าที่เสมือนตำราทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี วรรณกรรมทักษิณซึ่งมีลักษณะดังกล่าว เช่น วรพินธ์คำกาพย์ นางแต่งอ่อนคำกาพย์ ปองครกคำกาพย์ นายตันคำกาพย์ พระรถเมรีคำกาพย์ พลายจำเริญ ฯลฯ ได้สะท้อนเรื่องการใช้หน้าพริก ข้างค่อม การค้าสำเภาระหว่างเมือง การกล่าวถึงกวีของบ้านเมือง การกล่าวถึงประวัติข่างสำคัญ ฯลฯ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,ประวัติศาสตร์,ความสัมพันธ์

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2547) "วรรณกรรมทักษิณกับวัฒนธรรมการเรียนรู้" **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (673-682) กรุงเทพฯ ฯ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้กล่าวถึงวรรณกรรมทักษิณจำนวนหนึ่ง ซึ่งให้เห็นคุณค่าของการศึกษาเรียนรู้ และเสริมสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ ทั้งส่วนที่เป็นการเสริมย้ำกระบวนทัศน์ วิสัยทัศน์ โลกทัศน์ และค่านิยม โดยมีแนวทางการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ 3 ลักษณะ คือ หมั่นเสวนากับบัณฑิตและเสวนาธรรม การเรียนการสอนโดยให้รับรู้ศาสตร์ชาวบ้าน และวัฒนธรรมพื้นบ้าน และการเรียนรู้โดยวิธีกำหนดได้

หมายรู้ด้วยสติปัญญาของตนเอง วรรณกรรมที่จัดเป็นแนวทางลักษณะแรก เช่น พระปรมัตถ์คัมภีร์ พระนิพนธ์ไตรคัมภีร์ เป็นต้น ส่วนวรรณกรรมที่จัดเป็นแนวทางลักษณะที่สอง เช่น เรื่องสุบินคำ การณ์ พระนิพนธ์ไตรคัมภีร์ สำหรับวรรณกรรมที่จัดเป็นแนวทางลักษณะที่สาม เช่น พระปรมัตถ์ คัมภีร์

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,วัฒนธรรมการเรียนรู้

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2547) "วรรณกรรมทัศนประเภทร้อยกรองแบบอื่น ๆ (โคลง ร่าย ลิลิต กาพย์ ห่อโคลง กลอนเพลงบอก)" **วรรณกรรมทัศน : วรรณกรรมปริทัศน์** (323-338) กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้กล่าวถึงวรรณกรรมทัศนประเภทร้อยกรองแบบอื่น ๆ คือ โคลง ร่าย ลิลิต กาพย์ ห่อโคลงว่ามีน้อย ที่มีแพร่หลายคือ กลอนเพลงบอกเท่านั้น วรรณกรรมประเภทโคลงส่วนใหญ่คัดลอกจาก วรรณกรรมภาคกลาง หรือแปลงจากของภาคกลาง แต่มีเรื่องที่ตั้งเป็นโคลงเกือบตลอดเรื่องคือ ลิลิต โสฬสนิมิต สำหรับโคลงสุภาพิตแต่งเป็นโคลงสี่สุภาพ เนื้อหาคล้ายสุภาพิตพระร่วง บางบทดัดแปลง มาจากโคลงโลกนิติ ส่วนผู้ดีคำโคลง เป็นโคลงสี่สุภาพ วรรณกรรมทัศนประเภทร้อยกรองส่วนใหญ่ประสม ประสานอยู่กับคำประพันธ์ประเภทอื่น ๆ เช่นที่ปรากฏในเรื่องมหาราชคำฉันท์ และลิลิตโสฬสนิมิต นอกจากนั้นเป็นบทขับกล่อมเชิดวิญญาน หรือขาสั่งศักดิ์สิทธิ์ ส่วนวรรณกรรมประเภทลิลิตที่พบใน ภาคใต้มีน้อยมากที่โดดเด่น คือ ลิลิตโสฬสนิมิต สำหรับวรรณกรรมประเภทกาพย์ห่อโคลงมีน้อยมี เพียงเรื่องเดียว คือ กำเนิดแห่งสัตว์ ส่วนวรรณกรรมกลอนเพลงบอกเป็นที่นิยมของชาวภาคใต้จึงมี อย่างแพร่หลาย

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,ลักษณะคำประพันธ์

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2547) "วรรณกรรมทัศนประเภทร้อยแก้ว" **วรรณกรรมทัศน : วรรณกรรมปริทัศน์** (339-347) กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้กล่าวถึงวรรณกรรมทัศนประเภทร้อยแก้วว่าจัดเป็น 2 กลุ่ม คือ วรรณกรรมร้อย แก้วที่ให้ความจริง และวรรณกรรมร้อยแก้วที่ปรุงแต่งรส วรรณกรรมกลุ่มแรก ได้แก่ วรรณกรรมเกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี เช่น จารึกแผ่นทองที่ใช้หุ้มปลียอดพระบรมธาตุเจดีย์เมือง นครศรีธรรมราช วรรณกรรมเกี่ยวกับบันทึกเหตุการณ์สำคัญ ได้แก่เรื่องเกาะตะรุเตา : ทัศนสถาน ประวัติศาสตร์วรรณกรรมเกี่ยวกับกฎหมายระบิลเมือง เช่น กฎหมายใหม่เมืองพัทลุง วรรณกรรมเกี่ยวกับหลักธรรมปรัชญาทางศาสนา เช่น คัมภีร์ขันธวิภังคินี คัมภีร์มหาวิบาก และวรรณกรรมเกี่ยวกับ

ตำนาน เช่น คำนวนสร้างโลกฉบับบ้านป่าลาม สำหรับวรรณกรรมกลุ่มที่สองเป็นวรรณกรรมที่มีขึ้นเพื่อปลอบขวัญและบำรุงขวัญใช้ประกอบพิธีกรรม ได้แก่ บทสำหรับชุมนุมและลงยันต์ บทตั้งธรรณสาร บทสดุดี หรือบทเชื้อเชิญวิญญาณ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,วรรณกรรมร้อยแก้ว,กลุ่มวรรณกรรม

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2547) "วัฒนธรรมการใช้สัญลักษณ์ในวรรณกรรมทักษิณ" **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (173-183) กรุงเทพฯ ฯ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้เน้นว่าการใช้สัญลักษณ์เป็นโครงสร้างสำคัญส่วนหนึ่งของวรรณศิลป์ เพราะสัญลักษณ์เป็นฐานรากเพื่อก้าวไปสู่ภาษาธรรมและคติธรรมอันไพศาล ในส่วนของการศึกษาสัญลักษณ์ของวรรณกรรม ควรเข้าใจความหมายของสัญลักษณ์ให้ได้มากที่สุด การแลเห็นสัญลักษณ์ได้ชัดเจนต้องอาศัยศาสตร์มากมาย เช่น ความเชื่อชุมชน โบราณคดีประวัติศาสตร์ ภาษาถิ่น คติชนวิทยา และวัฒนธรรม การใช้สัญลักษณ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ส่วนหนึ่งได้มาจากการตกผลึกทางภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านที่เกิดจากความรู้และประสบการณ์เฉพาะตัว โดยที่สัญลักษณ์มีธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นเป็นฐานคิดและมีคตินบ้านเป็นเป้าหมาย

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,การใช้สัญลักษณ์

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2547) "อัตลักษณ์และพลวัตวรรณกรรมทักษิณประเภทศิลาจารึกและจารึกแผ่นทอง" **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (349-361) กรุงเทพฯ ฯ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้กล่าวถึงจารึกในภาคใต้ว่าไม่พบบ่อยนักหากเปรียบเทียบกับภาคอื่น ๆ มักเป็นจารึกของชนชั้นปกครองที่ปฏิบัติกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วต้องการให้คนอื่นรับรู้ รวมทั้งให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อในศาสนาของตนรับรู้ด้วย ใช้ภาษาบันทึกหลายภาษา เนื้อหามักเป็นกิจกรรมทางศาสนาทั้งศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนา จารึกที่ศึกษา คือ จารึกหุบเขาช่องคอย จารึกวัดมหาธาตุเมืองนครศรีธรรมราช จารึกเขาพระนารายณ์เมืองตะกั่วป่า จารึกวัดเสมาเมือง จารึกฐานพระพุทธรูปวัดหัวเวียง จารึกหัวเวียงเมืองไชยา 1

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,จารึก,ลักษณะเนื้อหา

สุธิวศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2547) "อัตลักษณ์และพลวัตวรรณกรรมทักษิณประเภทชาและเชื้อ" **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (529-540) กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้กล่าวถึงสิ่งที่ชาวภาคใต้ชา (นุชา) หรือสตุติว่าเป็นสิ่งต่าง ๆ หรือสัตว์ หรือบุคคลที่คนทั่วไปยกย่องสรรเสริญว่ามีคุณงามความดีมีประโยชน์ต่อสังคม และเพื่อเชื้อ (เชื้อเชิญ) ให้มาพิทักษ์รักษา อวยพรชัย หรือดลบันดาลให้ประสบความสำเร็จตามที่ต้องการ สิ่งที่ชาและเชื้อมีบทสตุติ ได้แก่ บทไหว้สตุติ บทไหว้ลายลักษณ์ ส่วนบททำขวัญ บททำขวัญควาย เป็นต้น บทไหว้สตุติเป็นบทสวดเพื่อบูชาพระสร้อยสตุติชายาของพระพรหมหรือเทวีแห่งศิลปวิทยา เมื่อไหว้ครูศิลปะหรือเพื่อความเป็นสิริมงคลทั้งปวงชาวใต้นิยม "ไหว้สตุติ" บทไหว้ลายลักษณ์พระพุทธรบาท ลายลักษณ์พระพุทธรบาทเป็นพุทธปรัชญา การไหว้ลายลักษณ์ถือเป็นมงคล เพราะเป็นอุทเทสิกเจดีย์แทนองค์พระพุทธรเจ้า จึงมีบทไหว้ลายลักษณ์ บททำขวัญข้าว บททำขวัญควาย เป็นการสตุติเพื่อชาและเชื้อ ทั้งนี้เพราะว่ามีคุณูปการแก่มนุษย์ นอกจากนี้ยังมีบทชาและเชื้ออื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งนอกจากสิ่งอันเนื่องด้วยพุทธศาสนาแล้ว สิ่งอันเนื่องด้วยศาสนาพราหมณ์ เช่น ตริมูรติ มหาเทพอื่น ๆ อีกทั้งบุคคลผู้มีคุณูปการ วิญญูญาณสตุติเจ้าป่าเจ้าที่ล้วนต้องชาและเชื้อทั้งสิ้น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,บทชาและเชื้อ,ลักษณะเนื้อหา

สุธิวศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2547) "อัตลักษณ์และพลวัตวรรณกรรมที่เกี่ยวกับปรัชญาศาสนา" **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (399-407) กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้ศึกษามาจากวรรณกรรมทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ คือวรรณกรรมศิลาจารึก วรรณกรรมในหนังสือбуд และวรรณกรรมที่พิมพ์เผยแพร่แล้ว ในด้านตัวอักษรที่ใช้ในศิลาจารึกบันทึกด้วยอักษรปัลลวะใช้ภาษาสันสกฤต ภาษามอญ และภาษาทมิฬ เนื้อหากล่าวถึงพุทธศาสนาลัทธิมหายาน แต่ต่อมาหลังพุทธศตวรรษที่ 15 ศาสนาพราหมณ์เสื่อมลงและพุทธศาสนาเจริญขึ้น ในพุทธศตวรรษที่ 18 มีจารึกภาษาเขมรและในช่วงหลังจากนั้นสมุดข่อยและใบลานที่บันทึกด้วยอักษรขอมภาษาบาลีและภาษาไทย วรรณกรรมสำคัญในช่วงนี้ คือ ตำนานพราหมณ์เมืองนครศรีธรรมราช จารึกแผ่นทองที่ใช้หุ้มปลียอดพระมหาธาตุเจดีย์ และในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 - 25 (กรุงศรีอยุธยา - รัตนโกสินทร์) มีวรรณกรรมท้องถิ่นเกิดขึ้นมากมายที่สำคัญ เช่น พระมาลัย คัมภีร์มหาวิบาก พระเจ้าห้าพระองค์ พระนิพนพานโสด ฯลฯ และมีงานวรรณกรรมไม่น้อยเกี่ยวกับพุทธศาสนาส่วนหนึ่งได้เค้าเรื่องมาจากชาดกนิทานอิงชาดกและธรรมกถา สำหรับสารัตถะของวรรณกรรมทักษิณกลุ่มศาสนามีเพียงส่วนน้อยที่เป็นพระอภิธรรมอภิปรัชญา สารัตถะหลักของกลุ่มนี้ คือมุ่งให้ผู้อ่านผู้ฟังได้ประเทืองสติปัญญา และพัฒนาจิตใจ ส่วนที่มีสารัตถะรองลงมา คือ เพื่อสร้างเสริมให้ศาสนิกชนมีความศรัทธาพระพุทธรศาสนาโดยที่

มักเน้นไปทางพุทธานุภาพและธรรมานุภาพ อย่างไรก็ตามกลุ่มที่นิยมกันค่อนข้างแพร่หลาย คือ วรรณกรรมที่เกี่ยวกับพุทธศาสนากับระดับชาวบ้าน ซึ่งมักเน้นบุคลาธิษฐานมากกว่าธรรมาธิษฐาน คือ มุ่งให้เป็นเครื่องประเทืองอารมณ์มากกว่าประเทืองสติปัญญา ส่วนวรรณกรรมอีกกลุ่มหนึ่งใช้ประกอบพิธีกรรม เช่น เวทมนตร์ คาถา หรือโอกาสต่าง ๆ มักจะอ้างเอาพุทธานุภาพเพื่อความศักดิ์สิทธิ์และความขลังของพิธีกรรมนั้น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาควิชา, วรรณกรรมท้องถิ่น, วรรณกรรมกลุ่มปรัชญา ศาสนา, ลักษณะเนื้อหา

สุธิวศ์ พงศ์ไพบุลย์ (2538) "อิทธิพลวรรณคดีพุทธศาสนาต่อวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้" **วรรณคดีท้องถิ่นพินิจ** (26-45) กรุงเทพฯ ฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

งานชิ้นนี้เน้นว่า สังคมไทยภาคใต้รับเอาวัฒนธรรมพุทธศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิตไม่น้อยกว่า 1,500 ปี วัฒนธรรมพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อสังคมไทยภาคใต้อย่างลุ่มลึก วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ย่อมได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาอย่างยากจากการจำแนกออกจากกัน เนื้อหาของวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีพุทธศาสนาอย่างเห็นได้ชัด วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้นับแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ถอยหลังขึ้นไปถึงสมัยอยุธยา มักมีสารัตถะเกี่ยวกับพระอภิธรรม พุทธ และพระวินัย นอกจากนั้นยังมีวรรณกรรมที่สร้างเป็นพุทธบูชา เช่น เรื่องพระมาลัย พระพุทธทำนาย พระมหาชาติก ปัญญาสชาดกอีกหลายเรื่อง อีกทั้งยังมีวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเป็นพุทธธรรมโดยตรง เช่น สวัสดิรักษาคำกาพย์ นอกจากนั้นวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ เช่น นิทานประโลมโลกก็ล้วนเน้นกฎแห่งกรรม และแทรกสาระคำสอนไว้เสมอ ในส่วนของอิทธิพลวรรณคดีพุทธศาสนาที่มีต่อวัฒนธรรมแห่งวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่เห็นได้ชัดคือ ความศรัทธาเรื่องอานิสงส์จากการสร้างหนังสือที่มุ่งให้ไปถึงสวรรค์ นิพพาน วัฒนธรรมการใช้ภาษาบาลีสันสกฤต วัฒนธรรมการยกย่องบัณฑิต และบูชาหนังสือ และวัฒนธรรมการสวด-ไหว้ เช่น สวดมาลัย ไหว้สัจดี ไหว้ลายลักษณ์

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาควิชา, วรรณกรรมท้องถิ่น, พุทธศาสนา

สุธิวศ์ พงศ์ไพบุลย์ (2547) "ปรารมภ์ทของผู้สร้างวรรณกรรมทักษิณ" **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (105-114) กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับปรารมภ์ทของผู้สร้างวรรณกรรม ซึ่งคือข้อความส่วนที่เป็นคำปรารมภ์ของผู้สร้างอันหมายรวมถึงผู้ดำเนินการให้มีขึ้น ผู้รจนา ผู้เขียน หรือผู้คัดลอก เพื่อบอกให้ผู้อ่านทราบถึงปณิธานที่สร้าง หรือบอกเล่า หรือแนะนำบางอย่างต่อผู้อ่าน ปรารมภ์ทมักแทรกตอนต้นเรื่อง

ตอนจบเรื่องและตอนกลางเรื่อง เนื้อหาที่กล่าวถึงในปรารหมภท ได้แก่ คำปรารหมที่เป็นไปตามจารีตนิยม หรือคติความเชื่อว่าการสร้างหนังสือเป็นกุศลผลบุญให้ได้ภพชาติที่ดีขึ้น เป็นอุบายที่ต้องการสอนให้รู้คุณค่าของหนังสือ ให้ถนอมและใช้ประโยชน์จากหนังสือให้มากที่สุด เป็นการวิพากษ์วิจารณ์ตัวเองหรือถ่อมตัว เป็นการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวรรณกรรมเรื่องนั้น ๆ สำหรับประโยชน์ที่ได้จากปรารหมบทสรุปว่า เป็นการสร้างขนบนิยมของผู้เป็นปราชญ์โดยเฉพาะคารวธรรม ช่วยให้ผู้อ่านวรรณกรรมเข้าใจบริบทที่เกี่ยวกับวรรณกรรมและเข้าใจวรรณกรรมดีขึ้น ช่วยส่งเสริมให้เห็นคุณค่าของหนังสือ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,ภูมิปัญญาท้องถิ่น,ขนบนิยม การแต่ง,คำปรารหม

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2547) "วรรณกรรมทักษิณประเภทกลอน" **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (313-322) กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้กล่าวถึง กลอนภาคใต้ว่ามีลักษณะพิเศษและมีพลวัตตามลำดับ เริ่มแต่การพูดจาให้มีสัมผัสสำนวน หรือบทกลอนพื้นบ้านที่ขับเป็นลำนำ เช่น เพลงร้องเรือ แม้จะมีโครงสร้างหรือรูปแบบแต่ไม่ซับซ้อน ไม่เคร่งครัดฉันทลักษณ์ กลอนหนึ่งตะลุง และโนราของภาคใต้มีไม่น้อยที่นำกลอนในเรื่อง "สิริวิบุลยิทธิ หรือที่ชาวภาคใต้เรียก "ยศกิต" มาดัดแปลงเป็นกลบทหลายแบบ นอกจากนั้นหนึ่งตะลุงและโนรายังมีกลอนพื้นบ้านโดยตรง เช่น กลอนสี่ หรือ "กลอนคำคอน" กลอนสามห้าและกลอนหก วรรณกรรมประเภทกลอนของภาคใต้มีพลวัตมาโดยตลอด โดยเริ่มจากมุขปาฐะ กลอนหนึ่งตะลุง โนรา แล้วพัฒนาไปนิยมเป็นคำกาพย์ ต่อมาคำกลอนค่อยได้รับความนิยมสูงขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 5 คำกลอนได้รับความนิยมสูงสุดในภาคใต้ มีทั้งที่แต่งเป็นเรื่องยาวและปกติกะและนับตั้งแต่รัชกาลที่ 7 เป็นต้นมาจนถึง พ.ศ.2520 เป็นยุคที่มีการพิมพ์เจริญขึ้น มีนักกลอนภาคใต้แต่งกลอนและพิมพ์เผยแพร่มากมาย วรรณกรรมคำกลอนที่มีความไพเราะดีเยี่ยม เช่น พระรถเมรีคำกลอน เป็นต้น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,พัฒนาการของคำประพันธ์,อัตลักษณ์และพลวัต

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2547) "ศิลปะการเล่นคำ กลบท กลอักษรในวรรณกรรมทักษิณ" **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (157-171) กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้กล่าวถึงวรรณกรรมทักษิณว่ามีขนบนิยมอย่างหนึ่งเช่นเดียวกับกวีนิพนธ์ในระดับ

ราชสำนัก โดยที่ผู้แต่งจะต้องรู้กฎกติกาอันเป็นจารีตของกวีแต่โบราณ มีความสามารถเฉพาะตนในการประดิษฐ์การบทร้อยกรองให้ได้ทั้งอัตราและรสตามข้อบังคับของฉันทลักษณ์ รวมถึงมีความสามารถในการประดิษฐ์คิดค้นรูปแบบใหม่มาใช้ในวรรณกรรมทักซิณ มีอสังการเกี่ยวกับการเล่นคำ ซึ่งมักพบในบทชมธรรมชาติ ชมโฉม พรรณนาความเป็นต้น มีการนำกลบททั้งกลบทที่เป็นกลอนและกาพย์มาใช้โดยยึดแบบอย่างมาจากกลบทเรื่องยศกิต มีการประดิษฐ์กลบทชนิดใหม่ขึ้นมาใช้ โดยดัดแปลงมาจากสิริวิบุลยกิติเรียกว่าชุมนุมกลบทแปลง ส่วนกลบทอักษร วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ไม่นิยมการเล่น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาคใต้, วรรณกรรมท้องถิ่น, ขนบนิยมในวรรณกรรม, ศิลปะการใช้คำ

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และ ชวน เพชรแก้ว (2547) "วรรณกรรมทักซิณ : วรรณกรรมพินิจ" ส่วนหนึ่งของโครงการภูมิปัญญาทักซิณจากวรรณกรรมท้องถิ่น เป็นโครงการย่อยของโครงการภูมิปัญญาทักซิณจากวรรณกรรมและพฤติกรรม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานศึกษาค้นคว้าชิ้นนี้มีสาระสำคัญคือ ในส่วนแรก กล่าวถึง นิยามและขอบข่าย โดยชี้ให้เห็นว่าวรรณกรรมทักซิณไม่เคร่งครัดฉันทลักษณ์ นิยมแต่งด้วยคำกาพย์ ใช้ภาษาถิ่น ใช้โครงสร้างหรือรูปแบบของประโยคอันเป็นลักษณะเฉพาะถิ่น สะท้อนสภาพกายภาพของท้องถิ่น วิถีคิดแบบชาวบ้าน และวัฒนธรรมพื้นบ้าน ในส่วนของอัตลักษณ์และพลวัตมุ่งสร้างวรรณกรรมเป็นพุทธบูชา และเป็นวิทยาทาน ไม่ค่อยนิยมแสดงชื่อผู้แต่งให้ปรากฏ ใช้หนังสือบุด และใบลานในการบันทึก อักษรที่บันทึกใช้อักษรขอม และอักษรไทย แนวคิดที่ปรากฏในวรรณกรรมได้รับมาจากคติฮินดู พุทธศาสนา และคตินิยมที่ได้รับจากราชธานี ในด้านภูมิปัญญาที่ปรากฏในวรรณกรรมมีทั้งภูมิปัญญาที่เกิดจากความ เป็นพหุศูตของผู้รจนา ภูมิปัญญาที่ตกผลึกจากวัฒนธรรมชุมชน และภูมิปัญญาที่เป็นของผู้รจนาเอง สำหรับสาระของภูมิปัญญาที่เด่น ๆ ได้แก่ การใฝ่รู้ใฝ่เรียนและเชิดชูนักปราชญ์ การคบคนและความทันโลกทันคน การวางตัวและการวางตน การตระหนักค่าของธรรมชาติ สุขวิทยา การจัดการ การปลูกฝัง คารวธรรม การพึ่งตนเองและพึ่งพิงผู้อื่น สำหรับคุณค่าของวรรณกรรมทักซิณ มีคุณค่าทางคติชน วิทยา ประวัติศาสตร์และโบราณคดี อรรถรสและสุนทรียรส อีกทั้งการชี้ทางและการสร้างจิตสำนึก

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาคใต้, วรรณกรรมท้องถิ่น, การศึกษาวิเคราะห์

สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ (2523) "พุทธศาสนาแถบกลุ่มทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันออกสมัยกรุงศรีอยุธยา" มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

งานชิ้นนี้ศึกษาลักษณะทั่ว ๆ ไปของการนับถือศาสนา การจัดการปกครองสงฆ์ บทบาทของสถาบันสงฆ์ ความเกี่ยวโยงระหว่างพุทธศาสนากับวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ แถบกลุ่มทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันออกในสมัยกรุงศรีอยุธยา และที่มีผลสืบต่อมาถึงปัจจุบัน พบว่าเคยมีความเจริญมาตั้งแต่ก่อนพุทธศตวรรษที่ 10 มีศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธเผยแผ่เข้ามาปรากฏหลักฐานทางศิลปวัตถุและศาสนวัตถุ ต่อมาพุทธศาสนาแบบลังกาเข้ามา สมัยอยุธยาตอนปลายเมืองนครศรีธรรมราชและเมืองพัทลุงมีการแบ่งเจ้าคณะสงฆ์ในการปกครอง สถาบันศาสนามีบทบาทอย่างกว้างขวางโดยรัฐบาลกลางมีนโยบายให้สถาบันศาสนาเข้าช่วยการปกครอง คติความเชื่อในทางศาสนามีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน และพบว่าตำราแผนที่ภพวัตที่ขึ้นต่อวัดพะโคะ เขียนขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช หลัง พ.ศ.2223

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สงขลา,พุทธศาสนา,ตำราแผนที่ภพ,ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ (2542) "การทำนาในภาคใต้" สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 7 (3348-3362) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

การปลูกข้าวในภาคใต้มีกระจายอยู่อย่างกว้างขวางทั่วทั้งภาค บริเวณที่ปลูกข้าวที่สำคัญที่สุดคือ บริเวณฝั่งทะเลด้านตะวันออก ได้แก่ ที่ราบเขตต่อจังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุงและสงขลา และที่ราบลุ่มแม่น้ำปัตตานี การทำนาของชาวภาคใต้ในอดีตต้องอาศัยแรงงานคนและแรงงานสัตว์เลี้ยง เป็น ซึ่งเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวนาบางรายมีที่นามาก ๆ นิยมการมีลูกมากเพื่อจะได้มีแรงงานช่วยกันทำนามากพอ การทำนาของชาวภาคใต้ เริ่มจากการเตรียมการไถหว่าน และปักดำ การดูแลรักษาข้าวกล้า การเก็บเกี่ยว การหาบข้าว และการจัดเก็บเรียงข้าว ซึ่งในแต่ละขั้นตอนชาวนาต้องเอาใจใส่ดูแลเพื่อให้ผลผลิตนั้นออกมาดี มีประเพณีและความเชื่ออันเนื่องจากการทำนามากมายล้วนเป็นการกระทำเพื่อให้มีโชคลาภได้ผลผลิตมากให้ฝนฟ้าอำนวยตามฤดูกาล และเป็นการแสดงความกตเวทิตาคุณแก่แม่โพสพ เช่น การแรกนาขวัญ การทำขวัญข้าว ชาขวัญข้าว ลาซัง ปัจจุบันวัฒนธรรมการทำนาของชาวภาคใต้มีการเปลี่ยนแปลงไปนิยมใช้เครื่องจักรไถนาแทนวัวและควาย แต่ชาวนาน้อยรายที่จะมีเครื่องไถนาของตนเองจึงต้องว่าจ้างบุคคลอื่น การเลี้ยงวัวหรือควายไว้ใช้งานก็มีน้อยลง ปล่อยคอกก็หาได้ยาก จึงหันไปใช้ปุ๋ยเคมีและนิยมใช้ยาปราบศัตรูพืชกันมากขึ้น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,การจัดการทรัพยากร,ประเพณี

สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ (2542) "เงินตรา : ที่ใช้ในภาคใต้" สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 3 (1363-1370) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

จากหลักฐานที่ค้นพบในภาคใต้พบว่าวัฒนธรรมการใช้เงินไม่มีตราบาน่าจะมีมาแต่สมัยวัฒนธรรมศรีวิชัย ส่วนเงินตราที่พบเก่าแก่ที่สุด คือ เงินตราโมโนเป็นของนครศรีธรรมราช คำว่า เงินตรามีหลักฐานว่ามีใช้ในภาคใต้อยู่แล้วไม่ช้ากว่าสมัยกรุงศรีอยุธยา ส่วนใหญ่ใช้เพื่อแลกเปลี่ยนค้าขายกันเฉพาะเจ้าเมือง ชาวใต้สมัยโบราณนั้นใช้เบี้ย หรือหอยเบี้ยแทนเงินตรา ค่าของเงินเบี้ยจะขึ้นลงตามความขาดแคลนหรือความชุกชุมของหอยเบี้ยในยุคนั้น ๆ 5 ในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้นวัฒนธรรมการใช้เงินตราของเมืองหลวงจะเข้าสู่ภาคใต้อย่างเด่นชัด แต่เงินตราต่างประเทศซึ่งเป็นที่นิยม คือเงินเหรียญเม็กซิกัน และยังมีเงินจีนและปีที่พบตามเมืองท่าในภาคใต้อีกด้วย เมื่อมีเหรียญโสฬสใช้เบี้ยก็เสื่อมความนิยมและเลิกใช้ไป ต่อมารัฐบาลอนุญาตให้ทำเหรียญใช้เองได้ ในภาคใต้ได้ทำเหรียญตะกั่วขึ้นใช้ ทำขึ้น ณ เมืองใดก็มีอักษรบอกชื่อเมืองนั้นกำกับไว้ นอกจากนี้ยังมีเงินทองแป เงินเลี้ยว และเงินซีก แต่ก็ไม่แพร่หลายในภาคใต้นัก เมื่อมีเหรียญสแตงคี่ใช้แทนเงินพดด้วงที่ถูกประกาศยกเลิกไป ภาคใต้จึงนิยมใช้เหรียญสแตงคี่อย่างแพร่หลายกว่าเหรียญชนิดอื่น ๆ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาคใต้, ประวัติศาสตร์, เงินตรา

สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ (2542) "ภาค : ในวัฒนธรรมภาคใต้" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 8 (3679-3686) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้กล่าวว่านาคหรือพญานาคปรากฏในวัฒนธรรมของชาวภาคใต้ทั้งที่เป็นความเชื่อเกี่ยวกับนาคในหลาย ๆ รูปแบบได้แก่ นาคที่เป็นนรเทพ คือครึ่งเทพครึ่งมนุษย์ ปรากฏในวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ เช่น เรื่องนางอุทัยที่พญานาคได้ช่วยชีวิต นาคในลักษณะงูวิเศษ ซึ่งจะมาปรากฏให้รู้ว่าใครมีบุญญาธิการปรากฏในตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชที่กล่าวถึงเด็กชาย "พังพการ" และตำนานหลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด นอกจากนี้ชาวภาคใต้อาจมีความเชื่อว่างูหรือพญานาคนั้นทำหน้าที่เฝ้าชุมทรัพย์โบราณที่ฝังหรือซ่อนอยู่ นาคที่เกี่ยวกับรูปหนังตะลุง หนังตะลุงยุคเก่าของภาคใต้จะแกะรูปตัวสำคัญ ๆ ให้มีรูปพญานาคเป็นฐานรองรับบทพากย์รูปพระอิศวรของหนังตะลุง ส่วนหนึ่งก็ใช้คำว่า "โอม นาคา" นาคที่เกี่ยวกับยานพาหนะที่นครศรีธรรมราช มีผู้พบเครื่องสำริดรูปนาค 5 เศียรซึ่งเคยเป็นชิ้นส่วนที่ใช้ประกอบราชรถ นอกจากนี้ก็มีการนำรูปนาคมาประดับตกแต่งพาหนะด้วยการทำเรือพระในประเพณีลากพระ นาคที่เกี่ยวกับการเพาะปลูกและความอุดมสมบูรณ์ ชาวภาคใต้มีความเชื่อว่า การลากพระจะช่วยให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล และเชื่อว่าพญานาคจะพ่นไปรยน้ำทิพย์มาขโลมมนุษย์ให้มีความสุขสดชื่น จึงมีประเพณีการสระหัววันว่าง และการสระหัวขึ้นเบญจาทิให้แก่

ผู้กล่าวได้ โดยสร้างเบญจาสम्मติแทนเขาพระสุเมรุแล้วทำเป็นหัวพญานาคพันไปรยน้ำลงมา

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,คติความเชื่อ,วิถีชีวิต

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2542) "นามสถานที่ในภาคใต้" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 8 (3730-3745) กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

คตินิยมการตั้งชื่อสถานที่ของภาคใต้ จำแนกได้หลายประเภทได้แก่ ตั้งชื่อโดยอาศัยลักษณะธรณีสัณฐาน เช่น อ่าวลึก แหลมตะลุมพุก ปากเม็ง ฯลฯ การตั้งชื่อตามสภาพธรรมชาติที่โดดเด่น นิยมตั้งชื่อตามพันธุ์ไม้ เช่น เคียนซา ช้างให้ (พันธุ์ไม้ยืนต้น) พันธุ์สัตว์ เช่น คลองหอยโข่ง บ้านค่างควา ฯลฯ ใช้สภาพที่ปรากฏชัดในแหล่งนั้น ๆ เช่น คลองน้อย สุโงโกลก (คลองกุด) ใช้สภาพอันอุดมตามธรรมชาติในช่วงเวลานั้น เช่น ฟุ้งหว้า ตะกั่วป่า ฯลฯ และใช้ลักษณะหรือเหตุการณ์พิเศษที่ปรากฏในช่วงเวลานั้น เช่น บ้านค่าย ตลาดเก่า ฯลฯ ตั้งชื่อเพื่อชี้จุดหรือส่วนของชุมชน เช่น ย่านตาขาว ปลายพระยา ปากแพรง ฯลฯ ตั้งชื่อโดยอาศัยจินตภาพของผู้ขนานนามเช่น เกาะหนู เกาะแมว เขาอกทะลุ ฯลฯ หรืออาจจะตั้งชื่อเลียนแบบสถานที่ที่เคยคุ้นเคยมาก่อน เช่น สุราษฎร์ธานี เลียนชื่อเมืองสุรัฐของอินเดีย ตั้งชื่อตามกิจกรรมหรือวัฒนธรรมชุมชนมีทั้งตั้งชื่อตามชุมชนเกษตรกรรม เช่น บ้านสวน ไร่ลำภูรา และตั้งชื่อตามวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำ เช่น ท่าฉาง ท่าสำเภาเหนือ ฯลฯ ตั้งชื่อให้เป็นสิริมงคล ใช้คำที่มีความหมายเป็นสิริมงคล และใช้มงคลนามตามคติวัฒนธรรมอินเดีย ตั้งชื่อให้เป็นอนุสรณ์สถานแก่เหตุการณ์และบุคคลสำคัญ เช่น ตำบลเทพกระษัตรี นามสถานที่บางแห่งมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขอันเนื่องจากกลุ่มคนที่เข้าไปเกี่ยวข้อง บ้างก็เปลี่ยนแปลงไปตามวัฒนธรรมของการใช้ภาษาบ้างก็ถูกเปลี่ยนเพราะผู้มีอำนาจในการปกครองมีเจตนาให้เปลี่ยน การรู้ประวัติและพัฒนาการของนามสถานที่จึงมีประโยชน์ทั้งด้านภูมิศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ คติชนวิทยา และศาสตร์สาขาอื่น ๆ อีกมากมาย

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ภูมิปัญญาท้องถิ่น,คติชน,ชื่อบ้านนามเมือง

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2542) "ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 12 (5755-5768) กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้ คือ วิธีการจัดการ วิธีการขึ้นน้ำ และการริเริ่มเสริมต่อของนักปราชญ์ในท้องถิ่นล้วนสั่งสมจากความรอบรู้และประสบการณ์ มีขึ้นเพื่อควรปรับเปลี่ยนสภาพทรัพยากรและองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมให้เพิ่มพูนคุณค่าขึ้นอย่างเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ ของสังคมบริบทสำคัญของสังคมภาคใต้ที่ส่งผลต่อภูมิปัญญา ได้แก่สภาวะธรรมชาติ ภาวะสร้างสรรค์ คติความเชื่อเกี่ยวกับโลก

และจักรวาล คติความเชื่อความศรัทธาอันเนื่องมาจากศาสนา ภูมิปัญญาชาวบ้านจำแนกได้เป็น ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการยังชีพ มีขึ้นเพื่อการมีชีวิตอยู่รอดเป็นภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับการเสาะหา บัญญัติพื้นฐานในการยังชีพ ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับการพิทักษ์ชีวิตและทรัพย์สิน ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการ สร้างพิทักษ์ฐานะและอำนาจซึ่งมีทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมและตำแหน่งหน้าที่ ภูมิปัญญาการจัดการเพื่อ สาธารณประโยชน์ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันและภูมิปัญญาที่เป็นการสร้างสรรค พิเศษ ภูมิปัญญาดังกล่าวเป็นสิ่งที่ชนชาติได้ใช้วิสัยทัศน์และทัศนะเฉพาะตัวสรรค์สร้างขึ้นต่างจาก กลุ่มอื่น ๆ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ภูมิปัญญาท้องถิ่น

สุธินันท์ พงศ์ไพบูลย์ (2542) "ยักษ์ในวรรณกรรมชาวไทย" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 13 (6281-6294) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

จากการศึกษาพบว่า ยักษ์ที่ปรากฏในวัฒนธรรมชาวไทย ได้แก่ ยักษ์ที่ปรากฏในประติมากรรม เป็นยักษ์ในกลุ่มจัดโลกบาล ทำไว้ตามถ้ำ กำแพง ชุ่มประตู่ เืองบันไดและประตูอุโบสถ มักทำเป็น ตนเดียวหรือสองตนยืนคู่กัน ขาแบะออกและย่อลงเล็กน้อย ไม้ตะบองวางตั้งตรงหน้า มือทั้ง 2 ข้างจับ ไม้ตะบองอยู่ในระดับสะเอว กางข้อศอกออก สวมเครื่องทรง เต็มยศ ส่วนยักษ์ที่ปรากฏในจิตรกรรม ส่วนใหญ่เป็นจิตรกรรมฝาผนังมักเขียนแทรกไว้กับเทพธิดา นก นอกจากนี้ยังมีการเขียนรูปยักษ์ในตำรา ยากกลางบ้านเพื่อแสดงตำแหน่งที่เกิดและลักษณะอาการของโรคที่เกิดตามผิวหนัง เช่น มะเร็ง เริ่ม ยักษ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่น ได้แก่ วรรณกรรมชาดก มักเป็นไปตามต้นแบบชาดกนั้น ๆ ส่วน ยักษ์ในวรรณกรรมที่แต่งขึ้นใหม่ ลักษณะจะเป็นไปตามแนวคิดคำนิยามของผู้ประพันธ์ ซึ่งมักจะเอา ความบกพร่องของคนในสังคมไปประมวลไว้ค่อนข้างตลกมากกว่าจะเป็นยักษ์ที่น่ากลัว เช่น ยักษ์ทอง ดั่ง ในเรื่องกลืนกรอบแก้ว ของนายเสื่อบ้านดอนคัน อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ยักษ์ที่ปรากฏใน หนังสืตละดูง คือ ยักษ์กินคน ยักษ์ใจบุญสุนทาน ยักษ์บ้า ยักษ์ในวรรณกรรมชาวไทยที่ยังมีนาฏการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง คือ ยักษ์ของหนังตะลุง แต่ความน่าเกลียดน่ากลัวจะลดน้อยลงกลายเป็น มุขตลก และเครื่องล่อสังคมก็มี ส่วนยักษ์ในวัฒนธรรมสาขาอื่น ๆ คงเป็นไปตามโลกทัศน์ดั้งเดิมที่ว่ายักษ์มี รูปร่างโต มีพลังมหาศาลและโหดร้ายในสันดาน ลักษณะดังกล่าวกลายเป็นสัญลักษณ์ที่ก่อให้เกิด สำนวนเปรียบเทียบกับ เช่น กินเหมือนยักษ์ จัดงานยักษ์ เป็นต้น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,คติความเชื่อ,ยักษ์

สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ (2542) "เรือและการเดินเรือ" สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 14 (6643-6663) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

จากการศึกษาพบว่า เรือเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวใต้มาตั้งแต่สมัยโบราณ เนื่องจากสภาพภูมิประเทศของภาคใต้มีลักษณะเป็นคาบสมุทร ชาวใต้จึงต้องอาศัยเรือและเส้นทางเดินเรือในการดำเนินชีวิต เรือจึงมีความสำคัญในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การใช้เรือ เพื่อการดำรงชีพ เช่น การใช้เรือในการย้ายและเรือถอนบ้าน เป็นสินสอดของหมั้น และการใช้เรือสำหรับประเพณีลากพระ การใช้เรือพิทักษ์อาณาเขต เช่น การใช้เรือบรรทุกไพร่พลข้ามทะเล และเพื่อการรบ การใช้เรือและทางเดินเรือเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมือง เช่น การใช้เรือในการติดต่อค้าขาย การขนส่งสินค้า ขนส่งแรงงานและการเก็บภาษีอากร การใช้เรือค้าขายกับต่างประเทศ ต้องใช้เรือขนาดใหญ่และชำนาญในด้านธุรกิจ ธุรกิจการค้า วัฒนธรรมการใช้เรือด้านนี้มักดำเนินโดยชาวจีนและชาวต่างชาติ รัฐบาลมีหน้าที่เก็บค่าธรรมเนียมและค่าผ่านด่าน การใช้เรือเพื่อการโดยสาร เช่น เรือส่งผู้โดยสารข้ามฟาก เรือยนต์ประจำทางพิเศษ สงขลา - ระโนด - พัทลุง การเดินเรือขนาดใหญ่ต้องอาศัยเส้นทางตามคาบสมุทร อ้อมผ่านช่องแคบมะละกา ส่วนเรือขนาดเล็กจะใช้เส้นทางภายในประเทศ ระหว่างเกาะกับเกาะและเกาะกับแผ่นดินใหญ่ เรือและการเดินเรือเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับชาวใต้มาช้านาน เมื่อมีการขนส่งทางบกเพิ่มขึ้นบทบาทของเรือจึงลดน้อยลง

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,การใช้เรือ,การดำรงชีพ

สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ (2542) "ออกปาก - กินวาน" สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 18 (8858-8863) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

ออกปากหรือวาน หมายถึง การให้वानให้เพื่อนบ้านมาช่วยกันลงแรงทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้งานหนักหรืองานเร่งด่วนสำเร็จลุล่วงทันการโดยผู้ที่ร่วมลงแรงไม่คิดค่าแรง ออกปากจะใช้วิธีบอกกล่าวกันด้วยวาจา จะบอกด้วยตนเองหรือมอบหมายให้คนอื่นบอกแทนก็ได้ถือเป็นประเพณีที่เจ้าภาพจะต้องเลี้ยงอาหารผู้มาร่วมลงแรง ผู้ไปร่วมลงแรงจึงมักใช้คำว่า "ไปกินวาน" ในการวานหรือออกปากเจ้าภาพเพียงแค่แจ้งกำหนดวันทำงานให้เพื่อนบ้านทราบล่วงหน้าจะเลือกเพศวัยให้เหมาะแก่ลักษณะของงาน เช่น วานหาบข้าว จะวานเฉพาะชายที่ทำงานหนักได้และถ้าวานนวดข้าวจะเลือกวานเฉพาะผู้หญิง งานที่นิยมออกปากเพื่อนบ้านลงแรงกินวานได้แก่ การทำไร่ ทำนา การเตรียมการเพื่องานพิธีสำคัญในครอบครัว และการหามเรือ ลากเรือ ออกปากกินวานเป็นประเพณีที่มีคุณค่าต่อสังคมของชาวใต้ด้านส่งเสริมสามัคคีธรรมช่วยให้ชาวบ้านมีความรักใคร่เห็นอกเห็นใจกันทำให้เกิดผู้นำและผู้ตามที่ดี รู้จักเสียสละมีความเอื้ออารีไม่เป็นคนเห็นแก่ตัว

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ภูมิปัญญาท้องถิ่น,วิถีชีวิต

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2542) "ฮินดู : ในวัฒนธรรมชาวภาคใต้" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 18 (9061-9074) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้กล่าวว่ายินดู หมายถึง ชนชาติที่นับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่งโดยจำเพาะอาศัยทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำ Indus (สินธุ) คำว่า Indus จึงเป็นที่มาของคำว่าฮินดู จากการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมฮินดูหรืออินเดียได้เผยแพร่สู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ควบคู่มากับการค้าขายของชาวกรีก ชาวอาหรับ และชาวเปอร์เซีย โดยผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้วัฒนธรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กลายเป็นวัฒนธรรม อินโด - มาเลย์ และพัฒนาเป็นวัฒนธรรมศรีวิชัยครอบคลุมภาคใต้ของประเทศไทย มาเลเซียและอินโดนีเซีย วัฒนธรรมฮินดูที่ปรากฏอยู่ในภาคใต้ได้แก่ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น คติการทำผาครอบโลงศพเป็น 3 ยอดเคียงกัน พบที่อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา การใช้กาหลอเป็นดนตรีระโคมงานศพ พบที่อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา และ นครศรีธรรมราช วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อ เช่นการไหว้พระภูมิเจ้าที่ การบูชาเครื่องเช่น สรวง ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับประเพณี เช่นประเพณีกวนข้าวยากู ประเพณีวันสารทเดือนสิบ วัฒนธรรมฮินดูในภาคใต้ได้มีการเปลี่ยนแปลง ปรับเปลี่ยน หลอมเข้ากับวัฒนธรรมของท้องถิ่นทั้งส่วนที่เป็นกายภาคและจิตภาค แต่ยังมีเค้ารอยที่สามารถศึกษาเชิงเปรียบเทียบเพื่อสืบหา ลักษณะที่เป็นต้นแบบ โดยอาศัยหลักฐานทางประวัติศาสตร์และร่องรอยที่ปรากฏในภาคใต้ได้

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ศาสนา,พราหมณ์,คติความเชื่อ,วิถีชีวิต

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2547) "ภาษาทวิและโวหารทวิในวรรณกรรมทักษิณ" วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์ (125-135) กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

ในส่วนของภาษาทวิในวรรณกรรมทักษิณ งานชิ้นนี้บอกว่ภาษาทวิมีมากในวรรณกรรมประเภทที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา ส่วนวรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลกและประเภทอื่น ๆ พบไม่มาก ลักษณะภาษาทวิมีความอสังการในตัวมีอิพารภาพและพลังเหนือกว่าที่ปรากฏในวลีและประโยคอย่างสามัญ คือมีความแจ่มแจ้ง มีความงดงามแห่งศัพท์ และมีอรรถรสตัวอย่างเช่น "เกาะโลเกียตาย" "ฆ่าด้วยคมวาจา" "สัตว์นรกกล่าวโศลก" และ "เหยียบดินมืด" เป็นต้น ส่วนโวหารทวิ หรือชั้นเชิง หรือสำนวนที่แต่งด้วยคำให้ทรงงานเป็นภาษาทวินั้นวรรณกรรมทักษิณสร้างให้ปรากฏในลักษณะของ คำ วลี และโวหารแบบต่าง ๆ โดยมีภาษาทวิเป็นโครงสร้างหลัก และโวหารทวิเป็นเครื่องปรุงแต่ง เช่น "ศัตรูที่สี่ด้าน ปองประหารเป็นมั่นคง มิเท่าญาติวงศ์ ปองทำร้ายจงเวรา" ในส่วนของรูปแบบประดิษฐ์

การภาษากวีในวรรณกรรมทุกชนิดมักใช้โวหาร ต่าง ๆ ทั้งพรรณนาโวหาร อุปมาโวหาร ปฏิภาพโวหาร และสาธกโวหาร

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,การเปรียบเทียบ

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2547) "วรรณกรรมทุกชนิดกับระบบอำนาจ" **วรรณกรรมทุกชนิด : วรรณกรรมปริทัศน์** (693-703) กรุงเทพฯ ฯ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้ศึกษาวรรณกรรมทุกชนิดพบว่า ส่วนใหญ่วรรณกรรมทุกชนิดสอดแทรกแนวความคิดเกี่ยวกับระบบการสร้างฐานอำนาจและการใช้อำนาจของปัจเจกบุคคลเป็นเชิงวิพากษ์ว่า เป็นการกระทำที่บุคคลอื่นยากใจ ยากที่จะเป็นตามฐานะความสัมพันธ์ต่อกัน โดยใช้วิธีการหลายวิธี เช่น การใช้โวหาร ใช้สัญลักษณ์ ใช้โครงเรื่องหรือนาฏการตัวละคร รวมถึงการวิพากษ์โลกทัศน์และค่านิยมตามวัฒนธรรมของชุมชนบ้าง แต่มีวรรณกรรมท้องถิ่นบางเรื่องที่มีเจตนาวิพากษ์ เกี่ยวกับระบบอำนาจโดยตรง ทั้งนี้เพื่อสร้างวิสัยทัศน์ใหม่ หรือจิตสำนึกใหม่ขึ้นในระบบชุมชน ระบบราชการ และระบบรัฐ วรรณกรรมทุกชิ้นซึ่งกล่าวถึงการสร้าง และใช้ระบบอำนาจ เช่น สุบินคำกาพย์ สุบินสำนวนเก่า พระปรมาถ์คำกาพย์ โสฬสนิมิต วรรณคดีกาพย์ เป็นต้น วรรณกรรมแหล่งเทศน์หมอจันทร์ ฯลฯ เน้นว่าการได้อำนาจมานั้น ส่วนหนึ่งอยู่กับความพอใจของผู้มีอำนาจเหนือกว่า การใช้อำนาจผิดทำนองคลองธรรม ฯลฯ ส่วนวรรณกรรมทุกชนิดซึ่งแพร่กระจายและสัมพันธ์กับการใช้อำนาจในหัวเมืองของภาคใต้ เช่น พระนิพนพานโสทร พิมพ์พาแจ้งชาติ และวรรณกรรมเรื่องไทย-มลายูร่วมรบพม่าที่เมืองถลาง ส่วนแสดงถึงการแพร่กระจายและสัมพันธ์กับการใช้อำนาจของเมืองนครศรีธรรมราช

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,การสร้างและใช้ระบบอำนาจ

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2547) "วรรณกรรมทุกชนิดกับโลกทัศน์เรื่องเพศ" **วรรณกรรมทุกชนิด : วรรณกรรมปริทัศน์** (705-718) กรุงเทพฯ ฯ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้พบว่า วรรณกรรมทุกชนิดได้สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ และวิสัยทัศน์ของชาวภาคใต้ส่วนใหญ่ที่มีต่อเพศและวัยค่อนข้างชัดเจนว่าไม่ได้เน้นที่กลุ่มเพศหรือกลุ่มวัย แต่เน้นในส่วนปัจเจกบุคคลว่า ประพฤติตนสมเพศ สมวัยหรือไม่ และมีปทัสถานของสังคมค่อนข้างชัดเจนว่า ผู้อยู่ในเพศใดวัยใดควรวางตัวอย่างไร ปทัสถานบางอย่างกำหนดหลวม ๆ เป็นธรรมเนียม ประเพณี บางอย่างกำหนดอย่างประณีต และบางอย่างเคร่งครัดเป็นจารีตประเพณี วรรณกรรมที่สะท้อนโลกทัศน์เรื่องเพศ เช่น สุบินคำกาพย์ สุภาสิตคำกาพย์ นางพรหมจารีคำกาพย์ กฤษณาสนน่องคำฉันท์ พระรถเมรีคำกาพย์ เกล็ดภางิตติโบราณคำกลอน ฯลฯ เช่น ชาวใต้มีโลกทัศน์ต่อผู้ชายว่าสามารถบรรพชาและอุปสมบทใน

พระพุทธศาสนาได้ และช่วยญาติโยมเกาะผ้าเหลือง ในฐานะสามเณรและภรรยา สามเณรคือผู้ชี้นำ ผู้หญิงต้องรู้จักปรนนิบัติสามเณร ไม่เหิงหวงสามเณร นักเลงต้องไม่ลดตัวลงไปสู้รบปรบมือกับบุคคลผู้มีฐานะหรือฝีมือดีกว่า สิ่งต้องห้าม คือ หญิงสามเณร ชายสามเณร และศิษย์ร้ายครู ภรรยาและสามเณรคือหุ้นส่วนชีวิตของกันและกัน ฯลฯ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,โลกทัศน์เกี่ยวกับเพศ

สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ (2547) "วรรณกรรมทักษิณประเภทคำภาพ" **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (285-300) กรุงเทพฯ ฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้พบว่า วรรณกรรมทักษิณที่แต่งเป็นร้อยกรองมีประมาณกว่า 4,000 ฉบับ แต่งเป็นคำภาพประมาณไม่น้อยกว่าร้อยละ 90 ภาพที่นิยมใช้มากที่สุด คือ ราบหรือภาพสุรางคนางค์ ภาพยานี และภาพฉับัง ภาพสุรางคนางค์มีลีลาจังหวะเหมาะแก่การสวดอ่าน เรื่องราวที่ใช้สวดอ่านจึงแต่งด้วยคำประพันธ์ชนิดนี้ ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 - 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ กวีชาวใต้ได้แปลงฉันทเป็นภาพ โดยเฉพาะคำฉันทพากย์บาลี เป็นคำภาพในภาคภาษาไทย การดัดแปลงฉันทลักษณะฉันทเป็นภาพยังคงจำนวนคำในวรรคแต่ไม่คำนึงถึงการบังคับครูลหุอย่างบทฉันท นอกจากนี้มีการนำภาพชนิดใหม่มาใช้ ไม่เป็นที่แน่ชัดว่าผู้แต่งประติษฐิ์ขึ้นใหม่หรือดัดแปลงมาจากไหน พบชื่อ เอกบท ไชยมังคลัง ปัญมัง โสฬสมังคลัง ชินวร เยสันดา สาวิลาสินี พิลาบ และคำราบ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,คำภาพ,พัฒนาการของคำภาพ

สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ (2547) "วรรณกรรมทักษิณประเภทคำฉันท" **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (310-312) กรุงเทพฯ ฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้กล่าวถึงบทร้อยกรองประเภทคำฉันทว่าได้รับอิทธิพลมาจากวรรณคดีบาลี จากคัมภีร์ฉันทวิชุดโตทัย วรรณกรรมทักษิณประเภทคำฉันทเรื่องแรกเท่าที่มีหลักฐานขณะนี้ คือ กฤษณาสอนน้อง คำฉันทฉบับนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นผลงานของพระภิกษุอินท์ และพระยาราษฎร์สุภาวดี แต่งซ่อมขึ้นใหม่สมัยกรุงธนบุรี เนื้อหาเป็นคติฮินดู แต่งด้วยฉันทสลับภาพ รวมความยาวทั้งสิ้น 275 บท มีภาพ 2 ชนิด คือ ภาพฉับัง 96 บท และสุรางคนางค์ 44 บท ส่วนฉันท 11 มี 28 บท และวสันตดิลกฉันท 7 บท สำหรับฉันท 11 ในกฤษณาสอนน้องฉบับนี้คล้ายกับสาลินีฉันท ภายหลังกฤษณาสอนน้องคำฉันทมีวรรณกรรมคำฉันทหลายเรื่อง เช่น มหาราชคำฉันท มหาพนคำฉันท โทษณิดกาเมคำฉันท พระมหาชนกคำฉันท และมหาสุบิน เป็นต้น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,คำฉันท

สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ (2547) "วัฒนธรรมการสร้างวรรณกรรมในภาคใต้" **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (61-67) กรุงเทพฯ ฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานศึกษาชิ้นนี้หมายถึงเฉพาะวรรณกรรมที่เขียนในสมุดข่อย หรือที่ชาวใต้เรียกว่าหนังสือขุดและใบลานเท่านั้น คำว่าสร้างในวรรณกรรมท้องถิ่น หมายถึง การแต่ง การใช้ทุนทรัพย์ การจัดให้มีการแต่ง หรือคัดลอก "การสร้าง" หรือ "ผู้สร้าง" จึงมีหลายนัยยะ ชาวพุทธภาคใต้สร้างหนังสือเพื่อบูชาธรรมเพื่อเอาบุญ การสร้างพระธรรมไว้ในศาสนาถือว่าเป็นธรรมทานซึ่งได้รับอานิสงส์เป็นเลิศ สำหรับการเขียนวรรณกรรมท้องถิ่น ผู้เขียนอาจจะหมายถึงผู้แต่ง หรือผู้คัดลอก หรืออาจจะเป็นคนเดียวกัน ความจำและความคิดเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งของผู้แต่ง ส่วนผู้คัดลอกอาจจะเป็นผู้ร่วมแต่ง หรืออาจจะจ้างให้ คัดลอกก็ได้ จะต้องเป็นผู้มีลายมือดี คติการสร้างหนังสือที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ เพื่อให้ประกอบการอ่านหนังสือให้แตกหรือแบบเรียนจะมีการคัดลอกกันแพร่หลาย

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,หนังสือขุด,คติการสร้างหนังสือ

สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ (2547) "แหล่งที่มาและพลวัตด้านความคิดเนื้อเรื่อง และบริบทอื่น ๆ ของวรรณกรรมทักษิณ " **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (69-83) กรุงเทพฯ ฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานศึกษาชิ้นนี้พบว่าแหล่งที่มาและพลวัตด้านความคิด เนื้อเรื่อง และบริบทอื่น ๆ คือ แนวความคิดและคตินิยมผ่องถ่ายมาจากวัฒนธรรมฮินดูโดยเฉพาะคติพราหมณ์ และคติพราหมณ์ผสมผสานกับคติพุทธนิกายมหายาน และคติพุทธศาสนา นอกจากนั้นยังได้รับอิทธิพลมาจากราชธานี และมีบางส่วนเกิดขึ้นภายในท้องถิ่นเอง สำหรับคติพราหมณ์นั้นเป็นคติพราหมณ์ลัทธิไศวนิกายและรวมถึงคติพราหมณ์ตรีมูรติ ส่วนคติพราหมณ์ที่ผสมผสานคติพุทธนิกายมหายานมักจะยกเอาพุทธศาสนาขึ้นมาเหนือกว่าเทพในศาสนาพราหมณ์ ในส่วนของคติพุทธศาสนาโดยตรงมักจะเน้นที่วิบากกรรม หรือผลแห่งกรรมของสัตว์โลก และในส่วนของคติพุทธมักจะเป็นคติหินยานแบบลังกาวงศ์ สำหรับแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลจากราชธานีน่าจะมีทั้งที่ภาคใต้ได้รับจากราชธานีมาใช้และราชธานีตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมารับไปใช้ ส่วนคตินิยมที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่นเองเป็นวรรณกรรมที่เกิดจากทัศนะของผู้แต่ง ซึ่งมีอยู่มากและแตกต่างจากของ ราชธานี

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,พลวัตวรรณกรรม,ความคิด,เนื้อเรื่อง

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2547) "อรรถรสและสุนทรียรสในวรรณกรรมทักซิณ" **วรรณกรรมทักซิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (137-156) กรุงเทพฯ ฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

อรรถรสและสุนทรียรสในวรรณกรรมทักซิณ คือรสความและรสชาติที่ทำให้อรบเกิดความรู้สึกต่าง และคือความรู้สึกและความเข้าใจของแต่ละคนที่มีต่อความงามในธรรมชาติแห่งศิลปะของวรรณกรรม ในด้านอรรถรสที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ปรากฏว่าสอดคล้องกับทฤษฎีคัมภีร์สุโธธาลังการ คือ มีรสทั้ง 9 รส ได้แก่ สิงคารรส หัสรส กรุณารส รุทธรส วีรรส ภยานกรส วิภังกรส อัมพุทรส และสันตรส รสดังกล่าวซึ่งช่วยปรุงแต่งอรรถนี้เองได้ก่อให้เกิดสุนทรียภาพต่อผู้อ่าน

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,รสวรรณกรรม

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2547) "อัตลักษณ์และพลวัตวรรณกรรมทักซิณกลุ่มประวัติศาสตร์ พงศาวดารและตำนาน" **วรรณกรรมทักซิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (363-373) กรุงเทพฯ ฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้ศึกษาจากหนังสือбуд หรือหนังสือเพลลา พบว่าวรรณกรรมตำนานมีหลายเรื่องและหลายกลุ่ม คือ กลุ่มตำนานเมือง ตำนานศาสนา ประวัติบุคคล โบราณสถานโบราณวัตถุ การสร้างโลก ประเพณี ส่วนวรรณกรรมพงศาวดาร ซึ่งเป็นเรื่องของเทพเจ้าผู้อวดดาร หรือประวัติเมือง และวงศ์ตระกูลของผู้ปกครองเมือง ได้แก่พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช พงศาวดารเมืองปัตตานี และพงศาวดารเมืองพัทลุง เป็นต้น ตำนานและพงศาวดารส่วนใหญ่จึงมีเนื้อหาสาระรวม ๆ กันอยู่ ในการเขียนมักใช้ศาสนาเป็นแกนกลางอ้างอิงจากลังกาและอินเดีย การสร้างและอ้างอิงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ปาฏิหาริย์เหนือธรรมชาติ การใช้แนวคิดธรรมชาติ การใช้แนวคิดบาปบุญ และการใช้ศักราชต่าง ๆ มาอ้างเพื่อบอกระยะเวลา สำหรับวรรณกรรมประวัติศาสตร์พบว่าในภาคใต้มีลักษณะสำคัญหลายประการ คือ เขียนประวัติศาสตร์ในรูปแบบสารตรา ทำเนียบข้าราชการหัวเมือง การศึกษาอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง และการสร้างศูนย์อำนาจท้องถิ่น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,ประวัติศาสตร์พงศาวดารและตำนาน,อัตลักษณ์และพลวัต

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2547) "อัตลักษณ์และพลวัตวรรณกรรมทักซิณกลุ่มการแพทย์และสุขอนามัย" **วรรณกรรมทักซิณ : วรรณกรรมปริทัศน์** (459-479) กรุงเทพฯ ฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานชิ้นนี้ศึกษาจากวรรณกรรมประเภทตำรายา และเวชศาสตร์ที่พบในภาคใต้ พบว่าชาวบ้าน

แต่โบราณสืบมาใช้วิธีการ 3 แบบ คือ การป้องกันรักษาโดยใช้ยาหอมที่ดูแลรักษา ใช้ตัวยาสมุนไพร โดยรับมาจากครู เรียนรู้ด้วยตนเองจนได้ประสบการณ์จริง จนเป็นผู้เชี่ยวชาญ การรักษาของกลุ่มนี้ไม่ใช้หลักวิชา ไม่ใช่ยา ใช้แต่ผีแลคาถาอาคม และการป้องกันรักษาโดยใช้ทั้งตัวยา และเวทมนตร์คาถา ผสมกัน คือใช้ทั้งหม้อยาและหม้อน้ำมนต์ ทั้ง 3 แบบที่ใช้ต่างอาศัยหอมพื้นบ้านหรือหมอกกลางบ้าน โดยถ่ายทอดความรู้ด้วยการบอกเล่า หรือจดจำปฏิบัติสืบทอดกันมา หอมพื้นบ้านต่างก็มีตำราหรือ คัมภีร์สำหรับการประกอบการรักษา หมอยามีคัมภีร์ว่าด้วยสมุฏฐานของโรค ชื่อยา สรรพคุณยา การ ผสมยา ฯลฯ ส่วนหมอยามีตำราเชื้อ และตำราชาผี มีคาถาอาคมประกอบพิธีกรรม ตำรา/คัมภีร์หมอยา โบราณ ส่วนใหญ่แต่งเป็นร้อยแก้ว ที่เป็นร้อยกรองก็มีบ้าง เนื้อหาสำคัญของวรรณกรรมที่เกี่ยวกับการ แพทย์ที่พบในภาคใต้ ส่วนใหญ่ตรงกับตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ ซึ่งจะคัดลอกมาจากคัมภีร์ ภาษาบาลี สำหรับภาษาที่ใช้ในวรรณกรรมแพทย์พื้นบ้าน ส่วนใหญ่เป็นคำภาษาไทยโบราณ คำภาษา บาลีและสันสกฤต

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,ตำรายา,การสืบต่อ,เนื้อหาสาระ

สุภาคย์ อินทองคง (2542) "กระจุด : หัตถกรรมพื้นบ้าน" สารานุกรมวัฒนธรรม ภาคใต้ เล่ม 1 (34-36) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้มีสาระสำคัญเกี่ยวกับเครื่องสานที่ผลิตขึ้นจากต้นกระจุด ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำกัน มาเป็นเวลาช้านานในภาคใต้ แหล่งวัสดุที่สำคัญได้แก่ จังหวัดพัทลุง นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี สงขลา และนราธิวาส ผลิตภัณฑ์กระจุดมีทั้งประเภทดั้งเดิมได้แก่ เสื่อ และกระสอบ และประเภท พัฒนาส่งเสริม ได้แก่ กระเป่าถือ และหมวกแบบต่าง ๆ โดยแหล่งกระจุดที่รียกเสียง คือ บริเวณทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง เดิมทีผู้ประกอบการจะนำกระจุดจากแหล่งธรรมชาติมาใช้ แต่ต่อมาก็ได้ริเริ่มปลูก กระจุดกันเองเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ การปลูกกระจุดมีกรรมวิธีคล้ายกับการทำนาข้าว เมื่อกระจุดโต พอกก็ถอนมาใช้งาน กระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์กระจุดเริ่มจากนำไปคลุกน้ำโคลน หลังจากนั้นก็นำไป ตากแห้งแล้วนำมาทาบให้แบนถ้าต้องการจะย้อมสีก็ให้ต้มน้ำผสมกับสีผงแล้วใช้กระจุดจุ่มลงไปแล้วนำ ไปตากแห้ง จึงนำมาสานโดยเทคนิควิธีสานจะแตกต่างกันตามรูปแบบ และชนิดของผลิตภัณฑ์และ ความถนัดของผู้ผลิต หัตถกรรมกระจุดเหล่านี้ให้ประโยชน์ใช้สอย ให้คุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือ ช่วยให้ชาวบ้านมีงานทำ มีรายได้เพิ่มขึ้น และยังช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ภูมิปัญญาท้องถิ่น,หัตถกรรม

สุมนา เตชะนิยม (2543) 'ศึกษาคุณธรรมจากชีวประวัติและผลงานของสุชาติ รัตนปราการ' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้ศึกษาคุณธรรมจากชีวประวัติและผลงานของสุชาติ รัตนปราการ พบว่าเป็นชาวเมืองจังหวัดสงขลา จบการศึกษาชั้นประถมจากโรงเรียนมหาวชิราวุธ จบมัธยมต้น(ภาษาจีน) จากโรงเรียนแจ้งเต็ก สงขลา นอกจากประกอบอาชีพการค้าข้าว ทวาย ยางพาราแล้ว ยังได้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง จนสามารถใช้ความรู้ทำงานด้านศิลปวัฒนธรรมและโบราณคดีให้กับท้องถิ่น สุชาติ รัตนปราการ เป็นนักธุรกิจที่มีคุณธรรมที่เกิดขึ้นเฉพาะตน ในเรื่องความอดทน ความขยันหมั่นเพียร ใฝ่ศึกษา ความสุขุมรอบคอบ ความรอบรู้ และความรักท้องถิ่น และคุณธรรมที่เกิดขึ้นโดยสัมพันธ์กับผู้อื่นในเรื่องความกล้าหาญ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเมตตากรุณา ความเสียสละ และความเป็นผู้นำ จึงเป็นบุคคลที่ควรแก่การยกย่องสรรเสริญเพื่อเป็นเกียรติประวัติสืบไป

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สงขลา,ชีวประวัติ,คุณธรรม

สุรัชย์ ฉายศิริพันธ์ (2539) 'ความเชื่อ พิธีกรรม และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับแม่ย่านางของชาวประมงในอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อ พิธีกรรมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับแม่ย่านางของชาวประมง ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับแม่ย่านางของชาวประมงมีความเชื่อที่แตกต่างเป็นหลายกระแส แต่ที่ตรงกันคือเชื่อว่าแม่ย่านางเป็นวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่มาสิงสถิตอยู่ประจำเรือแต่ละลำ มีอำนาจให้คุณให้โทษต่อเจ้าของเรือและผู้ใช้เรือ จึงต้องมีการเซ่นสรวงบูชาอยู่อย่างสม่ำเสมอ ในชั้นสร้างเรือชาวประมงมีความเชื่อในการเลือกไม้มาสร้างเรือทั้งที่เป็นโขนเรือและส่วนอื่นๆ ของเรือ เชื่อในเรื่องฤกษ์ยามการสร้างเรือ และพิธีกรรมเกี่ยวกับการยกโขนเรือ ตลอดจนพิธีกรรมการตัดโขนเรือ ในชั้นใช้เรือ ต้องมีการดูฤกษ์ยามก่อนการนำเรือลงน้ำครั้งแรก มีการเซ่นสังเวยและการทำขวัญเรือ การใช้เรือประกอบอาชีพหรือกิจการต่างๆ ซึ่งต้องมีการดูฤกษ์ยามเช่นกัน มีการเซ่นสรวงแม่ย่านางในโอกาสต่างๆ และความเชื่อเกี่ยวกับข้อห้ามและพึงปฏิบัติ ชาวประมงได้ยึดถือปฏิบัติกันหลายอย่าง เช่น ห้ามเอาเท้าเหยียบที่โขนเรือ ห้ามร่วมเพศในเรือ การใช้เรือประกอบอาชีพกิจการต่างๆ ต้องประกอบพิธีกรรมทุกครั้ง เป็นต้น ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับแม่ย่านาง ชาวประมงยึดถือมาแต่บรรพบุรุษ ให้ความสำคัญกับข้อห้ามและพึงปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สงขลา,คติความเชื่อ,พิธีกรรม

สุวรรณี ไกรนรา (2546) 'กระบวนการเรียนรู้สู่การจัดการแบบชุมชนพึ่งตนเอง : ศึกษากรณี ตำบลไม้เรียง อำเภอดวง จังหวัดนครศรีธรรมราช' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช.

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาถึงบริบทการเปลี่ยนแปลงและกระบวนการพึ่งตนเองของชุมชนไม้เรียง พบว่าชุมชนไม้เรียงมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องและยาวนานโดยมีสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ การเคลื่อนย้ายและการขยายตัวของกลุ่มคน การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ นโยบายการพัฒนาของรัฐ และระบบการตลาด สภาพเหล่านี้ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนไม้เรียงกับโลกภายนอก มีความซับซ้อนมากขึ้นตามลำดับ ชาวบ้านได้ปรับเปลี่ยนจากวิถีการผลิตแบบยังชีพมาเป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ศูนย์กลางทางสังคมวัฒนธรรมแต่เดิมคือวัดได้เปลี่ยนมาเป็นตลาดและสถานีรถไฟแทน การพึ่งตนเองซึ่งเคยพึ่งพาอาศัยกันในชุมชนได้ปรับเปลี่ยนมาเน้นการพึ่งตนเองภายในครัวเรือนที่ขึ้นอยู่กับรัฐและตลาดมากขึ้น อย่างไรก็ตามท่ามกลาง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว โครงสร้างทางสังคมยังช่วยยึดเหนี่ยวให้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและระบบคุณค่าของชุมชนบางประการยังคงดำรงอยู่ ชาวบ้านได้ปรับตัวด้วยการจัดตั้งองค์กรชาวบ้านเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยมีผู้นำตามธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญ แต่เนื่องจากกระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นท่ามกลางข้อจำกัดทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งแรงกดดันทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม การพึ่งตนเองของชุมชนจึงเป็นลักษณะของการปรับตัวในเชิงพลวัตที่สัมพันธ์อยู่กับบริบทของชุมชน และเงื่อนไขที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,นครศรีธรรมราช,วัฒนธรรมกับการพัฒนา,ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม,การพัฒนา

สุวิทย์ ทินกร (2546) 'การผลิตกรีซปัดตानी' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้ศึกษาองค์ประกอบการผลิตกรีซปัดตानी รูปแบบกรีซปัดตानी ขั้นตอนและวิธีการผลิต และผลกระทบจากการผลิตกรีซปัดตानी พบว่ามีองค์ประกอบการผลิต คือ วัสดุ อุปกรณ์ เงินทุน แรงงาน การจัดการ ความเป็นมา ภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาพทางเศรษฐกิจ ค่านิยมและความเชื่อ ประกอบด้วย รูปแบบตากกรีซ รูปแบบด้ามกรีซ รูปแบบฝักกรีซ ขั้นตอนและวิธีการผลิตเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมวัสดุ ขั้นตอนการผสมเหล้า ขั้นตอนการตีโกลนขึ้นรูป และขั้นตอนการตากแต่งด้วยตะไบ ส่วนผลกระทบจากการผลิตมีด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ เสียง อากาศ ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ รายรับรายจ่าย การจ้างแรงงาน อาชีพ ฐานะความเป็นอยู่ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความสัมพันธ์ในสังคม ศิลปะ ค่านิยม ความเชื่อ และการสร้างจิตนิสัย การผลิตกรีซปัดตานีจึงเป็นการอนุรักษ์ ส่งเสริม สืบทอด อาชีพ ช่างฝีมือ และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ชาติพันธุ์,ภาคใต้,ปัดตานี,กรีซ,การผลิต

สุวิมล หอประยูร (2544) 'ศึกษาว่าวในจังหวัดสตูล' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้ศึกษาชนิดและรูปแบบของว่าว ขั้นตอนและวิธีการทำว่าว การเล่นว่าวและผลกระทบ พบว่ารูปแบบของว่าวในจังหวัดสตูลมี 5 ชนิด คือ ว่าวควาย ว่าวนก ว่าวนกยูง ว่าววงเดือน และว่าวละใบ ขั้นตอนและวิธีการทำว่าว เริ่มตั้งแต่ขั้นการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เช่น กระดาษทราย กาว สี กระดาษว่าว มีด กรรไกร ไม้ไผ่ เป็นต้น ส่วนขั้นตอนการขึ้นโครงว่าวและการตกแต่งว่าว ได้แก่ การเตรียมไม้ไผ่ เหล่าไม้ไผ่ ผูกโครงว่าว ติดกระดาษตกแต่ง ผูกสายซุง ทำแอก ในด้านการเล่นมีทั้งการเล่นในโอกาสทั่วไปและการแข่งขันในงานเทศกาล ในด้านผลกระทบมีทั้งแง่บวกและแง่ลบ ในแง่บวกส่งผลให้เกิดอาชีพและรายได้ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น งานศิลปะ การนันทนาการ ในแง่ลบมีเรื่องของอบายมุข การทะเลาะวิวาท และสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายเพื่อการแข่งขันจนเกินความจำเป็น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สตูล,ศิลปวัฒนธรรม,กีฬาว่าว

เสริมศรี อนันตพงศ์ (2540) 'ศึกษาจริยธรรมที่ปรากฏในการละเล่นพื้นบ้านภาคใต้' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับ จริยธรรมที่ปรากฏในการละเล่นพื้นบ้านภาคใต้ โดยมุ่งศึกษาจริยธรรมที่เกิดขึ้นเฉพาะตน และจริยธรรมที่เกิดขึ้นโดยต้องสัมพันธ์กับผู้อื่น การละเล่นพื้นบ้านที่ใช้เป็นข้อมูลศึกษามี 8 ชนิดคือ หนังตะลุง โนรา ใต้คริม เพลงบอก ลิเกป่า ร่องเง็ง กานล่อ และสวดมาลัย ผลการศึกษาพบว่า จริยธรรมที่เกิดขึ้นเฉพาะตนในการละเล่นพื้นบ้านภาคใต้ ได้แก่ ความอดทน ความขยันหมั่นเพียร ความรอบคอบ ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ การใฝ่ศึกษา และการประหยัด ส่วนจริยธรรมที่เกิดขึ้นต้องสัมพันธ์เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเมตตากรุณา ความสามัคคี และการเสียสละ จริยธรรมทั้งสองประเภทนี้ได้ปรากฏให้เห็นในการละเล่นพื้นบ้านภาคใต้ เช่น ในขนบนิยม การแสดง ขั้นตอนการแสดงอื่น ๆ อุปกรณ์ประกอบการแสดง การรวมกลุ่มเป็นคณะแสดง เป็นต้น การละเล่นพื้นบ้านภาคใต้จึงมีส่วนในการเสริมสร้างและพัฒนาจริยธรรมด้านต่าง ๆ แก่คณะหรือกลุ่มคนที่ร่วมเป็นผู้เสนอได้มาก

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,การละเล่นพื้นบ้าน,จริยธรรมคุณธรรม,การวิเคราะห์

โสภา ชายเกตุ (2542) 'ความเชื่อเกี่ยวกับการแสดงโนรา' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อของการแสดงโนรา ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับการแสดงโนราสามารถแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ ความเชื่อก่อนการแสดงโนรา ความเชื่อในขั้นแสดงโนรา และความเชื่อในขั้นหลังจากจบการแสดงโนรา ความเชื่อในขั้นก่อนการแสดงโนรา ได้แก่ ความเชื่อในการรับขันหมาก การยกเครื่อง การเดินทางไปแสดง ความเชื่อเมื่อเดินทางไปถึงสถานที่แสดง การทักโรงโนรา การเข้าโรงโนรา และก่อนทำการแสดงในงานศพและงานแต่งงาน ความเชื่อในขั้นแสดงโนรา ได้แก่ ความเชื่อในการตั้งเครื่อง การเบิกโรง โหมโรง การภาคครู ความเชื่อในการผูกใจผู้ชม ชมขวัญ และทำไสยคู่แข่งขัน ความเชื่อในการป้องกันและคุณไสยคู่แข่ง และความเชื่อในขณะแสดงโนรา ส่วนความเชื่อในขั้นหลังจากจบการแสดงโนรา ได้แก่ ความเชื่อในการลงโรง การถอดและเก็บเครื่องแต่งตัว การออกโรงโนรา การออกเดินทางกลับ ความเชื่อเมื่อเดินทางถึงบ้าน ความเชื่อต่าง ๆ เหล่านี้ได้มีการสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานจนถึงปัจจุบัน ความเชื่อแต่ละขั้นตอนจะสัมพันธ์เพื่อกวอบรวมสิ่งสอนที่แฝงไว้ด้วยคุณธรรม จริยธรรม ที่ผู้แสดงโนราพึงปฏิบัติ ส่วนใหญ่จะเป็นการแสดงออกให้เห็นถึงการให้ความเคารพครูหมอนโนรา ตลอดถึงผู้มีพระคุณแก่คณะโนรา เพื่อความเป็นสิริมงคล แก่คณะโนราและการแสดงโนรา

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาคใต้, การละเล่น, โนรา, ความเชื่อ, คุณธรรมจริยธรรม

โสภา สมเขาใหญ่ (2538) 'ชีวิตและผลงานวรรณกรรมหนังสือของหนังสือพิมพ์ ธรรมโฆษณ์' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับวรรณกรรมหนังสือได้ศึกษาองค์ประกอบของวรรณกรรม รูปแบบและศิลปะการประพันธ์ และภาพสะท้อนทางสังคมวัฒนธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม จำนวน 26 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า ด้านชีวประวัติ หนังสือ ธรรมโฆษณ์ เป็นชาวจังหวัดสงขลา เกิดเมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ.2474 ท่านยึดอาชีพเล่นหนังตะลุงเมื่ออายุ 17 ปี ท่านยึดอาชีพเล่นหนังตะลุงอย่างเดี่ยวมาตลอด การเล่นหนังครั้งสำคัญที่สุดคือได้เล่นหนังต่อหน้าพระที่นั่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและได้รับพระราชทานนามว่า "หนังธรรมโฆษณ์" ท่านยังได้สร้างผลงานวรรณกรรมหนังสือได้มากกว่า 200 เรื่อง และยังได้รับการยกย่องจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติให้เป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมใน พ.ศ.2532 และได้รับการยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หนังตะลุง) ใน พ.ศ.2532 ด้านองค์ประกอบของวรรณกรรมในส่วนของเนื้อหา ได้แก่ โครงเรื่อง โครงเรื่องสร้างประเด็นความขัดแย้ง 3 ลักษณะคือ ความขัดแย้งภายในใจตัวละคร ความขัดแย้ง

ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ตัวละครมีการสร้างตัวละคร เป็นเอกลักษณ์ประจำคณะคือ "อ้ายโห่ง" ฉากมีจำนวนมากและก่อให้เกิดบรรยากาศต่าง ๆ ได้ และ บทสนทนาเป็นไปเพื่อให้เห็นลักษณะนิสัยของตัวละคร ในส่วนของรูปแบบและศิลปะการประพันธ์ ได้แก่ การใช้กลอนแปดเป็นพื้น มีการปรับใช้กลอนทอยและกลอนกลบท ศิลปะการประพันธ์กล่าวถึง 2 ประเด็น คือ การใช้คำให้เกิดอรรถาธิบายและความหมาย การใช้โวหารให้เกิดภาพพจน์ ด้านภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม วรรณกรรมสะท้อนให้เห็นหลายด้าน ได้แก่ ด้านความเชื่อ ค่านิยม การเมือง การปกครอง อาชีพ ประเพณี และการละเล่น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สงขลา,ประวัติบุคคล,วรรณกรรม

อดิศักดิ์ ทองบุญ (2542) "ศาสนาพุทธในภาคใต้" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 15 (7372-7393) กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

พระพุทธศาสนาเข้าสู่ภาคใต้ของไทยหลายระยะ จุดแรกที่พระพุทธศาสนาเข้ามาก็คือ แหล่งชุมชนโบราณต่าง ๆ ได้แก่ ไชยา สทิงพระ ปัตตานี ตรัง ตะกั่วป่า และนครศรีธรรมราช โดยเฉพาะนครศรีธรรมราชนับว่าเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาในสมัยนั้น ชาวภาคใต้มีความผูกพันอยู่กับพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น วัดเป็นศูนย์รวมศรัทธาและความเชื่อที่ก่อให้เกิดวัฒนธรรมด้านวัตถุทั้งด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และวรรณกรรม ในคัมภีร์พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทนั้นจารึกด้วยภาษาบาลี ส่วนคัมภีร์พุทธศาสนาฝ่ายมหายานนั้นจารึกด้วยภาษาสันสกฤต พระพุทธศาสนาได้แทรกซึมอยู่ในสายเลือดจนกลายเป็นค่านิยมพื้นฐานของชาวภาคใต้ เช่น ค่านิยมในเรื่องของความเป็นคนจริง และตรงไปตรงมา ความเชื่อว่ามีผู้ที่ทรงานสัตว์ สัตว์นั้นจะ "ใช้ชาติ" การทำบุญให้ทาน และพึ่งเทศน์ เพราะเชื่อว่าเป็นทางไปสู่สวรรค์ นอกจากนั้นยังมีประเพณีท้องถิ่นของชาวภาคใต้ส่วนใหญ่ก็สืบเนื่องมาจากพุทธศาสนา เช่น ประเพณีทำบุญเดือนสิบ ประเพณีการลากพระ ประเพณีงานบุญทั่วไป ประเพณีการบวช การทำขวัญนาค การแต่งงาน และยังมีประเพณีการทำบั่วสำหรับบรรจ้อัฐิอีกด้วย

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ศาสนาพุทธ,แหล่งพระพุทธศาสนาโบราณ, ค่านิยม

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล (2542) "สถาปัตยกรรมในคาบสมุทรมภาคใต้ : การพัฒนาก่อนพุทธศตวรรษที่ 20" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 16 () กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้กล่าวถึง การพัฒนาของสถาปัตยกรรมในคาบสมุทรมภาคใต้ก่อนพุทธศตวรรษที่ 20

ว่าจากการที่คาบสมุทรภาคใต้เป็นตำแหน่งเส้นทางการค้าขาย จึงทำให้มีพ่อค้าชาวต่างชาติเข้ามาติดต่อและตั้งถิ่นฐานค้าขายเป็นชุมชน การพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของสถาปัตยกรรมจึงเริ่มต้นพร้อมกับการตั้งชุมชน คือ ช่วงพุทธศตวรรษที่ 9 - 14 สถาปัตยกรรมเป็นสิ่งก่อสร้างสายวัฒนธรรมฮินดูและพุทธหินยาน พบเทวรูปพระนารายณ์ แหล่งที่พบ คือ ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี สงขลา นครศรีธรรมราช แต่สถาปัตยกรรมที่เด่นชัดจะอยู่ที่อำเภอสิชล นครศรีธรรมราช ช่วงพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 เป็นงานสถาปัตยกรรมของกลุ่มไชยา เจดีย์วัดแก้ว และเจดีย์วัดหลง ช่วงพุทธศตวรรษที่ 16 - 17 เขมรเข้ามามีอำนาจเหนือคาบสมุทรภาคใต้ ทั้งเรื่องการเมืองและวัฒนธรรม จึงทำให้ยุคนี้สิ้นสุดยุคทองของการสร้างสถาปัตยกรรม ช่วงพุทธศตวรรษที่ 17 - 19 เป็นช่วงที่เขมรยังมีอำนาจ แต่ไม่พบสถาปัตยกรรมที่เป็นของเขมร กลับพบงานสถาปัตยกรรมพุทธศาสนาเถรวาทลังกาวงศ์ สถาปัตยกรรมที่พบ เป็นเจดีย์ทรงกลมแบบศรีวิชัย เช่น พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช และบริเวณลานภายในระเบียงคดพระบรมธาตุไชยา เป็นต้น ซึ่งรูปแบบเหล่านี้ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียได้หลังพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ครั้นเมื่อภาคใต้รวมเข้าเป็นหนึ่งกับศูนย์กลางทางการเมืองแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยา การพัฒนาสถาปัตยกรรมจึงมีเฉพาะรูปแบบที่เป็นกลุ่มของไชยา

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ประวัติศาสตร์,แหล่งโบราณคดี,สถาปัตยกรรม

อภิญา สิริพันธ์ (2546) 'ศึกษาหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาในจังหวัดสงขลา' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบการผลิตประเภทรูปแบบผลิตภัณฑ์ ขั้นตอนวิธีการผลิต และผลกระทบจากการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ผลการศึกษาพบว่าองค์ประกอบการผลิต ประกอบด้วย วัสดุอุปกรณ์ เงินทุน แรงงาน การจัดการ สภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพทางเศรษฐกิจ การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนประเภทและรูปแบบจะใช้เป็นของที่ระลึกและของประดับทางด้านขั้นตอนและวิธีการผลิต จำแนกได้ 2 ประเภท คือ ผลิตภัณฑ์ที่ขึ้นรูปด้วยมือ และผลิตภัณฑ์ที่ขึ้นรูปด้วยแบบ จะเห็นได้ว่าการผลิตเครื่องปั้นดินเผาจะนิยมขึ้นด้วยแบบเพราะรวดเร็วและได้ปริมาณมากกว่า ผลกระทบจากการทำหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา คือ ด้านสิ่งแวดล้อม เพราะต้องทำการขุดเอาดินมาทำให้พื้นดินเป็นหลุมเป็นบ่อแต่ก็เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่ชาวบ้านยึดเป็นอาชีพหลักสร้างรายได้ให้กับครอบครัว

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สงขลา,หัตถกรรม,การผลิต

อมรา (ขันติสิทธิ์) ศรีสุชาติ (2542) "แหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ในภาคใต้" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 18 (8746-8771) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

แหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ในภาคใต้ที่ปรากฏหลักฐานชัดเจนคือ ถิ่นที่อยู่อาศัยและประกอบกิจกรรมของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ได้แก่ บริเวณที่เป็นถ้ำตามหลักฐานการขุดค้นทางโบราณคดีแสดงให้เห็นว่าคนโบราณในภาคใต้ใช้ถ้ำเป็นถิ่นที่อยู่ประกอบกิจกรรมไม่น้อยกว่า 35,000 ปีมาแล้ว ชุมชนชาวถ้ำได้สร้างวัฒนธรรมตามแบบสมัยก่อนประวัติศาสตร์ คือ วัฒนธรรมการทำและใช้เครื่องมือหิน ในรูปแบบหยาบ ๆ จนกระทั่งประณีตรู้จักทำภาชนะดินเผาขึ้นใช้ คนก่อนประวัติศาสตร์ในดินแดนภาคใต้น่าจะใช้ถ้ำเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยสืบเนื่องมาจนถึงราว 1,000 - 500 ปี ก่อนพุทธกาล จึงเคลื่อนย้ายมาตั้งชุมชนบนพื้นที่ราบมากขึ้นแล้วพัฒนาสังคมเป็นชุมชน เกษตรกรรม แหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ๆ ของภาคใต้มีอยู่ 38 แห่ง ได้แก่ ถ้ำสิงขร จังหวัดสุราษฎร์ธานี ถ้ำห้วยกะโหลกผี จังหวัดกระบี่ และเขาเขียว ในจังหวัดพังงา เป็นต้น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ก่อนประวัติศาสตร์,แหล่งโบราณคดี

อมรา ศรีสุชาติ (2542) "เครื่องประดับสมัยโบราณภาคใต้" สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 3 (1139-1155) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้มีสาระสำคัญเกี่ยวกับเครื่องประดับ อันเป็นประดิษฐกรรมที่นำมาใช้ป็นสิ่งประดับตกแต่งร่างกายของคนสมัยโบราณในภาคใต้ ปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ตั้งแต่ชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ แรกเริ่มประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ ข้อมูลและหลักฐานทางได้มาจากการสำรวจขุดค้นในภาคใต้ เช่น ที่ชุมพร สุราษฎร์ธานี พังงา กระบี่ นครศรีธรรมราช ตรัง สงขลา และปัตตานี หลักฐานเกี่ยวกับเครื่องประดับที่ปรากฏมีตั้งแต่สายร้อยลูกปัด ตุ่มหู กำไล แหวน เข็มขัด วัตถุที่ใช้เป็นกระดุก เปลือกหอย หิน แร่ ดินเผา แก้วหลอมและโลหะหลอม ส่วนใหญ่เป็นโบราณวัตถุที่พบในแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ และสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ศิลปวัฒนธรรม,ภาคใต้,ประวัติศาสตร์,โบราณวัตถุ,เครื่องประดับ

อมรา ศรีสุชาติ (2544) "สายรากภาคใต้ : ภูมิลักษณะ รูปลักษณะ จิตลักษณะ" งานวิจัยตามโครงการเมธีวิจัยอาวุโส ในโครงการโครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลและหลักฐานโบราณคดี - ประวัติศาสตร์มาใช้จำลองภาพอดีตของภาคใต้ โดยเริ่มตั้งแต่ชี้ให้เห็นประวัติความเป็นมาตามลำดับกาลตั้งแต่ 650 ล้านปี จนถึงสมัยการปรากฏ "คน" ผู้สร้างวัฒนธรรมในภาคใต้เมื่อประมาณ 4 หมื่นปีมาแล้ว และสืบสานการสร้างวัฒนธรรมนับเนื่องกันมาจนถึงประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 25 ทำให้เห็นพื้นฐานภาคใต้ในทางกายภาพ คน และวัฒนธรรมในอดีตในลักษณะสำคัญคือ ภูมิลักษณะ รูปลักษณะ และจิตลักษณะ ด้านภูมิลักษณะ พบว่าสภาพ กายภาพของภาคใต้มีส่วนสำคัญยิ่งต่อการกำหนดโครงสร้างทางสังคมและก่อให้เกิดพลังเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม และการใช้ภูมิปัญญาในการปรับใช้ทรัพยากรเพื่อสร้างสรรค์วัฒนธรรมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตด้วย แต่นับจากปลายพุทธศตวรรษที่ 24 เป็นต้นมา ภูมิลักษณะภาคใต้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก เนื่องมาจากได้รับผลกระทบจากแนวคิดบริโภคนิยมและเทคโนโลยีด้านรูปลักษณะ พบว่าไม่มีคนภาคใต้คนใดที่มีชาติพันธุ์บริสุทธิ์ ทุกคนล้วนเป็นผลผลิตของการผสมผสานของชาติพันธุ์ต่าง ๆ แม้จะแต่งตัวแยกกันตามประเพณีและคตินิยม แต่มีลักษณะร่วมคือ มีความเรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ปรากฏตัวพร้อมพานะ คือ ช่างและเรือ ด้านจิตลักษณะ ชาวภาคใต้มีภูมิลักษณะช่วยเกื้อหนุนให้มีพฤติกรรมบริโภคที่เป็นเอกลักษณ์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการรวมกลุ่มด้วยวิถีที่ไม่ซับซ้อน ใช้ชีวิตเรียบง่ายอยู่อย่างอิสระ แต่ระมัดระวังต่อการเลือกรับสิ่งใหม่ ชาวภาคใต้เลือกรับเอาศาสนาพุทธแบบตันตระ - วัชรยานมาปรับใช้ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเสริมแตงนิสัย ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ฯลฯ และใช้พระพุทธศาสนาเดรวาทอย่างลึกลับมากล่อมเกล่าชีวิตให้เรียบง่ายและสมถะ ในขณะที่ศาสนาอิสลามที่ใช้ในผู้คนอีกกลุ่มหนึ่ง เกรงครัดในวินัยและการอยู่ร่วมกัน

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาคใต้, ศิลปวัฒนธรรม, อัตลักษณ์, ประวัติศาสตร์

อมรา ศรีสุชาติ และ ธราพงศ์ ศรีสุชาติ (2542) "ชุมชนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์รัฐโบราณในภาคใต้" สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 5 (2095-2132) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้ศึกษาพบว่า ในสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์กลุ่มชนที่เข้ามาอยู่ตั้งเป็นชุมชน คือ พวกชาวป่า พวกชาวถ้ำและชาวน้ำ การก่อตัวของกลุ่มชนรุ่นแรก ๆ คือ บริเวณแหล่งโบราณคดีเส้นทางน้ำและฝั่งทะเล หลักฐานทางโบราณวัตถุที่สำคัญได้แก่ ภาชนะดินเผาเนื้อดินแบบหม้อดินหุงข้าว ภาชนะลายเชือกทาบ ขวานหินขัด กลอง มะโหระทึกสำริด เครื่องมือเหล็กแบบหอกใบข้าว หุ่นจำลองแบบอวยวะเพศ ลูกปัดกระดูก แท่นหินบด ลูกปัดแร่ ฯลฯ ทางด้านสภาพความเป็นอยู่มีการก่อตั้งชุมชนอยู่อย่างกระจัดกระจาย ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและประมง และมีการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี เช่น การใช้โลหะแทนหิน ทำเลที่ตั้งชุมชนโบราณของภาคใต้ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณริมฝั่ง

ทะเลด้านตะวันตกและตะวันออก ส่วนชุมชนที่เป็นแผ่นดินก็มีเส้นทางน้ำเข้าสู่ทะเลได้ ผลผลิตส่วนใหญ่ได้จากป่า ทางด้านการศาสนาพบว่า พระพุทธศาสนาแบบมหายานมีความเจริญรุ่งเรืองมากที่สุด

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ประวัติศาสตร์,โบราณวัตถุ

อมรา ศรีสุชาติ (2542) "ถ้ำกระโหลกผี" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 6 (2908-2919) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

ถ้ำกระโหลกผี เป็นชื่อที่ชาวบ้านตั้งขึ้นตามสภาพการค้นพบภายในบริเวณถ้ำพบกระดูกและกระโหลกเป็นจำนวนมาก ถ้ำแห่งนี้ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 2 ตำบลอ่าวลึกใต้ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ จากหลักฐานเชื่อว่าเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ สภาพโดยทั่วไปของถ้ำเป็นถ้ำหินปูน ภายในอากาศถ่ายเทได้สะดวก มีหินงอกหินย้อย บริเวณพื้นที่มีเปลือกหอยนางรมและเปลือกหอยแครงรวมอยู่เป็นกองสูง ตามผนังปรากฏภาพเขียนรูปต่าง ๆ มากมายได้แก่ รูปคน รูปปลา และรูปนก ในส่วนของรูปคนนั้นอยู่ในอิริยาบถที่แตกต่างกัน ในมือถือเครื่องมือที่ใช้ในการดักจับสัตว์ ลักษณะของรูปภาพเป็นลายเส้นทรงเรขาคณิต เขียนด้วยสีแดงหรือสีดำ ภาพเขียนเหล่านี้เขียนขึ้นมาเพื่อจุดประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นต้นว่า เพื่อบันทึกเรื่องราวความประทับใจของกลุ่มชน หรือ สำหรับกระทำพิธีกรรมความเชื่อทางไสยศาสตร์ สิ่งที่น่าสนใจของภาพเขียนในถ้ำแห่งนี้ คือ แสดงให้เห็นถึงการดำรงชีวิตอยู่ด้วยกันเป็นกลุ่ม รู้จักการทำเครื่องใช้ในการดักจับสัตว์น้ำ มีพิธีกรรม สัญลักษณ์ หรือสิ่งยึดเหนี่ยวเพื่อแสดงความเป็นกลุ่มชนเดียวกัน และยังแสดงถึงวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมอีกด้วย

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ประวัติศาสตร์,แหล่งโบราณคดี,ความเชื่อ

อมรา ศรีสุชาติ (2542) "ขวานหินขัด" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 2 (651-681) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

ขวานหินขัด เป็นเครื่องมือที่ทำมาจากหินธรรมชาติชนิดต่าง ๆ ที่คนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ทำขึ้น และตกทอดมาถึงสมัยประวัติศาสตร์เป็นหลักฐานทางโบราณคดี ที่บ่งบอกความเป็นมาของเจ้าของวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี ขวานหินขัดนี้ปรากฏทั่วไป ในทุกภาคของประเทศไทย ส่วนใหญ่เรียกชื่อว่า "ขวานฟ้า" นอกจากจะเรียกว่าขวานฟ้าแล้วบางท้องถิ่น เช่น จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดกระบี่ ยังเรียกว่า "ผ่านฟ้า" โดยมีความเชื่อว่าฟ้าผ่า ขวานหินขัดก็จะตกลงมาจากฟ้า นอกจากนี้ชาวท้องถิ่นภาคใต้ยังเชื่อว่าการเก็บขวานฟ้าไว้ในโอ่งน้ำหรือโอ่งข้าวสารจะนำความร่มเย็นมาสู่ครัวเรือน ขวานหินขัดพบมากที่บริเวณคลองลาว บ้านเขาต่อ อำเภอปลายพระยา บ้านนาเหนือ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ บ้านแสง อำเภอตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ลักษณะรูปแบบของขวานหินขัดที่ปรากฏในภาคใต้

สามารถแบ่งได้ 3 แบบ ได้แก่ ขวานหินขัดขนาดเล็กทำจากแร่ประกอบหินประเภท ควอตซ์แคลซิโตนิ ลักษณะมนสั้นแวววาว เรียกว่า "ฟ้าเราะ" ขวานหินขัดขนาดปานกลางลักษณะมน รูปรี รูปไข่ ทำจาก หินกรวดแม่น้ำ เรียกว่า "ฟ้าไฟ" ละขวานหินขัดขนาดค่อนข้างยาว โครงสร้างสีเหลี่ยม ทำจากหิน ธรรมชาติที่มีสีเทาดำ เนื้อแกร่ง เรียกว่า "ฟ้าน้ำร้อน" ลักษณะรูปแบบของขวานหินขัดที่แตกต่างกัน บ่งบอกถึงหน้าที่การใช้งานที่แตกต่างกันด้วย เช่น ขวานหินแผ่นเหลี่ยมแบนใช้เป็นมีดสำหรับตัด เชื้อน หันเนื้อสัตว์ หรืออาหารอื่น ๆ ส่วนขวานหินขัดแบบปลายจะอวบปากนก มักจะเป็นรูปขวานแท่งที่มี น้ำหนักขนาดปานกลางใช้สำหรับขุดดิน

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาคใต้, ประวัติศาสตร์, แหล่งโบราณคดี, คติความเชื่อ

อมรา ศรีสุชาติ (2542) "โบราณคดีภาคใต้" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 9 (4140-4169) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานโบราณคดีในภาคใต้แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ผลงานทางโบราณคดีภาคใต้ของผู้ศึกษาค้นคว้าที่เกิดจากการเก็บข้อมูลด้านเอกสารและการสำรวจพบหลักฐานโดยไม่มี การขุดค้นทางโบราณคดี และผลงานทางโบราณคดีภาคใต้ของผู้ศึกษาค้นคว้าที่เกิดจากการขุดค้นทางโบราณคดีในภาคใต้ งานโบราณคดีที่ขุดพบในภาคใต้ เช่น ถ้ำปากอม ถ้ำเขาชี้ชัน วัดเวียง แหลมโพธิ์ เป็นต้น หลักฐานที่พบ เช่น กระจุกสัตว์สมัยไพลสโตซีส กระโหลกศีรษะมนุษย์ เครื่องมือหินในถ้ำของจังหวัดสุราษฎร์ธานี และอื่น ๆ ผลจากการศึกษาโบราณคดีในภาคใต้ก่อให้เกิดมิติใหม่ต่อแนวคิดเรื่องผู้คน การตั้งถิ่นฐาน พัฒนาการทางวัฒนธรรม ทำให้ทราบเรื่องอายุสมัยของแหล่งโบราณคดีในภาคใต้ หลักฐานเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์และการสร้างสรรค์และใช้งานวัฒนธรรมทางวัตถุบางอย่างปรากฏในภาคใต้ ก่อนส่วนอื่นใดของประเทศ ทำให้ทราบอีกว่าภาคใต้เป็นเมืองท่าโบราณที่มีความสำคัญต่อเครือข่าย การติดต่อของโลกตะวันตกและตะวันออก

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาคใต้, ประวัติศาสตร์, แหล่งโบราณคดี

อมรา ศรีสุชาติ (2542) "ภาพเขียนบนผนัง - เฟิงผา สมัยก่อนประวัติศาสตร์ : ในภาคใต้" สารานุกรม วัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 12 (5656-5671) กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

ภาพเขียนบนผนังถ้ำ - เฟิงผา สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ที่สำรวจพบแล้วในภาคใต้ ได้แก่ ภาพเขียนบนผนังหินทางขึ้นถ้ำเขานามะพร้าว จังหวัดชุมพร ภาพเขียนบนเฟิงผาหินที่เกาะบันหยี จังหวัดพังงา ภาพเขียนบนเฟิงผาหินเขาเขียนใกล้เกาะบันหยี จังหวัดพังงา ภาพเขียนบนเฟิงผา

เขาระย้า เขาเกาะทะลุ จังหวัดพังงา ภาพเขียนบน เฟิงผาเกาะ พระอาดเฒ่า จังหวัดพังงา ภาพเขียนบนเฟิงผาหินเขาแหลมเกาะกาโรส นอกจากนี้ยังมีภาพเขียนบนเพดานถ้ำตรา จังหวัดตรัง และภาพเขียนบนผนังในถ้ำศิลป์ จังหวัดยะลา

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ประวัติศาสตร์,ศิลปะ,จิตรกรรม

อมรา ศรีสุชาติ (2546) "สถานภาพการศึกษาและหลักฐานใหม่ด้านโบราณคดีในภาคใต้ปัจจุบัน" **ทักษิณคดี สถาบันทักษิณคดีศึกษา** 3: 14-36.

บทความนี้ผู้เขียนได้นำเสนอถึงการศึกษาวชิชาโบราณคดีในประเทศไทยว่า แนวโน้มทางการศึกษาได้รับการวางรากฐานมาจาก 3 สำนักคือ สำนักไทยพระราชนิยม สำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพาทิศ และสำนักขุดค้นจากยุโรปเหนือ ผลงานจากการศึกษาดังกล่าวทำให้พบหลักฐานทางโบราณคดีที่ต่าง ๆ มากมายในภาคใต้ สำหรับปัจจุบันมีโครงการสำคัญ ซึ่งอยู่ภายใต้โครงการเมธีวิจัยอาวุโส ศาสตราจารย์สุธวิงศ์ พงศ์ไพบูลย์ คือ โครงการโครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา ผลการวิจัยทำให้เกิดการสังเคราะห์เรื่องราวของวัฒนธรรมภาคใต้จากหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบ เอกสารจากการศึกษาซึ่งพิมพ์เผยแพร่ คือ สายรากภาคใต้ : ภูมิศาสตร์รูปลักษณ์ และจิตลักษณ์ โครงการต่อมาก็คือ โครงการแผนที่ภูมิทัศน์ ภาคใต้ : ฐานเศรษฐกิจและทุนวัฒนธรรม จากผลงานวิจัย 2 โครงการดังกล่าวทำให้เห็นถึงความรู้ใหม่มีสาระสำคัญคือ ภาคใต้ อาจเป็นถิ่นกำเนิดและวิวัฒนาการของมนุษย์ได้เช่นเดียวกับส่วนอื่นของโลก การขึ้นลงของน้ำทะเลมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงถิ่นที่อยู่และวิถีชีวิตของคนในภาคใต้ ชาติพันธุ์ผสมของคนภาคใต้ คือ มองโกลอยด์กับออสตราโลเมลานีเซียนส์และวัฒนธรรมสำคัญของคนก่อนประวัติศาสตร์ คือ ขาวถ้ำ และขาวน้ำ ภาคใต้เริ่มเข้าสู่สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 - 6 ภาคใต้เปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่เมื่อเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ชาติไทยในพุทธศตวรรษที่ 19 วัฒนธรรมของภาคใต้ ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 20 - 23 เป็นวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับการปรับสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาเศรษฐกิจเมืองท่าแบบใหม่ และวัฒนธรรมภาคใต้ในพุทธศตวรรษที่ 24 - 25 เป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากผลกระทบจากลัทธิอาณานิคมตะวันตก

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,พัฒนาการทางประวัติศาสตร์,การเปลี่ยนแปลงของชุมชน

อร่ามรัศมี ด้วงชนะ (2545) "การศึกษา" ความเป็นไปได้ของการจัดตั้งธุรกิจชุมชน : กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์พราหมณ์ อำเภอกะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี" สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ.

งานวิจัยชิ้นนี้ได้เสนอบริบทชุมชนเกี่ยวกับพราหมณ์ของอำเภอกะสมุยว่าเป็นวิทยาการของชาวจีนไหหลำซึ่งอพยพจากประเทศจีน มาตีพราเป็นอาชีพซึ่งสืบต่อมาจนถึงลูกหลานและผู้สนใจ ทำให้มีผู้ประกอบการหลายรายในปัจจุบัน แต่สภาพของการตีพราไม่ได้นักหากเปรียบเทียบกับอดีต ทั้งนี้เพราะโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่เคยพึ่งพิงการเกษตรเปลี่ยนแปลงไปเป็นการท่องเที่ยวแทน ความจำเป็นในการใช้พราจึงน้อยลง นอกจากนี้ต้นทุนการผลิตก็มีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ แนวโน้มในการรวมกลุ่มเป็นธุรกิจชุมชน ผู้ตีพราระบุว่า มีข้อจำกัดหลายประการ คือ จำนวนช่างมีไม่มาก มีการผลิตที่ไม่สม่ำเสมอ สภาพต่างคนต่างผลิตยังคงไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ โอกาสที่จะรวมกลุ่มกันในเชิงธุรกิจชุมชนจึงเป็นไปได้ยาก

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,กะสมุย,ภูมิปัญญาท้องถิ่น,ธุรกิจชุมชน

อร่ามรัศมี ด้วงชนะ (2546) "กลุ่ม - องค์กรชุมชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี" การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษา "กลุ่ม - องค์กรชุมชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี" จากการศึกษาพบว่าประชาชนในท้องถิ่นได้มีการรวมตัวเป็นกลุ่มมาเป็นเวลานาน กลุ่มดังกล่าวมีทั้งกลุ่มที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและกลุ่มจัดตั้งกลุ่มที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติอาจเป็นกลุ่มเครือญาติ เพื่อนฝูง เพื่อนบ้าน ศิษย์สำนัก สถาบันต่าง ๆ รวมทั้งกลุ่มที่ประกอบอาชีพเดียวกันและกลุ่มสนใจร่วมกัน ส่วนลักษณะของกลุ่มจัดตั้งมีทั้งหน่วยงานภาครัฐเข้าไปจัดตั้งและกลุ่มเอกชนจัดตั้งขึ้นเช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต รวมถึงกลุ่มที่องค์กรพัฒนาเอกชนเข้าไปจัดตั้ง คือ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการจัดตั้งกลุ่มมีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อพึ่งพิงอาศัยกัน ช่วยเหลือประสานประโยชน์กัน เพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของกลุ่มและชุมชนกลุ่มต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นล้วนมีกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ชัดเจน หากสมาชิกไม่ปฏิบัติตามอาจมีบทการลงโทษ ความแตกต่างระหว่างกลุ่มธรรมชาติกับกลุ่มจัดตั้ง คือ กลุ่มธรรมชาติจะมีความหลากหลายในแง่ของเพศ วัยและการศึกษาค่อนข้างมาก มีการทำงานอย่างอิสระโดยความพึงพอใจของสมาชิกเป็นหลัก ส่วนกลุ่มจัดตั้งขึ้นพบว่า กลุ่มมีจำนวนสมาชิกค่อนข้างมาก เช่น กลุ่มสหกรณ์ ฯลฯ เป็นต้น จากการจัดตั้งกลุ่มเหล่านี้ขึ้นทำให้ชุมชนมีความรู้มีการพัฒนา ตลอดจนการให้ความร่วมมือของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นเป็นไปอย่างมีระบบกฎเกณฑ์

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สุราษฎร์ธานี,ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม,การจัด
การทรัพยากร

อร่ามรัศมี ดั่งวงชะ (2547) "กลุ่มสวนสมรม ตำบลบ้านยาง อำเภอศีร์ษะรัฐนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี" รายงานผลการศึกษาวัฒนธรรมสร้างสุขภาพภาคใต้ (1-24) กรุงเทพฯ ฯ สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ.

งานวิจัยชิ้นนี้ได้กล่าวถึงบริบทชุมชนตำบลบ้านยางว่าตั้งอยู่ริมฝั่งคลองยัน ชุมชนนี้ตั้งมายาวนาน ประกอบอาชีพการเกษตรเป็นหลัก ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ การประกอบอาชีพทำสวนยังคงเป็นแบบดั้งเดิมที่ เรียกว่า "สวนสมรม" ซึ่งเป็นส่วนที่มีพันธุ์ไม้อย่างหลากหลาย สวนสมรมอยู่ในบริเวณริมฝั่งคลองนั่นเอง พืชพันธุ์ในสวนสมรมมี 4 ระดับ คือ ระดับผิวดินระดับสูงไม่เกินศีรษะ ระดับสูงกว่าศีรษะแต่ไม่สูงเกินไป และระดับที่สูงมาก พืชพันธุ์ดังกล่าวนอกจากเป็นอาหาร ใช้สอยและปลูกเพื่อความบันเทิงใจ ยังใช้เป็นยาอีกด้วย สภาพสวนเป็นไปตามธรรมชาติ พึ่งพาตัวเองกันเอง สวนสมรมจึงอุดมสมบูรณ์ช่วยให้สามารถยังชีพได้อย่างพอมีพอกิน แม้ไม่ได้รับผลเป็นกอบเป็นกำแต่ได้รับผลตลอดปี โดยปลอดจากสารเคมีและยาปราบศัตรูพืชสวนชนิดนี้จึงมิใช่ได้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นหลักสำคัญ แต่ที่ช่วยให้มนุษย์ สัตว์ พืช และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ เป็นอยู่ อย่างอิสระ ปลอดภัย เกื้อกูลมีความสุขโดยมิต้องปรุงแต่งมากไม่นำไปสู่ความทุกข์ได้ง่าย อีกทั้งเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรม และธรรมชาติแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สุราษฎร์ธานี,วัฒนธรรมกับการพัฒนา,ภูมิปัญญาท้องถิ่น,เกษตรกรรม

อัปษร วรณถนอม (2543) 'การศึกษาชีวประวัติและผลงานวรรณกรรมของดิเรก พรตตะเสน' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับ ชีวประวัติและผลงานของดิเรก พรตตะเสน ผลการศึกษาพบว่าดิเรก พรตตะเสน เป็นนักวิชาการท้องถิ่นที่สำคัญคนหนึ่งของจังหวัดนครศรีธรรมราช เกิดเมื่อวันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2463 เริ่มรับราชการในตำแหน่งชั้นจัตวาอันดับหนึ่งที่แผนกเสมียนตราจังหวัดนครศรีธรรมราชเมื่อ พ.ศ. 2480 ต่อมาถูกเกณฑ์รับราชการเป็นทหารและตำรวจ โดยราชการให้ท่านเป็นตำรวจหลังจากรับราชการตำรวจได้ 8 ปี ได้ลาออกจากราชการแล้วหันมาทำงานบริษัทได้ไม่นานก็กลับไปสอบราชการอีกครั้งในตำแหน่งลูกจ้างประจำ ที่แขวงกรทางนครศรีธรรมราช และตำแหน่งสุดท้ายในอาชีพรับราชการของท่านคือเจ้าหน้าที่พัสดุ แขวงกรทางนครศรีธรรมราช ท่านถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ.2535 รวมอายุได้ 68 ปี ท่านเป็นนักอ่านและสนใจหนังสือทุกประเภทตั้งแต่วัยเด็ก ได้เขียนเรื่องสั้น นวนิยาย สารคดี ปกิณคดี และบทความทางวิชาการ ตีพิมพ์ในหนังสือและวารสารต่างๆ โดยใช้นามจริงและนามปากกา เช่น "ดิเรก" "คน เมืองคอน" "พ ลำเพา" มีผลงานวรรณกรรมที่ให้

ความรู้ทางคติชนวิทยา และภูมินามท้องถิ่นของจังหวัดนครศรีธรรมราชและภาคใต้เป็นจำนวนมาก ผลงานวรรณกรรมของท่านนับว่ามีคุณค่าต่อการศึกษาคือกลวิธีการเขียน รูปแบบและคุณค่าของเนื้อหาของวรรณกรรมที่มีสาระเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นในจังหวัดนครศรีธรรมราชและภาคใต้โดยรวม ผลงานวรรณกรรมที่ควรแก่การศึกษาอีกด้านของท่านคือ ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ กีฬาและการละเล่นพื้นบ้าน การตั้งถิ่นฐาน ประเพณี ความเชื่อ ภาษา และบุคคล นอกจากเป็นนักเขียนแล้วยังเป็นวิทยากรและเป็นกรรมการ ซึ่งความรู้ความสามารถเหล่านี้ ทำให้ท่านได้รับการยกย่องจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ใน พ.ศ.2529 ได้เป็นบุคคลที่มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมสาขามนุษยศาสตร์ ใน พ.ศ.2531 ได้รับปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (วัฒนธรรมศึกษา) จากสภาการฝึกหัดครูกระทรวงศึกษาธิการ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,นครศรีธรรมราช,ประวัติบุคคล,วรรณกรรม

อัมพร จิตรรักษา (2543) 'ศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งที่ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับ ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมใน 6 ด้าน คือด้านครอบครัว เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ภาษา ค่านิยม และประเพณี โดยศึกษาจากผลงานเพลง 322 เพลง ซึ่งเป็นงานเพลงที่ได้รับการบันทึกเสียงเผยแพร่ต่อสาธารณชน ผลการศึกษาพบว่า ภาพสะท้อนด้านครอบครัว คือการเข้าสู่ภาวะความเป็นครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว ภาพสะท้อนปัญหาครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว ภาพสะท้อนปัญหาครอบครัว ซึ่งมักพบว่าปัญหาครอบครัวมักเกิดได้หลายเหตุผล ทั้งจากตัวสามีภรรยาเองที่ส่วนบกพร่องจากบุคคลภายนอกที่มีส่วนทำให้เกิดรอยร้าวของความสัมพันธ์ในครอบครัวได้ ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ มีการประกอบอาชีพ ในการทำมาหากินในสังคม ซึ่งประกอบด้วยอาชีพเกษตรกรรม บริการสังคม ทำธุรกิจนันทนาการและบันเทิง ตลอดจนธุรกิจการท่องเที่ยว อาชีพทุกอาชีพก็เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจอยู่ที่ว่า จะมากหรือน้อย แต่ส่วนใหญ่ปัญหา มักสรุปลงที่รายได้ไม่พบกับรายจ่าย ภาพสะท้อนด้านการปกครอง กล่าวถึงสถาบันหลักอันประกอบด้วยสถาบันชาติและศาสนา การเมือง การปกครอง ซึ่งสะท้อนภาพถึงรัฐบาลในฐานะผู้บริหารประเทศ บทบาทหน้าที่ของนายกรัฐมนตรี และบทบาทหน้าที่ของรัฐบาล ภาพสะท้อนด้านภาษา มักมีศิลปะการใช้คำ ใช้คำสองแง่สองง่าม คำตรงไปตรงมา ใช้คำฉวน และใช้ภาษาถิ่นนำเสนองาน ศิลปะการใช้ถ้อยคำในแง่สุนทรียภาพ คือการใช้ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์ในลักษณะต่าง ๆ ทั้งอารมณ์รัก อารมณ์คิดถึง ห่วงหาอาลัย อารมณ์โกรธแค้น

ชิงชัง อารมณ์โศกเศร้า ส่วนการใช้คำเลียดเสียงธรรมชาติ ศิลปะการใช้ภาพพจน์เพื่อให้ผู้ฟังเกิดจินตภาพ เข้าใจความหมายและได้อรรถรส ภาพสะท้อนด้านค่านิยม เป็นภาพสะท้อนเกี่ยวกับนามธรรมและ รูปธรรม ภาพสะท้อนด้านประเพณี คือ ประเพณีในรอบชีวิต ได้แก่ การเกิด การแต่งงาน การบวช การตาย ประเพณีในรอบปี ประกอบด้วย ประเพณีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ประเพณีเกี่ยวกับศาสนา อิสลาม และประเพณีในงานรื่นเริงต่าง ๆ

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรม,เพลงลูกทุ่ง,ภาพสะท้อนทางสังคม, การวิเคราะห์

อาภรณ์ อุกฤษณ์ (2531) "อิทธิพลของภาวะแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีต่อความคงอยู่ของ ศาสนา ความเชื่อและพิธีทรงพระ เนื่องในงานวันเกิดพระปุนเท่างัง" **พินถิ่นพินฐาน** (72-89) กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เรือนแก้ว.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อแบบชาวบ้านของชาวจังหวัดกระบี่โดยเน้นศึกษา เฉพาะกรณี " ทรงพระ " เนื่องในงานวันเกิดพระปุนเท่างัง เพื่อที่จะหาคำตอบว่า อะไรเป็นปัจจัยสำคัญ ที่ทำให้ศาสนา ความเชื่อ และพิธีทรงพระดำรงอยู่ได้ในสังคมปัจจุบัน ข้อมูลที่นำมาศึกษานั้นส่วนหนึ่ง เป็นประสบการณ์และความรู้ความทรงจำจากการเข้าร่วมพิธีทรงพระหลายครั้งและการเข้าร่วมสังเกต (Participant - Observation) พิธีทรงพระเนื่องในงานวันเกิดพระปุนเท่างัง เมื่อวันที่ 19 - 26 มกราคม 2529 รวมทั้งการให้สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (INFORMAL INTERVIEW) ของพระขณะเข้าทรง ม้าทรง ผู้เข้าร่วมในพิธีกรรม รวมทั้งผู้ที่ให้ความร่วมมือในพิธีกรรมด้วยความศรัทธา และฐานะผู้ชมผู้ เข้าร่วมในฐานะผู้ชม การศึกษาครั้งนี้ได้นำแนวคิดของโบรนิสลอร์ มาลินเนาสกี (Bronislaw Malinowski) และแรดคลิฟฟ์ บราวน์ (AR Radcliffe - Brown) นักมานุษยวิทยาสำนักหน้าที่นิยม รวมถึงแนวคิด " พุทธศาสนาแบบชาวบ้าน " ของฉลาดชาย รมิตานนท์ มาใช้เป็นแนวในการวิเคราะห์ ถึงบทบาทและหน้าที่ของศาสนา ความเชื่อและพิธีทรงพระที่มีต่อสังคมทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และ สังคมส่วนรวม เพื่อเป็นข้อพิสูจน์ถึงความคงอยู่ของพิธีกรรม พบว่า ศาสนา ความเชื่อ และพิธีทรง พระยังมีบทบาทและหน้าที่เป็นที่พึ่งทางจิตใจของปัจเจกชน และสังคมส่วนรวมอันมีสาเหตุมาจาก ระบบวัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่ก่อให้เกิดอิทธิพลท้องถิ่น ผู้คนซึ่งหมดหวังที่จะ พึ่งพากระบวนการ จึ่งหันมาพึ่งพิธีกรรม เช่นพิธีทรงพระในงานวันเกิดพระปุนเท่างังเป็นที่พึ่งทางใจ เพื่อยึดเหนี่ยวและแก้ปัญหาสำหรับตัวเอง

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,กระบี่,ชาวจีน,การทรงพระ,ความเชื่อ,การ วิเคราะห์ในเชิงหน้าที่นิยม

อำนวยการ ยัสโยธา (2546) "ภูมิปัญญาการนำทางสู่เนื้อธรรมของท่านพุทธทาส" ส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย เรื่องภูมิปัญญาทักษิณจากวรรณกรรมและพฤติกรรม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

"ภูมิปัญญาการนำทางสู่เนื้อธรรมของท่านพุทธทาส" เป็นงานวิจัยเพื่อแสวงหาคำตอบว่าท่านใช้กลวิธีในการชักจูงผู้คนให้หันมาสนใจธรรมะด้วยการใช้การประยุกต์แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีทางตรรกวิทยา 3 ทฤษฎีในการตรวจสอบและวิเคราะห์ความจริงของข้อมูล คือ ทฤษฎีเชื่อกันย ทฤษฎีสมนัย และทฤษฎีปฏิบัติ นัย เมื่อท่านใช้หลักตามทฤษฎีดังกล่าวทำให้ค้นพบการใช้ภูมิปัญญาซึ่งสามารถเป็นขั้นตอนได้คือ ขั้นแรกท่านได้สร้างความชอบธรรมให้แก่ระบบความคิดแล้วนำหลักคำสอนที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา คือ ความไม่ยึดมั่นถือมั่น รวมทั้งนำหลักคำสอนเรื่องกาลามสูตรและมหาปเทศสีมาใช้เป็นเครื่องมือในการทดสอบพระไตรปิฎกและทฤษฎีมาปฏิบัติ จากนั้นตั้งห้องทดลองทางจิตที่สวนโมกข์แล้วลงมือสืบค้นพระสูตร เมื่อได้แล้วนำมาเขียนเป็นหนังสือเพื่อให้เป็นคู่มือฝึกฝนและประเมินผลการฝึกฝนนั้นเป็นรายวัน เมื่อเห็นผลเป็นอย่างไรแล้วจึงนำมาส่งสอนให้ผู้รู้ตามเห็นตามภูมิปัญญาที่ท่านพุทธทาสนำมาใช้นั้นจึงมีหลายรูปแบบซึ่งแต่ละรูปแบบล้วนอยู่บนหลักแห่งความไม่ยึดมั่นถือมั่นทั้งสิ้น

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาคใต้, พุทธศาสนา, พุทธทาส, การวิเคราะห์

อุดม หนูทอง (2538) "วรรณกรรมภาคใต้: ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมท้องถิ่นอื่น" **วรรณคดีท้องถิ่น พินิจ** (77-95) กรุงเทพฯ ฯ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

งานชิ้นนี้ตั้งข้อสังเกตว่าการสร้างสรรค์วรรณกรรมภาคใต้คงมีมายาวนาน แต่คงถูกทำลายด้วยหลายสาเหตุ เช่น บรรจุหรือผสมในการสร้างศาสนสถาน เผาเอาควนรมรักษาโรค ถูกทำลายโดยการเมือง และเสื่อมสลายไปเองตามอายุ การที่ภาคใต้มีความสัมพันธ์กับภูมิภาคอื่น ๆ วรรณกรรมภาคใต้จึงมีการถ่ายโยงกับภาคอื่นมาโดยตลอด ผู้สอนได้สำรวจวรรณกรรมจากทั้งสี่ภูมิภาค แล้วนำมาแสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมจำนวนมากในหลายประเภทมีเนื้อเรื่องพ้องกันอยู่มาก โดยที่พ้องกับวรรณกรรมของภาคกลางมากที่สุด จากที่พ้องกันนี้เองทำให้เห็นได้ชัดถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมภาคใต้กับวรรณกรรมภาคอื่น ๆ ว่ามีความสัมพันธ์เกี่ยวกับการใช้ฉันทลักษณ์ เนื้อหา และศิลปการประพันธ์ สำหรับเนื้อหาอาจจะคัดลอก ปรับเปลี่ยนเนื้อหา หรือนำอนุภาคเด่น ๆ จากวรรณกรรมภาคอื่นมาสร้างนิทานเรื่องใหม่ สอนศิลปการประพันธ์ โดยเฉพาะขนบนิยมเป็นแบบแผนเดียวกับในภาคกลาง

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาคใต้, วรรณกรรมท้องถิ่น, ความสัมพันธ์

อุดม หนูทอง (2542) "รามเกียรติ์ในภาคใต้" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 13 (6531-6537) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้กล่าวว่ารามเกียรติ์ปรากฏในภาคใต้มีหลายลักษณะที่เด่น คือ รามเกียรติ์ที่ปรากฏในความเชื่อและวรรณกรรมท้องถิ่น รามเกียรติ์ที่ปรากฏในรูปความเชื่อได้แก่ ที่ปรากฏในการเล่นหนังตะลุง แก้วบน ที่ปรากฏในหนังสือศาสนา ที่ปรากฏในรูปการคัดลอกหนังสือรามเกียรติ์บางตอนลงสมุดข่อย และบูชาเป็นตำราศักดิ์สิทธิ์ ที่ปรากฏในพิธีขับอุบาทว์ ที่ปรากฏในบทสวดแหล่งทำขวัญตอนเชิญพระขวัญและส่งพระเคราะห์ ส่วนรามเกียรติ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่น ได้แก่ รามเกียรติ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมสำนวนพื้นบ้านพบ 2 เรื่องคือ พาสีสอนน้องคำกลอนฉบับบ่อदान อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา รามเกียรติ์กลอนสวดฉบับบ้านควนเกย อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช นอกจากนี้ยังมีรามเกียรติ์ที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็กได้แก่ เพลงลมพัด เพลงนางนกแหวก เพลงรักนุช รามเกียรติ์นอกจากปรากฏในรูปแบบต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วยังปรากฏในรูปแบบอื่น เช่น ในภาพเขียนงานแกะสลักหนังตะลุง

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,คติความเชื่อ

อุดม หนูทอง (2542) "วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ : นิทานประโลมโลก " สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 14 (7071-7072) กรุงเทพฯ : สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลกพบว่า เรื่องที่เขียนส่วนใหญ่เน้นความสนุกเพลิดเพลิน เนื้อเรื่องมักเป็นแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ มีการสอดแทรกคติและคำสอน ตลอดจนทัศนคติต่าง ๆ ไว้เกือบทุกแง่มุม นิทานประโลมโลกส่วนใหญ่พบว่ามีที่มาจากชาดกมาจากวรรณกรรมที่ใช้เล่นละครนอก มาจากวรรณกรรมที่ใช้เล่นละครในและโขน มาจากนิทานคำกลอนของสุนทรภู่ มาจากนิทานท้องถิ่น และเสริมแต่งเรื่องขึ้นเอง แก่นสารของวรรณกรรมประเภทนี้ที่เห็นได้ชัดทั่ว ๆ ไปได้แก่ แนวคิดเรื่องกรรม ความกตัญญู การทำบุญให้ทาน การปฏิบัติธรรม ฯลฯ วรรณกรรมที่แต่งขึ้นใหม่มีหลายเรื่อง เช่น เรื่องนายตัน วันคาร ปองครก ฯลฯ วรรณกรรมเหล่านี้มีต้นฉบับแพร่หลายทั่วไปในภาคใต้ นอกจากนี้จะเน้นความหรรษา แล้วยังมีแนวความคิดสำคัญที่เห็นได้ชัดทั่ว ๆ ไป แนวคิดเรื่องกรรม ความกตัญญู การทำบุญให้ทาน ส่วนลักษณะของคำประพันธ์ที่ใช้แต่งมีกาพย์ กาพย์ยานี 11 กาพย์ฉบัง กาพย์สุรางคนางค์ 28

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,วรรณกรรมท้องถิ่น,เนื้อหาสาระ,การวิเคราะห์

อุทิศ สังขรัตน์ (2546) 'การแลกเปลี่ยนผลผลิตของชุมชนรอบทะเลสาบสงขลาในสมัยเรือเมล์ (พ.ศ.2465 - พ.ศ.2516)' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

การแลกเปลี่ยนผลผลิตของชุมชนรอบทะเลสาบสงขลาในสมัยเรือเมล์ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการแลกเปลี่ยนผลผลิตมีหลายประการ คือ ปัจจัยด้านพื้นที่ ซึ่งแต่ละพื้นที่มีผลผลิตที่สำคัญในการแลกเปลี่ยนท่าเรือเมล์ที่เคยใช้ในการแลกเปลี่ยนจอร์บส่งสินค้าและผู้คนรอบทะเลสาบสงขลา ต่อมาพัฒนาเป็นตลาดนัดการค้าของชุมชน ปัจจัยด้านการปกครอง ด้านการคมนาคม และทางด้านเครือข่ายสัมพันธ์ ล้วนแต่เป็นสิ่งสนับสนุนส่งเสริมการแลกเปลี่ยนให้มีการขยายตัวมากขึ้น ส่วนลักษณะการแลกเปลี่ยนมีหลายประการด้วยกัน คือ การแลกเปลี่ยนสิ่งของและแรงงานเพื่อผลประโยชน์ตอบแทน การแลกเปลี่ยนโดยการกระจายผลผลิตไปยังสมาชิกของชุมชน และการแลกเปลี่ยนแบบเงินตราหรือการค้าและพัฒนาเข้าสู่ระบบการค้าที่ใช้เครดิต ผลผลิตที่นำมาแลกเปลี่ยนก็ได้แก่ ผลผลิตจากป่า จากการเกษตรจากการทำตาลโตนด การเลี้ยงสัตว์ การประมง และทางด้านหัตถกรรม รวมทั้งผลผลิตที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการแปรรูปผลผลิตทุกประเภท ในส่วนของผลกระทบจากการแลกเปลี่ยนมีทั้งผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ เกิดการขยายตัวทางการค้ามากขึ้น ผลกระทบทางด้านสังคมวัฒนธรรม เกิดการเคลื่อนตัวของชุมชน ค่านิยมนักเลงและค่านิยมทางการศึกษามีมากขึ้น และผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม ป่าไม้และสัตว์ป่าลดลง ปริมาณทรัพยากรสัตว์น้ำในทะเลสาบสงขลาลดลง ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล และทะเลสาบสงขลาตื้นเขินจนกลายเป็นปัญหาของชุมชนรอบทะเลสาบ สงขลาในเวลาต่อมา

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,สงขลา,เศรษฐกิจชุมชน,ผลกระทบ

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540) "ภูมิปัญญาทักษิณ : ภูมิปัญญาในการจัดเครือข่ายระบบความสัมพันธ์ - การพึ่งพา" ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย (194-200) กรุงเทพฯ ฯ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

งานชิ้นนี้พบว่าภูมิปัญญาในการจัดเครือข่ายระบบความสัมพันธ์และการพึ่งพาของชาวใต้ มีสภาพภูมิศาสตร์เป็นตัวกำหนดส่งผลให้ลักษณะการตั้งถิ่นฐานและการทำมาหากินของคนใต้แตกต่างจากภาคอื่น กล่าวคือ ชาวภาคใต้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวน ทำนา ทำไร่ จึงมีการไปมาหาสู่เพื่อแลกเปลี่ยนข้าวปลาอาหารกัน ก่อให้เกิดกลไกความสัมพันธ์และการพึ่งพาระหว่างคนต่างชุมชนกันหลายลักษณะ เช่น ธรรมเนียมเป็นเกลอกัน มีวันนัดเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้ากัน มีวันว่างหรือวันสงกรานต์ซึ่งทุกคนจะหยุดทำงานทำความสะอาดบ้าน และพักผ่อน มีวัฒนธรรมที่แสดงถึงความมีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนใต้ เช่น กินงานและลงแขกนั่นเอง มีदानเวรหรือदानเวียนเป็นการพลัดเวร

จัดทำอาหารถวายพระ มีการชองานเป็นการแลกเปลี่ยนแรงงานกันของชาวโดยกำหนดเงื่อนไขระหว่างกัน และมีการการเลี้ยงน้ำชาเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่แสดงออกถึงความ เอื้ออาทร - เกื้อกูลกันในยามยาก

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ภูมิปัญญาท้องถิ่น,วิถีชีวิต,ความสัมพันธ์ทางสังคม

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540) "ภูมิปัญญาทักษิณ : ภูมิปัญญาในการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมธรรมชาติ" **ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวไทย (183-193)** กรุงเทพฯ ฯ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

งานชิ้นนี้พบว่าชาวภาคใต้มีภูมิปัญญาในการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมธรรมชาติ โดยมีความรู้ความสามารถในการจัดการและปรับตัวให้เหมาะสมเพื่อการดำรงชีวิตเช่น การขุดตระพังและบ่อน้ำจะมีวิธีสังเกตบริเวณที่มีตาน้ำ มีความเชื่อเรื่องการปลูกต้นไม้ในบริเวณบ้านว่าจะส่งผลให้เจ้าบ้านได้รับความเจริญหรือไม่เจริญได้ อีกทั้งการปลูกสร้างบ้านเรือนและสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ มักจะสร้างแบบยกพื้นสูง และไม่นิยมปลูกเรือนลอยหวั่นหรือขวางหวั่น ทั้งนี้สืบเนื่องจากสภาพภูมิอากาศและคติความเชื่อที่สั่งสมมาแต่โบราณ อีกทั้งยังยึดหลักความสะดวกในการใช้สอย เช่น เรือนครัว เรือนข้าว และส้วมจะต้องอยู่นอกบ้านเพื่อความสะดวกในการใช้สอย นอกจากนี้ยังสร้างสัญลักษณ์อันเป็นเครื่องหมายบอกเจตจำนง เช่น เครื่องหมาย "ห้าม" "ขอ" และ "ชัดใจ" และชาวใต้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับการกินคือจะไม่นิยมกินเนื้อสัตว์ที่มีคุณและธรรมเนียมการกินของชาวใต้จะอบรมลูกหลานให้มีมารยาทในการกินและไม่กินข้าวเหลือ ทั้งนี้เนื่องจากความเชื่อและประสบการณ์ในการดำรงชีวิตที่สั่งสมกันมาของชาวใต้

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ภูมิปัญญาท้องถิ่น,วิถีชีวิต

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540) "ภูมิปัญญาทักษิณ : สมุนไพร - ยากกลางบ้าน ภูมิปัญญาเก่าแก่ของภาคใต้" **ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย (209-223)** กรุงเทพฯ ฯ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

งานชิ้นนี้ศึกษาภูมิปัญญาเกี่ยวกับสมุนไพรของภาคใต้ที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน พบว่า ชาวใต้รู้จักเรียนรู้เรื่องยาสมุนไพรโดยอาศัยประสบการณ์ การสังเกต การลองผิดถูกด้วยการแปรสภาพวัตถุดิบจากธรรมชาติมาเป็นยากกลางบ้านโดยแบ่งประเภทตามวิธีการใช้ และยังมีการนำเอาดนตรีมาใช้บำบัดโรคอีกด้วย ความรู้เหล่านี้ได้มีการจดบันทึกไว้เป็นศาสตร์และศิลป์ที่เรียกว่าการแพทย์แผน

โบราณ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้สืบทอดความรู้ ในปัจจุบันยาสมุนไพรได้รับการถ่ายทอดและนิยมใช้กัน อย่างกว้างขวาง อีกทั้งยังมีการเทียบสรรพคุณตัวยา เพื่อความสะดวกและลดความยุ่งยากในการจัด หา ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนหันมาให้ความสนใจเกี่ยวกับพืชสมุนไพรมากขึ้น และเนื่องจากแนวโน้ม จากภายนอกและความกดดันจากภายในประเทศ จึงต้องตื่นตัวออกกฎหมายป้องกันสิทธิประโยชน์ใน เรื่องสมุนไพรในชีวิตประจำวัน

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ภูมิปัญญาท้องถิ่น,ยาพื้นบ้าน

โสภาส อิศโม (2547) "เทริดโนรา" **แสงใต้ ที่ระลึกงานวัฒนธรรมสัมพันธ์' 47** (23-31) สงขลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.

งานชิ้นนี้กล่าวว่เทริดโนราเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องแต่งกายโนราที่เรียกว่า เครื่องประดับหรือ ศิราภรณ์ใช้ประดับศีรษะให้กับตัวนายโรง หรือ ตัวยืนเครื่องเท่านั้น ลักษณะคล้ายมงกุฎมีกรอบหน้า และด้วยมงคล ความสำคัญของเทริดโนรา นอกจากใช้ประกอบการแต่งกายในการแสดงโนราแล้วยัง ใช้ประกอบพิธีกรรมและใช้เป็นที่เคารพบูชาของผู้แสดงโนรา เทริดโนราประกอบด้วย เพดานเทริด ตัวเทริด นูเทริด ทูเทริด ยอดเทริด เกล็ดเทริด ดอกไม้ไหว ด้ายมงคลและอุบะร็กร้อย รูปทรงของเทริด ซึ่งมี 2 รูปทรง คือ เทริดทรงผู้ (ผู้ชาย) มีลักษณะโปร่งสูงเทริดทรงเมีย (ผู้หญิง) มีลักษณะตัวโครงจะดู สั้นกว่าเทริดทรงผู้ ผู้ที่จะทำพิธีครอบเทริดต้องมีอายุ 20 ปีบริบูรณ์ การเข้าพิธีครอบเทริดจะทำเพียง ครั้งเดียว เชื่อว่าการครอบเทริดโนราหรือผูกผ้าใหญ่จะทำให้โนรานั้นช่วยให้เป็นสมบุรณ์ สำหรับ ความเชื่อเกี่ยวกับเทริดโนรา ซึ่งปฏิบัติสืบทอดกันเป็นประเพณี คือ ก่อนจะทำเทริดจะต้องทำพิธีไหว้ครู และการทำเทริดมักจะทำกันในวันอังคาร วันพฤหัสบดีและวันเสาร์ โดยการเลือกไม้มาทำเทริดต้อง พิถีพิถัน

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา,ภาคใต้,ศิลปวัฒนธรรม,การละเล่นพื้นบ้าน,โนรา,ความเชื่อ

Chutintra Wattanakul , (1994) 'Kru-ze : the relationship between ethnicity myth and ritual '
M.A. Thesis Chulalongkom University.

This thesis investigates Pattani and Lim Ko Niew myth-Kruze mosque and Lim Ko Niew temple in Pattani Province. It is an attempt to study the inter-relationship of two ethnic groups, Malay Muslim and Chinese., with an aim to investigate two points. First, the role of myths of each ethnic group in maintaining its group identity. And second, the external factors which influences the evolving existing cultural rituals of the Malay Muslim and the Chinese. The research study was conducted using anthropological methods which included documentary and field research.. Research result clearly reveals that historical events do reflect today's social phenomena, particularly in social structure and social organization. Both the Muslim and the Chinese try to exploit their myths in justifying their existence.. The Chinese are fairly successful in reinforcing their myths through Chao Mai Lim Ko Niew Ceremony.

Keywords: ideological and knowledge system,southern Thailand,Pattani,myth,ritual,Lim Ko Niew,Kru-ze